

SANSKRIT MANUSCRIPTS

IN THE

LIBRARY OF THE INDIA OFFICE.

PART II.

Saṃskrit Literature:

A. SCIENTIFIC AND TECHNICAL LITERATURE.

I. GRAMMAR, LEXICOGRAPHY, PROSODY, MUSIC.

BY

JULIUS EGGERLING, PH.D.

PROFESSOR OF SANSKRIT AND COMPARATIVE PHILOLOGY IN THE UNIVERSITY OF EDINBURGH.

London :

PRINTED BY ORDER OF THE SECRETARY OF STATE FOR INDIA IN COUNCIL.

1889.

LONDON :
PRINTED BY GILBERT AND RIVINGTON, LIMITED,
ST. JOHN'S HOUSE, CLERKENWELL ROAD.

CONTENTS OF PART II.

SANSKRIT LITERATURE :—

A. *Scientific and Technical Literature.*

I. Grammar (*Vyākaraṇa*)—

	PAGE
1. Pāṇiniya—	
a. Ashtādhyāyī	155
b. Recasts of Ashtādhyāyī	164
c. Subsidiary Treatises	179
2. Cāndra	193
3. Kaumāra (Kālāpa)	196
4. Sārasvata	210
5. Haima	216
6. Jaumara	218
7. Vopadeva	230
8. Saupadma	242
9. Minor Grammars and Miscellaneous Gram- matical Treatises	247
10. Prākṛit Grammar	266
II. Lexicography (Kosha)	269
III. Prosody (Chandas)	301
IV. Music (Samgīta)	315

SECOND PART: SANSKRIT LITERATURE.

A. SCIENTIFIC AND TECHNICAL LITERATURE.

I. Grammar (Vyākaraṇa).

1. PĀṇINIYA.

a. *Aṣṭādhyāyī*.

567.

2139. Foll. 21; size 15½ in. by 9 in.; Devanāgari character; twelve lines in a page. Modern.

Aṣṭādhyāyī, *Pāṇini*'s compendium of Sanskrit grammar, in eight adhyāyas.

Edited, with a commentary, embodying part of the *vārtikas* and extracts from the original commentaries, by *Pandits Dharanīdhara* and *Kāśinātha*, Calc. 1809. Also, with German notes and various appendixes, by O. Böhtlingk, 1839. The latter scholar has lately completed a German translation of the *Sūtras*.

[R. JOHNSON.]

568.

3081. Foll. 42; size 10 in. by 6 in.; European paper (water-mark 1844); bound in the European fashion and interleaved; legibly written, in the Devanāgari character; twenty-one lines in a page.

The same work.

Two leaves, inserted at the beginning, contain an English translation of the *sūtras* as far as I. 2, 52. [J. R. BALLANTYNE.]

569.

2818. Foll. 38: size 12 in. by 8 in.;

fairly written, in the Devanāgari character; fourteen lines in a page. Modern.

The same work.

The cover has the following notice:

'The golden canons (*sootras*) of *Pāṇini*, the prince of Sanskrit grammarians.'

[SIR C. WILKINS.]

570.

2451. Foll. 36; size 12 in. by 7½ in.; fairly written, in the Devanāgari character; fourteen lines in a page. Modern.

The same work.

[R. JOHNSON.]

571.

2822. Foll. 132; size 9½ in. by 6 in.; well written, in the Devanāgari character. Modern.

The same work.

Each *sūtra*, with its numbers (in adhyāyas and pādas), begins with a new line.

[SIR C. WILKINS.]

572.

2973. Foll. 38; size 10 in. by 6 in.; fair, modern Devanāgari writing; fifteen lines in a page.

The same work.

[DR. JOHN TAYLOR.]

573.

1680. Foll. 85; size 9½ in. by 3¾ in.; well written, in the Devanāgari character; seven lines in a page.

The same work.

The earlier part of the volume contains inter-lineар notes by Colebrooke.

Dated Samvat 1851. [H. T. COLEBROOKE.]

574.

686. Foll. 51; size 9½ in. by 4 in.; very well written, in the Devanāgarī character; nine lines in a page.

Another copy of the *Aṣṭādhyāyī*; not quite complete.

Foll. 1-26, adhyāyas I.-IV.

Foll. 27-51 (numbered 24-48), from V. 1, 47, to the end.

Dated संवत् १८३४ नितिभाद्रपदमुद्भवण्डादश्यां १२ रविवासरे कपिलधारामधे लिखितं राजेश्वरेण ॥० ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

575.

3053. Foll. 102; size 11½ in. by 4½ in.; fairly written, in Devanāgarī, in the last century, by at least three different hands; 9-15 lines in a page.

Patañjali's Vyākaraṇa-Mahābhāṣya, from shortly after the beginning of the 2nd *pāda*, to the end of the 1st adhyāya.

Foll. 1-42, numbered 157-198, contain to the end of the 2nd *pāda* (where the M.S. is stated to have belonged to one *Vaikunṭha*). The 3rd *pāda* ends fol. 68b. [J. R. BALLANTYNE.]

576, 577, 578.

171, 330, 326. Foll. 402, 286 and 333 resp.; size 12 in. by 6 in.; legibly written, in the Devanāgarī character, by different hands; 10-15 lines in a page.

Patañjali's great commentary, with the gloss, entitled *Bhāṣyapradīpa*, of *Kaiyata*, son of *Jaiyata*.

Vol. i. contains adhyāyas 1 and 2; vol. ii. adhyāyas 3, 4 and 5; vol. iii. adhyāyas 6-8.

Dated (at the end of the fifth adhyāya) Samvat 1832.

Adhy. I., *pāda* 1 of the *Mahābhāṣya*, with *Kaiyata's* and *Nāgeśa's* glosses, was published by J. R. Ballantyne, Serampore, 1856; a complete photo-lithographed facsimile of MSS. of these works by Th. Goldstücker, for the Indian Government, 1872-4; a lithographed edition of the *Mahābhāṣya* with *Kaiyata's* gloss, by *Pandits Rājārāmāśūstrin* and *Bālaśāstrin*, Benares 1870; a critical edition of the *Mahābhāṣya*, by F. Kielhorn, Bombay, 1878-85.

[H. T. COLEBROOKE.]

579.

3050. Foll. 271; size 11½ in. by 4¾ in.; fairly written, in the Devanāgarī character; about the middle of last century, by three different hands; ten or eleven lines in a page.

Kaiyata's Bhāṣyapradīpa. Adhyāya I.

It begins:

सर्वाकारं निराकारं विश्वाध्यक्षमतीन्द्रियम् ।

सदस्त्रूपतातीतमदूर्श्वर्यं माययावृत्तैः ॥ १ ॥

[J. R. BALLANTYNE.]

580, 581, 582.

349, 350, 351. Size 12 in. by 4½ in.; Devanāgarī character; fairly written, by several hands, about the beginning of the present century; 10-12 lines in a page.

Bhāṣyapradīpoddhyota, a commentary on *Kaiyata's* scholia, by *Nāgojī* (or *Nāgeśa*)-*bhāṭṭa*, son of *Śiva-bhāṭṭa* and *Sati Devī*.

Vol. i. Foll. 342, Adhyāya I. Each *pāda* is paged separately. P. 1, ends fol. 211 [but numbered 219; some numbers (41, 143-149) having been omitted]; p. 2, fol. 259b; p. 3, fol. 295 (at the end of this chapter a few lines are wanting).

The first *pāda* is dated Samvat 1857.

Vol. ii. Foll. 286. Adhyāyas II.-IV., each of which has a separate pagination.

A. II., p. 1, ends fol. 95b; 2, fol. 89b; 3, fol. 118; 4, fol. 132b.

A. III., 1, should end at fol. 183; but there is an omission here; 2, fol. 200; 3, fol. 210; 4, fol. 220.

A. IV., 1, fol. 267b; 2, should end about fol. 275, where there seems to be an omission; 3, fol. 284; 4, fol. 286b.

Vol. iii. Foll. 315, Adhyāyas V.-VIII.; each paged separately.

A. V., 1, fol. 27b; 2, fol. 47b; 3, fol. 69b; 4, fol. 77.

A. VI., 1 (six *āhnikas*), fol. 127; 2, fol. 135; 3, fol. 152; 4, fol. 182.

A. VII., 1, fol. 209; 2, fol. 235b; 3, fol. 246b; 4, fol. 255b. Foll. 18 of this adhyāya is missing (between foll. 199 and 200 of the volume), and No. 61 has been omitted in the numbering.

A. VIII., 1, fol. 278b; 2, fol. 297; 3, fol. 311.

It ends: इति श्रीशिवभद्रसुतसत्तरै[०सतीदेवी elsewhere] गर्भजकालोपनामकनागोजीभद्रकृते भाष्यप्रदीपोद्योते द्वृष्टस्य चतुर्थे प्रथममाहित्कं पादश्चाध्यायश्च सिद्धिः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

583, 584, 585.

1208, 1209, 1210. Now bound in one volume. Foll. 716; size 12½ in. by 4½ in.; written by several hands, in the Devanāgarī character; generally eleven lines in a page. Modern.

Nūgojī-bhaṭṭa's Bhāshyapradīpoddhyota. Wanting adhyāyas II. and III.

A. I. ends fol. 324b; IV. fol. 400b; V. fol. 465; VI. fol. 591; VII. fol. 655b. The *pādas* of the last five adhyāyas are paged separately.

[H. T. COLEBROOKE.]

586.

557. Foll. 172; size 12½ in. by 4½ in.; copied by two different recent hands, the same by which portions of the preceding vol. were written; eleven lines in a page.

Bhāshyapradīpoddhyota. Adhyāyas II. and III. Adhyāya II. ends fol. 107.

[H. T. COLEBROOKE.]

587.

3076. Foll. 58; size 9½ in. by 4½ in.; legibly written, in the Devanāgarī character; ten lines in a page.

Bhāshyapradīpoddhyota. Adhyāya V. Dated Samvat 1766.

588.

3042. Foll. 75; size 11½ in. by 5½ in.; legibly written, Devanāgarī writing; 14-17 lines in a page. Modern.

Chāyā, a commentary on the first *āhnika* of *Nāgeśa's Bhāshyapradīpoddhyota*; by *Vaidyā-niṭha Pāyagundā*. It begins:

पर्तज्जिलुमाकांतक्लनीयच्चिमूर्णं ।
सहस्रदनांनेजसुवासितजग्नरणं ॥ १ ॥
योगिहृष्यच्चवसनं मलमात्रचिदारणं ।
स्पोदाभिर्थं स्पोदमूलं रूपकारणकारणं ॥ २ ॥
वैद्यनाथः पायगुण्डो ध्यात्वा ध्यात्वा परं गुहं ।
भाष्यप्रदीपसूत्रोतान् व्याचषे गूढसंविदे ॥ ३ ॥
शास्त्रं निर्णयकं त्यायकलापं सुनिसह्वानः ।
सूत्ररूपेण कुर्वीति शिवस्यैवाहयैव तु ॥ ४ ॥
चत्प्राप्तरमसंदिग्धं सारवद्विष्टातोमुखं ।
अस्तोभमनवद्यं च सूत्रं सूत्रविदो विदुः ॥ ५ ॥
मुनयश्च मनुप्याश्च प्रसादादव शूलिनः ।
सूत्रव्याख्यां प्रकुर्वीति वार्त्तिकानां स्वरूपतः ॥ ६ ॥
उक्तानुकृदुक्तानां चिंता यत्र प्रवर्तते ।
तं यथं वार्त्तिकं ग्राहुर्वार्त्तिकज्ञा मनीषिणः ॥ ७ ॥
सूत्रार्थं भाष्यरूपेण यथावद् * दर्शयेति च ।

* In this place a passage has been inserted by mistake, commencing:

विष्णुधर्मोत्तरे प्रोक्तं मार्कंडेयेन धीमता ।
वत्रं प्रति यथा सर्वे प्रोक्तते इथ समाशृणु (?) ॥
तत्रज्ञा युक्तमद्वेषं दौत्पर्वतीश्वद्वत् ।
क्षचिन्निरुक्तसंयुक्ते वाक्यमेतत्त्वयन्त्वः ॥
यत्क्षिन्निरुक्तसंयुक्ते युक्तं नाम विभक्तिभिः
प्रत्यक्षाभिहितं यत्र तदृवीर्यां वचः सूतं ॥ ८ ॥
Y 2

सूत्रार्थो वर्णेते यत्र वाक्यैः सूत्रानुकारिभिः ॥ ६ ॥
 सूपदानि च वर्णेते भाष्यं भाष्यविदो विदुः ।
 प्रसादादेव रुद्रस्य भवानीसहितस्य तु ॥ ९ ॥^०
 ओतर्यं सुगुरोः स्वाम्भूतरूपप्रतिपत्तये ।
 ज्ञाम्भूताभास्परं नास्ति किंचिन्मात्रनपि द्विज ॥ १४ ॥
 पराशरपुराणे वै स्यमेतत्त्विवोधत ।
 ज्ञीर्णैरुक्तमत्रोऽस्त्रं सूत्राद्यर्थप्रतीतये ॥ १५ ॥
 यद्यपि नोचितमिदं दुर्बुद्धेमैम भंदतः ।
 तथापि श्रीशदयया प्रवृत्तो इहं समीरितः ॥ १६ ॥

प्रारिष्ठितप्रतिबंधकश्चनाय कृतं सुमुचितस्तेष्वेदेवतादिनया-
 त्वकं भंगलं शिष्यशिक्षायै व्याख्यातृत्यामनुषंगतो भंगलाय
 च क्रमशो निवभाति । नतेति पद्योऽक्षसर्वैद्वितीयोत्तानामत्रान्वयः ।
 अस्य च कुर्वे इत्यावान्वयः वागिति सरखतीमित्यर्थः ० - ।
 स्वकीर्तये आह नागेशेति ०

The colophon runs as follows: इति श्रीमत्पा-
 यगुंडोपाख्यवैद्यनाथकृते भाष्यादिव्याख्याने द्वायाख्ये ० ॥
 पौष्टि भासि सिते पद्ये चतुर्थी भृगुवासरे ।
 लिखितं लक्ष्मीरामेय द्वायाख्यं प्रथमाहिकम् ॥ ०

[J. R. BALLANTYNE.]

38 *ślokas*, ending :

साध्यो इर्थेदनुकोऽर्थो वाक्ये यस्मिन्प्रकल्प्यते ।
 साध्यौ परिविदिवा भुक्ते देवदत्त इतीति यत् ॥
 निपातनाद्योगविभागदर्शनाद्
 गुरुपदेशादनुवाहिकादपि ।
 सतंत्रासङ्गः परतंत्रदर्शनात्
 प्रसादयेन्नश्चतो इय षड्बुर्धं ॥

अधिकरणं योगः पदार्थो हेत्वर्थं उद्देशो निर्देशं उपदेशो
 उपदेशः प्रदेशो निर्देशो उपवर्गो वाक्यशेषो इर्थोपतिः प्रसंगमे-
 कांतमनेकांतः पूर्वयक्षो निर्णयो विधानं विपर्यायो अतिक्रान्ता-
 चीक्षणमनागतवीक्षणं संशयो व्याख्यानमनुसत्तं खसंज्ञा निर्विचनं
 दूर्धातो नियोगो विकल्पः सुन्दर्य ऋक्षमिति । तत्र यस्यैस्मिति-
 कृत्योच्यते तदधिकरणं । येन वाक्यार्थो युज्यते स योगः । ०
 यदनिर्दिष्टं युक्तिगम्यं तदूद्यमिति ॥

प्रयोजनं संशयनिर्णयौ च
 व्याख्याविशेषौ गुणलाघवं च ।
 कृत्युदासो इकृतशासनं च
 सवार्क्षिको धर्मेगुणो इष्टकशेति ॥

589.

490b. Foll. 168; size 13 in. by 6 in.; written in a large regular modern hand. The MS. has, however, suffered on account of the stickiness of the ink. Ten lines in a page.

Bhāshyapradīpavivaraṇa, another commentary on Kaiyāṭa's glosses, by Īśvarānanda, disciple of *Satyānanda*. The first *pāda* only.

It begins :

भाष्यं व्याचिकीर्तिश्चकीर्तिपत्तस्य ग्रंथस्याविष्वेन परिसमाप्ते
 ग्रन्थयगमनाय विशिष्टाचारपरिप्राप्तमिष्टदेवतानमस्तारलक्षणं तत्त्वं
 भंगलाचरणं शिष्यशिक्षार्थं ग्रंथे निबन्धग्रन्थार्थं प्रतिज्ञानोत्ते ॥
 सर्वांकारमिति ०

For another MS. of this work, containing four *pādas*, see Weber's Cat. Berl., no. 727.

[H. T. COLEBROOKE.]

590.

3082. Foll. 170; size 10 in. by 4½ in.; on the whole fairly written, in Devanāgarī, by three different hands (viz. foll. 1-57, 58-162, 163-170 resp.); ten (in the last 8 leaves eleven) lines in a page.

Portions of the *Sūktiratnākara*, a commentary on the *Mahābhāshya*, by *Sesha Nārāyaṇa*.

- Foll. 58-170 of vol. (numbered 30-172; the last 8 leaves numbered by the same more recent hand which added the date) contain *Adhyāya* I. *āhnika* 1 and 2, incomplete at the beginning. The 2nd *āhnika* begins fol. 112.
- Foll. 14-29 (marked 17-32): a portion of *Adhy. I. āhnika* 3 (on *Pāṇ. I. 1, 1-2*) corresponding to from about p. 39 of Kielhorn's *Mahābhāshya* (fol. 46 of Benares ed.) to the end of *sūtra* 2.
- Foll. 30-32 (numbered 34-36): another portion of the same *āhnika*, containing part of the comment on *Pāṇ. I. 1, 3* (*Mahābh.*, Kielh., pp. 48-49; Ben. foll. 56-57).

d) Foll. 1-13 (numbered 2-14) : Adhy. I. *āhnika* 4, incomplete at the beginning.

e) Foll. 33-57 of vol. (original numbers 69-139, with many gaps, and figures partly cut away) : fragments of the commentary, from shortly before the beginning of Adhy. I. *āhnika* 8 (*Pāṇ. I. 1, 56*) to *Pāṇ. I. 1, 67*, in the 9th *āhnika*, in the comment on which *sūtra* the MS. breaks off abruptly.

The section a) ends (cf. Weber's Cat. Berl., no. 721) :

श्रीमतिपरिदापरराजाजः श्रीशेषनारायणपंडितेन ।
फणिंद्रभाष्यम् सुवोधटोकामकारयद्विश्वजनोपकृतै ॥ १ ॥
भाष्टे भट्टे इव प्रभाकर इव प्रभाकरे यो भवत्
कृष्णः सूरिरतो भवद्वुधवरो नारायणस्तत्त्वौ ।
नानाशास्त्रविचारसारचतुरे सत्त्वकैपूर्णे महा-
भाष्यसाखिलगूढभावविवृतौ श्रीसूक्तिरत्नाकरे ॥ २ ॥
चध्यायाद्यपादस्य द्वितीयं पूर्णमाहिकं ।
विचारयेत् सदसन्निमेत्सरतया चुधाः ॥ ३ ॥
महाभाष्यमहाराजसूक्तिरत्नाकरं चुधाः ।
भजथ्वं सततं कल्पवृक्षवच्चित्तितायैर्द ॥ ४ ॥

After this the date संवत् १६७५ वैशाखशुक्ल ५ has been added by a more recent hand.

A MS. of a *Sūktiratnākara* (*mahābhāshyaśāśvapāṇa*), by *Nṛsiṁha*, is described P. Peterson, Report 1883-84, p. 104. [J. R. BALLANTYNE.]

591, 592.

2440, 2441. Size 12½ in. by 4½ in.; Devanāgarī character, well written, between the years 1630-1632 A.D.; ten lines in a page.

Kāśikā Vṛitti, a perpetual commentary on the *sūtras* of *Pāṇini*, by *Jayāditya* and *Vāmana*. Each volume contains four *Adhyāyas*:

A. I., foll. 69, ends : इति ज्यादित्यकाशिकायां वृत्तौ
चतुर्थः पादः ॥

A. II., foll. 53, ends : इति श्रीज्यादित्यकाशिकायां
वृत्तौ ॥

A. III., foll. 90, ends (by a different hand) : इति काशिकायां वृत्तौ ॥

A. IV., foll. 99, ends : इति श्रीज्यादित्यकाशिकायां वृत्तौ ॥

A. V., foll. 79, ends : इति श्रीकाशिकायां वृत्तौ ॥

A. VI. (by a different hand from the other books), fol. 135, ends : इत्युपाध्या[य]श्रीवामनकृतायां [का]शिकावृत्तौ बष्टस्याध्यायस्य चतुर्थः पादः ॥
संवत् १६८७ वर्षे चैत्रमासे शुक्लपदे द्वितीयायां शनिवाशरे
श्रीमथुरास्याने श्रीजमुनातटे श्रीकेशवदेवजीशानकूले ॥
इदं पुस्तकं ॥

A. VII., foll. 79, ends : इति श्रीवामनाचार्यविरचितायां काशिकायां वृत्तौ सप्तमाचार्यस्य चतुर्थः
पादः ॥ संवत् १६८८ वर्षे ज्येष्ठसुदितृतीयां भूषुरामभ्ये
कृष्णदासात्मजवल्लभलिपिं ॥ निश्रपठनार्थ ॥

A. VIII., foll. 77, ends : इति वामनकाशिकायां
वृत्तौ अष्टमस्याध्यायस्य चतुर्थः पादः ॥ अध्यायश्च
समाप्तः ॥

The work seems to have been left incomplete by *Jayāditya*, and to have been afterwards completed by *Vāmana*, who wrote the last three *adhyāyas*, and perhaps also the last portion (of the 4th *pāda*) of the fifth. See G. Bühler, *Report on a Tour in Kāśmīr*, etc., p. 72; R. G. Bhandarkar, *Report on the Search for S. MSS.*, 1883-84 (1887), p. 57. The quotation from *Jayāditya*, in the *Gāparatnamahodadhi*, p. 431, l. 14, evidently refers to *Kāś. V.*, v. 1. 130; p. 432, 15, to *K. V.*, v. 1, 129; p. 436, 2, to *K. V.*, v. 1. 133; p. 452, 7, to *K. V.* v. 2. 135.

593, 594, 595.

829, 830, 831. Foll. 659, viz. 1-218, 219-406, 407-659 resp.; size 13 in. by 4½ in.; Devanāgarī character, legibly written by several hands, in the latter part of last century; 10-15 lines in a page.

Kāśikā Vṛitti. Complete.

Adhyāya I. (ascribed to *Vāmana*!) ends

fol. 72b ; II. (not ascr.), fol. 123b ; III. (not ascr.), fol. 219 ; IV. (*Jayāditya*), fol. 327b ; V. (not ascr.), fol. 406b ; VI. (*Vāmana*), fol. 516b ; VII. (*Vāmana*), fol. 589b.

It ends :

इति श्रीपरमो- · · · वामनजयादियकृतार्थं वृत्तावष्टमे
अथायः ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

596.

3113. Foll. 391 ; size $12\frac{3}{4}$ in. by $7\frac{1}{2}$ in. ; well written, in Devanāgari ; fourteen lines in a page. European paper.

Kāśikā Vṛitti.

The leaves of each adhyāya are numbered separately ; I., foll. 42 ; II., 31 ; III., 57 ; IV., 59 ; V., 47 ; VI., 69 ; VII., 43 ; VIII., 43.

Adhyāyas I. and IV. are ascribed to *Jayāditya* (*Miśra*) ; VI.-VIII. to *Vāmana* (*ācārya* or *bhaṭṭa*). At the end of the other books the author's name is not given.

The following statement is contained on the fly-leaf :

"Copied and corrected by *Vishnu Śivarāma Śāstri Jāmbhekar Śāvantvādikar*. Copying commenced 11th November, 1868, and finished 4th May 1869. The original MS. is one in the custody of *Rāmabhaṭṭa* and *Narasiṁhabhaṭṭa Grāmopādhyāya*, of Belgaum. It is written on 541 leaves, each leaf being $12\frac{1}{4}$ inches by $4\frac{1}{4}$ inches broad, and is corrected occasionally. The writing is fairly good, and the MS. is well-preserved, though the paper is discoloured, and slightly worm-eaten in the lower right-hand corner of the margin from leaf 14 of book ii. to leaf 41 of book iii. The characters are the ordinary Devanāgari. The MS. has no date, but the paper bears several watermarks, of which copies have been taken, and would seem to be of Portuguese manufacture.—*Belgaum*, 5. 5. 69."

[J. F. FLEET.]

597-600.

477, 478, 479, 480. Size $12\frac{1}{2}$ in. by 5 in. ; well written, in Devanāgari ; vols. i. and ii. in

the earlier part of the seventeenth century ; vol. iv. somewhat later ; and vol. iii. towards the end of last century. Generally twelve lines in a page.

The *Padamañjari*, a commentary on the *Kāśikā Vṛitti*, by *Haradatta Miśra*.

It begins :

चक्रप्रधानपुरुषात्मकमस्ततं चम्
स्तत्समस्तमधितिष्ठति यः स्ततं चः ।
तस्मै शिवाय परमाय दशाव्ययाय
सांवाय सादरमर्य विहितः प्रणामः ॥ १ ॥
सं खं मनोरमवास्तुमपेत्तविष्टं
यस्य प्रसादमनवाप्य न शङ्कुर्वति ।
पद्मासनप्रभृतयः प्रथमे श्विदेवास्
तद्वल्लु हस्तिमुखमस्तु मयि प्रसन्नं ॥ २ ॥
तातं रुद्रकुमारार्थं प्रणाम्यार्थं श्रियं तथा ।
ज्येष्ठं चाग्निकुमारार्थमाचार्यमपराजितं ॥ ३ ॥
यश्चिराय हरदत्तसंज्ञया विश्रुतो दशसु दिशु दक्षिणः ।
उज्जहार पदमंजरीमसौ शब्दशास्त्रसहकारपादपात् ॥ ४ ॥
तामिमामनुपमेन चेतसा भावयन्तु भुवि भव्यबुद्धयः ।
कः खलु प्रणायिनि प्रियं वदे मत्सरीभवति मद्विधे जने ॥ ५ ॥
चर्विचारितरमणीयं कामं व्याख्याशतं भवतु वृत्तेः ।
हृदयं गमा भविष्यति गुणगृह्याणानियं व्याख्या ॥ ६ ॥
इष्टदेवनमस्ताः कार्यः संज्ञेह किं कृतः ।
वृत्तौ भाष्ये तथा सूत्रे वाञ्छिके च तदुच्चते ॥ ७ ॥
मनसा वचसा च जर्मणा कृत एवायमिहानिवेशितः ।
न हि दर्भपवित्रयाणिनाद्यपरं भंगलमत्र जीर्त्यते ॥ ८ ॥
वृत्त्यंतरेष्वसंतं गुणं वदन् वृत्तिकृत्तिर्ग्रंथे प्रेषावतां ग्रवृत्तै
क्रियमाणं वस्तु निर्दिशति ।
वृत्तौ भाष्य इति च वस्तुनि निर्दिष्टे सति तेनार्थेनार्थिनः
प्रवर्तते । इतरे नेत्रुपयुक्ते ग्रंथादौ वस्तुनिर्देशः । वृत्त्यंतरेष्वसंभवि
गुणकथनं तु प्रवृत्तिनियमार्थै । कथमपरथा प्रवृत्तिविहाय वृत्त्यं
तराण्यस्यां । स पुनर्मुणो वृत्त्यादिषु विग्राहीर्णस्य तंस्वस यः
सारभूतो ईशस्तंगहास्तकत्वं । तत्र सूचार्थं प्रधानो ग्रंथो वृत्तिः ।
सा चेह पाणिनिप्रणीतानां सूचार्थां कुणिप्रभृतिभिराचार्यविर-
चितं विवरणं । ज्ञात्वेष्वसमाधानपरो ग्रंथो भाष्यं । तदिह का-
त्यायनप्रणीतानां वाञ्छिकानां परंजलिप्रणीतं विवरणं । तथा
शब्दसमुच्चये पारायणशब्दः प्रत्येकमभिसंबध्यते । धातुपारायणं
नामपारायणमिति । यत्र धातुप्रक्रिया तद्वातुपारायणं । यत्र गण-

शक्वानां निवेचनं तत्त्वामपारायणं । आदिशब्देन शिष्ठोणादि-
क्षिपादेर्घेहणं । ० काशिकेति देशातो इभिधानं । काशिषु भवा
काशिका । ०

Vol. i., foll. 204, contains *Adhyāya I.*; *carana 1* ends fol. 93b; 2, end wanting; 3, fol. 158b; 4, fol. 204b.

Foll. 100-104 (*sūtras* i. 2, 10-20); 131-157 (*sūtras* i. 2, 70-i. 3, 89) are wanting. The number 38 has been omitted in the pagination; whilst each of the nos. 59, 117 and 118 occurs on two leaves. Foll. 118-204 are less clearly written, but probably by the same hand (A). Foll. 27 and 57 have been supplied by more modern hands.

Vol. ii., foll. 205-447 contains *Adhyāyas II.* and *III.*

A. II., *car.* 1 ends fol. 231b; 2, fol. 251; 3, fol. 275b; 4, fol. 300b.

A. III., *car.* 1 ends fol. 367; 2, fol. 396b; 3, fol. 425; 4, fol. 447b.

Besides the continuous pagination, there is a separate paging for *Adhyāya II.* (foll. 1-97, where no. 68 has been omitted); *III. 1* (foll. 1-67); *III. 2* (foll. 1-29); and *III. 3* and *4* (foll. 1-51).

Foll. 301-326a were written by a different hand from the preceding portion and Vol. i.; and foll. 368-447 by a third hand.

Vol. iii., foll. 116 and 80, written by several modern hands, contains *Adhyāyas IV.* and *V.*, each of which has a separate paging.

A. IV., *pāda 1* ends fol. 43; *pāda 2*, fol. 83; *carana 3*, fol. 103; *car. 4*, fol. 116. Nos. 79 and 85 have been omitted in the paging.

A. V., *car.* 1 ends fol. 22b; 2, fol. 46; 3, fol. 62; 4, fol. 80.

Vol. iv., foll. 698-956, contains *Adhyāyas VI.* and *VII.*, the latter not quite complete.

A. VI., *pāda 1* ends fol. 763b; 2, fol. 791; 3, fol. 818; 4, fol. 859b. This *Adhyāya* was written by scribe B. It is also paged separately, foll. 1-164; where no. 97 has been omitted, and foll. 112 and 161 have been supplied by a more modern hand. Foll. 23b and 24a are much blurred (though still legible), from rubbing against each other.

A. VII., *carana 1* ends foll. 887b; 2, fol. 917; 3, *pāda* fol. 941. The MS. breaks off abruptly at the end of fol. 956, in the comment on *sūtra* vii. 4. 93. This *Adhyāya* was written by scribe A. It has also a separate pagination, 1-97; foll. 9 having been supplied by the same more modern hand as those above.

[H. T. COLEBROOKE.]

601.

775. Foll. 106 (orig. 107); size 10 in. by 4 in.; Devanāgarī character.

Foll. 1-76 in a clear handwriting of about A.D. 1500; generally eleven lines in a page. Foll. 79-98 in a good small hand of about A.D. 1650 (?); 12-17 lines in a page. Foll. 77 and 78 were lost and replaced by one leaf (the writing of which is much effaced), written by the same hand as foll. 99-107. Fol. 96 has been inserted by mistake between foll. 106 and 107.

Padamañjari. *Adhyāya VIII.*

Carana 1 ends fol. 35; 2, foll. 77-8; 3, fol. 98b.

Date at the end (probably copied from the original MS. of this section), शके १४५३ प्रजापतिसंवत्सरे आवणशुद्धितोयायां भौमे समाप्तिगमत् ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

602.

245. Foll. 138 (numbered 137; two leaves being marked 104); size 12½ in. by 4½ in.; modern Devanāgarī handwriting; from fol. 79 by a different hand; 8-12 lines in a page.

Padamāñjari. Adhyāya VIII., *caranas* 1-3. *Car.* 1 ends fol. 39; 2, fol. 117b.

[H. T. COLEBROOKE.]

603.

631. Foll. 59; size 16½ in. by 5 in.; good, modern Bengāli handwriting; eight lines in a page.

Portions of *Jinendrabuddhi*'s commentary on the *Kāśikā Vṛitti*, entitled *Nyāsa*, or *Kāśikā vivarana pāṇjikā*.

a) Foll. 39. Adhyāya I., *pāda* 2, called (after the first *sūtra* of the chapter) *kutā-pāda* (or *nyāsa*), ends: इति श्रीवोधिस्त्वदेशीया [चा suppl.] पैश्रीजिनेत्त्रवृद्धिपादविवरचिकायां काशिकाविवरणपञ्चिकायां प्रथमोऽप्यायस्य कुटापादः ॥ समाप्तश्चायं कुटायासः ॥

b) Foll. 20. Adhyāya VIII., *pāda* 4, called *Rephanyāsa*. Incomplete. The MS. breaks off abruptly in *sūtra* 39. Occasional blanks have been left in this portion.

[H. T. COLEBROOKE.]

604.

813. Foll. 250; size 15½ in. by 4 in.; fairly written, in the Bengāli character; six lines in a page. Modern.

Bhāshāvṛitti, a brief commentary on the non-Vedic rules of *Pāṇini*'s *Aṣṭādhyāyi*, by *Purushottamadeva*. It begins:

नमो बुद्धाय भाषायां यथा तिमुनिलङ्घण् ।

पुरुषोऽमदेवेन लघु वृत्तिर्विधीयते ॥

अथ शब्दानुशासनं लौकिकानां प्रकृतिप्रत्ययिवभागपरिकल्पनया सामान्यविशेषता लब्धेन गत्यन्नराभावात् । वर्णोनां-

मुपदेशः ऋगसन्निवेशानुवन्धासंजनार्थः । तदुभये संज्ञार्थे सा च लाघवेन शास्त्रप्रवृत्यर्थो । अकारस्य विवृतोपदेश आकारयह-र्णार्थः ॥ च इत्य । ०

Adhyāya I. ends fol. 30; II., fol. 52b; III., fol. 88b; IV., fol. 123; V., fol. 165b; VI., fol. 203; VII., fol. 229.

[H. T. COLEBROOKE.]

605, 606.

224, 225. Foll. 316 and 192 resp.; size 15 in. by 5 in.; good, modern Bengāli handwriting; seven or eight lines in a page.

Bhāshāvṛitti arthavivṛitti, a commentary on the preceding work, by *Srishṭidharaśarman*. Incomplete.

It begins: आकरणशास्त्रमारभमाणो भगवान् पाणिनिः प्रयोजनानामनुव्याचित्यासुः प्रतिज्ञानाते अथ शब्दानुशासन-निति ०

Vol. i. contains the work as far as iv. 1, 101, in which *sūtra* it breaks off abruptly.

Adhyāya I. ends fol. 97; II., fol. 178; III., fol. 288b.

Vol. ii., from shortly before v. 1, 20, to viii. 1, 18, in which it breaks off. Adhyāya V. ends fol. 88b; VI., fol. 114b; VII., fol. 187b.

Another copy of this work, mentioned by Dr. Rājendralāla Mitra, *Descriptive Catalogue of Sanskrit MSS. of the Asiatic Soc. of Bengal*, i. p. 84, has two introductory *ślokas*; after which the opening couplet of *Purushottamadeva* is commented upon. [H. T. COLEBROOKE.]

607.

1719. Foll. 292; size 9½ in. by 3½ in.; fairly written, in the Devanāgarī character; foll. 72-157 by a different hand from the rest; 8-12 lines in a page.

Śabdakaustubha, a commentary on *Pāṇini*'s *sūtras*, by *Bhaṭṭoji Dīkṣhita*, son of *Lakshmidhara*.

The work was left unfinished by the author. The present (as well as the next) MS. contains only the first *pāda*, which portion has also been printed at Benares (1876); but the work is supposed to have extended to the end of the 4th *adhyāya*. See Burnell, *Classif. Index to Tanjore MSS.*, p. 39; Aufrecht, Cat. Bodl. No. 352.

It begins :

विशेषं सच्चिदानन्दं वन्दे इहं यो शखलं जगत् ।
चरीकर्ति चरीभर्ति संजरीहर्ति लीलया ॥
नमस्कुर्वे जगद्वन्द्वं पाणिन्यादिनुनिवयं ।
श्रीभृतृहरिमुखांश्च सिद्धान्तस्यापकान्वुधान् ॥ ०

The blank page of fol. 1 contains the following note by Colebrooke :

'*Sabdakaustubha*, a commentary by *Bhattoji bhatta* on Sanskrit grammar, in nine lessons, treating of the rules contained in the first quarter of the first lecture of *Pāṇini*. If *Bhattoji* (who was also author of the *Siddhāntacūrumudi*) carried this work any further, the remainder is said not to be now extant, or at least is become very scarce.' (See *Misc. Ess. II.*, p. 13).

Āhnika 1, ends fol. 32; 2, fol. 65; 3, fol. 87; 4, fol. 114; 5, fol. 140b; 6, fol. 167; 7, fol. 185b; 8, fol. 246. *Āhnikas* 1, 6-9, are dated Samvat 1854.

[H. T. COLEBROOKE.]

608.

3068. Foll. 219; size 9 $\frac{1}{4}$ in. by 4 in.; fairly written, in Devanāgarī, from fol. 207 by a different hand from the rest; 10-12 lines in a page.

Śabdakaustubha.

Āhnika 1, ends fol. 27; 2, fol. 57; 3, fol. 79; 4, fol. 101b; 5, fol. 124; 6, fol. 136; 7, fol. 153b; 8, fol. 188. Dated Samvat 1905.

[J. R. BALLANTYNE.]

609.

1555c. Foll. 14; size 9 $\frac{1}{2}$ in. by 4 in.; legibly written, in Devanāgarī; ten lines in a page.

Śabdakaustubha. The 7th *āhnika*, dated Samvat 1853.

[H. T. COLEBROOKE.]

610.

399. Foll. 252; size 12 $\frac{1}{4}$ in. by 4 $\frac{1}{2}$ in.; written by four or five different hands; Devanāgarī character; 10-13 lines in a page.

Prabhā, a commentary on *Bhattoji's Śabdakaustubha*, by *Vaidyanātha Pāyagniṇḍa*, son of *Mahādeva* and *Venī*; and pupil of *Nāgojībhatta*.

It begins :

आनंदकंदं मुनिहृभिलिंदं सद्विद्विविद्विविदं ।
वंदे सुरेंद्रादिदं तदीनादिदशदं रविनंदं (1)* ॥ १ ॥
वैद्यनाथः पायग्निंदो नवा नागेश्वरं गुरुं ।
वाख्यां प्रभाख्यां तनुते कौस्तुभस्य स्वयुद्धये ॥ २ ॥

प्रारिष्कृतयनिविश्वपरिसमाध्यर्थं कृतं भगवदादिनत्यात्मकं
मंगलं शिष्यशिष्यायै व्याख्यातृश्रोतृणामनुवंशगतो मंगलाय च
निवभाति विश्वेश्वरमित्यादि ॥ ०

Āhnika 1 ends fol. 66: इति श्रीमन्नहादेवसुतवेणी-
गर्भेजपायग्निंदोपाख्यवैद्यनाथादिरचित्कौस्तुभव्याख्यायोः प्रभाख्या-
यां प्रथमाहृकं समाप्तं संपूर्णे ॥

(*Pratyāhāra-*) *Āhnika* 2, ends fol. 116; 3, fol. 164; 4, (?); 5, fol. 220b; 6, fol. 242 (dated संवत् १८४०); 7, fol. 252b. [H. T. COLEBROOKE.]

611.

616. Foll. 97; size 9 $\frac{1}{2}$ in. by 4 in.; Devanāgarī character; fairly written, in the latter part of last century; ten lines in a page.

Vrittisamgraha, a succinct commentary on *Pāṇini's sūtras*, by *Rāmacandra*, instructed by *Nāgojībhatta*. *Adhyāyas* I. and II. It begins:

लक्ष्मीनारायणो वंदे गणेशं च सरसतां ।
भवानीशंकरौ वंदे सर्वकार्यार्थसिद्धये ॥
नागोजीविद्युतः (!) ग्रीको रामचंद्रो यथासति ।
शब्दशास्त्रं समालोक्य कुर्वे इहं वृत्तिसंग्रहं ॥

अ इ उण् । ० ॥ एतानि माहेश्वरसूत्राण्यणादिसंज्ञायार्थानि । ०
वृद्धिरादैच ॥ १ ॥ आकार रेकार औकारश्च वृद्धिसंज्ञकः
स्यात् । शालीयः । आश्वलायनीयः । रैकुलमयः । देतिका-

* Prof. Aufrecht suggests: वंदे सुरेंद्राचित्पादपत्तं दी-
नार्देभावं विशदं च नंदं ।

यनीयः । नौकुलमेयं । ज्ञौपगवीयः । तपरकरणं गुणानां भेदकात्पथे उभयार्थं । ज्ञभेदकात्पथे ऐर्जये । उभे ज्ञायस्तमित्यत्र द्वेगहणानुवृत्तैर्व सिद्धे उभेयाहयं ज्ञापयति । जन्मत्र यत्नेन विना समुदाये संज्ञा न भवति । तेन वृद्धादयः संज्ञाः प्रत्येकमेव भवति न समुदाये ॥

A. I., *pāda* 1 ends fol. 17; 2, fol. 28; 3, fol. 40b; 4, fol. 53b. II., *pāda* 1, ends fol. 67b; 2, fol. 74; 3, fol. 85.

In the colophons, the author's name is not mentioned.

[H. T. COLEBROOKE.]

b. *Recasts of the Ashṭādhyāyī.*

612.

1666. Foll. 112; size 9 in. by 3½ in.; indifferent Devanāgarī writing; 10-12 lines in a page.

Rūpamālā, an elementary Sanskrit grammar in *sūtras* (extracted from *Pāṇini*) with a *vritti*, by *Vimala Sarasvati*.

Three leaves are missing at the beginning, as are some other leaves (24 and 34). The MS. is but partially paged.

Fol. 2b (orig. paging 5b), स्वरसंधिः । fol. 3b, इति प्रकृतिभावः । fol. 6b, इति विसर्गसंधिः । fol. 12, अचंतमाला । fol. 15, हलंतमाला । fol. 20, सर्वैनाममाला । fol. 20b, संख्याभागः । इत्यभियेयलिंगाः शुज्ञादयो दर्शिताः । fol. 22b, नियतलिंगमाला । fol. 23, छांदसमाला [begins: छंदसि देवास इत्यादौ जसो सुगागमः] । fol. 28, स्तोप्रत्ययमाला । fol. 33, कारकभागः । fol. 42, सर्वधातुकमाला [begins: भूवादयो धातवः] ॥ fol. 42b, आत्मनेपदिनः [begins: एष वृद्धौ । स्पद्धै संघर्षेण । दद दाने । दध धारणे । स्वद स्वाद आसादने । मुद दृष्टे । पूद हिंसार्थः ॥] । fol. 43, परस्मै । [begins: जि जये । गद लप भग यथ जय जय्य व्यक्तायां वाचि ।] । ib. उभय, etc. । fol. 47, यगभावः (passive voice) । fol. 50, आश्रीर्लिङ्माला ॥ लुङ्माभागः ॥ fol. 50b, भविष्यत इत्यादि लृङ्माभागः ॥ लृङ्माभागः ॥ fol. 52, लुङ्माला ॥ fol. 56, लिङ्माभागः ॥ पञ्चमलक्षारभागः ॥ fol. 58, अच् । fol. 59, (क्रियासम्भिहार) यह । fol. 63b, सना-

दिभागः । fol. 64b, लकारार्थमाला । fol. 66b, तडादि-नियमभागः । The remaining leaves treat of the *pratyaya* (*krit* and *taddhita*) and the *saṃśāsa*.

The colophon and date are as follows: इति श्रीमत्यरमहंसपरिव्राजकाचार्याश्रीविमलसरसतिविरचिता रूपमाला समाप्ता । संवत् १४३७ वर्षे फालुनवदि ९ सोमे -- दुविनायकसुतदुवेषामनेन लिखितं । o - The date occurs once more on the last page, where it apparently is १४६७ with month and day as above.

For another complete MS. of this work, dated Samvat 1626, see Burnell, *Index to Tanjore MSS.*, p. 40. [H. T. COLEBROOKE.]

613.

3184. Foll. 96; size 12½ in. by 7½ in.; well written, in Devanāgarī; fifteen lines in a page; European paper (water-mark 1868).

Prakriyākaumudi, a grammatical compendium, in *sūtras* systematically arranged from *Pāṇini*'s *Aṣṭādhyāyī*, and explained by a brief commentary, by *Rāmacandra Ācārya*, son of *Krishṇa Ācārya* (for whose pedigree cf. No. 619).

I. *Subanta*, foll. 47, begins:

श्रीमद्विलमानम्य पाणिन्यादिमुनीन्दुरुहन् ।
प्रक्रियाकौमुदीं क्रमेः पाणिनीयानुसारिणीं ॥
च इ उण् । o

The *sandhi* ends fol. 5; *lingaprakriyā*, fol. 16; *avayāni*, fol. 16b; *strīpratyayāḥ*, fol. 19b; *vibhaktiyarthāḥ* (*kūrakaprakriyā*), fol. 23b; *saṃśāsaprakriyā*, fol. 35b; *tad-dhītaprakriyā*, fol. 46; *dviruktiprakriyā*, fol. 47.

II. *Akhyāta*, foll. 32, begins:

प्रकृतिः सा जयत्याद्या यया धात्वादिरूपया ।
व्यञ्जयते शब्दरूपाणि परप्रत्ययसंनिधिः ॥
धातोः । आत्मतीयांते वस्त्रमाणाः प्रत्यया धातोङ्गेयाः ।
तेषादौ दश लकाराः प्रदर्शयन्ते । लृङ् ॥
Iti parasmaipadaprakriyā, fol. 8b; *ātmanepadapr.*, fol. 10; *miśraprakriyā*, fol. 12;

adādiprakriyā, fol. 15; *hvādip.*, fol. 16; *svādip.*, fol. 18; *tudādip.*, fol. 20; *rudhādip.*, fol. 19b; *tanādip.*, fol. 20; *kryādip.*, fol. 20b; *iti curādip.* *iti dasaganī*, fol. 21; - *nyantap.* fol. 22b; *sanantap.*, fol. 24; *yanantap.*, fol. 25; *yanlugantap.*, fol. 25b; *nāmadhātup.*, fol. 27; *padavyavasthā*, fol. 29b; *bhāvākarmap.*, fol. 31; *lakārārthap.*, fol. 32b.

III. *Kridanta*, fol. 15, begins: धातोः । आत्मौ-याध्यायानं धातोरित्यधिक्रियते । पुनर्धौत्तिः कृत्संज्ञा उपपदसंज्ञा चात्रैवेत्येवमर्थो । तत्रोपपदं सम्भवीस्यं । कृद-तिडिति कृत्संज्ञा ॥ चासूरुपो स्त्रियां । ०

Kṛityapralakriyā ends fol. 8; *iti kridanta-prakriyā samūptā*, fol. 15.

IV. *Vaidikaprakriyā*, fol. 2, begins: वैदिकश-द्वेष्वैव प्रक्रिया । य एव लौकिकात्म एव वैदिका इति न्यायात् । ऋचिग्रयोगवशादन्यथात्वं । प्रकृत्यानः पादम-व्यपरे । ऋक्यादन्यथ्य एड्प्रकृत्या स्यादतिपरे न तु वकारयकारपरे चति । उपप्रयन्तो ज्वरम् । सुजाते अश्व सूनूते । ०

It ends:

आनंतात्सौशः शब्दा न शक्यते उनुशासितुं ।
बालबृत्पत्तये ९ सामिभः संबिध्योक्ता यथामति ॥ १ ॥
प्रक्रियाकौमुदी सेव्यं रामचंद्रप्रकाशिता ।
सप्तद्वच्चत्तमो वधात्सच्चकारप्रिया चिरं ॥ २ ॥
जयति सुभगमूर्तिमूर्ग्धहासावलोकः
प्रश्नमितनन्तापो चिरुलः स्वात्मदीपः ।
सचकितमिव लक्ष्मीः सेवते यत्पदानं
ललिततरकराभ्यां* साधु संवाहयंती ॥ ३ ॥
इति श्रीमपरिहंसपरिनामाजकाचार्यसकलसदागमाचार्यश्री-
गोपालपूज्यपादशिष्यश्रीकृष्णाचार्यसुतश्रीरामचंद्राचार्यविरचित
प्रक्रियाकौमुदी समाप्ता ॥

A fly-leaf contains the following note:—
Copied for me from a manuscript belonging to
Raṅgasāstri Vaidya of Shāhpūr, near Belgaum.
The manuscript is not dated. It consists of 179

* लुहितकरत्तलाभ्यां, M.S. 2094.

leaves, about 11" long by 4½" broad. The characters are Nāgarī. 23 August, 1878.

[J. F. FLEET.]

614.

6. Foll. 239 (numbered 1-238; two leaves being marked 134); size 13 in. by 7½ in.; indifferently written, in a cursory Bengāli hand; European paper; eight lines in a page.

Prakriyākaumudī. Complete, with the exception of the Vaidik supplement. The ākhyātā beg. fol. 127b; the *kridanta*, fol. 202. It ends:

इति श्रीमत्साहेबाज्या प्रक्रियाकौमुदीं लिलेख श्रीव्रजनन्द-
नशर्मणा ॥

According to a note, by Colebrooke, on the first leaf, *Bireśvara Śesha*, then living at Benares, was reputed to be a descendant of the author of the *Prakriyākaumudī*, and stated his own genealogy as follows:

Rāmacandra pandita, *Nṛsiṁha pandita*, *Nārāyaṇa pandita*, *Cakrapāṇi pandita*, *Bireśvara pandita*, *Śambū pandita*, *Gopāla pandita*, and then *Bireśvara pandita* himself.

[H. T. COLEBROOKE.]

615.

2094. Size 9½ in. by 4½ in.; two different M.S., written by different hands, in the Devanāgarī character.

Prakriyākaumudī.

I. Foll. 47, two of which (foll. 2 and 3) are wanting. A rather old, but incorrect, M.S., probably written by several hands; 9-14 lines in a page.

The *Subantaprakarana*, to the end of the *kāraka*.

II. This M.S.—written, Samvat 1580, in a good, bold hand, nine lines in a page—consists of two parts, paged both continuously (158-285) and separately.

a) Foll. 84 orig., of which 23 are now wanting (viz. foll. 36, 37, 40-42, 46, 48-61, 69, 80 and 81). The *Ākhyāta*.

b) Foll. 48 (numbered 47, of which foll. 15 and 19 are wanting, whilst two leaves are marked 24; fol. 26b is left blank, and several leaves are slightly injured). The *Kridanta* (ends fol. 41b), and *Vaidikaprakriyā*.

It ends: इति श्रीमत्सर्वेशास्त्रवृक्षसकलसदागमाचार्ये - श्रीगोपीनाथविद्वल्चरणारविन्दकरन्दलालस - श्रीगोपालहनयतिगुहचरणस्वेवक - कृष्णाचार्यसुतरामचन्द्राचार्यविरचिता प्रक्रियाकौमुदी समाप्ता ॥ ० खल्ति संवत् पञ्चदश १५ ज्ञानीतौ ८० प्रवर्ज्जमाने उत्तरायने श्रीसूर्ये ग्रोपमञ्चतौ महामांडलस्यप्रदे ज्येष्ठमासे असितपश्चे द्वादशशटिकापर्यन्तं पौर्णिमासोत्तदनलरप्रतिपदायां तिथौ भृगुवारे अद्येह सौंहोद्रास्याने वास्तव्यपालीपराजातीयजो ० नहिपासुतपाठकजीवाख्यसुतागङ्गाधरेण प्रक्रियाकौमुद्यभिधग्न्यो इयं तस्य पुस्तको अमलिखि ॥ ० चिरायुरयं पुस्तको अस्तु ॥ [GAIKAWAR.]

616.

71. Foll. 45; size 10½ in. by 4½ in.; neatly written, in Devanāgarī, mingled with Bengāli letters; 7-10 lines in a page; European paper.

Prakriyākaumudī. The *subanta*, with numerous marginal and interlinear notes, and a list of contents (in English), by Colebrooke.

The *kāraka* beg. fol. 17; the *saṃśāsa* fol. 21b; the *taddhita* fol. 29.

Dated शाके १७१५ ० महोपाध्यायश्रीचित्रपतिशर्मिणा स्वभागिनेयद्वारा लिखितम् ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

617.

1228. Foll. 60; size 11¼ in. by 4½ in.; neatly written, in the Bengāli character; eight lines in a page; European paper.

Prakriyākaumudī. The *ākhyāta* (ends fol. 40) and *kridanta* chapters; without the *vaidik* supplement. With occasional marginal and interlinear notes by Colebrooke.

It ends: ० श्रीकुलवुरुक्षसाहेबावबोधनाय महोपाध्याय-श्रीचित्रपतिशर्मिणा धमद्वावासिना [समाज्ञमः] समुद्धैते यन्य-मलीलिखत् श्रीव्रजनन्दनो नवीनः । शाके १७१५ ॥

Colebrooke has added a list of contents, in English, on a fly-leaf. [H. T. COLEBROOKE.]

618.

1640. Foll. 170, twelve of which (viz. 110-112, 126-134) are wanting; size 10¼ in. by 4 in.; fairly written, in Devanāgarī; foll. 1-145, by three different hands; about the latter part of the 17th century; foll. 146-170, numbered separately, about the middle of the last century; 11-13 lines in a page.

Prasāda, a commentary on the *Prakriyākaumudī*, by *Vitihala*,* son of *Nṛsiṃha* (and *Māṇikāmbū*), and grandson of *Rāmacandra*.

The *sandhi* and *subanta* chapters; incomplete.

The work begins :

श्रीमद्विद्वलमेकमव्ययमजं शब्दाम्बकं ब्रद्य यः
खेद्धातो जगद्विवस्थितिल्ये हेतुः खमात्यागुयौः ।
यच्चास्त्रायुतिसंतातिव्यवहृतिस्तं पुराणोकाश्रमे
भक्तानुग्रहेतुतः स्थितमहं वन्दे मुदे संचिदे ॥ १ ॥
श्रीशंभुं पाणिनिं श्रीवरहुचिमय चाकसंख्यां दीक्षितं श्री-
शंभुं तद्वायाहविप्रकटनपटुयाः परिहतान् भर्तृमुख्यान् ।
वृत्तिन्यासादिकर्तृन् खमतपरमतत्त्वापकान् भोजद्वी-
श्वोरस्वामिप्रमुख्यान् प्रगुणनतिभने तन्मतश्चिह्नेतोः ॥ २ ॥
किं श्रेष्ठः पाणिनिर्वा वरहुचिरथवा सर्वविद्याप्रणेता
शंभुमूर्मावभूद भूसूरकुलातिलको ज्याप्रदेशे अम्बवेशे ।
चृग्वेदी सर्वेशास्त्रप्रकटनपटुयाः कृष्णानो रामचन्द्रो
जन्माचार्यप्रपौत्रो दिशतु कृतिमर्तिं मे स कैपिण्यगोत्रः ॥ ३ ॥
वन्दे तं यतिवृद्धतत्त्वित्यर्दं श्रीराघवेन्द्रादिं यन्-
नामाभाति सरस्तोपदवरं वादीन्द्रविद्रावकम् ।
यो विद्याः समाचातुर्देश मुदा श्रीशेषभाष्यादिकाः
शिष्येभ्यो मयि यत्कृपात्ति सततं सच्चास्त्रसंविज्ञये ॥ ४ ॥
लोके इस्मिन्दुप्रकामं वरिवृतीयौदार्यलोकज्ञता
विद्वक्षोपकृतिः श्रमा सजनता वेदोऽन्तर्भादः ।

* Spelled *Vitihala* (sometimes *Vīthihala*), in this and the other MSS.

आचार्ये कृतकालनिर्णयमहाग्रन्थार्थसहीपिका-
टीकं तं नरसिंहमात्मजनकं वन्दे विदां संसरम् ॥ ५ ॥
गम्भीरार्थाभितोऽक्ष्याक्लितसकलसच्चरलाकर्ता श्री-
शेषोक्तन्यायगर्भा स्वप्नरमतयुतां प्रक्रियाकौमुदीं ताम् ।
व्याकुर्वन्वद्विहीनो यदपि तदपि तत्पुत्रज्ञो रामचन्द्रा-
चायोक्तः पाठरक्षाकरणगुणतया सज्जनैर्नोपहास्यः ॥ ६ ॥
तथा च पश्चिमत्यैः प्रश्नेपैमलिनीकृता ।
प्रक्रियाकौमुदी तस्याः प्रसादः क्रियते मया ॥ ७ ॥

In the comment on *Rāmacandra*'s introductory couplet the following passage occurs :

तथा च नृसिंहाचार्यवैर्यश्च कालनिर्णयदीपिका विवृता यत्र
तत्रोक्तं रामचन्द्राचार्यसूनुभिः ।

The *samjñāprasāṅga* ends fol. 16; *sandhi*, fol. 34b; *klīvaśabdā halantāḥ*, fol. 82; *avyaya*, fol. 89; *strīpratyaya*, fol. 106b; (the end of the *kūraka*, the *samāsa*, and beginning of *taddhita* are wanting).

The *taddhita* ends fol. 170a:

श्रीरामाचार्यसूनुहैरिहरभजनैकायधीः श्रीनृसिंहा-
चार्ये यं माणिकांचाप्यजनयदतुलं वीतुलाचार्यमार्ये ।
तस्य श्रीपाणिनीयाद्यनुगुणसगुणे प्रक्रियाकौमुदीय-
व्याख्याने ऽस्मिन्प्रसादे सुविशदमगमसंस्कृतात्ते समाप्तिः ॥

The second page of this leaf contains the beginning of the *dvirukta-prakriyā*. A list of contents has been added on two leaves.

[H. T. COLEBROOKE.]

619.

1641. Foll. 150; size 11 $\frac{1}{4}$ in. by 4 $\frac{1}{2}$ in.; legibly written, in Devanāgarī; 14-16 lines in a page.

Vitthalā's Prasāda. The *ākhyāta* and *kridanta* chapters. The former begins :

श्रीविठ्ठलं सुरवरं प्रणामामि देवं
कारुण्यसिंपुत्रिलोकनात्मभासम्
ईपत्सहासमुखर्पकजमात्मशिताधं ॥ १ ॥
तिंतकांडस्य हि केषपि पारं नाज्ञासिष्वः शुद्धिधियो ईपि संतः ।
तं प्रक्रियाकौमुदेनशरणो व्याख्यानहं स्यामुपहास्य एव ॥ २ ॥

प्रश्नेपकालुम्पिनिरासहेतोः प्रसादमस्य विदधे यथावत् ।
इति ग्रातिशात्मतः कर्तिये व्याख्यां स्ततः सज्जनतोषदाचार्तीं ॥ ३ ॥
मंगलादीनि मंगलमध्यानि मंगलांतानि च शास्त्राणि ० प्रथंत
इत्यभिप्रेत्य तिंतमभिधातुमिद्धन् यंत्रकृत् यंत्रमध्ये मंगलाचरणं
करोति । प्रकृतिरिति ॥

The *lakārārthavarga* (on the force of tenses and moods), or last section of the *ākhyāta*, ends fol. 92; the *kṛitya*, fol. 96b; the *kṛidanta*, fol. 140b.

It ends : ग्रक्रियाकौमुदीयव्याख्याने स्मिन्प्रसादे निरग्र-
दमला वैदिको ग्रक्रियेयं ॥

The explanation of the concluding stanza of the *Prakriyākaumudī*, is followed by these couplets :

श्रीमद्विठ्ठलपादपंकजयुगं वदे सुरैर्वदितं
भक्तेभ्यो द्युम्प्रदं सुखकरं विज्ञानदं सर्वदा ।
श्वोदीयः किल यदुनो जनितवत्यृथोस्थिरांतां धरां
या विश्वस्य विधारणे ऽजनि तथा पृष्ठौ समर्थी श्वया ॥ १ ॥
वदे पाणिनीश्वरं वररुचिं शेषं तथान्यान् वृथान्
यंत्रान्ये वद्धुः परोपकृत्ये सूत्रादिभाष्यादिकान् ।
पोतैत्तेषु नरास्तरंति गहनं तं शब्दरलाकरं
चिं यत्परमापनयरो देवो मरुत्वानपि ॥ २ ॥
यस्मिन्वैदिकर्थमजातमनिंशं जागर्ति सद्वैषावा-
चारानुष्ठितिष्ठविठ्ठलविभुः सर्वोर्धेः सर्वैः ।
क्षुग्वेदादिसमस्तशास्त्रनिचयश्रीपांचरात्रागम-
व्याख्यानक्षमपूरुषो विजयते वंशोऽप्तेशोऽप्तः ॥ ३ ॥
तद्वंशे नररलनायकमणिर्जातो ऽविमन्त्रांगजो
जन्ताचार्य इति चिलोकविदितः सर्वज्ञ एवापरः ।
रामस्वामियतांद्रवर्यविहिताचार्याभिवेकस्तो
लवा वैदिकपांचरात्रमकरोद्वा द्युभार्ता त्रये ॥ ४ ॥
तास्तुनिंगमागमादिकुशलः सन्यायवैशेषिको
व्याकृत्यद्वयजैमिनीयभणितिव्याहतप्रातिभः ।
यः सौदैश्वनभाष्यमास्थदमलं विद्वत्सभासनिधाव्
आचार्यो नृहरिः सदाचरणतः साक्षात्कृत्वेहरिः ॥ ५ ॥
गोपालाचार्यमुख्याः प्रथितगुणगणात्मस्य पुत्रा अभूवन्
कृष्णाचार्यस्तकनीयानपि जगति गुणैर्जयेष आसीद्विरिषैः ।
यं वेदाद्याः सुविद्याः स्वयमधिवसति चक्रुस्त्वर्वहेतोस्
तस्मात् श्रीकृष्ण एवेत्यनुजगदुर्मु सूरयः सौरिभक्ताः ॥ ६ ॥
तस्मादाचार्यवैष्णवै हरिहरभजनग्राससंचित्प्रकाशात्
आस्तां ज्येष्ठो नृसिंहो निखिलगुणनिधी रामचंद्रः कनिष्ठः ।

येनानेकप्रबंधाः श्रितिपतिसामनिख्यातविद्वाप्रबोधो-
द्वाधार्थं चक्रिरे यैर्वति हृदि कृतैः कोविदः प्राकृतो
४४ ॥ ७ ॥

तत्सूनुं सकलेषु शास्त्रनिवहेष्वाचार्यकृष्णात् गुरोर्
लभ्यज्ञानविशेषमात्मजनकं श्रीमन्त्सिंहं भजे ।

तत्पूर्वाश्च कालिग्रलुप्तमविलं विद्यासमूहं तथा
धर्मे स्वारायितुं श्रितौ समभवन्ते ते ज्वलाता हरेः ॥ ८ ॥

श्रीमद्राघवसंज्ञकं यत्तिवरं वदे गुरुं संततं
यः सर्वज्ञसमानं व्यधाहुवि नरानाम्नीयस्वेषापरान् ।

वादोंद्रान् बहुवादिर्दर्शमनान् जित्वा तथास्यापयत्
यो ऽद्वैतश्रुतिमूर्धनिर्णयचरणो भाष्यादिसंस्कारकः ॥ ९ ॥

श्रीविद्युलाचार्यगुरोस्तनूजं सौजन्यभोजं जितवादिराजं ।

अनन्तसंज्ञं पदवाक्यविहङ्गं प्रमाणविहङ्गं तमहं नमामि ॥ १० ॥

[यः शास्त्रलोकव्यवहारविज्ञाज्जगत्समग्रं स्ववशं व्यतानीत् ।

तमर्भकै कृष्णगुरोर्नामि रामेश्वराचार्यगुरुं गुणार्थं ॥ ११

MS. B.]

यत्संनिधानादभवत्तरो श्री विद्याधिराजाजितवादिराजाः ।
ज्ञाचार्यवर्यं बुधरामचंद्रं भजामि गोपालगुरोस्तनूजं ॥ १२ ॥

जगन्नाथाश्रमं वदे यति वेदांतकोविदं ।
पदवाक्यप्रमाणाङ्गं स्वधर्मेनिरं सदा ॥ १३ ॥

श्रीरामाचार्यसन्तहित्वरभजनैकाग्रभीः श्रीनृसिंहा-
चार्योऽर्थं माणिकांवाप्यजनयदत्तुलं विद्युलाचार्यार्थं ।
सोहं श्रीपाणिनीयाद्यसुगुणसुगुणं प्रक्रियाकैमुदीय-
व्याख्याहृयं प्रसादं विशदमकरवं विद्युलस्तेन तु द्यात् ॥ १४ ॥

संवत् १५३६ चर्वे माधवर्दि एकादशी रवौ श्रीनेनानंदपुर-
स्थानोक्तने ज्ञायन्तरनागरज्ञातीयपंडितज्ञनंतसुतपंडितनारायणा-
दीनां पठनार्थं ॥ कुठारीव्यवगहितसुतेन विश्वरूपेण लिखितं ॥

This date is probably that of the MS. from which the present was copied (a century or more after that).

A list of contents, on three leaves of European paper, has been appended.

[H. T. COLEBROOKE.]

620.

3185. Foll. 161; size 12 $\frac{1}{4}$ in. by 7 $\frac{1}{4}$ in.; well written, in Devanāgarī, on European paper, by the same hand as no. 605 (MS. 3184); fifteen lines in a page.

The same portion of *Vitthalācārya's Prasāda*.

'Copied from a Devanāgarī MS., belonging to *Bāladekshīt Asōgēkar* of *Shāhāpūr*, near *Belgaum*, dated Samvat 1633, and consisting of 137 leaves, about 12 $\frac{1}{2}$ " by 5 $\frac{1}{2}$ ".' [J. F. FLEET.]

621.

2390. Foll. 211; size 9 $\frac{1}{2}$ in. by 5 $\frac{1}{2}$ in.; fairly written, in Devanāgarī, about A.D. 1650; 12-16 lines in a page; from fol. 198 by a more modern, indifferent hand, about 20 lines in a page.

A portion of the *Prasāda*.

Foll. 1-126 (numbered 1-125, two leaves being marked 13), contain from the beginning of the work to the end of the feminine bases.

Foll. 127-211 (numbered 225-310, no. 303 having been omitted by mistake), contain from shortly before the end of the *saṃśāra* (fol. 128), to shortly after the beginning of the *dviruktaprakriyā* (211b), thus comprising the whole of the *taddhita* chapter.

Fol. 210 has been inverted by the binder.

For fragments of the same work, see Weber's Cat. Berl., no. 738, and Aufrecht's Cat. Bodl., no. 355. The Oxford fragment makes *Rāmacandra* the author of the *Vaishṇavasiddhāntapikā*, which *Vitthalā* there declares to have commented upon, whilst a passage quoted above, p. 167a, states that *Rāmacandra* composed, and that *Vitthalā*'s father, *Nṛisiṃha*, commented upon, the *Kālanirṇaya*, a work placed by Colebrooke at about A.D. 1243 (Misc. Ess. II., p. 379; 2nd ed., p. 333).

[The *Kṛityaratnāvalī* is ascribed to *Rāmacandra*, son of *Bhatṭa Vitthalā*, and grandson of *Bālakrishṇa Bhatṭa*.] [GAIKAWAR.]

622, 623, 624.

2065, 2066, 2189. Size 11 in. by 4 $\frac{1}{2}$ in.; well written, and pretty correct Devanāgarī MS. of about A.D. 1550; ten lines in a page.

Prakriyākaumudi-tikā, another commentary on *Rāmacandra*'s work, composed—by order of prince *Kalyāna*, son of *Viravara* (?), and grandson of *Gangādāsa*—by *Krishṇa*, son of *Śeṣa Nṛsiṁha-sūri*.

The work begins with an introduction of 46 stanzas, from which we extract those containing genealogical information, partly restored by a modern hand :

अलिकुलमेडितगंडं प्रत्यूहव्यूहतिमिरमार्त्तिम् ।
सिंदूरास्यमुङ्दं देवं वै तुंडमवलंबे * ॥ १ ॥ ० ॥
भास्त्रामीवलयतिलके धर्मकर्मप्रसूताव्
आर्यावतें सुचरितकृताचार्यके विश्ववंदे ।
अंतर्वेदिन्येति यमुनाजहुजावाजभाजोर्
वाद्वर्मधे हरिगिरिश्योः स्पष्टलक्ष्मेव वशः ॥ ६ ॥
तत्रोदुश्वरहारं इत्यभिधया जागर्ति नीवृद्धः
स्वलोकप्रतिविंश्मंवरचरैः साशंकमालोकितः ।
यस्मिन्नितिकल्पशाखिविभवाः शाखाशतोऽवासिताः
सेव्यते तत्रवो इथ वेदगुरवः प्रत्याशया तैङ्गिजैः ॥ ७ ॥
ब्रद्वावर्त्ते नाम तत्राति तीर्थं सार्थं परमं पूर्वपुख्यैरगण्यैः ।
यत्संसेव्य प्राप वस्त्रीकजन्मा सन्मानार्हं काव्यवाचां समृ-
आत्मे तस्मिन्मरमनगरीगर्वैसर्वेखहारी [द्विं] ॥ ८ ॥
हारभूतामलसुरसरित्यवंजाभिधानः ।
ग्रामः स्वस्त्रीजननिमयी भूतामाभिरामः
कामक्रीडाभवनमवनौ कर्मदाश्र्यैरुपः ॥ ९ ॥ ० ॥
तत्र ब्राह्मणमंडले इतिविपुले सत्कर्मभिर्निमले
चाल्मीकिप्रतिवेशवासवशतो विश्वात्तसर्वागमे ।
साक्षात्तूपूर्थः परः स्वरहरः सच्छ्रोत्रिपाणां वरः
शैयोदार्थिवेकधैर्येनिलयो भूपालभूतामणिः ॥ १३ ॥
शिवः कपाली भगवाणि गोत्रभित्तु
चंद्रः कलुंकी तपनो विकर्त्तनः ।
शेषो इषि चाशीविषवंशसंभवस्
तत्क्लेन लोके इयमिहोपमीयतां ॥ १४ ॥
प्रत्यर्थिष्ठितिपालवालवनितासीमंतसिंटूरिका-
लुंठाकप्रकटप्रतापतपनप्रोद्वासिताशासुखः ।
चैलोक्मोक्षरकर्मनिर्मितिपरिप्राप्तप्रतिष्ठस्तः
संभूतः कलिकालकल्पवरीहाराय नारायणः ॥ १५ ॥

* (?) read वैकुण्ठम् ०

† तत्रोदु restored by a second hand.

यः सिंहासनमास्तितो इषि सहजं पश्चासनं सेवते
यो मालापरिवर्त्यत्पवित्रं शालविशालाः श्रितः ।
योगं यः अयति वित्तिविद्वचिताचारे नियोगं चरन्
वैदेहं जनकं अजेष परं लोकानशेषानपि ॥ १६ ॥
तस्मादाविरभूत्यभूतविभवो गंगेयवेयोर्जितो
गंगादास इति प्रसिद्धमहिमा गंगा समाराथ्य यः ।
खामास्यामकृतार्थ्यज्ञगदलं चक्रे इव्यचक्रेश्वरान्
अङ्गेशादजयज्ञयैकनिलयः शक्रे इम्वज्ञापरः ॥ १७ ॥
हरिहरपदयम्बद्विनिर्द्विभक्ति -
प्रतिहतदुरितौ धोज्ञाधर्जधालकीर्तिः ।
प्रतिदिवसविहीणसर्णसंप्रीणितार्थि -
ब्रजविहितमुभाशोः शोलिताशेषकामः ॥ १८ ॥
नानाजनमशताजितेन तपसा गंगाधराराधनैर्
यः श्रीमाननभाभिधानसुभगे पाति ब्रजे ज्योतिषि ।
लेभे वीरवरं सुतं द्विजवरं प्रह्लादभीमार्जुन-
प्राया भागवता न यं तुलयितुं ब्रह्मवेयो वा श्वामः ॥ १९ ॥
तदंशे भूतंशे समजति रजनीजानिलज्ञानिदान-
स्कूर्जद्वानावदानप्रथितपृथुयशोधोरणीधौतविश्वः ।
सर्वोर्वेशक्रक्राक्राक्रामनमितशिरः कोटिकोटीरकोटी-
प्रोद्वच्छ्रालरोचिः परिचरितलसरदादपक्लेहव्याः ॥ २० ॥
कामो वामदृशां निधिर्नैयज्ञपां कालानलो विद्विषां
खः शाखी विद्वां गुह्येणुवतां पापो भनुर्भारिणां ।
लीलावासगृहं कलाकुलभुवां कर्णः मुवणीर्यिनां
श्रीमान् वीरवरः श्वीरीश्वरवरो वर्वित्ति सर्वोपरि ॥ २१ ॥
यस्य प्रौढतरः प्रतापतरुणः प्रत्यर्थिपृथुभृतां
कोटिं सर्वेगुणाश्रयामुद्वहस्तेयोजितां वेशसा ।
लाजा मेहिहरख्यरेतसि हुताः स्मामंडलसंदिले
यस्मादुपतिताः स्कुरंति परितस्तारामिषाङ्गूरिशः ॥ २२ ॥
सर्वीं सा यत्कृपाणी गुरुभुजभुजगा संगतः संगरादौ
सद्यः कृत्तारिकं चयुतरुहितरजोयोगमभ्यावहंती ।
दृष्ट्यानां बुपूरोक्टकरटिथटां इशैलेषु लग्ना
सूते सद्यः किलांडान्यतिविमलमल्लूरिसुक्ताक्लेन ॥ २३ ॥
गंगादासासजन्मध्यर्तिरमणमणेः कीर्तिसंगानुधंगाः
ज्ञेतां स्कीतफेनस्तवकसमरुचो हारिदश्वाः किलाश्वाः ।
द्राववीक्ष्याभूत् बिडौजाः पृथुपुलकभरः पार्थमाशंकमानो
विष्वक् वाष्पायमाणान्यनुवहति मुदा लोचनानां शता-
[नि] ॥ २४ ॥ ० ॥
वालाकोंदरसोदरांश्चिकिरणस्पृष्टारिसीमतिनी-
सीमतेषु समर्थयत्पवित्रं सिंदूरपूर्णियम् ।

सर्वाशाः परिपूर्यविजयशः कर्पूरपूरैश्विरं
 श्रीमान् वौरवरो जगत्तुन्यमश्रीः केन वा वर्ण्यतां ॥ २७ ॥
 सो इयं काव्यकलाविलासभवतं श्रीपारसीकेश्वर-
 प्राणानामधिदैवतं गुरुगुणश्रेणीमणीरोहणं ।
 विद्यानां निक्षेपणः कुलगृहं केलीकुरंगीदृशां
 शश्वर्वेदितमंडलीपरिवृत्तो विद्याविनोदं अधात् ॥ ३० ॥
 तस्यास्ति सर्वजनलोचनलोभनीय-
 सौर्यसारसविलासनिवासभूमिः ।
 विद्याविनोदपरिमोदितभूरिसूरिः
 कल्पाण इत्यभिधया तनयो नयज्ञः ॥ ३१ ॥
 यस्यापांगतरंगिते सुरगवीवक्त्रे च वाक्चातुरी
 कंठे चापि सरखती हरिहरेभित्तिश्च शक्तिभ्वे ।
 आस्ते पाणितले सदा वितरणश्रीः पादपदे नृप-
 श्रेणीमौलिमणिप्रभा वत जप्तं स्तैराः कुमारो अप्यसौ ॥ ३२ ॥
 सर्वविद्याचिदो इत्यस्य कल्पाणगुणशालिनः ।
 च्छभिन्नविज्ञतातीव तीक्ष्णा व्याकरणं मतिः ॥ ३३ ॥
 रसालंकारसारापि वाणी व्याकरणोज्जिता ।
 क्षित्रोपहतगाचेव न रंजयति सज्जनान् ॥ ३४ ॥
 कल्पाणस्य तत्त्वद्वयस्य नृपतिः कल्पाणमूर्तेस्ततः
 कल्पाणीं मतिमाकल्य विवरणं शार्थसंविवरये ।
 कृष्णं शेषनृसिंहसूरितनयं श्रीप्रक्रियाकौसुदी-
 दीकां कर्तुमसौ विशेषविदुषां प्रीत्यै समाजिज्ञपत् ॥ ३५ ॥
 अस्कुटभावा प्रस्कुटदोषाभिहिताप्यसिद्धांता ।
 असमर्थकपदवंधा नैवापरथा विभावयतर्थे ॥ ३६ ॥
 तस्माद्वौरवरान्महीशमुकुटालंकारचूडामणे:
 प्राप्याद्वां सुचिरं विभाव्य च हृदि ज्योतिर्नृसिंहाभिर्थं ।
 संतोषाय विशिष्य भाष्वविदुषां व्योधाय हुमेधसां
 व्याख्याम्याकरसाक्षिकं सुविशदं तां प्रक्रियाकौसुदीर्णे ॥ ३७ ॥
 Vols. i., ii., foll. 254 and 279, numbered
 continuously 1-533 (but from fol. 481 to
 end, wrongly 411-513). The *sandhi* and
subanta sections.

The *sanjñāprakāśa* ends fol. 47b; *sandhi-prapañca*, fol. 112b; *stripratyayāḥ*, ii., fol. 285b; *shaṭkārakāvartanam*, fol. 345b; *sāmāsikī prakriyā*, fol. 457; *taddhitaprakriyā*, fol. 527b. This section ends:

पृथ्वीमंडलसौलिमंडनमणिः श्रीशेषवंशामलो-
 ह्वांसः श्रीनरसिंहसूरिभवत्प्रयत्नवाचस्पतिः ।

तत्सूतोः कृतगूढभावविवृतौ सप्रक्रियाचाकृतौ
 श्रीकृष्णस्य कृतौ समाप्तिसमाह द्वित्वाश्रया प्रक्रिया ॥
 इति द्विस्तकप्रक्रिया ॥

Most leaves of vol. i. are much worm-eaten
 at the side, but restored by a modern hand.
 Foll. 483-468 of vol. ii. are also slightly
 damaged in the middle, but have not been
 restored.

Vol. iii., foll. 409, numbered 1-408 (fol. 135
 being lost, and nos. 336 and 405 occur-
 ring twice each). The *ākhyāta* (ends
 fol. 313b), *kridanta* (ends fol. 399) and
vaidikī prakriyā. The MS. breaks off
 abruptly in the explanation of the last
 of the three concluding stanzas, given
 under no. 613 (MS. 3184): सचकित्तमित्य
 लक्ष्मीः ०

For another MS. of the *ākhyāta* and *krid-
 anta* sections see A. Weber, Cat. Berl., no.
 739.

A *Krishṇa*, son of *Sesha Nṛsiṁhaśūri*, com-
 posed the *Padacandrikā* grammar (under the
 auspices of a prince Narottama).

[GAIKAWAR.]

625.

1333. Foll. 294, two of which (228 and
 229) are wanting; size 11 $\frac{1}{2}$ in. by 5 in.; well
 written in the Devanāgarī character; ten
 lines in a page. The last 5 $\frac{1}{2}$ leaves were
 copied by a different hand from the rest;
 eleven lines in a page.

Tattvacandra, another commentary on the
Prakriyākaumudī, abridged from the preceding
 work by *Jayanta*, son of *Madhusūdana*, a native
 of *Prakāśūpuri* on the river Tapati.

It begins:

दुर्दिराजं गणाधीशं विभसंकटहारिणं ।
 तदंबां भारतों देवों श्रीहरिं च गुरुं भजे ॥ १ ॥ ० ॥

दादिक्षयेन समस्तगोपयुवतीचेतांसि मुखाम्बुधा-
थाराहारिवचोभिहवतकुचापीडिय चुवैरपि ।
साकूतस्मितवीक्षयैरथ चमल्कारेण संवचयन्
राधाधामगतः प्रभूतधनदो भूयात्सदा नाथवः ॥ ४ ॥
श्रीकृष्णपंडितवचोऽवुपिमयनोत्य
सारं निषेय फणिसंमतयुक्तिमिष्टे ।
अर्थामविस्तरयुतां कुरुते जयंतः
सत्कौमुदीविवृतिमन्त्रमसंमदाय ॥ ५ ॥
पूर्वोक्तिरेव लिखितेति च मा ब्रुवीरन्
पूर्वे अपि पूर्वैतरसंमतिसंशयिण्या ।
युक्त्या अलेखियुरिदं न मुदा कदाचिन्
नामूलमेव क्रिमपि प्रथितं हि लोके ॥ ६ ॥
पूर्वैसूरिकृतवाक्प्रतिहारे वर्तते मम गतो रथुवंशे ।
कालिदासकविरप्यदं जाचे का कथा विवृथामानिनि
जीवे ॥ ७ ॥

व्याचिल्यामुमूलमात्रं विचक्षत्यातिविस्तरात् ।
तत्कृते अयं लघूपायस्तेन तुयंतु सज्जनाः ॥ ८ ॥

Fol. 26b: विसर्गसकारौ हस्तधेरेव भेदौ । एवं च
चत्वारः संधयः । पंचसंधिप्रवादस्तु संधर्थकत्वात्संज्ञाप्रकरणे अपि
संधित्वोपचारात् ॥ इति पंचसंधिप्रक्रिया ॥

भूषीठे तपतीतटी विजयते तत्र प्रकाशापुरी
तत्र श्रीमधुसूनो विरुद्धिभूपामरणः ।
तज्जेनेन्द्रमुताभिषेन* विदुपामालोच्च सर्वं मतं
तत्रे संकलिते समाप्तिमागमासंधिस्थिता व्याकृतिः ।

Fol. 81b: इति स्त्रीप्रत्ययाः ॥ खादीनामर्थविशेषवस्त्वां
दर्शयितुमारभते ॥

Fol. 100b: इति विभक्त्यर्थाः । एतेषां कारकमिति
अपहारः । कारकं च क्रियाहेतुः ।

The *samāsa*, ends fol. 141; *taddhita*, fol. 173;
divirukta (and *subanta*), fol. 174b. ° समाप्तिमगमस्तु-
प्रक्रियाव्याकृतिः ॥ ९ ॥

कृष्णाशेषवचोऽभोधिद्विःप्रवेशो ऽत्युद्धिभिः ।
इति. मत्वा तदुत्सात् तत्कृते संप्रसारितः ॥

The *alphyāta* ends fol. 271 (orig. paging
fol. 273): ° समाप्तिमगमत् तिष्ठप्रक्रिया। इति तिष्ठतप्रक्रिया॥
अथ कृदंताः (ends fol. 288 or 290 resp.).

* Corrected at the end, and on fol. 174b, into: तत्पुच्छेण
जयनकेन ।

It ends: इति वैदिकप्रक्रिया ॥ ० ॥

कृष्णाशेषवचोऽभोधेत्तत्त्वच्छ्रद्धः प्रकाशितः ।

प्रकाशामूजयतेन काश्यां प्रकाशयतां चिरं ॥ ० ॥

Dated: संवत् १६६७ ॥ मुनिवसुरसचंद्रप्रोक्तवर्ते ॥ ० ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

626, 627.

2331, 2332. Foll. 247 and 257 resp.; size 11 in. by 5 in.; written in excellent, large, uniform Devanāgarī; ten lines in a page. Every third leaf is, as a rule, of a dark yellow tint, the rest being white.

Siddhāntakaumudi, by *Bhattojīdikshita*, son of *Lakshmīdhara*. Complete.

The *pūrvārdha* ends vol. i., fol. 217b; *tiṇanta*, from vol. i., fol. 218, to vol. ii., fol. 100, numbered 1-130. The *uttarārdha* (numbered 1-82) ends vol. ii., fol. 182b.

The *vaidikaprakarana* (foll. 25) ends fol. 207; *svarapraprakarana* (foll. 40, numbered 1-39, two leaves being marked 22), fol. 247; *pāṇinīya-līṅgānuśāsana*, foll. 10.

It ends: संवत् १६६४ नाभाद्रपदवदी १ चंद्रवारे लखीतं
श्रीगुजरातमध्ये भट्ठहरजिवन् भांशजी श्रुमं भूयात् ॥

This grammar has been printed repeatedly in India, the best editions being those of Prof. Tārānātha Tarkavācaspati (Calc.), and Kasinath Pandurang Paraba (Bomb.). [GAIKAWAR].

628.

1331. Foll. 247(+8); size 12 in. by 5. in.; well written, in Devanāgarī, about A.D. 1650; twelve lines in a page.

Siddhāntakaumudi. Complete.

The *pūrvārdha* ends fol. 103; *lakārārtha-prakriyā*, fol. 171; *uttarārdha*, fol. 212b; *līṅgānuśāsana*, fol. 247. At the end a different hand has added:

[म]तारेमणीरामभृत्येदं पुस्तकंमिति सुधीभिर्ज्ञेयं ॥

Eight leaves of European paper, inserted at the end, contain a *sūcīpātra*, written by a more modern hand. [H. T. COLEBROOKE.]

629, 630.

2190, 2191a. Foll. 197 and 163; size 10½ in. by 4 in.; 10-12 lines in a page; well written, in Devanāgarī, about A.D. 1650.

Siddhāntakaumudī, with the corresponding numbers of *Pāṇini's sūtras* noted above the text.

The *pūrvārdha*, vol. i., foll. 1-158 (wanting

fol. 2) ends: सरसपुरवास्तव्यमोत्तालाङ्गाती[य] भट्टोपदशिवशंकराम्बजसुखानन्दस्यायं लेख वाराणस्यां विश्वेश्वरप्रसादात् शिवौ शिवौ कुरुतां ॥

The *uttarārdha*, from vol. i., fol. 158, to vol. ii. 109; the *tiñanta* ends fol. 50 (this section being numbered 1-90).

The *vaidikusvaraprakriyā*, fol. 156b; *pāṇini-yālinīgānuśāsanavṛitti*, fol. 163b.

It ends: विश्वनाथयोः जयतु (!) माधमासे सिते पक्षे वासरे सप्ततितमे तथा ॥ लिखितं पुस्तकमिदं प्रसादात्तव रामचंद्रपुरुषा ॥ [GAIKAWAR.]

631, 632.

2207, 2208. Size 8½ in. by 4 in.; thick Devanāgarī writing; 7-11 lines in a page.

Vol. i., foll. 305; the first seven of which have been lost and supplied by a different hand on six leaves; foll. 128-182 written in a different, straight, peculiar hand, eight lines in a page; and the last three pages of the same volume probably by a third hand. Vol. ii., foll. 223, written by the same hand as the greater part of vol. i.

Siddhāntakaumudī, without the *vaidikaprakriyā* and *lingānuśāsana*.

Vol. i. contains the *pūrvārdha*.

Vol. ii., foll. 1-98, the *kṛidanta*; foll. 99 to the end, numbered 1-125, the *tiñanta*; ends: संवत् १७१४ समये मध्यवदिष्यं चमी ॥ लेखितं गंगारामवैष्णवेन स्वपठनार्थं ॥

633, 634.

63, 64. Foll. 207 and 212 resp.; size 10½ in. by 4 in.; Devanāgarī character, two different hands. Vol. i., foll. 60-78, and vol. ii. foll. 131 to the end, in a fair, regular handwriting, seven or eight lines in a page; the rest, by a different, less accurate hand, nine lines in a page.

Siddhāntakaumudī, without the *vaidika* and *lingānuśāsana* chapters.

Vol. i., the *pūrvārdha*; the leaves of the several chapters being numbered separately.

Vol. ii., the *uttarārdha* :—

a) The *tiñanta*, foll. 130, numbered 1-129, foll. 59b having been left blank and numbered together with the following leaf. Dated: संवत् १८१९ कार्तिक शुक्र ११.

b) The *kṛidanta*; dated, संवत् १८१४ समै वैशाख सुदी १० ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

635.

2446. Foll. 137 (orig. 140, foll. 28, 80 and 81 of which are missing, and replaced by blank leaves); size 12 in. by 6 in.; indifferent Devanāgarī writing; 15-23 lines in a page.

Siddhāntakaumudī, without the supplements.

The *uttarārdha* begins foll. 79 (orig. foll. 82); ends: संवत् १७१६ (! probably 1789) वर्षे ज्यैषुसुदि प्रतिपदायां लिखितं सहजरामेण काश्यां सारदवंशोऽवेन स्वार्थं परार्थं वा ॥

636, 637.

2325, 2326. Foll. 218 in each volume; size 11 in. by 5 in.; well written, in Devanāgarī,

towards the end of the last century, in a large, bold, hand ; nine lines in a page.

Siddhāntakaumudī. Wanting the *kridanta* chapter.

Vol. i., foll. 1-202 contains the *subanta-prakarana*. From foll. 203 to vol. ii., 135 (numbered 1-151), the *tiṇīnta*.

Vol. ii., foll. 136-218 (numbered 1-83), the two supplements, ending : इति ० उत्तरार्थे पाणिनीयलिंगानुशासनसूत्रवृत्तिः ॥ [GAIKAWAR.]

638.

360. Foll. 197 ; size 10 $\frac{3}{4}$ in. by 4 $\frac{1}{4}$ in. ; fairly written, in Devanāgarī, about the middle of the last century ; eleven and twelve lines in a page.

Siddhāntakaumudī. Incomplete.

Foll. 1-124 contain the *pūrvārdha* ; foll. 125 to end (numbered 1-73), the first part of the *uttarārdha*, comprising the *tiṇīnta* or *lakūraprakriyā*. The copyist, however, erroneously states at the end : इति[ल]-कारप्रक्रिया ॥ इति -- उत्तरार्थे समाप्तम् ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

639.

970. Foll. 103 ; size of the leaves, which are folded, 16 in. by 3 $\frac{3}{4}$ in. ; seven, sometimes six, lines in a page ; careless, recent Bengāli handwriting.

Siddhāntakaumudī. The *tiṇīnta* chapter.

There are occasional blanks of one or two *aksharas*. [H. T. COLEBROOKE.]

640.

2821. Foll. 169 ; size 9 in. by 7 in. ; European paper, bound in the European fashion ; written, in Devanāgarī, towards the end of last century.

The same portion of the *Siddhāntakaumudī*. The broad margin contains occasional notes in English and Sanskrit. [SIR CH. WILKINS.]

641.

675a. Foll. 60 ; size 10 $\frac{1}{2}$ in. by 4 $\frac{1}{4}$ in. ; clear, recent Devanāgarī writing ; eleven lines in a page.

Siddhāntakaumudī. The *kridanta* section.

For some parts of the MS. Colebrooke has noted the numbers of the *sūtras* in the margin, or between the lines. [H. T. COLEBROOKE.]

642.

768c. Foll. 83 ; size 10 in. by 4 in. ; written, in Devanāgarī, by a somewhat clumsy hand ; eight lines in a page.

Siddhāntakaumudī. The supplementary chapters.

Dated : शंवत् १८४४ शैत्रनामपुशवदी १० वारवृथवारके प्रतितै आरभद्र ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

643, 644.

1692, 1693. Foll. 292 and 267 resp. ; size 9 $\frac{1}{2}$ in. by 4 $\frac{3}{4}$ in. ; clearly written, in the Devanāgarī character ; eleven or ten lines in a page.

Praudhamanoramā, gloss, or supplementary commentary, by *Bhattojīdīkshita*, on his *Siddhāntakaumudī*.

Vol. i. contains the *pūrvārdha*. Dated : संवत् १८४७ साके (!) १९१२.

Voll. ii., foll. 1-136 (numbered 1-135, two leaves being marked 38), the *tiṇīnta-kāṇḍa* ; foll. 137-267 (numbered 1-131), the *kridanta*. Dated : संवत् १८४८ मौती आखीन कृष्णः वारसुभ (!)

The work was lithographed at Benares, 1868 ; 1872. [H. T. COLEBROOKE.]

645, 646.

1232, 1233. Foll. 264 and 135 resp.; size 10 $\frac{1}{4}$ in. by 4 in.; fairly written, in Devanāgarī, by one *Yadunātha*, son of *Muralīdhara* (खण्डार्थम्), A.D. 1755; nine lines in a page.

Praudhmanoramā.

Vol. i., *pūrvārdha*—*strīpratyayāḥ* end foll. 104; *vibhaktiyarthāḥ*, foll. 129 [the leaves of this and the succeeding portions being numbered separately].

Vol. ii., *uttarārdha*—*kṛidanta-prakriyā* ends foll. 100, the remaining leaves having a separate numbering.

A more modern hand has added, on European paper, a *sūcīpattra* of three leaves to vol. i., and of one leaf to vol. ii. [H. T. COLEBROOKE.]

647.

3063. Foll. 325; size 11 $\frac{1}{2}$ in. by 5 in.; Devanāgarī character; foll. 154–237 indifferently written, fourteen lines in a page; foll. 238 supplied by a modern hand; the remaining portion beautifully written; twelve lines in a page.

Praudhmanoramā.

The *pūrvārdha* ends foll. 153; *tinanta*, foll. 238; *kṛidanta*, foll. 304: लिखिं वाराणसीस्यानात् आसनाधवजी ॥ सं १६०३ चर्वे माधवदि १ रवौ ॥

The MS. ends: सं १६०३ समये माधवदि १२ गुरुवासरे ॥

[J. R. BALLANTYNE.]

648, 649.

2067, 2068. Foll. 182 and 85 resp.; size 10 in. by 4 in.; written in a fair, somewhat small, Devanāgarī hand; 10–13 lines in a page.

Praudhmanoramā. Incomplete.

Vol. i. contains the *pūrvārdha*. A number of leaves, especially 161–167, have been slightly damaged by damp at one corner.

Vol. ii., foll. 1 and 2a, the beginning of the *kṛit*-portion; foll. 3–85 (numbered 1–83), the *tinanta*.

Dated: संवत् १७६८ फाल्गुनवदि १ च ॥

[GAIKAWAR.]

650.

2666. Foll. 141 (numbered 2–64, 62–139); size 10 in. by 3 $\frac{3}{4}$ in.; written, in Devanāgarī, by two different hands; the first portion (foll. 2–64), towards the end of last century; the remainder in Samvat 1816 (A.D. 1759); eight or nine lines in a page.

Praudhmanoramā. The *tinantukīṇḍu*.

There is no deficiency at the beginning, the pagination notwithstanding. A leaf inserted at the end contains a *sūcīpattra*, by a still more recent hand (than A). [H. T. COLEBROOKE.]

651, 652.

1346, 1347b. Size 12 in. by 4 $\frac{1}{2}$ in.; Devanāgarī character; written by different hands; 10–12 lines in a page.

Śabdaratna, a commentary on the *Praudhmanoramā*, by *Hariśīkṣita* (disciple of *Rāmūśramu*), son of *Vīresvāra*, and grandson of *Bhāṭṭojīdīkṣita*.

Vol. i., foll. 454 (while two leaves are numbered 85, one leaf is marked both 103 and 104). *Pūrvārdha*. It begins:

शेषविभूषणमीडे शेषाशेषायैलाभाय ।

दाहुं सकलमभीष्टे फलमीष्टे यकृपादृष्टिः ॥ १ ॥

गूढोक्तिग्रथितां पितामहकृतां विद्वत्प्रमोदप्रदां

भव्याधीय मनोरमां निहपादामात्रमात् सहुरोः ।

तत्वाज्ञानवशात् परेण कलितान्दोपान् समन्मूलय(न्)

व्याचष्टे हरिरेष तां फणिमतान्यालोच्य वैरेष्वरिः ॥ २ ॥

भट्टोजिदीक्षितमुखैः कृतिभिः कृतेषु

यन्येष्वमी किमु न सन्ति समोहितार्थः ।

यत्संकलय्य कथिता इह तावतैव

तुष्टंतु मलृतिमिमामवलोक्य धोराः ॥ ३ ॥

Fol. 262, इति स्त्रीप्रत्ययः ॥ fol. 312, इति चिभ-
क्ष्यर्थः ॥ fol. 389b, इति समाप्ताश्रयविधयः ॥ Ends:
इति श्रीभट्टाजिदीक्षितपौत्रेण वीरेश्वरमूलना हरिदी-
क्षितेन कृते शब्दरत्ने सुबन्नं समाप्तम् ॥० ॥ संवत्
१८५६ ॥

Vol. ii. (1347b); foll. 145. *Uttarārdha*, the
three parts of which are paged separately.

a) *Tinanta*, foll. 111; dated: संवत् १८५६
मिति फाल्गुणमुदी ६ मंगर ॥

b) *Kridanta*, foll. 23; संवत् १८५६ मिति फाल्गुने
मासे सुक्रापत्ते दुरतीयां रविवासरे ॥

c) *Vailik* chapter, foll. 11; संवत् १८५६ मास
उत्तमासे फाल्गुनमासे कृष्णपत्ते तेरोदश्यां कथा
लौख्यते: ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

653.

2393. Foll. 278; size 11 in. by 3½ in.;
Devanāgarī character; well written, by three
different hands, in the last century; 8-11 lines
in a page.

Layhūśubdaratna, an abridgment of the
preceding work, by the same author. It begins
with the first introductory stanza of the larger
work.

The *subanta* ends fol. 196; the *tinanta*, fol.
265 [the leaves of this portion are only par-
tially numbered, beginning from 1; foll. 266 to
end being numbered 1-13].

It ends: इयष्मो व्यायः ॥ इति श्रीमहीक्षितभट्टोजि-
ष्टौ-वै-दीक्षितवीरेश्वरपुत्र-दीक्षितहरिविरचिते लघुशब्दरत्ने वै-
दिकी समाप्ता ॥ समाप्तश्चायं शब्दरत्नः ॥

Cf. Rāj. Mitra, *Descriptive Cat.*, p. 80.

[H. T. COLEBROOKE.]

654, 655.

485, 486. Size 12½ in. by 4½ in.; Deva-
nāgarī character: 8-13 lines in a page.

Tattvabodhinī, a commentary on the *Siddhān-
takaumudī*, by *Jñānendra Sarasvatī*.

Vol. i., foll. 359, written by three or four
different scribes; from fol. 64 to the end
(except fol. 276 and part of 277) in a neat
clear hand. The *Pūrvārdha*. It begins:

नत्वा विश्वेश्वरं सावृं कृत्वा च गुरुवन्दनम् ।

सिद्धान्तकौमुदीचाल्या क्रियते तत्त्वोधिनी ॥

चिन्मूलविधाताय कृतं महालं शिष्यशिष्यायै निवाप्त-
चिकीर्षितं प्रातिज्ञानीते मुनिचयनितादिना ।

The *kāraka* begins fol. 166; *saṃasa*, fol.
199b; *taddita*, fol. 274; *dviruktaprakriyā*,
fol. 183b.

Dated: संवत् १८५२ सन्तैनामपुस कृष्णपत्ते ५ चारसु.

Vol. ii., foll. 237, numbered 1-115 (of which
fol. 8 is wanting), 1-70 and 1-53; copied
by two, or perhaps three, different hands.

The *Uttarārdha*. It begins:

समस्तजगतामीश्वौ जगदानन्दकारकौ ।

जगत्तीजनकौ वन्दे पावैतीपरमेश्वरो ॥

The *kridanta* ends fol. 114: संवत् १८५३
वैशाखमासे शुक्रवयोदश्यां गुरुवासरे समाप्तम् ॥

Fol. 115 to the end contain the *ākhyāta*.

It begins:

अज्ञाननाशने दद्यं दीक्षितं भक्तरक्षणे ।

वटमूलाश्रयं च्यावृं दद्यिणामूर्तिमाश्रये ॥

It ends: इति श्रीपरमहंसपरिव्राजकाचार्य-श्री-
वामनेन्द्रस्त्रामीचरणारविन्दसेवक - ज्ञानेन्द्रसरस्वतीकृतै
सिद्धान्तकौमुदीचाल्यायां तत्त्वोधिन्याल्यायां तिड्जन-
कारणं समाप्तम् ॥

List of contents, on one and two leaves resp.,
have been added to the two volumes by a more
modern hand. Lithographed editions of the
Tattvabodhinī, together with the *Subodhinī*, and
the text of the *Siddhāntakaumudī*, were pub-
lished at Benares in 1863; 1871-2.

[H. T. COLEBROOKE.]

656, 657.

1883, 1884. Foll. 387 and 409 resp.;
size 11 in. by 5 in.; very well written, in the
Devanāgarī character; ten lines in each page.

Tattvabodhini.

Vols. i. and ii., foll. 1-73, numbered 1-451.

The *pūrvārdha*.

The *samjnāprakarana* ends fol. 15b; *paribhūshāpr*, fol. 22b; *stripratyayāḥ*, fol. 193b; *vibhaktiyarthāḥ*, fol. 235; *samāsāśrayavivayāḥ*, fol. 314b.

Vol. ii., foll. 74-222 (numbered 1-149), the *kridanta*; foll. 223-409 (numbered 1-187), the *tiñanta* section.

Dated: संवत् १८५० वर्षे पोसवदी ७ चार गरेत लघुद्वे॥

[DR. J. TAYLOR.]

658, 659.

675 b & c. Foll. 55 and 34 resp.; size 10½ in. by 4 in.; clearly written, in the Devanāgarī character, by three different hands; nine lines in a page.

Subodhini, a commentary on the *vaidikaprakriyā* of the *Siddhāntakaumudi*, by *Jayakrishna*, son of *Raghunātha*, son of *Govardhanabhaṭṭa*.

a) (675b), *Svaraprakarana*, beg. अनुदानं पदम् । परिभाषेयम् । नाधिकारः । अखरित्वात् ०

Dated: संवत् १८४९ समयनाम आवादमासे कृष्ण-पक्षे तिरोदसि भउभवासरे: ॥

b) (675c). Eight adhyāyas of *Vaidik* rules. Foll. 1-10, by a different hand from the rest. At the beginning there is a deficiency to the extent of about a full page, the MS. beginning नन्वेवमपि वैदिकशब्दानां लौकिकशब्दाभिन्नतात् ० (line 9 of Benares ed. of *Samvat* 1929); the introductory stanzas—in which the author names, besides his grandfather and father, the two elder of his three brothers, *Mahādeva* and *Rāma-krishna*—being thus wanting. It ends: इति श्रीमन्मौनिकुलतिलकायमान-श्रीगोविर्धनभद्रामज-रसुनाथभद्रांगज्ञेन[ज]यकृष्णेन कृतायां सिद्धांतकौमुदी-शास्यायां सुबोधिन्यां वैदिकखंडे समाप्तिम[गमता] संवत् १८४९.

[H. T. COLEBROOKE.]

660-662.

1504, 1505, 1513. Size 12 in. by 4½ in.; fairly written, in Devanāgarī, by different recent hands; 8-13 lines in a page.

[*Brihat-*] *Śabdenduśekhara*, a commentary on the *Siddhāntakaumudi*, by *Nūgośabhaṭṭa*, son of *Śivabhaṭṭa* (surnamed *Kala*) and *Sati*.

Vols. i. and ii., foll. 278 and 277 resp.; numbered 1-553 (three consecutive leaves being marked 106). The *Pūrvārdha*. It begins:

नागेशभट्टो नागेशभापितार्थविच्छाणः ।
शिवभट्टसुतो धीमानुपाद्यायोपनामकः ॥
याचकानां कल्पतरोररिक्षाहुताशनात् ।
मृगवेरपुराधीशरामतो * लब्जीविकः ॥
नत्वा फणीशमीशानं कौमुदीर्थप्रकाशकं ।
मनोरनोमार्थदेहं तन्वे शब्देदुशेखरं ॥

गंथसमाप्तिमंथप्रचारादिग्रन्तिर्विधकविघ्नविद्याताय सनुचितच्छिवित्यनमस्ताररूपे मंगलमाचरन् शिवशिश्वायै च्यास्यात् श्रोतृणामनुष्ठगतो मंगलाय च निवधाति । मुनिच्यनिति ०

The *kāraka* (or *vibhaktiyarthāḥ*) begins foll. 253b; the *samāsa*, fol. 318b; the *tuddhita*, fol. 421; the *dvirukta*, fol. 544.

It ends:

शब्देदुशेखरे ग्रंथे पूर्वमधेनपूर्पुरं ।
प्रीयतां तेन भगवान् शिवया सहितः शिवः ॥
शब्देदुशेखरः सोऽयं फणीभाष्योक्तिभूपितः ।
सतां हक्मलेष्वास्तां यावत्कशिफणाधरौ* ॥

इति श्रीकालोपनामकशिवभट्टसुत-सतीगर्भेज-नागेशभट्टविरचिते सिद्धांतकौमुदीश्वास्याने शब्देदुशेखराखे पूर्वार्थं समाप्तम् ॥

Vol. iii., foll. 239; the *Uttarārdha*, in three parts, each with a separate numbering of

* See the *Laghuśabdenduśekhara*.

leaves; viz., *tiñanta*, foll. 154: इति श्रीशिव-
भट्टसुत-सतीगर्भज-नागोजीभट्टचिरचिते शब्देन्दुशेखरे ति-
र्त्तं समाप्तम् ॥ *vaidikī prakriyā*, foll. 20, not
quite complete at the end of the eighth or
last *adhyaya*; *kridanta*, foll. 65.

In the margin of the last leaf of vol. ii., as
well as in the *sūcīpattras* (one looseleaf in each
of the first two volumes, and two in vol. iii.),
the work is called *Vṛihacchabduñdūsekha*; as
indeed it also is done in the author's shorter
work, the *Laghuśabduñdūsekha* (see below).

[H. T. COLEBROOKE.]

663.

1020. Foll. 418, only partially numbered
in the beginning; foll. 275 to end numbered
1-142, nos. 112 and 120 occurring twice;
Devanāgarī character; size and writing (by
different hands) as in the preceding volumes;
fol. 73b and part of 73a left blank.

Laghuśabduñdūsekha, an abridgment of
the preceding work, by the same author.

It begins:

पार्तजले महाभाष्ये कृतभूरिपरिश्रमः ।
शिवभट्टसुतो धीमान् सतीदेवास्तु गर्भजः ॥
याचकानां कत्यतरोररिक्षाहुताशनात् ।
जृंगवेरपुराधीशादामतो लभ्जीविकः ॥
नवा फणीशं नागेशस्तुते धर्मप्रकाशकम् ।
मनोरमोमार्थदेहं लघुशब्देन्दुशेखरं ॥

Fol. 221: इति समाप्ताश्रयविभ्यः संपूर्णः ॥ आवश्यमासे
कृष्णप्रस्ते तिथौ पञ्चम्यां गुह्यावसरे ॥

Fol. 274b: इति शिवभट्टसुत-सतीगर्भज-नागोजीभट्टकृते
लघुशब्देन्दुशेखरे पूर्वार्थम् ॥ विस्तरस्तु वृहच्छब्देन्दुशेखरे
द्रष्टव्यः ।

शब्देन्दुशेखरे स्वत्पे पूर्वमर्थमपूरुषम् ।
प्रीयतां तेन भगवान्विद्वया सहितः शिवः ॥
भूषितः फणिभाष्योक्ता लघुः शब्देन्दुशेखरः ।
सतां हृत्कमलेष्वास्तां यावत्फणिफलाधरा ॥

It ends:

शब्देन्दुशेखरः युचो मंजूषा चैव कन्यका ।
स्वत्तां सम्युगुत्पाद्य शिवयोरपितौ मया* ॥
शब्देन्दुशेखरः सो द्यं फणिभाष्योक्तभूषितः ।
सतां हृत्कमलेष्वास्तां यावत्फलाधरा ॥

इति ०० उत्तरार्थं समाप्तम् ॥

For other MSS. cf. Aufrecht, Cat. Bodl.,
nos. 364-66; Rāj. Mitra, Notices, ii., p. 132.

Part of the work, with two commentaries
(*Bhairava Miśra's* *Candrakalā*, and *Sadāśiva*
Bhatta's *Śekharavivritisamgraha*), was litho-
graphed at Benares, 1865-6.

[H. T. COLEBROOKE.]

664, 665.

536, 1684. Foll. 395 and 300 resp.; size
9½ in. by 4 in.; legibly written, in Devanāgarī,
by several recent hands; 8-13 lines in a page.

Laghuśabduñdūsekha.

Vol. i., *Pūrvārdha*.

- a) foll. 297 (numbered 1-298, no. 41
having been omitted), ends: इति समाप्ता-
श्रयविभ्यः ॥
- b) foll. 86 (numbered 1-97, no. 84 having
been omitted, and fol. 80 inserted after
fol. 83).

Vol. ii., *Uttarārdha* in three parts:

- a) foll. 1-38; *kridanta*, ends: इति -- ना-
गोजीभट्टकृत्युशब्देन्दुशेखरे सिद्धांतकौमुदीव्याख्याने
कृदंतं विस्तरस्तु वृहच्छब्देन्दुशेखरे द्रष्टव्यः ।
- b) foll. 146 (numbered 1-147, no. 4 having
been omitted), *tiñanta*.
- c) foll. 116 (numbered 1-117, no. 77 having
been omitted), the *vaidik* portion.

[H. T. COLEBROOKE.]

666.

272b. Foll. 140 (numbered 1-141, no. 39
having been omitted); size 12 in. by 4½ in.;

* MS. 1684 reads: इशयोरपितौ मया ॥

clearly written, in the Devanāgarī character; nine lines in a page.

Cidasthimālā, a commentary on the *Laghu-sabdenśekhara*, by *Vaidyanātha Pāyaguṇḍa*.

It begins :

निराधाराधारं निखिलजगतां पारमुदधेर्
भवस्य प्राकारं विमलसुखलहस्याः सुरुचिरं ।
चिरं धारं धारं मनसि गुह्यगीर्वाणकृपया
परं वंदे वंदे हरिहरमहं श्रीकारवरम् ॥ १ ॥
नत्वा गुरुं वैद्यनाथः पायगुडाल्यको वृत्तिं ।
चिदस्थिमालां तनुते लक्ष्मेश्वरे ॥ २ ॥

It ends : इति विभक्त्यर्थः ॥ संवत् १८५५ ॥

For other MSS. see Rāj. Mitra, Notices, iii., p. 319; Descriptive Cat., p. 110; Aufrecht, Cat. Bodl., no. 366 (where, probably by mistake of the scribe, the work is called *Sadasthimālā*).

[H. T. COLEBROOKE.]

667.

1848. Foll. 256; size 10 $\frac{3}{4}$ in. by 4 in.; good large Devanāgarī handwriting; eight lines in a page.

Madhya-siddhāntakaumudī, an abridgment of the *Siddhāntakaumudī*, by *Varadarūja*.

It begins :

नत्वा वरदराजः श्रीगुरुन् भद्रोजिदीशितान् ।
करोति पाणिनीयानां मध्यसिद्धान्तकौमुदीन् ॥

For an analysis of the work, see Aufrecht, Cat. Bodl., no. 367; Rāj. Mitra, Descriptive Cat. of Grammatical MSS., p. 93.

The present MS. seems to have consisted originally of 268 leaves, numbered both continuously, and by sections. The first 45 leaves having however been lost, the *subanta* (foll. 1-47) has been supplied anew by a more modern hand, on 33 leaves of European paper; the concluding portion of this chapter being thus found twice in the MS.

The *tinanta* ends foll. 144b (orig. paging); the *kritprakriyā*, foll. 175b; the *kāraka*, foll. 184b;

the *samāsūśrayavividhayaḥ*, fol. 219b; the *dviruktaprakriyā*, fol. 256b; the *strīpratyaya*, fol. 263.

It ends :

रषा वरदराजेन बालानामुपकारिका ।

ज्ञाकारि पाणिनीयानां मध्यसिद्धान्तकौमुदी ॥

कृतिवरदराजस्य मध्यसिद्धान्तकौमुदी ।

तस्याः संख्या तु विज्ञेया खवाणकरवह्निभिः ॥

एवं ग्रंथस्य संख्या ३२५० ॥ शके १७२८ श्यसंवत्सरे ज्ञान्मुक्ताचतुर्थी सौम्यवारे अमृतसिद्धियोगवेलायां ग्रंथसमाप्तिः ॥

[DR. J. TAYLOR.]

668.

1159. Foll. 101; size 9 $\frac{1}{2}$ in. by 4 in.; legibly written in Devanāgarī; 13-15 lines in a page.

Madhya-siddhāntakaumudī.

After the two concluding couplets given above, it ends : काश्यां यज्ञेन संपाद्य मध्यसिद्धान्तकौमुदी ।

रघुनाथान्तर्जनेदं लिखितं पुस्तकं शुभं ॥

संवत् १७१९ शके १६४७ राशसाद्ये भाद्रपदशुक्लपौर्णिमास्यां
भूगौ समाप्तं ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

669.

3094. Foll. 92 (the last 14 of which are wrongly numbered 68-86); size 9 $\frac{1}{2}$ in. by 6 in.; well written, in Devanāgarī, by four different hands; 18-21 lines in a page. Bound in the European fashion and interleaved (watermarks 1843 and 1839). Fol. 62b is left blank.

Laghu-(siddhānta-)kaumudī; a further abridgment of the *Siddhāntakaumudī*; by *Varadarūja*.

Fol. 1 contains a *sūcīpattī*; there are occasional English remarks on the inserted leaves, and the fly-leaf has the following, in Ballantyne's handwriting : 'The *Laghuakaumudī*, with questions for examinations.'

Dated : संवत् १९०३ शके १७६८ मीति आपाडशुक्लपौर्णिमा १ वृथवार ॥

The work was published, with an English translation, by J. R. Ballantyne, Benares, 1849; 1867.

[J. R. BALLANTYNE.]

670.

2783c. Foll. 65; size 11 in. by 5 in.; carelessly written, in the Devanāgarī character, about A.D. 1700; 8-11 lines in a page.

Laghukaumudi. [COLL. OF FORT WILLIAM.]

671.

2605. Foll. 50; size 12½ in. by 7½ in.; large, clear Devanāgarī handwriting, of the latter part of the last century; thirteen or fourteen lines in a page.

Laghukaumudi; the *sūtras* in red, the *vritti* in black ink. The concluding *śloka* and colophon are followed by the couplet:

सिद्धान्तकौमुदीशब्दकौस्तुभाभोगमागतः ।
चक्रे वरदराजः श्रीलघुसिद्धांतकौमुदीम् ॥

[R. JOHNSON.]

c. Subsidiary Treatises.

672.

593a. Foll. 97; size 11 in. by 4½ in.; fairly written, in Devanāgarī; ten lines in a page. The first two leaves have been supplied by a different hand.

Paribhāshāvṛitti, a commentary on the *paribhāshās*—or general rules of interpretation and application, as handed down in connection with *Pāṇini*'s grammar—by *Sīradeva*. The order of the rules (as well as in part their text, which is here given in full) is different from that followed by *Nāgojibhāṭṭa*.

The work begins:

स्कृतदभिनवरागा भास्तुराभा प्रगङ्गभा
प्रसभश्चमितदोषा भास्तुतसङ्गोक्तचक्रा ।
विहितहितविचारा जाडवजातोपशांखे
प्रभवतु परिभाषावृत्तिरासेवितैषा ॥
आख्यानतो विशेषप्रतिपत्तिर्विनै हि संदेहादलघ्यं ॥ १
(*Nāg.* 1) ॥ आख्यानादाचार्यपार्टपर्योपदेशात्सदेहे इषि विशेषवाचगमो भवति न तु लघुणाभाव इति । तेन चतुर्थाने योगे-

तस्य प्रत्याख्याने पठोनिदेशेष्वनेकसंबंधसंभवे इषि स्थाने योगैव भवति । तटुक्तं आख्यानतो ० लघुणमिति स्थाने योगेति आख्यास्मान इति ।

Here follow a few more *paribhāshās*: न हि कायो निमित्तत्वेनाश्रियते ॥ २ ॥ इतरेतराश्रयाद्यि शास्त्रे प्रवर्त्तने ॥ ३ ॥ यदागमास्तद्वयीभूतात्तद्वयेन गृह्णन्ते ॥ ४ (N. 11) ॥ निर्दिष्यमानस्यादेशा भवन्ति ॥ ५ (N. 12) ॥ नानुबन्धकृतमनेकास्त्रं ॥ ६ (N. 6) ॥ वर्णात्रये नास्ति प्रत्ययलघुणम् ॥ ७ (N. 21) ॥

There are altogether 130 *paribhāshās*. *Ps.* 1-102 are arranged under 27 *pādas*, mostly named artificially after the beginning of the corresponding *pāda* of the *Aṣṭādhyāyī*; viz.

Adhy. I., 1, *prathamapāda* (*paribh.* 1-13) ends fol. 13b; 2, *kutādipāda* (*p.* 14-16), fol. 17; 3, *bhūpāda* (*p.* 17-19), fol. 23; 4, *kārakapāda* (*p.* 20-27), fol. 29.

A. II., 1, *samarthapāda* (*p.* 28, 29), fol. 32; 2, *aparapāda* (*p.* 30-32), fol. 35b; 3, *anabhililitapāda* (*p.* 33), fol. 37b; 4, *dvigupāda* (*p.* 34, 35), fol. 39.

A. III., 1, *pratyayapāda* (*p.* 40), fol. 42b; 2, *karmayi-pāda* (*p.* 41-45), fol. 45; 3, *ba-hulapāda* (*p.* 46), fol. 46; 4, *sambandhapāda* (*p.* 47, 48), fol. 47.

A. IV., 1, *nyāp-pāda* (*p.* 49-52), fol. 50b; 2, *raktapāda* (*p.* 53-55), fol. 52b; 3, *yushmatpāda* (*p.* 56), fol. 53b; 4, *thakpāda* (*p.* 57), fol. 54.

A. V., 2, *dhānyapādu* (*p.* 58-60), fol. 55; 4, *śatapāda* (*p.* 61), fol. 56b.

A. VI., 1, *ekācpāda* (*p.* 62-64), fol. 59; 2, *ba-huverhipāda* (*p.* 65, 66), fol. 60; 4, *āṅgūpāda* (*p.* 67-77), fol. 68b.

A. VII., 1, *yuvapāda* (*p.* 78-83), fol. 70; 2, *śicripāda* (*p.* 84-89), fol. 74b; 3, *devikāpāda* (*p.* 90-95), fol. 77; 4, *naupāda* (*p.* 96-99), fol. 80b.

A. VIII., 1, *sarvasya-dve-pāda* (*p.* 100), fol. 81b; 4, *rephapāda* (*p.* 101, 102), fol. 83.

Then follow the *nyāyamulāḥ paribhāshāḥ* (103-130).

The comment on the last rule seems incomplete. It ends :

सामान्यमपि दधार्ति तत्त्वेति सत्त्वेतत् । । । धूपमहोपाध्या-
यश्चीशीरदेवकृता परिभाषावृत्तिः समाप्ता ॥ संवत् १९४९ ०

For other MSS. of this work, see Burnell, Index of Tanjore MSS., p. 42; Rāj. Mitra, Notices, vi., p. 139.

[H. T. COLEBROOKE.]

673.

1415A. Foll. 26; size 12½ in. by 3½ in.; well written, in Devanāgarī; nine lines in a page.

Laghu-paribhāshāvṛitti, a brief commentary on the same collection of *paribhāshās*.

It begins :

नयनभङ्गविनिज्ञैतत्त्वान्ती

मुनिसुरासुरभूसुररञ्जनी ।

शरदुदिच्छिशिरद्वृतिभास्ती

विजयते जगतीह सरस्ती ॥ १ ॥

अज्ञानान्धस्य लोकस्य सूत्राज्ञनशलाकया ।

चञ्चुरुन्मीलिं येन तस्मै पाणिनये नमः ॥ २ ॥

आख्यानतोऽ १ ॥ व्याख्यानादिष्ठेषाथैशानं संदेहे सति कर्त्त-
थम् । न तु संदेहादभिमतार्थप्रतिपादकं शास्त्रं स्पात् । तत्त्व-
आख्यानं षड्विधम् । यदाहुः ।

पद्येदः पदार्थोऽक्षिविद्यहो वाक्ययोजना ।

आक्षयोऽथ समाधानं व्याख्यानं पदिद्वयं मतमिति ॥ ०

It ends : केविनु व्याख्यानत इत्यादिपरिभाषा व्यादिम-
निविरचिता इत्याहुः ॥ Cf. *Vyādīyaparibhāshāvṛitti*,
Bühler, *Kāśmīr Rep.*, p. cxxxix.

इति भास्करभट्टाग्निहोनृकुलतिलकायमाना[ना]मन्त्रवासि-
ना निर्मिता लघुपरिभाषावृत्तिरगाज्ञरवैष्णवस्मृतिः ॥ ० संवत्
१९४९ ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

674.

212. Foll. 186 (numbered 1-184, nos. 52 and 160 occurring twice); size 11 in. by 4½ in.; fairly written, in Devanāgarī, in the latter part of last century; eleven lines in a page.

[*Paribhāshārthasamgraha-*] *Candrikā*, a commentary, by *Svayamprakāśananda* (disciple of *Advaitānanda Sarasvatī*), on a work entitled *Paribhāshārthasamgraha*, which follows the same order of the *paribhāshās*, and in its explanations shows much similarity to those of *Siradeva*. It begins :

नवा गुरुपदद्वंद्वं संसारजलधिष्ठवं ।
व्याकरोमि यथावुद्धि परिभाषार्थसंग्रहं ॥

ग्रंथादौ शिष्टाः संगलमाचर्त्तति तस्य च भगवता भाष्यकारेण
संगलादीनि संगलमध्यानि संगलांतानि शास्त्राणि प्रथंत इति
प्रचयगमनं प्रयोजनसुक्ते वीरपुरुषकारणायुप्तपुरुषकार्णि चेति ।
तद्वायासक्तैर्णां सामर्थ्यातिशयः आयुर्वृद्धिश्चेति प्रयोजनद्वय-
सुक्ते । अतो संगलाचरणस्यावश्यकत्वात् परमेश्वरप्रार्थनरूपं
संगलमाचरितं शिष्टशिष्टायै ग्रंथतो निवधाति विजेयान इति ।
त्रिपूर्वाज्जितं जय इत्यस्माद्वातोरेकाच इति (P. III., 1. 22)
यदि यदोऽचि च (II., 4. 7.1) ० उच्चार्यजयवानिवर्थैः ।
सदेति सर्वैस्मिन्काल इत्यर्थः ० शं भवतीति शंः मितद्वादि-
त्वार्थः जंगलत् कौटिल्येन गच्छनित्यर्थः ० ० । संचंचुराणः
पशुनेति पशुकरणं गहितं चरणं कृद्विनित्यर्थः ० । यः सदा
विजेयानः गिरिजां मुदा जंगलपशुना संचंचुराणश्च स शंभुः
सुखरूपः मम वाग्मतिं तंतातात् ० ० गुहं नमस्करोति मृत्ति-
यैस्तेति पाणिनिरिति पणनं पणः । ० । पदमहाभाष्यप्रवर्द्धा
पर्तंजलिः पदमहाभाष्यस्य प्रबन्देति कर्मणि पष्ठासमाप्तः ० ।
शिवं नमस्कुर्वन् चिकीपितं प्रतिजानीते प्रणन्मर्योति (no further
comment) ॥

व्याख्यानतो विशेषप्रतिपक्षन्ते हि संदेहादलघ्यं [१] ॥ तनु
व्याख्यानत इत्यनुपपत्तं ॥

Adhy. I. ends fol. 59; II., fol. 72; III., fol. 84b; IV., fol. 95b; V., fol. 99; VI., fol. 123b; VII., fol. 162b; VIII., fol. 166b.

It ends : अस्मिन्दर्शने इति लङ्घानुसाराच इदं सर्वे
यवस्थां अतो न कोपि दोष इत्याह इदं त्रिवित उभयोः स्त्रीकारे
किं प्रमाणमित्याकांशायां भगवता परंजलिना तत्र तत्र व्यवह-
तात्वदित्याह उभयेति तथा च भाष्यकारवचनप्रामाण्यात् सर्वे-
ष्टसिद्धिरिति भावः ॥ इति श्रीपरमहंसपरित्राजकार्थसर्वतं-
स्तंचन्द्रीमद्वैतानंदसरलतीचरणारविद्भूग्यमाणस्य स्वयं-
काशानंदस्य कृतिः परिभाषार्थसंग्रहव्याख्या चंद्रिका संपूर्णा ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

675.

696. Foll. 248 (numbered 1-246, nos. 86 and 187 occurring twice); fair, modern Devanāgarī writing; 9-11 lines in a page.

The same work.

[H. T. COLEBROOKE.]

676.

1936. Foll. 3; size $10\frac{1}{8}$ in. by $3\frac{7}{8}$ in.; fair, modern Devanāgarī handwriting; ten lines in a page.

The text of the *Paribhāshās*, arranged in the same order as in the preceding works.

The M.S. ends: समासकृतद्वित्तेभ्यः संवैधानामन्यत्र रूढ्य-
भिन्नरूपात्यभिचरिसंबंधेभ्यः ॥ १३ ॥ इति पाणिनिमतानुगामिनी
परिभाषा समाप्तिमगमत् ॥ इदं पुस्तकं रामचंद्रेण लिखितं ॥

[DR. JOHN TAYLOR.]

677.

778. Foll. 71; size $10\frac{1}{2}$ in. by 6 in.; fair Devanāgarī writing; nine lines in a page.

Paribhāshenduśekhara, another commentary on the *paribhāshās*, arranged in a different order from that followed in the preceding works; by *Nāgajibhaṭṭa*, son of *Śivabhaṭṭa* and *Satī*.

Dated Samvat 1852. A list of contents, on seven leaves, has been added by a different hand.

The work has been edited, with a translation and explanations, by F. Kielhorn, *Bombay Sansk. Ser.*, 1868. [H. T. COLEBROOKE.]

678.

3071. Foll. 87 (fol. 7 is wanting, the defect having been supplied in the margin of foll. 66); eight lines—from foll. 8 (written by a different, very regular hand) seven lines—in a page.

Paribhāshenduśekhara. Dated Samvat 1872.

[J. R. BALLANTYNE.]

679.

272a. Foll. 125; size 12 in. by 4 $\frac{1}{2}$ in.; foll. 12-15 are misplaced between foll. 56 and 57; but they, as well as fol. 57a, are in a different handwriting; two leaves are marked 114, the second, with the rest of the MS., having been written by a third hand.

Paribhāshenduśekhara-kāśikā, by *Vaidyanāthaḥṭṭa Pāṇḍya*, son of *Mahādēva* and *Vēṇi*.

Dated Samvat 1856. [H. T. COLEBROOKE.]

680.

490a. Foll. 135; size 13 in. by 6 in.; good, modern Devanāgarī writing, which has suffered from the sticky condition of the ink; ten lines in a page.

The same work. [H. T. COLEBROOKE.]

681.

2191d. Foll. 7 (foll. 167-173 of volume); size $10\frac{1}{2}$ in. by 4 in.; fairly written, in Devanāgarī, about A.D. 1650 (by *Bhaṭṭa Sukhānanda*, son of *Bhaṭṭa Śivaśāṅkara*); twelve lines in a page.

Uṇādiśūtra, as handed down in connection with *Pāṇini's* grammar; in five chapters (*pādā*).

Edited, with *Ujjvaladatta's* commentary, and a glossary, by Th. Aufrecht, 1859.

[GAIKAWAR.]

682.

2375. Foll. 80; size 10 in. by 4 $\frac{1}{2}$ in.; excellent Devanāgarī writing of A.D. 1706; eleven lines in a page.

Uṇādiśūtrī, a commentary on the preceding work, by *Ujjvaladatta*, surnamed *Jujali*.

Colophon: इति महोपाध्यायजाज्ञलीत्परनामशेय (read जाज्ञलीत्पर ०) -श्रीमदुज्ज्ञलदत्तविरचितायामुण्डदिवृत्तौ पंचमः पादः ॥ ५ ॥ यमांगमुनिशीतांमुमिते इत्ते ० ॥

श्रीकादरस्य सुहृदा दयालुपदवृत्तिना ।

श्रुचिनेत्रेण नयनचंद्रेण लिखितं चिदं ॥

[R. JOHNSON.]

683.

768b. Foll. 22; size 10 in. by 4 in.; clearly written, in the Devanāgarī character, about the middle of last century; ten or eleven lines in a page; most leaves have been reversed by the binder.

Dhātupāṭha, as handed down in connection with *Pāṇini's sūtras*.

Edited by Westergaard, in his *Radices Linguæ Sanskriticae*, Bonn, 1841.

[H. T. COLEBROOKE.]

684.

1577B. Foll. 23; size 9½ in. by 4½ in.; indifferent Devanāgarī writing; nine lines in a page.

The same work.

Dated Samvat 1845; *Saka* 17(2)0 (*kūlayukta*).

[J. R. BALLANTYNE.]

685.

14B. Foll. 12; size 11½ in. by 6 in.; well written, in Devanāgarī; 13 or 14 lines in a page.

Another copy of the *Dhātupāṭha*, dated Samvat 1915.

[J. R. BALLANTYNE.]

686.

2832. Foll. 29; small 4to, 8 in. by 6 in.; large Devanāgarī writing; ten or eleven lines in a page; European paper.

Dhātupāṭha Pāṇinīya, in the recension of *Bhīmasena* (or *Bhēma*); rather incorrect.

It begins: अथ था(तु suppl.)पाठः लिखिते भू सज्जायां स्थ वृद्धौ गाधृ प्रतिष्ठालिष्योः बाधृ लोडने नाधृ नाधृ याज्ञो-यतोपैष्ठ्याशीषु दध धारणे स्फुदि आप्तव्ये श्रिदि ज्ञैते वदि अभिवादनस्तुत्योः भदि कल्याणे सुखे च मदि सुतिमोदमदस्मभ-कांतिगतिषु ०

It ends: छद अपवारणे ब्रण गात्रविचूर्णे खण प्रेरणे वस निवासे ॥ इति भीमसीनो (corr. ० सेनी by a later hand) धातुपाठः समाप्तः ॥

[SIR CH. WILKINS.]

687.

434a. Foll. 122; size 11 in. by 5 in.; Bengāli character; European paper; eight lines in a page.

Dhātuprādīpa, or *Tantraprādīpa*, a commentary on the *Dhātupāṭha*, by *Maitreya Rakṣita*.

The MS. [A] was transcribed for Colebrooke (who has added English equivalents to the roots, each of which begins with a new line), by *Vrajanandanaśarman*, sister's son (*bhūgīneya*) of *Citrapatiśarman* of *Dhamadahā*. It begins:

मञ्जुधोपप्रसादेन धातूनां वृत्तिमारभे ।
बहुशो इनून् यथा भीमः प्रोक्तवौस्तुपागमात् * ॥ १ ॥

अप्रयुक्तवात् सज्जालघणस्य सर्वधात्वर्थापक्त्वेन † ग्राधा-
न्याद्वात्संज्ञायां भवते रज्जुवादे भूप्रभूतिसंतानवाचकस्य भूवादिश-
दस्य निपातनात् धात्वर्थमदजनमुहूर्घ्यापि भवतिमेव ग्रथमं
निर्दिशति ॥ भू सज्जायां ॥ ०

Class i., ends fol. 64; ii., fol. 71; iii., fol. 73b; iv., fol. 82b; v., fol. 84b; vi., fol. 93; vii., fol. 94b; viii., fol. 95b; ix., fol. 99b.

This MS. concludes with the following two *ślokas*:

त्रुतिन्यासं समुहित्य कृतवान् ग्रन्थविस्तरं ।
नास्ता तत्प्रदीपो इयं विवृतास्तेन धातवः ॥
आकृष्य भाष्यजलधेरय धातुनाम-
पारायणाक्षपणपाणिनशास्त्रवेदी ।
कालापचान्त्रमते तत्वविचारदशो
धातुप्रदीपेमकरोज्जगतो हिताय ॥ २ ॥

इति महोपाध्यायत्रीमैत्रेयरचित्कृतो धातुप्रदीपः समाप्तः ॥

According to a note by Colebrooke, "the transcription was finished in Feb. 1795, but needs revisal."

Annexed to the MS. is an index of the roots (without *anubandhas*), arranged according to the final (and then according to the initial) letter with references to fol. and page of this MS. The index was originally compiled from the

* Thus B; तद्वदागमात् A.

† लब्धणस्यार्थस्य सर्वपदार्थे ० B.

Kavikalpadruma for Sir. W. Jones (cf. MS. 2739), and was thence transcribed in Roman letters by Colebrooke, on 21 leaves.

This is followed by nine leaves of grammatical notes—in Colebrooke's handwriting—on the technical characteristics of the conjugational classes, on personal endings, the characteristics of tenses, the force of some of *Pāṇini's anubandhas*, etc.

[H. T. COLEBROOKE.]

688.

649. Foll. 102 (the last fifteen leaves wrongly numbered 89–103); size 13 in. by 4½ in.; recent Bengālī handwriting; six lines in a page.

The same work [B]. The more correct copy.

[H. T. COLEBROOKE.]

689, 690.

154, 148 (now in one vol.). Foll. 435; size 13½ in. by 5 in.; good, recent Devanāgarī writing; eleven lines in a page.

Mādhabīyā Dhātuvṛitti, another commentary on the *Dhātupāṭha Pāṇinīya*, by *Sāyanācārya*.

The *bhvādi* section ends fol. 239; *adādi*, foll. 296; *juhotyādi*, foll. 308b; *divādi*, foll. 340; *svādi*, foll. 351; *tudādi*, foll. 375; *rudhādi*, foll. 383b; *tanādi*, foll. 393; *kryādi*, foll. 407.

A leaf added at the end contains a list of authorities (*pramāpaka*) quoted in the *bhvādi* section; a pretty complete list of the authorities quoted in the work is, however, given in Westergaard's *Radices*, p. iii. Cf. Weber, Cat. Berl., no. 789; Aufrecht, Cat. Bodl., no. 372.

[H. T. COLEBROOKE.]

691.

2462. Foll. 180; of which 26 are wanting, viz. foll. 1, 2, 4, 105–128, 160–163, as are a leaf or two at the end; many leaves damaged

by damp and wear, esp. the first 30, and the last 15; size 11 in. by 4½ in.; fair, somewhat stiff, Devanāgarī writing of the latter part of the 16th century; foll. 66–71a, indifferently written, by a second (the greater part of fol. 71 by a third) somewhat more modern hand; twelve lines in a page.

Mādhabīyā Dhātuvṛitti. The *bhvādi* section. This section has been printed in the *Pandit*.

This is the codex from which Westergaard (*Rad.* p. iii) supposes MSS. 154 and 532 to have been copied. The lacuna between foll. 104 and 124 extends from shortly after the beginning of § 16, 1, to shortly before § 19, 2; that between foll. 159 and 164 from near the end of § 22, 27, to shortly before § 22, 32. The MS. ends at about § 23, 18. The writing of the last page has, however, been largely worn away.

[GAIKAWAB.]

692.

532. Foll. 373; size 9 in. by 3½ in.; fairly written, in Devanāgarī, in the latter part of the last century; 9–11 lines in a page.

The same portion of the *Mādhabīyā Dhātuvṛitti*.

[H. T. COLEBROOKE.]

693.

1613. Foll. 243; size 9½ in. by 4 in.; on the whole fairly written, in Devanāgarī, by four different hands; foll. 1–51 about the middle, the remaining portion towards the end, of the last century; 8–10 lines in a page.

Mādhabīyā Dhātuvṛitti; wanting the *bhvādi*, the *rudhādi*, the latter part of the *adādi* (from 21. पूर्व to the end), and *dhātus* 101–135 of the *divādi* section.

The *juhotyādi* section beg. foll. 52; *divādi*, foll. 69b; *svādi*, foll. 112b; *tudādi*, foll. 128b; *tanādi*, foll. 167b; *kryādi*, foll. 183; *curādi*, foll. 203b.

[H. T. COLEBROOKE.]

694.

864a. Foll. 53; size 11 in. by 4 $\frac{3}{4}$ in.; legibly written, in Devanāgarī; twelve lines in a page.

A portion of the *Mādhabīyā Dhātuvritti*; viz. the *tanādi* (foll. 1-11), *kryādi* (12-35) and *curādi* sections.

Dated: संवत् १६५३ समये पौष्टिवदि अष्टमी गुरुदिने ०

[H. T. COLEBROOKE.]

695.

1394. Foll. 202; size 13 in. by 5 in.; fairly written, in Devanāgarī; 13-16 lines in a page.

Dhātusamgraha, consisting of the *bhvādi* section of the *Dhātupāṭha Pāṇinīya*, with conjugational forms and derivatives, as well as extracts from various commentaries and grammars (as *Mādhabīyā vṛitti*, *Durgādāsa's Dhātudipikā*, *Maitreya Rakṣita*, *Halāyudha*, *Siddhāntakaumudi*, *Prauḍhamanoramā*, etc.); compiled, for Colebrooke, by *Chakkanaśarman*.

Dated: संवत् १६६५ कार्त्तिककृष्णाचयोदश्यां सोमयुक्तायां लिखितमिदम् ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

696.

768a. Foll. 22; size 10 in. by 4 in.; fairly written, in Devanāgarī; 10-12 lines in a page.

Ganapāṭha to *Pāṇini's* grammar, in eight *adhyāyas*.

It begins with the *gāṇa sarvādi* and concludes with the two recensions of the *gāṇa kshubhīmādi*.

It ends: इत्यष्टः समाप्तः । संवत् १६३५ शके १७०० चैत्र कृष्ण ४ मंदे लिं द्वि । इयामदेवसुत् ॥ द्वि । शंकरजीश्वर काइयां ॥

The back of the last page contains the following:

गंगाभः परिपौयते पुररिपो(;) पुर्यामवस्थीयते
चेतः साधुनि धीयते शिवपदे विश्वेश्वरो गीयते ।
पुरुषश्रीस्तपवीयते प्रतिदिनं कालाङ्गयं हीयते
कामारेः कृष्णा मुदा परमया कालो सया नीयते ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

697.

2191e. Foll. 8 (174-181 of vol.); size 10 $\frac{1}{2}$ in. by 4 in.; well written, in Devanāgarī, about A.D. 1650; twelve lines in a page.

Ganapāṭha, incomplete.

It begins (see introd. *ślokas* to *Pāṇini's sūtras*):

येनाक्षरसमाप्त्यमधिगम्य महेश्वरात् ।

कृत्वं व्याकरणं प्रोक्तं तस्मै पाणिन्ये नमः ॥

The MS. breaks off abruptly in the middle of the word ब्राह्मण in the *gāṇa* नडादि to *Pāṇ.* IV. 1, 99.

[GAJKAWAR.]

698.

3161. Foll. 270; folio, size, 11 $\frac{1}{2}$ in. by 8 in.; recent Devanāgarī writing.

Grammatical lists of words and aphorisms, written beneath one another, on the left hand side of each page, so as to allow space for remarks thereon; viz.

a) Foll. 150. The *Ganapāṭha*. On the first fifteen leaves English, and sometimes Sanskrit, explanations have been added by Colebrooke. The first word of each *gāṇa* is written in red ink. This portion ends: इत्यष्टः समाप्तः ॥

b) Foll. 50. The *Dhātupāṭha Pāṇinīya*; with English or Sanskrit notes on foll. 1-9, 19-30, 37-40.

Red ink has been used for the headings.

c) Foll. 50. The *Upādisūtras* according to the *Siddhāntakaumudi*. This portion ends: इत्युणादौ पञ्चमः पादः ॥

d) Foll. 7. The rules on the gender of nouns, according to the same work. The colophon of this portion is: इति श्रीभट्टोनिदीश्वित्विरचितायां सिङ्गांतकौ मुद्यासु त्राद्वै पाणिनीर्यालिंगानुशासनसूचत्रृत्तिः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

699.

2191c. Fol. 1 (fol. 166 of vol.); size 10½ in. by 4 in.; fairly written, in Devanāgarī, about A.D. 1650, by *Bhaṭṭa Sukhānanda*, son of *Bhaṭṭa Śivāśaikara*; 12 or 8 lines in a page.

Phiṭsūtra, four chapters of (88) rules on the accentuation of nominal and pronominal stems, particles, etc., by *Śāntanava*. [GAIKAWAR.]

700.

98a. Foll. 11; size 9½ in. by 3½ in.; fairly written, in Devanāgarī; nine lines in a page; the first leaf has been supplied by a later, scrawling hand.

Phiṭsūtravṛitti, a commentary on the preceding work.

Dated: समवत् १५७७ समये भाद्रवदि १० बुधे । लिखित नृसिंहदेवीषयुक्तं शोधितं. Numerous corrections, marginal and in the text, seem to have been made by the same later hand. The MS. at one time belonged to one *Sadūśiva Deva*.

This commentary has been published from the present MS., in Dr. Kielhorn's edition of the *Phiṭsūtra*. The *phiṭsūtras* are also contained in the editions of the *Siddhāntakaumudi*.

[H. T. COLEBROOKE.]

701.

98b. Foll. 71, the first of which is wanting; size 9½ in. by 3½ in.; well written, in Devanāgarī, by at least two different hands, about the end of the 16th century; at first nine, then ten lines in a page.

Svaramaṭṭījārī, a treatise on Vedic accents, by *Nṛsiṁha*, son of *Rudrācārya*.

According to a MS. described by Rāj. Mitra, Notices, iv., p. 44, the work begins: पाणिनीयमत्ता-

भिजान् तत्वा वृद्धाभ्युहनपि । the remainder of the first leaf being wanting in that MS. also.

इते निष्कराः । इतः परे प्रत्ययस्त्राः fol. 42b; इत्युणानिप्रत्ययाधिकारः fol. 59. It ends:

सुब्रह्मण्यानिगदस्तः ॥

रुद्राचार्यैतनूजेन कौलिमज्जुलजन्मना(?) ।

नृसिंहाख्येन चिमला शब्दाभ्यपारदृश्यना ॥

तक्तंत्रविदा* वेदनिष्ठातेन मर्नापिणा ।

सवैदिकोटाहरणा प्रणीता स्वरमंजरी ॥

इति श्रीरुद्राचार्यसूनृसिंहविरचिता स्वरमंजरी समाप्ता ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

702.

1600c. Foll. 2; size 16 in. by 3¼ in., folded to half their length; modern Bengālī writing; six or eight lines in a page.

Naū-samāsa, a commentary on the rules regarding the formation of 'compounds' with the privative prefix; apparently an extract from some larger work.

It begins: नजियेतनु (Pāṇ. II. 2, 6) प्रथमैकवचनान्तं समासगतविभक्त्यन्तरस्याभावात् । तथा चोक्ते ।

लिङ्गसंख्यायिनिर्भुक्तात् स्वपदन्वार्थनव्यात् ।

इत्यत आह सुबन्नेन सह नभस्तपुरुप इत्यादि । तत्पुरुषसंश्कः समास इत्यनेन तपुरुषसंश्कया सह समाससंश्कयोः समावेश उक्तः । ०

Bhartṛihari and a *Vṛittikrit* are quoted on fol. 2b.

It ends: नन्त्रसमासं कालापाः कर्मधारयसमास इत्यनर्भवयनि । तदसत् विशेषणविशेषभावस्यानियतत्वात् पूर्वैनिपातानियमः स्यात् समास इत्यादिना समासः इति नन्त्रसमासः समाप्तः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

703.

2542a. Foll. 3; size 10 in. by 4½ in.; well written, in Devanāgarī, about the beginning of the last century; 18–15 lines in a page.

Anit-kārīkā, a metrical arrangement of the

* तक्तंत्रविदा MS.

verbs which are *anudātta* in the *Dhātupāṭha* (i. e. do not admit of the intermediate *i*)—eleven stanzas, as given in the *Kāśikā Vṛitti*, vii. 2, 10—with a commentary.

The text begins: अनिद्वसत्तो भवतीति दृश्यताम् ०

The comment begins: खरात्तो यो धातुः स सर्वे अपि अनिद्व भवति ०

Cf. Böhtlingk, *Pāṇini* II., p. 317; Weber, Cat. Berl., no. 878 (*śrīkārikā*).

In stanza 6 this MS. reads, with the Ben. ed. of the *Kāś. V.*, पुराणगः viz. आचार्याः.

[GAIKAWAR.]

704.

1600a. Foll. 27; size 9½ in. by 4 in.; fairly written, in Devanāgarī, about the middle of the last century; nine lines in a page.

Yāñlughanta-śiromāṇi, a treatise (by Śeṣa *Kṛiṣṇapāṇḍita*) on the formation of the Intensive without the suffix *ya*. It begins:

नत्तदेवशिरःस्वंदिसकरंदाकितांश्रये ।

वागीशाद्वन्नतये विभ्नाशाय ते नमः ॥

यडो अच च (P. II. 4, 74) ॥ अनिति प्रतयो गृह्णते न प्रत्याहारः । तथा सति अणीत्वेवावस्थात् यद्गुणंताद्यस्ताचो अन्वादिति हरद्वः । ०

It ends: काशिका [क.] रसंभाया भावायामयि यद्गुणस्ति तेन केचिन्महाकविप्रयुक्ता यद्गुणताः शिष्यप्रयोगमनुसृत्य प्रयोग्न्वाच इयाह । प्रयोगानुसारादिति ॥ चांद्रे तु यद्गुणक भावाविषय एवेत्युक्तिमिति सर्वेसकं (!) ॥

महाभाष्यमहायातावारपारीण्वुद्धिभिः ।

परीक्ष्यो याज्ञदृश्यायं यद्गुणतशिरोमणिः ॥ १ ॥

श्रीभाष्यप्रसुखमहार्णवावगाहात्

लब्धो अयं भणित्वलो हृदा निषेद्यः ।

स्मृत्यं यद्करवं विदां पुरस्तात्

ग्रागल्यं पितृचरणप्रसादलेशात् ॥ २ ॥

The author also quotes: *Kātantra*, fol. 3a; *Kaiyata*, f. 3b; *Nyāsakāra*, f. 13b; *Prakriyā*, f. 5b; *Prasāda*, ff. 2a, 5b; *Mādhaba*, ff. 3a. 14a; *Vāmana*, f. 8b.

The author's name is not mentioned in this MS., but see Rāj. Mitra, Notices v., p. 90, where the treatise is stated to be 'a gloss on a portion of Śiromāṇi's commentary on the *Śabda-khanda* of *Gāṅgeśa*'.

[H. T. COLEBROOKE.]

705.

1600b. Foll. 21; size 7 in. by 3½ in.; legibly written, in Devanāgarī; modern; ten lines in a page.

Grammatical paradigms of the same form of the Intensive. On fol. 1a, the treatise is called *Dhātūrūpāvali*. It begins:

भू सज्जायां । लटि । बोभवीति । बोभोति । ० - - - - । स्वर्पं संघर्षे । पास्पर्पीति ०

It ends: लटि । अमोमूङ्गि ॥

यद्गुणंतस्यधातूनं सर्वैरुपाख्यलीलिखत् ।

सचियोपाभिधः कृष्णः स्नाद्वरिः सुखदः सदा ॥

Cf. Rāj. Mitra, Descr. Cat., p. 37.

[H. T. COLEBROOKE.]

706.

954. Foll. 63; size 11 in. by 4 in.; fairly written, in Devanāgarī, eleven lines in a page.

Vākyapadēya, a metrical treatise on the philosophy of grammar, by *Bhartrihari*. The work consists of three *kāṇḍas*, whence it is also called *Trikāṇḍī*; while single verses from it are often quoted as *Harikīrṇī*. The MS. begins:

अनादिनिधनं ब्रह्म शब्दं तत्त्वं (r. शब्दतत्त्वं) यद्धरम् । विचर्ते (र्थे)भावेन प्रक्रिया जगतो यतः ॥

I. *Brahmakāṇḍa*, or *Āgamasamuccaya* (on grammar and language generally), ends fol. 7: इति श्रीभृहत्सिंहकृते वाक्यप्रदीपे ज्ञागमसुच्यः प्रथमकांडः ॥

II. *Vākyakāṇḍa* (on the sentence), fol. 22b: इति वाक्यप्रदीपे द्वितीयं कांडम् । समाप्ता वाक्यप्रदीपका ॥

III. *Padakāṇḍa*, or *Prakīrṇaka* (on the word), in fourteen sections; 1, *jāti-samuddeśa*, 106 sl., ends fol. 26; 2, *dravyasamuddeśa*, 18 sl. [the end of this and the beginning of the next section are wanting, 35 verses having been omitted]; 3, *sambandha-s.*, 87 sl., fol. 28;

4, *bhūyodravya-s.*, 1. ib.; 5, *guna-s.*, 9 1. , fol. 28b; 6, *diks.*, 28 1. , fol. 29b; 7, *sādhana-s.*, 1. 167, fol. 35; 8, *kriyā-s.*, 1. 63, fol. 37; 9, *kūla-s.*, 1. 112, fol. 40b; 10, *purusha-s.*, 1. 9, fol. 41; 11, *sam-khyā-s.*, 1. 32, fol. 42; 12, *upagraha-s.*, 1. 27, fol. 43; 13, *linga-s.*, 1. 31, fol. 44; 14, *vr̥ittisamuddeśa*, ends;

इति श्रीभूतिराजकृते वाच्यप्रदीपे तृतीयः कांडः ॥ ०
संवत् १८२३ चैत्रकृष्णायष्टे एवा ० ११ मंददिने ग्रन्थ-
संख्या २००० रुपै २ ॥

According to a note, by Colebrooke, on the fly-leaf, 'this is different from the *Haricāricā*, and is not *Bhartṛihari*'s work, but compiled from it' (!).

The *Vākyapadīya* is now being published—the three *kāṇḍas* with *Harivṛishabha*'s, *Puṇyārāja*'s, and *Helārāja*'s commentaries resp.—by *Pāṇḍit Rāmakṛishṇa Śāstri Paṭavardhana*, in the Benares Sanskrit Series.

See Prof. Kielhorn's paper on the grammarian *Bhartṛihari*, in the Indian Antiquary, vol. xii. (1883), p. 226 sq.

[H. T. COLEBROOKE.]

707.

329. Foll. 222; size 11 $\frac{1}{4}$ in. by 6 in.; well written, in Devanāgarī; twelve lines in a page; the writing enclosed in a coloured edge; on some leaves the writing has been slightly injured by damp.

Prakīrṇa-prakāśa, a commentary, by *Helārāja*, son of *Śrī-Bhūtirāja*, on the third *kāṇḍa* of the *Vākyapadīya*. Incomplete; only eight out of fourteen sections.

It begins :

यस्मिन्स्मुखातां प्रयाति रुचिरं कोऽप्यत्तरुच्यंभते
नेदीयान्महिमा मनस्यभिनवः पुंसः प्रसवात्मनः ।
तृप्तिं यत्परमां ततोति विवियास्तार्द विना शाश्वतीं
धामानंदसुधामयोर्जितवपुः सत्प्रातिभं संस्तुतः ॥ १ ॥

कांडद्वये यथा वृत्तिसिद्धांतार्थैः) स तत्त्वतः ।

प्रवंधो विहितो इस्मान्विरा ००० तुसारिभिः ॥ २ ॥

तद्येप्मूतकांडे इस्मस्प्रपञ्चे स्तुतपतः ।

द्योकार्यद्योत्तनपरः प्रकाशो इयं विधीयते ॥ ३ ॥

इह पदार्थाण्डकविचारपरत्वाद्वाक्यपदीयस्य प्रथमकांडेन प्रयो-
जनादिपदार्थैः निरूपिते इनंतरकांडोपपादितोपपत्तिभिर्विक्यातद-
र्थ्योरन्वाद्येपस्थितलक्षणयोः पदार्थैयोर्निर्णीतात्त्वात्तदपोद्धारका-
पोद्धाररूपः पदविचारः प्रक्रम्यते ॥ तत्र नियतविकल्पो यथा-
भिप्रायमपोद्धार इति यथासंभवं पदभेदानुहिताति ॥

द्विधा कैश्चित्पदं भिन्नं चतुर्थी पञ्चधार्य वा ।

अपोद्धृत्यैव वाक्येभ्यः प्रकृतिप्रत्ययादिवत् ॥ १ ॥

वाक्यस्यैव निरंशस्य वाचकत्वादंतरा पदप्रतिपत्तिविभ्रम इति
क्रिमस्त्पदच्युत्पादनेनेत्याशङ्कापोद्धृत्यैव वाक्येभ्य इत्याह । ०

This section consists of the following chapters:—1, *jātisamuddeśa*, ends fol. 61a; 2, *dravya*, fol. 68b; 3, *sambandha*, fol. 98b; 4, *bhūyodravya*, fol. 101b; 5, *guna*, fol. 110a; 6, *dik*, fol. 120b; 7, *sādhanasamuddeśa* [*karmādhikārāḥ*, fol. 165b; *karanādhikārāḥ*, 169; *kartradhikārāḥ*, 177b; *hetvadhikārāḥ*, 180b; *śeshādhikārāḥ*, 194a], ends fol. 199; 8, *kriyāsamuddeśa*, ends: इति श्रीभूतिराजतनयहेलाराजकृते प्रकीर्णप्रकाशे क्रियासमुद्देशो इत्यः ॥ संवत् १८६२ ० ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

708.

731. Foll. 202; size 12 $\frac{1}{2}$ in. by 4 $\frac{1}{2}$ in.; Devanāgarī character; foll. 1-152 in a large, clear hand, eight or nine lines in a page; the rest in a smaller hand, slanting from left to right, ten lines in a page.

[*Brihad-*] *Vaiyākaraṇabhūṣhāṇa*, by *Kondabhaṭṭa*, son of *Rāṇgojībhāṭṭa*, and nephew of *Bhaṭṭojīdīkshita* [A.] A treatise (chiefly based on the *Śabdakaustubha*) on the functions of the several parts of speech and their subdivisions; and of certain classes of suffixes; in sixteen chapters, consisting of seventy-four couplets, with a commentary by the same writer.

It begins :

श्रीलक्ष्मीरमणं नौमि गौरीरमणरूपिणं ।
स्फोटरूपं यतः सर्वं जगदेतद्विवैते ॥ १ ॥
अशेषप्रलदातारं भवाभ्यतरणे तर्दि ।
शेषाशेषार्थलाभार्थं प्रार्थये शेषभूषणं ॥ २ ॥
वाग्देवो ° see Weber, Cat. Berl., no. 764.

1. धात्राव्यातसामान्यर्थोनिरूपणं ends, with *sl.* 21, fol. 60a (fol. 65a of MS. 453).
2. लडार्थनिर्णयः *sl.* 23, fol. 80a (88a).
3. कारकार्थनिर्णयः *sl.* 24, fol. 95b (103a).
4. नामार्थपरिच्छेदः *sl.* 27, fol. 109a (118a).
5. समासशक्तिनिर्णयः *sl.* 37, fol. 157b (160a).
6. शक्तिनिर्णयः *sl.* 40, fol. 165b (169a).
7. नन्तर्थनिर्णयः *sl.* 42, fol. 167a (171b). [(179b).]
8. निपातानां द्योतकत्वाचकत्वनिर्णयः *sl.* 49, fol. 174b
9. प्रत्यार्थनिर्णयः *sl.* 53, fol. 179a (185b).
10. देवताप्रत्यार्थनिर्णयः *sl.* 56, fol. 180a (186b).
11. अभेदैकत्वसंस्थानिरूपणं *sl.* 57, fol. 181b (188b).
12. संख्याविचक्षानिरूपणं *sl.* 60, fol. 183a (189b).
13. ज्ञाप्रत्ययभूषणं *sl.* 61, fol. 185b (192b).
14. वर्णस्फोटनिरूपणं *sl.* 63, fol. 189b (194b).
15. व्यक्तिस्फोटनिरूपणं *sl.* 70, fol. 200a (208b).
16. स्फोटवादः ends :

विद्याधीशवडेहसंजकपतिं* श्रीमाध्यभट्टारकं
जित्वा केलदिवेकटप्पसविधेयादोलिकां प्राप्तवान् †।
यद्यक्रमे सुनिवर्यैसूत्रविवृतिं सिद्धांतभंगं तथा
माध्यानां तमहं गुरुपमगुरुं रंगोजिभट्टं भजे ॥ १ ॥
पाणिनोयवचसां खलु मूलं चंद्रशेखरभवानिति रुद्धं ।
तेन भूषणमिदं हि तैवतःप्रीतये भवतु सांवशिवस्य ॥ २ ॥
इति श्रीमाध्यद्वाच्यप्रमाणपारावारपारारीणधुरीणरंगोजिभट्टा-
मन्त्रज्ञानोद्भवद्वाकृते वैयाकरणभूषणे चरणः स्फोटवादः समाप्तः ॥
संवत् १८५५ मित्रिवैसाखसुदीप्रतिपदार्था भौमवासरे °

The epithet 'brihat' appears only on the fly-leaves of this and the next MS. A leaf inserted at the end contains a *sūcīpattrā*, written by a third hand. [H. T. COLEBROOKE.]

* विद्याधीशवडे ० C.

† केलदिवेकटस्य C, orig. B; सविधेया(नंदमा marg.)-
लभवान् C.

‡ Thus ABC.

709.

453. Foll. 210; size 9½ in. by 4½ in.; fairly written, in Devanāgari; nine or ten lines in a page.

Vaiyākaraṇabhuṣhanā [B.].

The MS. is dated in Samvat 1810.

[H. T. COLEBROOKE.]

710.

2645a. Foll. 120 (and a *sūdṛhapattrā* after foll. 39); size 10½ in. by 4½ in.; written, in Devanāgari, by different hands, in the early part of last century; 10-18 lines in a page.

The same work, the author of which is here called *Kaundabhatta* [C.]. Incomplete.

Fol. 101 ought to be followed by fol. 107. Between this and fol. 102 part of chap. 5 is wanting, comprising what in MS. 731 is contained on foll. 148-152. Foll. 102-106 are numbered 1-5, concluding with the end of the 5th chapter, or *sl.* 37. After this there is a large gap, foll. 108-120, numbered 1-13, containing the commentary from shortly before *sl.* 62 to the end of the work. Fol. 27a has been left blank without an omission.

[GAIKAWAR.]

711.

3095. Foll. 102; size 9½ in. by 4 in.; excellent Devanāgari writing; seven lines in a page.

Vaiyākaraṇabhuṣhanasāra, or *Laghu-(vaiyākaraṇa)bhūṣhanā*; being an abridgment of the preceding work, by the same author (whose father is called *Rāṅgobhatta* in this MS.)

It begins : श्रीलक्ष्मीरमणं नौमि ° १ ॥ अशेषप्रलदातारं ° २ ॥ पाणिन्यादिसुनीन् ° ३ ॥ see no. 706 above; and Aufrecht, Cat. Bodl., no. 402.

Dated : संवत् १७०६ आश्विनकृष्णाद्वितीया २ भौमवासरे लिखितं समाप्तम् ॥

Editions of this work have been published at Calcutta, in 1849; and (with *Harivallabha's* comm., *Bhūṣhanasāradarpana*) at Benares, 1866.

[J. R. BALLANTYNE.]

712.

3096. Foll. 73 (and a *suddhapatra* to fol. 28); size $9\frac{1}{4}$ in. by $5\frac{1}{2}$ in.; good, clear Devanāgarī writing, of the 17th century; eleven or twelve lines in a page.

The same work.

The author's name is spelled *Kodabhatta* in this and the next MS. [J. R. BALLANTYNE.]

713.

2542d. Foll. 40; size 10 in. by $4\frac{1}{2}$ in.; well written, in Devanāgarī, about A.D. 1700; fourteen or fifteen lines in a page.

The same work.

[GAIKAWAR.]

714.

859a. Foll. 37; size $11\frac{1}{2}$ in. by 5 in.; clearly written, in the Devanāgarī character, about the middle of the last century; 11-15 lines a in a page.

Another copy of the *Vaiyākaraṇabhūṣhanasāra*. [H. T. COLEBROOKE.]

715.

685. Foll. 251; size $9\frac{3}{4}$ in. by 4 in.; fairly written, in Devanāgarī, by two different scribes, foll. 1-86 eight lines, the rest (by the same slanting hand as the the latter part of no. 708, MS. 731) eleven lines in a page.

Bhūṣhanasāradarpana, a commentary on the *Vaiyākaraṇabhūṣhanasāra*, by *Harivallabha*, son of *Śrivallabha*.

It begins:

रमाप्रेमामर्ज्जं जगद्वनदश्चं भधुहृतं
श्रुतिस्तोमाहृत्या परिज्ञितवेदानन्दुदम् ।
भ्रष्टानन्दाद्यं निखिलनद्वक्त्रनिलयं
हयदीर्चं वन्दे प्रकृतकृतिविभूतिकृते ॥ १ ॥

सत्रेक्षिमन्त्रपि वाधके समवीहतसाधकसहस्रादपि कार्योन्पत्ते-
रदर्शनाहू ०

It ends:

ज्ञात्वा श्रीफलिंवाक्यज्ञालमतुलं ० ॥ १ ॥
ज्ञासी रैगिरौ धरासुरवरः श्रीवज्ञभः कोविदो
वेदान्तेषु विनोदमन्तरिरिति स्यातास्ति पवित्रितिः ।
तत्सूर्विरिवज्ञभः समकरोत्सद्युक्तिमध्यज्ञलं
श्रीमद्भूषणसारदर्पणमिमं मोदाय विद्यावताम् ॥ २ ॥
उप्रेक्षितार्थो हि नं भोदहेतवे ० ॥ ३ ॥
सर्वोऽप्यर्थो वृथैः स्पष्टो यद्यपीह तथापि मे ।
तत्सूर्विरिति (!) वितता प्रमता केन वार्यते ॥ ४ ॥
इति श्रीमत्कूर्माचलाभिजनोप्रभातीयोपनामक-श्रीवज्ञभास्त-
जहरिवज्ञभविरिचिते भूषणसारदर्पणे स्फोटवादः समाप्तः ॥ संवत्
१८६५ ० [H. T. COLEBROOKE.]

716.

1347c. Foll. 187; size $12\frac{1}{4}$ in. by $4\frac{1}{4}$ in.; written, in Devanāgarī, by four or five different hands (foll. 161-172 by the same hand as the latter part of the preceding MS.); 10-15 lines in a page. Fol. 130b is left blank.

Bhūṣhanasāradarpana. Complete.

Dated: संवत् १८५६ समयनामपौष्टकृष्णपञ्चम्यां तीयउ^०
वृथवासरे ॥

A fly-leaf at the end of the volume contains an incomplete *sūcīpattra*.

[H. T. COLEBROOKE.]

717.

1347d. Foll. 105, in three separately numbered parts of 29, 52 and 24 leaves resp.; the first, eleven lines in a page; written by a different scribe from the two last, which are in a small, neat hand, ten lines in a page; size 12 in. by $4\frac{1}{4}$ in.

Laghubhūṣhanakānti, another commentary on the *Vaiyākaraṇabhūṣhanasāra*, by *Pandit Gopāladeva*, surnamed *Manudeva*, a younger brother of *Krishnadeva*, and pupil (or son) of *Bālambhatta Pāyagundā*. Apparently incomplete.

It begins :

नमस्कृय गणाध्यक्षं नृसिंहं कमलायुतं ।
बुद्धिप्रभावर्थेयित्रीं संहंची (१. संहर्वां) हुतित्यस्य च ॥
संपादित्रीं कामानां प्रापयित्रीं श्रियः श्रियं ।
तातं शंभुं सत्रीं दुर्गां पाणिनिप्रभूतीम्भुतीन् ॥
चालंभद्वृभिर्थ* पायगुंडोपाख्यं परं गुरुं ।
गोपालुदेवनामासौ यदितो बालुबुद्धये ॥
कृष्णदेवामुजो लोके मनुदेवापराभिधः ।
अनुसृत्य नर्यं प्राचां नचानां लेशतत्त्वाः ।
लघुनो भूषणस्येमां कार्तिं वित्तनुते सुधीः ॥

A *sūcīpattra* at the end of the volume contains the following divisions, the only ones marked in the text : आत्मार्थेनिहृषणम् (contained in pt. 1); लकारार्थेनिर्णयः (ends pt. 2, fol. 8a); सुबर्थेनिर्णयः (fol. 24a); नामार्थेनिर्णयः (fol. 31b); समाप्तार्थेनिर्णयः (to the end of pt. 2); नवर्थेनिर्णयः (pt. 3, fol. 4b); निपातानां द्वोतकाताचक्तातिर्णयः (fol. 10b); देवताप्रत्ययार्थेनिर्णयः (fol. 16b); and lastly इति लघुभूषणकान्तौ कृष्णार्थेनिर्णयः ॥

Dated Samvat 1856. [H. T. COLEBROOKE.]

718.

3027. Foll. 274; size 13 $\frac{1}{2}$ in. by 5 in.; fairly good, modern Devanāgarī writing; 10-14 lines in a page.

Vaiyākaraṇasiddhāntamāñjūshā, usually called *Māñjūshā*, an exposition of the general principles of grammar and speech, by *Nāgeśa Bhaṭṭa*, son of *Sīva Bhaṭṭa*, and *Satī*, pupil of *Haridīkṣhita* and *Rāmarāma*. It begins :

नागेशभद्रविदुषा नत्वा सांश्चिवं लघुः ।
वैयाकरणसिद्धान्तमञ्जूषैषा विरच्यते ॥ १ ॥

Cf. Aufrecht, Cat. Bodl., no. 403.

The MS. ends : इति श्रीमद्युपाधायोपनामकसतीगम्भैर्जशंभद्वसुतानागेशकृतो वैयाकरणसिद्धान्तमञ्जूषाख्यः स्फोटवादः ॥
[J. R. BALLANTYNE.]

* चालंभद्वृभिर्थ MS., cf. Aufrecht, Cat. Bodl., no. 632.

719.

923. Foll. 224; size 12 $\frac{1}{2}$ in. by 4 $\frac{1}{2}$ in.; fairly well written, in Devanāgarī, at the beginning of the present century; twelve lines in a page.

The same work.

[H. T. COLEBROOKE.]

720.

933. Foll. 297; size 12 $\frac{1}{2}$ in. by 4 $\frac{1}{2}$ in.; fairly well written, in Devanāgarī, by two different hands; eight or ten lines in a page.

The same work.

Dated Samvat 1855. [H. T. COLEBROOKE.]

721.

2788. Foll. 246; folio; size 10 $\frac{1}{2}$ in. by 6 $\frac{1}{2}$ in.; fairly written, in the Devanāgarī character, by two or three different hands; 24-28 lines in a page.

Another copy of the *Vaiyākaraṇasiddhāntamāñjūshā*.

Dated: संवत् १८५६ भाद्रे मासे कृष्णे पक्षे सप्तम्यां शुक्रवासरे । [COLL. OF FORT WILLIAM.]

722.

1373. Foll. 297; size 10 in. by 4 $\frac{1}{2}$ in.; Devanāgarī character; fairly written, by different hands; 10-14 lines in a page.

Kalā, a commentary (*vivṛti*) on *Nāgeśa's Māñjūshā*, by (his pupil) *Vaidyanātha*, surnamed *Pāyagundā*. The MS., which is very incorrect, begins :

रामवामघनम् (!) निकामं हृदयंगमं ।
कामं येदे जगद्वामविनं (? वंदे ० विप्रं ष) वचसा॑ शनं ॥ १ ॥
अमंदगुणमंदिरं विमलरत्नविद्यांकुरं
कलाधरकृतादरं कलितचिन्नलक्षीवरं ।
शिरोधननदीवरं शिवकरं रमोमावरं
नमामि दुरिताहरं गुरुवरं सनागेश्वरं ॥ २ ॥

मंजूपाख्यस्य भूक्तादेनै लाभः कल्पाविना ।
वैयाकरणसिद्धांतशास्त्रापि यथा तथा ॥ ३ ॥
अतस्तदाख्या विवृतिमंजूधायाः प्रयत्नतः ।
पाखगुडो वैद्यनाथभट्टः कुर्वे खबुद्धये ॥ ४ ॥

It ends: इति श्रीमत्पामंगुडोपाख्यवैज्ञानाशाविरचिता
मंजूधाविवृत्तिः कला परिष्णौ ॥ संवत् १८५५ ॥

Cf. Bühler, Cat. of S. MSS. of Gujarat etc.,
III., p. 22. [H. T. COLEBROOKE.]

723.

2863. Foll. 118; size 13 in. by 5½ in.; well written, in Devanagari, on European paper, by two different recent hands; eight or nine lines in a page.

Laghu-Vaiyākaraṇasiddhāntamāñjūshā, apparently an abridgment of the work noticed above, by the same author. Incomplete. The beginning is the same as in the larger work, from which indeed it seems to differ but little. The MS. breaks off abruptly at the end of a leaf.

Foll. 1-52 are marked मंजूधा; foll. 66-115 ल. न. [J. R. BALLANTYNE.]

724.

802b. Foll. 17; size 15½ in. by 5 in.; clear, recent Bengali writing; 8-10 lines in a page.

Sabdūrthasāramāñjari, a treatise on the philosophy of grammar, by *Jayakrishna Tarkācārya*.

It begins:

हेरम्भचरणद्वन्द्वं विभ्ननाशकरं परं ।
प्रणम्य जयकृष्णेन क्रियते सारमञ्जरी ॥

तत्र प्रथमतः कालचरणनिरूपणं । वर्तमानव्यंसप्रतियोगित्वं-
मतीतत्वं । वर्तमानप्राभावप्रतियोगित्वं भविष्यत्वं । सावच्छिन्न-
कालवृत्तित्वं वर्तमानत्वं ॥ अथ लक्षारादौ शक्तिनिरूपणं । लटो
वर्तमानत्वमयैः । विधिलिङ्गो भविष्यत्वं । विधिः संभावना ।
विधिः कर्त्तव्यतोपदेशः संभावना कल्पनं । लोटो भविष्यत्वं
साश्रीः प्रेरणा च साश्रीः शुभचिन्तनं । प्रेरणं प्रवर्तनं । सा-
शिष्मि लिङ्गो भविष्यत्वमाश्रीः लुट्लटोभविष्यत्वं । तथानीयो-
भविष्यत्वं विधिश्च लिङ्गलुटोरतीतत्वं । ° *athākhyātavīse-
shūrthakathānam*, fol. 2b; *dvikarmakavīcāraḥ*, fol. 4b; *kūrakavīcāraḥ*, fol. 5b; *kartrikāraka-*

lakshānam, fol. 6; *karma-*, *karāṇa-*, *sampradāna-*,
apādāna-, *adhibarāṇa-*, *kūrakalakshānam*, fol. 9; *samāsavādaḥ*, ib.; *nirdhārapām*, fol. 11; *eva-
kāravīcāraḥ*, ib.; *sarvanāmaśaktiḥ*, fol. 11b; *ivāśabdavīcāraḥ*, ib.; *uddesyavidheyabodhaḥ*, fol.
12; *upasargavīcāraḥ*, fol. 12b; *ktvācpratyayavī-
cāraḥ*, ib.; *nañarthakathānam*, ib.; *vaidhahimsū-
vīcāraḥ*, fol. 14; *śaktinirūpaṇam*, ib.; *śaktigrā-
hakānirūpaṇam*, fol. 14b; *śabdavīcāraḥ*, fol. 15;
caturvidhavācakalakshānam, fol. 15b; *vīpa-
vīcāraḥ*, fol. 16b; *sūdbodhāntaram*, ib.

It ends: द्वौ ब्राह्मणावित्यत्र द्विपदे द्रततरत्वोपाय सार्थकं
चयो ब्राह्मणाश्वारो ब्राह्मणः पञ्च घटा इत्यादौ बहुवचनेन
बहुवचन्त्वावच्छिन्नब्राह्मणोपस्थितौ च्यादीनां तु व्यावर्त्तकतया सार्थक-
त्वमवेति निष्कर्षः ॥

ज्ञालोक्य विविद्यं ग्रन्थं विचार्य च पुनः पुनः ।
कृतेयं जयकृष्णेन शब्दार्थसारमञ्जरी ॥

महामोहोपाध्यायश्रीयुक्तयकृष्णात्काचार्यविरचिता सारमञ्जरी
समाप्ता ॥

Fol. 17b has the title: व्याकरणसारमञ्जरी जैकृष्ण-
कृता ।

For other MSS. of this treatise see Rāj. Mitra,
Notices, i., p. 223, ii., 319; Descr. Cat. i.,
p. 148. [H. T. COLEBROOKE.]

725.

722b. Foll. 13; size 16 in. by 5 in.; legible, recent Bengali writing; eight lines in a page.

Apparently the same work, somewhat modified, and with the author's name suppressed.

It begins:

हेरम्भचरणद्विप्रभनाशकर (!) परं ।
प्रणम्य परया भक्त्या शास्त्रबोधः प्रकाशयते ॥

तत्र प्रथमतः कालनिरूपणं । वर्तमानव्यंसप्रतियोगित्वं-
मतीतत्वं । वर्तमानप्राभावप्रतियोगित्वं भविष्यत्वं । सावच्छिन्न-
कालवृत्तित्वं वर्तमानत्वं ॥ विनिष्प्राभावप्रतियोगित्वे सति जनुष्वच्छं-
सप्रयोगित्वं वर्तमानत्वं । इदं त्वनित्यत्वं । नित्यगतत्वं तु अनु-
पत्वात्वे सत्यविनाशिपदार्थत्वं नित्यवसपि तदेव । अत एव खपु-
ष्यादौ न नित्यत्वं नानापि वर्तमानत्वं । तत्र पदार्थत्वाभावा-
दिति । अथ लक्षारादौ शक्तिनिरूपणं । °

It ends : द्विशब्दस्तु द्रुततरचोधाय सार्थक इति संक्षेपः ॥

आलोक्य विविधं ग्रन्थं विचार्यै च पुनः पुनः ।
कृतेर्य परिहृतैः पैवैः शब्दार्थे सारमन्तरी ॥
प्रतियोगिपदादन्यपदे इत्यत्तारणादपि ।
वृत्तिशास्त्रैकदेशस्य संबन्धस्तेन नेत्यते ॥
तत्पत्यो वृथलीभार्यैः प्रवीरं पुत्रकाम्यति ।
आदास्य राजमात्राङ्गा इति न स्युः (!) ॥
चैत्रस्य दाशभार्यै संलूनचक्रो रथोऽमया ।
शैरैः शानितपत्रो ऽयं वृक्षश्चेति सतां मतं ॥

समाप्तश्चार्यं ग्रन्थः ॥ भाद्रे मासि सिते पष्ठे पञ्चम्यां सोम-
वासरे । लिखितं पुस्तकमिदं सर्वे त्यक्ता विचक्षयेण ॥ ०

On the back of the last leaf the book
is called *Śubdabodhaprakāśa*, by *Gaigeśopā-
dhyāya* (!).

[H. T. COLEBROOKE.]

726.

721a. Foll. 15 ; size 16 in. by 5 in. ; good,
recent Bengālī handwriting ; nine lines in a
page.

Kārakacakra, or *Shaṅkārakavivecana*, a dis-
quisition regarding the grammatical functions
of the cases, by *Bhavānanda Siddhāntavūgiśa*.

It begins :

नत्वा श्रीकृष्णचरणं कारकाद्यर्थनिर्णयः ।
श्रीभवानन्दसङ्कांतवागीशेन वितन्यते ॥

तत्र क्रियानिमित्तं कारकत्वमिति न सामान्यलक्षणं संप्रदा-
नादेरनुभितिप्रकाशनादारेव तंडुलादिसंप्रदानद्वारा संबंधितो ऽपि
क्रियानिमित्तवेन मैत्रस्य तंडुलं पचतीयादौ मैत्रादावित्या-
तिः । ०

It ends : यस्य च भावेन भावलक्षणमिति (*Pāṇ.* II.,
3, 37) सूत्रेण च ० इति सूत्रार्थः । यस्य क्रियया अन्यस्य
क्रियानारेण लक्षणे इति आख्याने तु शास्त्रिकानां प्रायिका-
भिग्राहै ॥ इति नवामहोपाध्यायश्रीसिङ्गालवागीशभट्टाचार्यवि-
रचितं षट्ठारकविवचनं समाप्तं ॥

Only *sūtras* of *Pāṇini* seem to be referred to.

[H. T. COLEBROOKE.]

727.

232d. Foll. 13 (227-239) ; size 12½ in. by
3½ in. ; fair, modern Devanāgarī writing ; ten
or eleven lines in a page.

The same treatise.

It begins :

श्रीकृष्णचरणौ नत्वा कारकाद्यर्थनिर्णयः । ०

[H. T. COLEBROOKE.]

728.

3075. Foll. 10 ; size 9½ in. by 3½ in. ;
recently written, in the Devanāgarī character,
somewhat inclining to the Nepal type ; 7-9 lines
in a page.

The first chapter (*saṃjñāprakaraṇa*) of some
treatise on apparently contradictory points in
Pāṇini's sūtras ; by the author of the *Prakriyā-
pradīpa*, and pupil (or son) of *Śesha Viśeśvara*.

It begins :

विरोधिनां तिरोभावभव्यो यद्वारतीभरः ।

वर्तेरेश्वरगुरुं शेषवंशोऽन्नं भजामि तं ॥

दारितरपिवक्षोऽन्नंसचक्रपाणिनैरहरिं नत्वा ।

विड्भन्मण्डलहृष्णं तत् परमत्वरहितं ततुते ॥

हयवरद् हङ्गयोपदेशोऽडिणोः श्लवलोक्त्र हकारमहार्थार्थः ।
यत्तु हयवरदसूत्रे हकारोपदेशप्रयोजनमडदौ तद्रहणमित्युक्ता
हल्मूत्तमुपादयैतासूत्रप्रयोजनं श्लादौ यहयां । तेनाभ्युदित्यादि
सिध्यतीत्युक्ते ॥ तत्र प्रथमं हकारोपदेशप्रयोजनमुक्तरं तु सूत्रप्रयो-
जनमिति भेदेन ग्रहणे किं वीजम् ॥ ०

Kaiyyata is quoted, fol. 3b, 9a; *Kiśikī*, fol. 6;
Pāṇiniśikshā, fol. 7b.

It ends : इति संज्ञाप्रकरणम् ॥ इको गुणवृद्धी (*Pāṇ.* I.
1, 3) ॥ इह भाष्याद्यनुक्तो ऽपि नियमपदः असाधुस्तच्छेपपदा-
विशिष्टश्चेति निष्ठपितं प्रक्रियाप्रदीपे ऽस्माभिः ॥ तथा हि ॥
दत्तपरिभाषाया अलोक्यशेषत्वे मिदेर्गुणः (*VII.*, 3, 82) पुग-
न्तलयूधस्य च (*ib.* 86) ॥ मृजेवैङ्गरित्यादौ (*VII.*, 2, 114)
दोपमुद्गाम्य भिदं ईमिदिः वाक्यानाः ॥

[J. R. BALLANTYNE.]

2. CĀNDRA.

729.

3243. Foll. 67; size 9 in. by 7 in. Devanāgarī character.

Cāndra-vyākaraṇa, a Sanskrit grammar in *sūtras*, by *Candragomin* (incomplete); with fragments of commentaries thereon; recently copied from palm-leaf MSS. in the possession of the Cambridge University Library.

A. pp. 1-111. The *sūtras*, as copied from MS. Add. 1691. iv. (C. Bendall, Catalogue of Buddhist Sanskrit MSS., p. 180). The work consists of six *adhyāyas* of four *pādas* each. The original MS. is incomplete at the beginning, the first three *pādas*, and the beginning of the fourth being wanting; and there are two *lacunæ* in the middle of the work, where leaves have been lost. Each *sūtra* is here copied on a separate line (there being generally 24 in a page); and references to the corresponding rules of *Pāṇini* have been added in pencil. The original MS. is a fairly good one; and though there are numerous mistakes, they are mostly of a trifling kind, which are easily corrected with the help of *Pāṇini*'s *sūtras*, the *vṛttikas*, and the *Mahābhāṣya*. *Candragomin*'s chief merit, as those of other post-*Pāṇinean* founders of grammatical schools, consists in the re-arrangement of the (non-Vedic) grammatical material, with the view of bringing together all the rules that deal with the same phonetic or grammatical operations, as well as the same part of speech; though in this latter respect he is not nearly so thorough-going as his successors. Where he merely recasts *Pāṇini*'s rules, his chief considerations appear to be brevity and facility of

pronunciation. But, as Prof. Kielhorn has shown (Indian Antiquary xv., p. 183 seq.), the *Cāndra-vyākaraṇa* also contains some original matter which has been made use of by the authors of the *Kāśikā Vṛitti*, *Vopadeva*, and other grammarians.

Adhy. I., 4. There seems to be very little wanting at the beginning of this *pāda*, 134 *sūtras* being preserved (the 1st and 11th, however, only partly). The MS. begins (the *aksharas* in brackets being supplied from *Pāṇini*): [आतो ण] लू औः (P. VIII. 1, 34) ॥ दिव्वामेत् (III. 4, 79) ॥ आमेः (ib.) ॥ यासः से (80) ॥ लुट आद्यानां डारौरसः (II. 4, 85) ॥ नडास् (ib. *vārtt.*) ॥ लोट रहः (III. 4, 86) ॥ सेर्हिङ् (87) ॥ आश्चिव तुश्चोस्तात् वा (VII. 1, 35) ॥ नेरान्तः (III. 4, 89) ॥ आमेतः (90) ॥ [स्वोर्वौ] नौ (91) ॥ इडादोनामेप् (93) ॥ etc. The succeeding *sūtras* corresponding roughly to P. III. 4, 92-112; and I. 3, 12-93; with VII. 2, 79, 80; I. 4, 102-106; and III. 1, 87-89 inserted.

II. 1 (99 *sūtras*). स्त्रीनसमौटद्वायामभिसङ्घेभ्याम्-भ्यसङ्घे�स्याम्भ्यसङ्घे�सोसाम्भ्योस्मुप् (IV. 1, 2) ॥ ज्ञातो भिस देस् (VII. 1, 9) ॥ इदमसोः कात् (11) ॥ दाह्यसोरिणस्यौ (12) ॥ डेस्योर्योतौ (12; 13) ॥ सर्वादिभ्यः स्मैस्मातौ (14; 15) ॥ डेः स्मिन् (15) ॥ जसः श्रीः (17) ॥ आदामः साम् (52) ॥ नान्यच्च नामाप्रधानात् (I. 1, 29) ॥ तृतीयार्थ्योगे (30) ॥ चार्येस्मासे (31) ॥ श्री वा (32) ॥ ग्रथमचरमत्याल्यार्थेनेमकातिपयात् (33) ॥ पूर्वादिभ्यो नवभ्यः (VII. 1, 16) ॥ स्मात्स्मिनौ च (15, 16) ॥ स्मै च तीयात् (I. 1, 36 v. 3) ॥ आप औतः श्रीः (VII. 1, 18) ॥ नपुंसकात् (19) ॥ जस्श्वासोः श्रीः (20) ॥ अष्टाभ्य औस् (sic; 21) ॥ श्राः संख्यायां लुक् (sic; 22) ॥ कतोः (I. 1, 25) ॥ खमोनेपुंसकात् (VII. 1, 23) ॥ अतो इन् (24) ॥ डत्तरादिभ्यः पञ्चभ्यो नेकतरातः (sic; 25, 26 v.) ॥ etc. P. VIII. 1, 27-56; I. 4, 23; 33-53; 86-90; III. 3, 2-5, 13-72.

II. 2 (87 *sūtras*), one of which, the 76th, is

omitted in the orig. MS., but obtained from the commentary (Add. 1657. 1), beg.

p. 7: सुप् सुपैकार्यम् (II. 1, 4) ॥ असंख्यं विभ-
क्तिसमीपाभावत्यातिपश्चाद्यथायुगपत्साकस्यार्थं (6)॥
यथा न तुल्ये (7) ॥ यावदित्यत्वे (8) ॥ प्रतिना मात्रार्थं
(9) ॥ संख्याक्षशलाकाः परिणा द्यूते इन्यथावृत्तौ (10) ॥
etc. P. II. 1, 12-24; I. 4, 59-79; II. 2,
6-18, 24-29; II. 4, 2-31; III. 4, 59-64.

II. 3 (83 *sūtras*), beg. p. 16: स्त्रियाम् (IV. 1,
3) ॥ चूषो (!) डौप् (5) ॥ उगितः (6) ॥ अच्चः (6
v. 2) ॥ अहसो चनोरच्च (7) ॥ अन्यार्थं चा (7 v.) ॥
etc. P. IV. 1, 8-81.

II. 4 (121 *sūtras*), beg. p. 20: प्राग्नितादण्
(IV. 1, 83) ॥ दिवदिवादिवयमाश्वः (85, K.V.) ॥
पत्सुरनश्चाद्यादेः (sic; 84) ॥ चाः स्याम्नः (85, v. 7) ॥
etc. IV. 1, 85-178; II. 4, 58-70.

III. 1 (68 *sūtras*), beg. p. 26: तेन रक्षे रागात्
(IV. 2, 1) ॥ लाक्षालोचनादुक् (2) ॥ शक्तुक्तैमाद्वा
(2, v. 1) ॥ नीलपीतादन्तक्नौ (2, vv. 2, 3) ॥
नक्षत्रेन्दुयुक्तैः वालः (3) ॥ चार्धच्छः (6) ॥ etc.
P. IV. 2, 7-70.

III. 2 (83 *sūtras*), beg. p. 29: शेषे (IV. 2,
92) ॥ राष्ट्राद् चः (93) ॥ पारावारावारपारा [त्वः
broken; 93, with v.] ॥ ग्रामाद्यत्खन्नो (94) ॥
etc. P. IV. 2, 95-138; IV. 3, 1-24; I.
1, 73-75.

III. 3 (127 *sūtras*), beg. p. 32: तत्र जाते प्रा-
वृष्टक् (? two *sūtras*; IV. 3, 25-26) ॥ पूर्वी-
ह्लापराह्लाद्मूलप्रदोषावस्करात् (!) नान्ति (28) ॥
यन्तकः (29) ॥ सिन्ध्यपकारात् (sic; 32) ॥ अमा-
वास्यादम्नः (30) ॥ etc. P. IV. 3, 34-168.

III. 4 (106 *sūtras*), beg. p. 38: प्रायत्तष्टक् (IV.
4, 1) ॥ तेन जितं जयति दीर्घतिं खनति (2) ॥
संस्कृते (3) ॥ कुलत्यकोपानादण् (4) ॥ तरति (5) ॥
द्वाजनौभां ठन् (7) ॥ चरति (8) ॥ etc. P. IV.
4, 10-108.

IV. 1 (151 *sūtras*), beg. p. 43: प्राक् क्रीताच्छः
(V. 1, 1) ॥ उगवादिभ्यो यत् (2) ॥ चा हविरपूर्या-
दिभ्यः (orig. MS. हविर्पू०; ? हविःपू०; 4) ॥ तस्मै

हितम् (5) ॥ न राजाचार्यवृष्टब्राह्मणात् (9 vv.,
7 vv.) ॥ देहांशात् (6) ॥ etc. P. V. 1, 7-136.

IV. 2 (161 *sūtras*), beg. p. 50: [three aksh-
ras broken away; ? धान्मेभ्य]: श्वेते खन् (V.
2, 1) ॥ व्रीहिशालेट्टक् (2) ॥ यवययवक्तपष्टिकाद्यत्
(3) ॥ वा तिलमाषोमाभङ्गाणुभ्यः (4) ॥ अश्वादेकाहगमे
खन् (19) ॥ गोषाङ्गते (18) ॥ साम्पदीनं सख्यम् (22) ॥
सर्वचर्चेणा कृतः (5) ॥ etc. P. V. 2, 6-140.

IV. 3. Only the first 10 *sūtras*, and part of
the 11th, are preserved, after which two
leaves are missing in the original MS. It
beg. p. 57: पश्चा चात्रये तस् (V. 4, 48) ॥
रोगात्प्रतीकारे (49) ॥ द्येपातिग्रहाव्यथनेष्वकर्त्तरि तृती-
यायाः (46) ॥ हीयमानपापयुक्तात् (47) ॥ प्रतिना
पञ्चम्याः (44) ॥ अवधावहाग्रहोः सर्वोदिवहुभ्यो ज्ञान-
दिभ्यः (sic; 45, 44 v.) ॥ कुतो ज्ञ इतः (V. 3,
7-8) ॥ आद्यादिभ्यः (V. 4, 44 v.) ॥ सम्मानस्त्वा
युपदेवानां प्रियैसे इत्या - (? 22).

IV. 4. The last 89 or 90 *sūtras* are pre-
served, some of which are, however, de-
fective, the ends of the leaves being broken
in the original MS. It beg. p. 59: ० चूच्छः
(V. 4, 74) ॥ नम्हो[तु]र्माणवचरणयोः (74 v.) ॥
प्रत्यन्ववात् सामलोक्षः (75) ॥ अक्षणो अक्षुषः (76) ॥
etc. P. V. 4, 77-160.

V. 1. The first 50 *sūtras* (except the 3rd),
and the last 3 *sūtras* are preserved in the
original MS., a leaf having been lost in
the middle. Fortunately MS. Add. 1657.3
(4 leaves) covers part of the gap. These
leaves, which, unfortunately, are in ex-
tremely bad preservation (cf. Bendall, Cat.,
p. 158), contain the only fragment of what
seems to be the original *Vṛitti* (perhaps
composed by *Candragomin* himself); while
all the other commentatorial MSS. in the
Cambridge collection are merely portions
of glosses on other commentaries. This

fragment of the *Vṛitti* extends from about V. 1, 13 to V. 1, 76, thus yielding the additional 26 *sūtras*, 51–76, all of which it has been possible to restore, with one exception (*sūtra* 61, which corresponds to P. VI. 1, 49). In the copy here described, the text of these 26 additional *sūtras* (with extracts from the *Vṛitti*) is given on a leaf inserted between, pp. 64 and 65.

The *pāda* beg. p. 63: सन्देशोराद्यमेकाक्ष द्विः (VI. 1, 1; 9) || चह्लिदोः (11; 8) || [third *sūtra*, of 2 or 3 *aksharas* broken away, (?) च्छौ च (or चलुकि), 10*] || न न्दा हलि (3 with v. 1, K.V.) || अविरः (3 with v. 4 K.V.) || मुनः (3 K.V. अपरे मुनः ०) || ईर्योः पिः सन्ना (3 v. 2) || सुपो यथेष्म् (3, v. 7 K.V.) || दास्तान् साद्वान् मीदुर्विश्विदं चक्रसम् (12 with v. 5 Mbh.) || o *sūtra* 23 with *Vṛitti*: स्पः (VI. 1, 18)। स्पः सन्ति परतः यण इम्भवति। मुमुक्षति॥ etc.

Sūtra 72: दीर्घस्य (VI. 1, 75) || दीर्घस्य चे परत (sic) तुग्भवति। दीर्घति। द्वेच्छति ॥ 73: पदानस्य वा (76) || पदानस्य दीर्घस्य चे परतो वा तुग्भवति। कुटीच्छाया। कुटीच्छाया। कुचलीच्छाया। कुचलीच्छाया॥ 74: इको यणचि (77) || अच्युपश्चिदो य इक् तस्य यणादेशो भवति। दध्यत्र। मध्यच [four *aksharas* broken away] ॥ 75: एचो य्यवायाचः (78) || एचः स्याने अचिं परतो च्य अव आय आवित्येते आदेशा भवन्ति। चयते लुवनं। चायको लावकः॥ 76: यिपरे च्यावौ (79) || यकारादौ प्रकृतेः परे यः--broken.

The last three *sūtras* of the *pāda* run thus: [अपाच] तुप्याच्चकुनिषु कृष्णात्तकुलायार्थेषु (VI. 1, 142) || अपरस्पराः सातत्ये (144) || पारस्तरादीनि नात्ति (157)॥

V. 2 (146 *sūtras*), beg. p. 66: अलु[गु]त्रपदे (VI. 3, 1) || पच्यन्ताः स्तोकादिभ्यः (2) || ब्राह्मण-चंसी (2 v.) || खितीच एकाचो इः (67; 68)॥

* One also misses here some words corresponding to P. V. 1, 2 अनादेहितीयस्य।

चोजः सहो इमस्तमोऽन्नस्तृतीयायाः (3 with v. 1)॥ मनसो नात्ति (4)॥ आजायिनि (5)॥ etc. P. VI. 3, 6–138.

V. 3 (175 *sūtras*), beg. p. 72: प्रकृतेः (VI. 4, 1) || हलः (2) || अलुकि (?) || नाम्यतिसृचतसोः (3; 4) || नुवौ (6) || नः (7) || शिसुटि (12 with v.) || स्महतोर्नुमि (10) || etc. P. VI. 4, 11–173.

V. 4 (176 *sūtras*), beg. p. 80: युवोरनाकावसः (VII. 1, 1) || आयनेयोनीयियः फटखलधां स्माद्यादीनाम् (sic; 2) || ढस्केकः (VII. 3, 50) || इसु-सुग्दोर्मैः कः (51 with v.) || तो ज्ञायतः (ib.) || अनश्वसमासे ज्ञो ल्पय (VII. 1, 37) || चूत इद्वातोः (100) || उपानस्य (101) || उदोष्यात् (102) || इदितो नुम् (58) || etc. P. VII. 1, 59–99; VII. 2, 84–113; II. 4, 36–56; VII. 2, 35–60; 6–30; 61–83.

VI. 1 (108 *sūtras*), beg. p. 88: मृजेरात् (VII. 2, 114) || चूतो ज्चि वा (100) || अजागृष्णश्वीनां सिच्चतद्वादैच् (5) || हलो ज्चः (3) || नेटि (4) || चोणोः (6) || हलादेष्पानस्यान्वस्त्रयाह्येदितोजः (5) || वदवजलः (3) || अचः || किति चाप्यादावचामादेः || देविकाशिंशपादीर्घसत्त्रशेयसामात् (VII. 3, 1) || etc. VII. 3, 2–42; VI. 4, 92–97; VII. 4, 1–9; VII. 3, 44–82.

VI. 2 (143 *sūtras*), beg. p. 93: इको ज्वेष क्रियार्थाः॥ उष्णोः (VI. 4, 146) || जुस्युकोः (VII. 3, 83–86) || लशोरुपानस्य (86) || सृजिदूशोर्न्देष्यम् (VI. 1, 58) || स्पृश्यमृश्यकृष्टपृष्ठपृष्ठां वा (III. 1, 44 v. 1) || द्विरुक्तस्य नाच्यालिटि (VII. 3, 87) || etc. , VII. 3, 85; I. 2, 1–26; VII. 3, 88–120; VII. 4, 10–97.

VI. 3 (130 *sūtras*), beg. p. 99: वीस्माभीक्षणयोर्देव (VIII. 1, 4) || परेवैक्यं वाक्ये वा (5) || अच्युपर्य-पत्ता सामीप्ये (7) || etc. VIII. 1, 8–25; VIII. 2, 1–108.

VI. 4 (159 *sūtras*), beg. p. 105: समः सुति (!) इः (VIII. 3, 5) || पुमः ख्ययमि (6) || नश्चल्यप्रज्ञान् (7) || कान्कानि (12) || नुन्मे रो वा (10) || अत्रा-नुनासिकः पूर्वैस्य (2) || अनुस्ताः (4; 23) || etc.

to P. VIII. 3, 79; VIII. 4, 1 seqq.; the last *sūtras* being शश्लो जनि (sic; VIII. 4, 63) ॥ चयः शरि द्वितीयः ॥

B. pp. 115-117 contain the beginnings of 51 *sūtras* of *Adhyāya* I., *pāda* 3, extracted from *Anandadatta's Paddhati*, contained in MS. Add. 1691, vi. (Bendall, Cat., p. 181); these being all the rules on which that scholiast has to offer any additional remarks. The first leaf of the original MS. being, however, broken, the first *sūtra* (which apparently corresponds to P. III. 3, 1, उणादयो बहुलम्) has perished. The gloss on this *sūtra*, as far as preserved, has been copied on p. 114, beginning --- तेनोणो पि यहणं बहुवचनं चेताह । उणा समुपलक्षेतादि । ° The next few *sūtras* begin: माडि ° (III. 3, 175); [भव]न ° (III. 3, 18; in the gloss thereon *Vimalamati* and *Ratnaśripāda* are quoted) ॥ यन् (? 16) ॥ संख्यात ° (cf. 20 K.V.) ॥ इङ्गः (21) ॥ अू ° (21 v. 2) ॥ न्यु[दोः यः 29] ॥ प्रथने (33) ॥ पर्याय ° (37-8) ॥ व्युपा ° (39) ॥ हक्त ° (40) ॥ चिति ° (41) ॥ संघ ° (42) ॥ etc., the corresponding *sūtras* of *Pāṇini* ranging from III. 3, 55 to 169; and from III. 4, 18-58. The last six *pratīkas* are: अलं (III. 4, 18) ॥ मेड (19; अपमातुं याचत इति) ॥ एक ° (21; भुक्ता व्रजन्ति) ॥ खाइर्या ° (26) ॥ विशि ° (56) ॥ नाह्नि (58) ॥

C. pp. 119-126. The beginning of *Anandadatta's* gloss on *Adhyāya* II., *pāda* 1, copied from the first three leaves of MS. Add. 1705 (Bendall, Cat., p. 198): नमो बुद्धाय ॥ खौ ° ॥ सादिसमुदायः प्रथमानं पदं । षष्ठ्यन्तं वा । प्रतित्रिकं वा प्रथमानं पदमिति चयः पक्षाः संभवन्ति ॥ तत्र च विभक्तिरत एव निर्देशप्रामाण्यात् । न त्वनेनैव स्वतः प्रकृतिविधिभावादियर्थः ॥ तत्राद्ये पक्षे चयमिति स्वादीनां भवनक्रियाविशेषणं । अमेदे जीपि साधनभेद-कल्पनया ॥ चयो इवयवा यस्य तत् चयं । °

[J. EGGERLING.]

3. KAUMĀRA (KĀLĀPA).

730.

709. Foll. 165; size 17 in. by 5½ in.; well written, in the Bengālī character, c. 1805 A.D., by three or four different hands; European paper; 6-8 lines in a page.

Kātantra (also called *Kalāpasūtra*), a grammar in aphorisms, by Śarvavarman (or Sarvarvarman); with a concise commentary (*vṛitti*), by *Durgasimha*. Complete; and, on the whole, carefully written and corrected.

I. *Sandhi*, in five chapters. It ends, fol. 12:

अद्वियुमसिन्धुसोमनानशाक आमके
मीनगेन वेदचन्द्र अंश ईशपादकं ।
चन्द्रशम रथिका प्रणत्य विप्रहेतवे
इलेखि श्रीलरामकृष्णाशर्मणा च पुस्तिका ॥
श्रीसरसतीचरणे नम दूढा भक्तिरसु ॥

II. *Nāmni catuṣṭayam*, in six chapters, the last three of which are the *kāraka*, *saṃśāsa*, and *taddhita-pādas*.

III. *Ākhyāta*, in eight chapters, beg. fol. 64.

IV. *Krit* section, in six chapters, beg. fol. 108.

The *sūtras*, with the *Durgasimhī Vṛitti*, and extracts from other commentaries, have been edited by J. Eggeling, Bibl. Ind. 1874-78.

[H. T. COLEBROOKE.]

731.

1047. Foll. 95; size 17 in. by 5 in. (folded to 9 in. long); Bengālī character; six lines in a page.

Kātantra, with the *Durgasimhī Vṛitti*. From the beginning of the work to the end of the *ākhyāta* section.

Dated: सन् १९३० शालतारिख २० विष्णुइ फाल्गुन ।

[H. T. COLEBROOKE.]

732.

1754. Foll. 110 (one of which, fol. 90, is wanting); size 8½ in. by 4 in.; Devanāgarī characters; six or seven lines in a page.

Kātantra with *Durgasimha's Vṛitti*, from the beginning of the work to the end of the *nāmni catuṣṭayam*. Some glosses have been added in the margin.

Dated Samvat 1672, Śāk 1537 (A.D. 1615).

[H. T. COLEBROOKE.]

733.

2918. Foll. 91; size 16 in. by 3½ in.; written in the Nepal type of the Bengāli character, towards the end of last century; 7-9 lines in a page.

Durgasimha's Vṛitti to the end of the *ākhyāta* section; with numerous marginal and interlinear glosses in a smaller hand.

The *sandhi* ends fol. 5b; *nāmni catuṣṭayam* fol. 41b.

In places the writing has become illegible, apparently through damp. [B. H. HODGSON.]

734.

2081. Foll. 115 (the first two of which are wanting); size 9 in. by 3½ in.; indifferent Devanāgarī writing of the latter part of the 17th century; seven lines in a page.

The same work, to the end of the *saṃsaṃcaraṇa* (ii. 5); with numerous marginal glosses by different hands. [GAIKAWAB.]

735.

1567b. Foll. 11; size 10½ in. by 4½ in.; large Devanāgarī writing, of about A.D. 1750; nine lines in a page.

Durgasimha's Vṛitti on the first four *pādas* of the *sandhi* section. [H. T. COLEBROOKE.]

736.

1053. Foll. 61; size 16½ in. by 3 in.; fairly written, in the Bengāli character; six lines in a page.

The *hṛit* section of the same work. Dated ১৬৪৪ (A.D. 1723). [H. T. COLEBROOKE.]

737.

801b. Foll. 27 (foll. 12-38 of vol.); size 16½ in. by 7 in.; good, small Bengāli handwriting of A.D. 1805; eight lines in a page.

Kātantravṛitti-ṭīkā (or *Durgāṭīkā*), a commentary, by *Durgasimha*, on his *Kātantravṛitti*.

The *sandhi* section. It begins:

शिवमेकमन्त्रं बुद्धमस्त्राम्यं तं स्वर्यम्भुवं ।
कातन्त्रवृत्तिटीकेयं नत्वा दुर्गेण रच्यते ॥ ०

Cf. Eggeling, *Kātantra*, p. 465. It ends:

शाके समुद्रभुजशैलसुधाकरात्ये
गीत्वा गजेन्द्रगण्यमूर्च्छिविदारिवाहाः ॥
तत्त्वामया समयदोषविशीणुमूलः
क्रश्चिन्निलेख बुधसंमतदुर्गटीकाः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

738.

1285. Foll. 83 + 61; size 13½ in. by 7½ in.; fairly good Bengāli handwriting (? of A.D. 1766); 7 or 8 lines in a page.

Kātantravṛitti-ṭīkā. The *nāmni catuṣṭayam*, from *sūtra* 26 of the first *pāda* to the end of the fourth, or *kāraka-pāda*.

The margin of foll. 83 (end of *pāda* 3) has the number 1823, probably intended for the date of the MS. in the Vikramāditya era.

[H. T. COLEBROOKE.]

739.

1037. Foll. 82 (numbered 1-88, two leaves being marked 67); size 18½ in. by 3 in.; fairly written, in the Bengāli character, by several recent hands; six lines in a page.

The *ākhyāta* section of the same work.

A blank occurs on p. 51b; the comment on *pāda* 3, *sūtras* 4-8 (and part of 3 and 9) having been omitted. [H. T. COLEBROOKE.]

740.

1383c. Foll. 50 (foll. 75-124 of vol.); size 15 in. by 6½ in.; modern Bengāli handwriting; seven or eight lines in a page.

Kātantravr̥itti-pañjikā, another commentary on *Durgasimha's Vṛitti*, by *Trilocanadāsa*. The five chapters on *sandhi*.

It begins :

प्रणम्य सवैकतर्त्तं सर्वदं सवैवेदिनं ।
सर्वायं सर्वं सर्वं सर्वदेवनमस्तुतां ॥
दुर्गसिंहोक्त्रातत्त्ववृत्तिदुर्गेषदान्यहं ।
विवृणोनि यथाप्रश्नमशसंशानहेतुना ॥ ०

Cf. Aufrecht, Cat. Bodl., no. 377; Eggeling, *Kātantra*, p. 466. [H. T. COLEBROOKE.]

741.

1299. Foll. 26; size 14 in. by 4 in.; small, clear Bengali handwriting (omitting, however, the diacritical point of the *r*) of about A.D. 1650; six lines in a page.

Kātantravr̥itti-pañjikā. The first four *sandhi-pādas*. [H. T. COLEBROOKE.]

742.

76. Foll. 128; size 18 in. by 3 in.; good, modern Bengali handwriting; six lines in a page; foll. 1-108 alternately of a dark and a light yellow, the remaining leaves of the dark yellow tint.

The *nāmni catuṣṭayam* of *Trilocanadāsa's Pañjikā*.

Pāda 1 ends fol. 176; 2, fol. 39; 3, fol. 54b; *kāraka-pāda*, fol. 85; *samāsa-pāda*, fol. 107b.

[H. T. COLEBROOKE.]

743.

1054. Foll. 69 (numbered 42-110); size 16 in. by 2 in.; small Bengali handwriting, somewhat faded in places, esp. the last leaf; six lines in a page.

The same work. *Pādas* 4-6 of the *nāmni catuṣṭayam*.

The first leaf also contains part of the comment on the last *sūtra* of *pāda* 3.

Dated : शकाब्दः १६७५ (A.D. 1693).

[H. T. COLEBROOKE.]

744.

1393. Foll. 169; size 13 $\frac{3}{4}$ in. by 6 $\frac{1}{4}$ in.; good, modern Bengali handwriting; six or seven lines in a page.

The *ākhyāta* section of the same work.

[H. T. COLEBROOKE.]

745.

801c. Foll. 74; size 16 $\frac{1}{2}$ in. by 7 $\frac{1}{4}$ in.; fair, modern Bengali handwriting; eight lines in a page.

Kātantravr̥itti-pañjikā. The six chapters on *Krit* affixes. [H. T. COLEBROOKE.]

746.

1261. Foll. 84 (one of which, fol. 67, is wanting); size 8 $\frac{3}{4}$ in. by 3 $\frac{3}{4}$ in.; clearly written, in Devanāgarī; eight or nine lines in a page.

The first five *krit-pādas* of *Trilocanadāsa's Pañjikā*.

Dated : संवत् १६२५ शुक्रौ देवशर्मणालेखि ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

747.

1383d. Foll. 47; size 14 in. by 4 $\frac{3}{4}$ in.; written in the Bengali character, by two recent hands; foll. 1-19 indifferently, the rest fairly; eight lines in a page.

Kātantracandrikā, an exposition of *Durgasimha's Vṛitti* and *Trilocanadāsa's Pañjikā*, by an unknown author. The *sandhi* section.

It begins : ग्रन्थारम्भे शिवाचारप्रिप्राप्तर्थं निखिलविभवितातार्थं च शिवनमस्तारमादौ निबभाति देवदेवमितादि ॥

Of other commentators, a number of quotations (mostly in the form of *kārikās*) are met with from *Kulacandra* (also quoted by *Trilocanadāsa*), probably the author of *Durgavākyaprabodha*, cf. Raj. Mitra, Notices i., p. 297.

[H. T. COLEBROOKE.]

748.

1820. Foll. 63 (the 2nd of which is wanting); fairly written, in the Jaina type of Devanāgarī, about A.D. 1500; nineteen lines in a page.

Pañjikādurgapadaprabodha, scholia on the *Kātantravrittipañjikā*, by *Leśaprabodha*, disciple of *Jinadattasūri* (or *Jineśvarasūri*). From the beginning of the work to the end of the *kāraka* chapter (II. 4).

It begins: अहं ॥ नमः सर्वैविदे ॥ नमः श्रुतदेवतायै ॥ श्रेयसे इत्यु परं ज्योतिलोकालोकावभासकं ।

यत्किंकराचिवाकेन्द्रं च पि विश्वप्रकाशकौ ॥ १ ॥

अयः श्रीसुभगः श्रिताखिलरिपुः श्रेतातपत्रेदिरा-
धानिश्चात्मतुरंगसंघकटकः सद्भैर्चक्राहृतः ।

नानामर्त्यपतिश्रितांहियुग्लः प्रोद्धीभ्रत्नवज्जो

हृहृच्चन्नो मम सिद्धये इत्यविभुखः श्रीशांतिनामः प्रभुः ॥ २ ॥

श्रीवीरं जिनदत्तसूरिसुगुरुं दक्षाश्रिताभीमित्तं

नात्वा श्रीश्रुतदेवतां भगवतों चाराध्य बुद्धिप्रदां ।

अज्ञो इप्पस्मि गुरुपदेशवशतः श्रीपंजिकायाः छाच्छ
वृत्तादेः परशास्त्रतोऽस्फुटपदध्यात्मां लिखामि स्फुटां ॥ ३ ॥

तत्रादौ तावत् शिष्टसमाचारपरिपालनार्थं निर्विज्ञेन शास्त्र-
परिसमाप्त्यर्थं चाभीष्टेदेवतानमस्कारं प्रेषावतां प्रवृत्त्यर्थमभिधेयं
संबंधप्रयोजनानि च प्रतिपिपादयिपुः पंजिकाकारः श्वोकडयं
चकार । प्रणम्यत्यादि ॥ प्रणम्य शर्वं रुद्रं दुर्गेसिंहोक्तकातंत्रवृ-
त्तिदुर्गपदान्यहं विवृणोमीति संवधिः । ०

The *sandhi* section ends fol. 17: इति श्रीजि-
नेश्वरसूरिशिष्टपलेशप्रबोधमूर्तिं गणितिविरचिते पंजिकादुर्गपदप्रबोधे
पंचमः संधिः ॥

In a MS. described in Kielhorn's Report, Bombay, 1881, p. 26, the author is called *Jina-
prabodha*.

[H. T. COLEBROOKE.]

749.

855. Foll. 83; size 12½ in. by 4 in.; good, modern Bengali writing; seven lines in a page.

Caitrakuti, an exposition, by *Vararuci*, of a set of aphorisms on *Krit* affixes (in six *pādas*), composed by the same author, and adopted by the *Kalāpa* school.

It begins: सिद्धिरिज्ज्ञं श्यानुबन्धे ॥ धातूनामिज्ज्ञाता-
र्थस्य सिद्धिर्भवति । श्यानुबन्धे परतः । ०

It ends: इति चैत्रकुल्यां वरस्त्रिकृतायां कातन्त्रवृत्तौ
पटसहस्रिकायां यशोमानशोधितायां कृत्सु घटः पादः समाप्तः ॥

The *sūtras* have been published in J. Egging's edition of the *Kātantra* (IV. 1, 1 seq.), with extracts from *Vararuci's* commentary (p. 538 seqq.).

[H. T. COLEBROOKE.]

750.

1383b. Foll. 40; size 13½ in. by 4¾ in.; modern Bengali handwriting; 8-11 lines in a page.

Kalāpacandra, a commentary (*vyākhyāśāstra*) on the *Kātantra* by *Sushena Kavirāja Miśra*, son of *Miśra Mahīdhara*. The *sandhi* section.

It begins: प्रारिष्ठायन्त्यप्रतिवन्यकविभविद्याताय हर-
नमस्कारपुरः सरं मङ्गलं शिष्यान् शिष्यायितुं आदौ निबग्नि-
देवदेवमित्यादि । ०

Besides the commentaries of *Durgasimha* and *Trilocanadāsa*, the following authorities have been met with: *Umāpati* (foll. 4b, 23b, *Umā-
patikārikā*, 31b), *Kālidāsa* (foll. 15b, 16, 30b), *Kulacandra* (foll. 2, 13b, 14, 16, 23, 24, 39b), *Gopīnāthaṭārakācārya* (fol. 19b), *Daurgāḥ* (foll. 19, 24), *Patañjali* (fol. 18b), *Parīśiṣṭā* (fol. 34, -*kāra*, 21b), *Bhāshyakāra* (fol. 18b), *Vāmanavṛitti-
kṛita* (*rahastādigrāhaṇam* *ūrūḍha* *pratipatti* *aryātham* *ity uktam*, fol. 3), *Śākātāyana* (foll. 18b, 37b), *Śrīpati* (fol. 19; *Datta-Śrīpati*, and immediately after, *kaścit Śrīpati*, fol. 18), *Hemakāra* (foll. 5, 11b, 18, 31b, 33b, 34b).

It ends: इति मिश्रमहिधरामजप्तुसेनकविराजविरचिते
सन्ध्यौ पञ्चमः पादः समाप्तः ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

751.

1385. Foll. 109; size 14 in. by 4½ in.; legible, recent Bengali handwriting; eight or nine lines in a page.

The same work. The *nāmni catuṣṭayam*, incomplete. The MS. breaks off abruptly in II. 4, 13.

It begins:

श्रीविद्याभूषणाचार्यसंप्रेषेन विनिर्मितः ।

आस्तां कलापचन्द्रे इयं कालापानां मनोमुदे ॥

The 3rd chapter ends fol. 86b: इति कविराजमि-
श्रविरचिते कलापचन्द्रे नाम्नि चतुष्ये तृतीयप्रकरणं समाप्तं ॥
[H. T. COLEBROOKE.]

752.

1383a. Foll. 34; size 14½ in. by 4½ in.;
recent Bengali handwriting: 9-12 lines in a
page.

The *ākhyāta* section of *Kavirāja's Kalāpacan-
dra*; incomplete. The MS. terminates abruptly
in the comment on III. 2, 8. It begins:

रमापतिपदाभ्मोजराजहंसेन यत्तः ।

आचार्यकावराजेन व्याख्यातस्य लिखते ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

753.

1383e. Foll. 53; size 13 in. by 4½ in.;
recent Bengali handwriting; eight lines in a
page.

Kātantra-vyākhyāsāra, another exposition of
the *Kātantra*, by *Harirāma*. The *sandhi* section.
It begins:

विश्वनाथपदद्वन्द्वे नत्वा गुरुपदं मया ।

तत्पते हरिरामेण व्याख्याताः समाप्तः ॥

गन्धारम्भे शिष्टाचारपरिमालनार्थं निखिलविष्णविद्यात्तर्थं च
नमस्कुर्विविभाति । देवदेवमित्यादि ०

The work is chiefly based on the com-
mentaries of *Durgasimha* and *Trilocanadāsa*. Of
other writers belonging to this school, he quotes
Umāpati (foll. 4b, 5b, 8, 29b, 39b, 42, 44), *Kavi-
rāja* (foll. 8b, 19b, 22b), *Kulacandra* (fol. 11),
Lojhuvrittikāra (fol. 38b), *Śripati* (foll. 18, 26b,
27b, 28, 34, 35, 38; *Śripatisūtra*, ?i.e. *vārttika*,
44b). Of other authorities quoted we may
mention *Dharani* (7, 7b), *Medinikāra* (7b, 51),
Ratnakosha (29) and *Hemakāra* (50, *Hemakara*,
28).

[H. T. COLEBROOKE.]

754.

1387. Foll. 136; size 14 in. by 5 in.;
written, in the Bengali character, by two or three
recent hands; seven or eight lines in a page.

The *nānni catuṣṭayam* of the same work.

It begins: अथ चतुष्यप्रदीपे लिखते । धातु । दधाति
पुष्टाति क्रियानिति धात्रधातोः ०

It ends: इति चतुष्यप्रदीपे व्याख्यातारे तद्वितः पादः
समाप्तः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

755.

1182b. Foll. 45; size 13 in. by 4½ in.; good,
modern Bengali handwriting; eight lines in a
page.

Kātantra-vyākhyāsāra. The first three chap-
ters of the *ākhyāta* section.

[H. T. COLEBROOKE.]

756.

1182a. Foll. 42; size 13 in. by 4½ in.;
modern Bengali handwriting; eight lines in a
page.

The *kridanta* section of the same work, from
the beginning to *sūtra* 9 of the 5th chapter.

It begins: वृश्चादि । अथ कृदन्ताः शब्दाः शर्ववर्णणा
न कर्थं युत्पादिता वररूचिना वा कर्थं युत्पादिता इति शि-
ष्टजिज्ञासायां प्रतिपादयत्वाह वृश्चादिवदिति । ननु कृदन्ता
कृतो न कृता इति कर्थं ज्ञातं यावता कर्तृकर्मणोः कृति नित्यं ०

[H. T. COLEBROOKE.]

757.

1182c. Foll. 33; size 13 in. by 4½ in.; good,
small, modern Bengali handwriting; eight lines
in a page.

A fragment of another commentary (*Vyākhyā-
sāra*) on the *Kātantra*, by *Rāmadāsa*, comprising
the comment on III. 1, 6, and from III. 2, 2
to III. 6, 48, where it breaks off abruptly. The
author's name is given in the colophon, added
by a different hand: रामदासकृताख्यातव्याख्याताः ॥

Besides *Durgasimha* and *Trilocanadāsa*, on whose commentaries the work is chiefly based, *Kulacandra* and *Hemakara* (once *Hemakāra*, twice *Hema*) are frequently referred to, as are also once each *Umāpati* (fol. 28), *Candra* (22), *Patrāṅkura* (12), *Purushottama* (चतिभवते श्रीः पश्चानामिति, 9b), *Vararuci* (शोषुभ्यमान इति मतान्तरेणैवेति वरुचः fol. 3b), *Śrīpati* (22b).

[H. T. COLEBROOKE.]

758.

1271A. Foll. 63; size 13½ in. by 4½ in.; legible, modern Bengāli writing; eight or nine lines in a page.

Vilyeśvara's Kātantrajīkā. The 3rd *pāda* of the *ākhyāta* section.

It begins: द्विवैचनं ॥ अधिकारसूचिदं वस्यमाणार्थं संक्षेपाद्यतः कार्ये कार्यनिमित्तानां यद्विवरणं सो जिकारः । ०

It ends: इति श्रीमहामहोपाध्यायश्रीविष्णुवृत्तकार्यविरचिताष्टप्रकरणं समाप्तं ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

759.

1271B. Foll. 52; size 13½ in. by 4½ in.; modern; legibly written, in the Bengāli character; nine or ten lines in a page.

Kalūpatattivārṇava, another commentary on the *Kātantra*, by *Raghunandana*. The section on *kṛit* suffixes. It begins:

प्रणन्य परमं देवं गोपालं चित्तनन्दनं ।
करोमि शब्दशास्त्रस्य विवृतिं प्रस्तुरां सुभां ॥
सदायौमृतलाभाय सूक्तिरत्नाय च हुतं ।
कलापसर्वतत्त्वस्य समुद्रः सेव्यामयं ॥ ० ॥

स्थथ कृदन्ताः शब्दाः सर्ववैरणा कर्यं न व्युत्पादिता वरुचिना वा किमर्थं व्युत्पादिता इति शिष्यनिजासायां प्रतिपादशब्दाह वृक्षादिविद्यादि । ननु वृक्षादयोः पर्य कृदन्ता एव ०

It ends: इति श्रीरघुनन्दनाचार्यशिरोमणिकृते कलापत्त्वार्थैवे कृत्सु पञ्चमः पादः समाप्तः ॥

For another MS. of (the same portion of) *Raghunandana's* commentary, see Raj. Mitra, Notices vii., p. 101. [H. T. COLEBROOKE.]

760.

1475c. Foll. 2; size 12½ in. by 5 in.; Devanāgarī character; eleven or twelve lines in a page.

A passage from some commentary, apparently belonging to the *Kātantra*.

It begins: चहुलमेतन्निदर्शनम् ०

Kulacandra, *Kumārakārya* (K.S. 8, 31), *Can-drapradīpa*, a *īkākṛit*, *Dhātupradīpa*, *Vardha-māna*, and *Vāmana* (*Kāvya*l. V. 2, 79) are referred to in these pages. The following *sūtra* (?) occurs: स्थूलदूरयुवाक्षिप्रद्वाणामन्नस्थादेलोपो गुणम् । cf. P. VI. 4, 156. [H. T. COLEBROOKE.]

761.

1163. Foll. 105; size 13½ in. by 5 in.; fairly written, in the Bengāli character, by two or three recent hands; eight lines in a page.

Kātantra-pariśiṣṭa, a set of grammatical rules supplementary of the *Kātantra*, with brief comments; by *Śrīpatidatta*.

The work begins:

संसारतिमिरिहिरं महेशमन्त्रं हरिं नवा ।
विविधमुनितत्त्वद्वृष्टिं ब्रूमः कातन्त्रपरिशिष्टं ॥

वृद्धिरादेशस्य ॥ आदेशस्य वृद्धिर्भवतीत्यधिक्रियते । प्रावृद्धिग्रहणं मङ्गलार्थं ॥ ख्यस्येरेतिणोः ॥ ईरेतिणोः परतः । ख्यशब्दादेशस्य वृद्धिर्भवति । स्वैरः । स्वैरी । ख्यराहुणमात्रादिना सिद्धे ईरिग्रहणमीरियत्वश्रुतिनिवृत्यर्थं ॥ चक्षस्योहिन्यां ॥ ० ॥ प्रस्योढोढोश्च ॥ ० ॥ चृति धातोरुपसर्गस्य दीर्घिः ॥ ० ॥ नामधातोर्वां ॥ ० ॥ लृति वा ॥ ० ॥ चृणप्रवसनकस्तुलदशानामृणे ॥ चृणशब्दे परे रथामरादेशस्य दीर्घो भवति । चृणार्थं । प्राणे । वसनार्थं । वसतारार्थं ॥ वस्तरशब्दश्चान्त्रकाशिकादौ यथात् । तदिह त संमतं पातञ्जलिशाकटायनादीनां तरप्रत्ययस्येवेष्टवात् । तथा च तरप्रत्ययोऽत्र भाष्यादावुक्तः ॥ जलार्थं । दशार्थं । दशाणोदेशः । दशाणी नदी । चृणं जलदुर्गोऽच्युत्यते ॥ ० ॥ चृते रस्तीयासमासे ॥ ० ॥ चृतो रलावृद्धतोः ॥ ० ॥ लुक् सव-गैवत् ॥ ० ॥ उपसर्गावर्णलोपो धातोरेदोतोः ॥ ० ॥ नामधातोर्वां ॥ ० ॥ दैवत्ययोः प्रस्य ॥ ० ॥

The *sandhiprakarana* ends foll. 20 (where the *Vṛitti* is expressly ascribed to *Śrīpatidatta*); *nāmaprakarana*, foll. 35b; *kārakapr.*, foll. 55b;

shatvādhikāra, fol. 59b; *natvaprak.*, fol. 63; *stryadhikāra*, fol. 72b; then follows the *samāsaprakarana*, with which the work seems to conclude.

The colophon is: इति वैद्यमहामोपाधायश्रीश्रीप्रतिद्वचित्तं कातन्त्रपरिशिष्टं समाप्तं ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

762.

3178. Palm-leaves 119, of which 1-21 are wanting; size 14 in. by 2 in.; neatly written, in the Bengali character, in the 16th century (?); five lines in a page.

Another copy of *Śrīpati-datta's Parīśishṭa*. Incomplete at the beginning. A leaf of paper has been inserted here, with indifferent, much injured, writing, apparently intended to supply one of the lost leaves.

The *nāmaprakarana* ends fol. 38; *kārakaprakarana*, fol. 63b; *shatvādhikāra*, fol. 69; *natvādhikāra*, fol. 74; *stryadhikāra*, fol. 85b.

[?]

763.

641. Foll. 175; size 16 in. by 5 in.; good, modern Bengali handwriting; 10-13 lines in a page.

[*Kātantra-*] *Parīśishṭaprabodha*, a commentary on the preceding work, by *Gopīnātha Tarkācārya*, son of *Paśupati Acāryasimha*. It begins:

यो जातो धरणीधरेन्द्रतनयानाथाङ्कुपाशोरुहा-
सक्तात्मा इन्द्रमानसात् पशुपतेराचार्यसिंहात् ततः ।
कर्तीत्रीचित्तशीतरिशकुमुदशेषीश्रियः श्रीमतौ
दानानीतरवारित्वारितधरादीनानिदेन्यारितः ॥
स्तो ऽयं सुरिसभासभाजितमतिः कामाभिरामाकृतिः
सत्योलोकवशीकृतेश्वरमतिः श्रीयोजनासंततिः ।
गोपीनाथ इमं चकार मधुरव्याहारव्यागीश्वरस्
तकीचार्यवरः सदर्थचतुरः सश्रीकविद्याधरः ॥
इह खलु सकलविहङ्गनगणकुरसंमतिप्राप्तिनिखिलविहो-

त्वकारणग्राव्यकरणोपकारकरणहरिनमस्कारपुरः सरं ग्रन्थमार-
भमालत्तिवन्धनं शिष्यान्विश्वायिष्यन् करोति संसारेति ।
अस्यार्थः ०

कातन्त्रस्य शर्ववर्मकृतसूत्रस्य परिशिष्टे । परिशिष्टे यदाग-
मादेशादिलक्षणं कार्यं तत्परिशिष्टे । शर्ववर्मणा इनुक्ते वर्यं ब्रूम
इत्यर्थः । कातन्त्रशब्दे लोके कौमारव्याकरणे रूढ इति न
जयदेवादितन्त्रं प्रतीयत इति चन्द्रः । आत्मनो ग्रन्थकरणयोग्य-
तासूचकं कर्तृव्यग्रन्थप्रामाणिकात्वबोधकत्वं च विशेषणमाह ।
विविधमुनितन्त्रदृष्टिमिति ०

The MS. is corrected throughout. The colophon runs thus:

इति महामोपाधायश्रीपशुपत्याचार्यसिंहात्मजश्रीगोपीना-
यदकीचार्यविरचिते परिशिष्टप्रबोधे समाप्ताख्यावं समाप्तं ॥

The *sandhipr.* ends fol. 39b; the *nāmapr.*, fol. 84; the *kāraka*, fol. 124b; *natva*, fol. 133; *stripr.*, fol. 145. [H. T. COLEBROOKE.]

764, 765, 766.

1634, 1620, 1621. Size 19 in. by 3½ in.; folded to half the length; small, but clear, modern Bengali handwriting; seven lines in a page.

Another copy of *Gopīnātha's commentary*. Vol. i., foll. 98 from the beginning to the end of the *nāmaprakarana*; Vol. ii., foll. 39 the *kārakaprakarana*; Vol. iii., foll. 50, thence to the end of the *samāsaprakarana*.

It ends: इति महामोपाधायश्रीपशुपत्याचार्यसिंहतनु-
जविरचिता पुस्तिका समाप्ता ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

767.

145. Foll. 144; size 14 in. by 4 in.; modern; legibly written, in the Bengali character; eight lines in a page.

[*Kalūpa*-] *Parīśishṭaprabodha* (or *Tattvabodhini*), another commentary on *Śrīpatidatta's* work, by *Rāmacandra Cakravartin*. It begins:

प्रणम्य श्रीनाथपदारविन्दम्
अशानसंभोहविनाशवीजं ।

कलापतत्त्वस्य च तत्त्वबीर्धनीं

कुर्वे कृती(मा) द्विजरामचक्षुः ॥

उपायाः सन्ति यद्यत्र गोपीनाथादिनिर्विताः ।

विवृद्धबोधनायैव तथायत्र ममोश्मः ॥

तत्त्वादौ शिष्टाचारतयानुमतग्रन्थसमाप्तिकामो भङ्गलमाचरेदिति प्राचीनाः । तत्त्वेति नवीनाः । तथा हि समाप्तिग्रन्थस्य चरमणोत्पत्तिः ० । ० हर्ति नवा कातत्त्वस्य कौमारव्याकरणस्य परिशिष्टे वक्षसमाशत्वेन शेषावयवत्वं लोपागमादि वृद्धादिकार्थं शविवर्षणो ऽनुकूलं वर्णं ब्रूमः । ०

The MS. terminates at the end of the *kāra-kaprakarana*.
[H. T. COLEBROOKE.]

768.

1271E. Foll. 58; size 13½ in. by 4½ in.; fairly good, modern Bengāli handwriting; eight lines in a page.

Pariśishṭa-Siddhūntaratnākara (?), a third commentary on the *Kātantra-pariśishṭa*, by Śivarāma *Cakravartin*. The *sandhi* section.

The MS. from which this was copied seems to have been incomplete at the beginning. The copy begins with the explanation of the rule चृतो; followed by that of चृतो र० ॥ लुक० ॥ See above, no. 761.

At the beginning a different hand has added the stanza :

वारयद्विपद्मे च धिया लिलेख कृतप्रणामी शिवरामशर्मा ।
च्याहारवाक्यैः परिशिष्टशास्त्रे सिद्धान्तरत्नाङ्कुरमेव यत्तात् ॥

It ends : इति शिवरामचक्रवर्तिकृते परिशिष्टसिद्धान्तरत्नाङ्कुरे (sic; ? पचाङ्कुरे cf. p. 201a) सन्धिप्रकरणं समाप्तं ॥
[H. T. COLEBROOKE.]

769.

139. Foll. 172; size 13½ in. by 6 in.; modern Bengāli handwriting; twelve lines in a page.

Vaktavya-viveka (or *-vṛittikā*), a fourth commentary on Śrīpatidatta's *Pariśishṭa*, by *Pundarīkāksha Vidyāsāgara Bhaṭṭācārya*, son of Śrīkānta *Pandita*. It begins :

शङ्करणसरोन्म प्रणतामरमौलिं पदं वन्दे (!) ।

अथ वक्तव्यविवेके विद्धे श्रीपुण्डरीकाशः ॥

एकान्तरपाणिनि० ।

स श्रीपतेरपि चचांसि विरेचयामि० ॥

विशिष्टशिष्टाचारपरिप्राप्ततया स्तुत्यविश्वविधातार्थकृतमिष्टे-वतानमस्कारं शिष्टशिष्टार्थमादौ निवभाति संसारेत्यादि० ॥ ॥ कातत्त्वपरिशिष्टमिति कातत्त्वे सार्ववर्त्मिकव्याकरणे परिशिष्टमनुन्तं कार्यं तद्वृत्तं इत्यर्थः ॥ ०

इति महामहोपाध्यायश्रीमच्छ्रीकान्तपणितामजश्रीपुण्डरी-काशविविचिते वक्तव्यविवेके सन्धिप्रकरणं समाप्तं ॥ fol. 33b.

इति नामप्रकरणं ॥ fol. 74b (end of leaf).

इति महामहोपाध्यायश्रीविद्यासागरभट्टाचार्यकृतार्थं वक्तव्यवृत्तिटीकार्यां कारकप्रकरणं समाप्तं ॥ fol. 133.

इति महामहोपाध्यायश्रीमच्छ्रीकान्तपणितामजश्रीविद्यासागरभट्टाचार्यविविचिते वक्तव्यविवेके स्थृपथिकारः समाप्तः ॥ fol. 151.

The last chapter (*saṃāsa*) begins with two *sārdūlavikṛidita* stanzas, शौटीर्यै त्यजताह०, ending वितनुते श्रीकान्तचौराम्भः ॥

The original colophon, which was identical with that of the preceding chapter, except वक्तव्यटीका समाप्ता ॥ has been daubed over, and a different hand has added :

इति महामहोपाध्यायश्रीपुण्डरीकाशवक्तव्यटीका समाप्ता ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

770.

1271F. Foll. 28; size 14 in. by 4½ in.; clear, modern Bengāli handwriting; eight lines in a page.

Kātantra-Uttarapariśishṭa, a continuation of Śrīpatidatta's *Pariśishṭa*, by *Trilocanadāsa*.

It begins :

नवा शङ्करचरणं नवा कातत्त्वशिष्टसमोहं ।

दृष्टा नानातत्त्वे कुर्वेः परिशिष्टमुच्चरस्य (!) ॥

श्रीपतिना इत्यसारे जलापदुर्घार्थं सुधां कामं ।

[श]तक्रियानिगरणं पातुं बलते चिलोचनः सद्यः ॥

तादृव्यरिश्वमययोधिनिमज्जनेन

लुभं मया क्रिमिपि बलु विचारदद्धाः ।

भ्रावो ऽपि तत्परिचये भवतां महानः ।

श्रुतैव किं हस्य मामवधत्त धीराः ॥

स्त्री द्विगुरुदनो ध्यात्रादिः समाहारे ॥ पात्रादवर्जितो ऽहनो

द्विगु: समाहारे स्त्री स्यात् । ज्ञीवत्वे प्राप्त विधिरयं । पञ्चानां पूलानां समाहारः पञ्चपूलैः । ०

Fol. 5. पूर्णा लिङ्गविधयः ॥ जातीये च ॥ अस्मिन्महत्तमाकारः स्यात् । महाजातीयः । ०

The treatise is incomplete, one or more leaves having apparently been lost at the end. The last fully explained rule is:

अद्वमस्तादित्थ ॥ अःशब्दादिकण् शेषे वा स्यात् तादित्थ । शौचस्तिकं अस्तनं । शौचस्तिकत्वं विभवा न येषामिति भर्त्तुः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

771.

1271C. Foll. 40; size 12 $\frac{1}{4}$ in. by 4 $\frac{1}{2}$ in.; modern, legible Bengali handwriting; six lines in a page.

Uṇādivṛitti, a set of aphorisms on *uṇādi* suffixes, with a commentary, by *Sivadāsa*.

It begins: वादेरुणादिर्वातादौ ॥ वातादौ वाच्ये वादे-रुत्तर उणादिर्वेति । आदेशागमगुणात्मिहस्तादयो यथासंभवं परिकल्पनीयाः । वा वायुर्वातः । वन्य वन्युर्वातिः ०

There are altogether 187 *sūtras*, the last of which is म्यादे रुः ॥ डुमिन्न गुणो मेरहेमाद्रिः । पीड़ गुणः पेरहूपामप्रमाणं पक्षी वायुः आदित्यश्च । रुर्मैगविशेषः । असुरभेदश्च । कृ कीरुः मृगभेदः । डुदात्र दारुदानशीलः । ज्ञीवे दारु काई । शश अकारस्य मकारः इमशु मुखलोम । अनू अप्ती अम्बु नेत्राम्बु । अमु अमु च । निफला के इवादेशः फेलः शृगालः वैरी च । दुशीन शिगाविशेषः शिगुः शोभाज्ञनः । क्रदि नुम्लोपः कदुर्नांगमाता इति शिवं ॥ After this, a different hand has added शिवदासचक्रवर्त्तिकृता उणादिवृत्तिः समाप्ता । [H. T. COLEBROOKE.]

772.

825d. Foll. 28; size 12 $\frac{1}{4}$ in. by 4 $\frac{1}{2}$ in.; fairly good, modern Bengali handwriting; seven lines in a page.

Paribhāshāvṛitti, general rules of interpretation, applicable to the *Kātantra*, with a succinct commentary, by *Durgasimha*.

The work begins:

प्रणन्य सदसज्जानव्याजविधंसभास्तरं ।
वाङ्मार्थं परिभाषार्थं वस्त्रे वालावृद्धये ॥

इह हि सूत्रत्वेन एतात्सर्वे यदुक्तौ यत्र वार्तिके सूत्रं योनि-रिहार्थानां सर्वे सूत्रे प्रतिष्ठितमिति केनचिद् व्याख्यातुकामेनावश्यकमेवाभ्युपगत्यत्वं । तथा चान्वर्थैः । अर्थात्सूचयति सूत्रे वा सूत्रं । तत्र सूत्रकारयोः सर्ववर्मकात्यायनयोः सूत्राणां च चतुः-शतां पञ्चाशदधिकाराणां याः परिभाषा नोक्तात्था च वृत्तिटीक्योस्तत्र नियुक्ताः कार्येषु च दृश्यन्ते तासां युक्तिः संसिद्धिरूच्यते । तात्र द्विविधा लौकिकः शास्त्रीयात्मा । ०

Here follow a few more *paribhāshās*: एकदेशविकृतमनन्वत् ॥ ० ॥ नास्तशब्दोक्तत्वात् ॥ ० ॥ येन विधिस्तदन्तस्य ॥ ० ॥ अर्थवद्वहये इन्दृष्टकस्य ॥ ० ॥ वर्णान्तस्य विधिः ॥ ० ॥

Altogether the work seems to consist of some 60 *paribhāshās*, the last of which runs thus: उत्सर्गपवादयोरपवादो विधिवैलवान् ॥

The treatise ends: तदुक्तं न हनिष्ठार्थैस्य शास्त्रे प्रकृतिरिति ॥ इति दुर्गासिंहोक्ता परिभाषावृत्तिः समाप्ता ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

773.

1475b. Foll. 16; size 13 in. by 4 $\frac{1}{2}$ in.; good, modern Bengali handwriting; eight lines in a page.

Dhātupāṭha to the *Kātantra*.

It begins: भ सत्त्वायां । चित्ती संज्ञाने । अत सातय-गमने । च्युतिर आसेचने । ०

There are numerous marginal glosses, written in Devanāgarī.

Regarding this arrangement of the roots—differing chiefly from the *Pāṇiniya Dhātupāṭha*, in that they are here distributed under 9, instead of 10, classes (the 3rd class being included in the *adādaya*); and that in each class the roots are primarily divided into three groups according to whether they are *parasmaipadīn*, *ātmanepadīn*, or *ubhayapadīn*—see Westergaard, *Radices Linguæ Sanscritæ*, p. iv. [H. T. COLEBROOKE.]

774.

984. Foll. 94; size 14 in. by 4 $\frac{1}{2}$ in.; excellent, recent Bengali handwriting; eight lines in a page.

अकारान्तादिहानानं सर्वनामां ततः परं ।
 संख्यानां च कतेश्वापि साध्यमुक्तं भयाधुना ॥
 देवादीनां च शब्दानां लिङ्गानां च विनिर्णये ।
 यद्भद्रं ब्रवीम्यत्र शब्दव्यं तदिहोऽनामः ॥
 रुदिशब्दाश्च कथ्यते पुंसि ज्ञावे स्त्रियामपि ।
 गुणद्रव्यक्रियायोगात्मिलिङ्गास्तदन्तरं ॥ ०

इति पुंलिङ्गे अकारानामः fol. 8; ० आकारानामः fol. 8b;
 ० इकारानामः fol. 12, etc.

इति पुंसकलिङ्गशब्दः fol. 34b;
 अथ नपुंसकलिङ्गशब्दः fol. 46; अथ सर्वनामशब्दः fol. 56;
 अथ संख्यावाचकशब्दः fol. 71.

It ends: इति शब्दावल्यां संख्यावाचकशब्दसाधनं
 समाप्तं ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

778.

1271D. Foll. 51; size 13½ in. by 4½ in.; fairly good, modern Bengālī handwriting; eight lines in a page.

Śabdāmālā, a set of declensional paradigms, arranged by *Gopinātha-śarman*.

It begins:

ग्रणन्यं चरणाम्भोजं भवान्या चालुचोधिनी ।
 क्रियते शब्दमालेयं श्रीगोपीनाथशर्मणा ॥

पुंस्कीनपुंसकशब्दे वाच्यलिङ्गाश्च चाचकं । ० देवशब्दो देव-
 चाचकः । देवः देवौ देवाः । ० The MS. is perhaps incomplete, it ending with forms of यूष, दौष, दोष; after which a different hand has added the colophon: इति श्रीगोपीनाथकृता शब्दमाला समाप्ता ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

779.

825c. Foll. 57; size 12½ in. by 4½ in.; fairly good, modern Bengālī handwriting; seven lines in a page.

Śabdārṇava, another set of declensional paradigms, with a running explanation, by *Rāmacandra*.

The treatise begins:

नत्वा शम्भोः पदार्थं सुरदनुजवैः सेव्यमानं सुकामं
 योगीन्द्रैरभिवाभिष्ठतं द्विजयरैर्घ्येयं हि पूर्वं च यत् ।
 मूढानां प्रतिपत्तये वितनुते श्रीरामचन्द्रः सुधीर-
 विज्ञानाय शिशोरतीव सुखदं शब्दार्थां ज्ञानदं ॥

शब्दानां प्रथमे द्वित्वे बहुते यानि यानि च ।

प्रयोगानि भवन्ति हि तानि तानि वदाम्यहं ॥

अथाकारानामः । रामः रामौ रामाः । ०

It ends: मरुलिहादीनां विरामव्यञ्जनादौ च इत्वे ॥
 समाप्तं चेदं शब्दार्थवर्णिति ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

780.

825b. Foll. 52; size 12½ in. by 4½ in.; legibly written, in the Bengālī character; six lines in a page; modern.

[*Kalāpa-*] *Dhātusādhana*, a set of conjugational paradigms with a running explanation, by *Rāmakānta* (or *Rāmacandra* *Oakravartin*, acc. to the title on fol. 1a).

It begins:

नत्वा गुरुपदद्वन्द्वं रामकान्तेन यात्ततः ।
 बालानामवोधाय क्रियते धातुसाधनं ॥

अथ धातवः ॥ तत्र यद्यापि वहवो धातवस्तथापि ग्रन्थगौ-
 रवभयात् कृतिति सर्वधातुसाधनानुसंधाने धीजनकान्ताच्च वृद्धसं-
 मताद् भादयो दशैव निवध्यने । यदुक्तं वृद्धैः ।

भूस्यागमदृशो हनिदाकृज्ञायहचिन्तयः ।
 दशैते पुरतो ज्ञेयाः शीघ्रज्ञानाय धातव इति ॥

तत्र प्रथमं भू सत्त्वायामिति सत्त्वार्थे वर्तमानस्य भूशब्दस्य
 क्रियाभावो धातुरिति ० - भू ends fol. 8b; स्या fol. 12b;
 गम् fol. 16b; दूष् fol. 20; हन् fol. 28; दा fol. 30b;
 कृ fol. 37b; ज्ञा fol. 41b; ग्रह fol. 46; चिन् is not
 quite complete, ending abruptly आशीः । चिन्यात् ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

781.

1292. Foll. 22; size 13 in. (fol. 17-22, 12½ in.) by 4½ in.; modern Bengālī handwriting; seven lines in a page.

Dhātusādhana, the above set of paradigms—

the compilation of which (in *saka* 1411) is here ascribed to *Kavicandra*—without the commentary. It begins :

नत्वा शिवपदद्वन्द्वं संसारसारकारणं ।
श्रीमता कविचन्द्रेण क्रियते धातुसाधनं ॥
भूस्यागमदृशो हनिदाकृजाग्रहचिन्तयः ।
दश ते पुरतो द्वेयाः शीघ्रज्ञानाय धातवः ॥०

भू सत्त्वायां । भूधातुरकैकः परस्मैपदौ ०

It ends : करणे भुवने शाके वालानां बोधहेतवे ।

श्रीमता कविचन्द्रेण रचितं धातुसाधनं ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

782.

1175b. Foll. 24; size 13½ in. by 4½ in.; good, recent Bengali handwriting; eight lines in a page.

Dhātughoṣhā, the same set of paradigms. This MS. omits the introductory and concluding *ślokas*. It is here appended to a MS. of the *Sīghrabodha*, being perhaps intended to be used in connection with that grammar, or on account of the occurrence of the word *śīghra* in the opening *śloka*.

After आश्रीः । चिन्त्यात् (see no. 780), the MS. proceeds at fol. 23b, चिन्त्यास्तां चिन्त्यासुः etc.

[H. T. COLEBROOKE.]

783.

825a. Foll. 29; size 13 in. by 4½ in.; Bengali character; seven lines in a page.

[*Kalāpa*-] *Carkarītarahasya*, a treatise on the formation of the Intensive without *ya*, by *Kavi Kāñṭhahāra*, son of *Trilocana Kavīndra*. It consists of 19 *ślokas* (and four introductory stanzas), with a commentary by the same writer.

It begins :

प्रणन्नन्यं महादेवं चक्रैरीतरहस्यकं ।
श्रीकविहारो इहं वावचि वदतां वरः ॥
परिभाषादीकायां भाधवदासविचन्द्रभिषजाः ।
मङ्गुस्गुरुणोव्वरपरिशिष्टे यदभिहितमविरुद्धे ॥
रसवत्सुपश्चादानुशासने(वु) च यदभिहितं वीक्ष्य । ०
तत्सर्वं संस्क्रेपात्पदानि वावचि चक्रैरीतानाम् ॥

* One syllable wanting.

नो जाज्ञाति कलापचन्द्रविदुरो यद्वावदीति स्फुर्तं
भाषायामिह चक्रैरीतमखिलं नैवं दरीदृश्यते ।
भाषायामपि भंमनोति विदितो वक्तव्यवादो तत्स्
तत्सर्वं विवरीवरोमि रसवत्स्तादिभिः संमतम् ॥
चक्रैरीतामिधो धातुश्चेक्रीयतलुकीयते ।
सप्तम्या वैविक्या च तस्य द्विवैचनं भवेत् ॥ १ ॥
वेक्रीयते च यो अभासस्तत्र यद्याद्विधीयते ।
तत्सर्वं चक्रैरीतस्याभासे रीविषये रिरौ ॥ २ ॥ ०

The commentary begins :

रामचन्द्रनृपद्वारि कलापाधायनारतः ।
करहारकविः सो इहं विवृणोमि रहस्यकं ॥

इह निखिलाभाकरणसंवादिकौमारव्याकरणं रहस्यदीक्षा-
गुरुणा चिलोचनकविचन्द्रमहोपाध्यायेन कृतोर्वरपरिशिष्टाख्या-
तप्रकरणे तस्य लुकं चक्रैरीतं च बहुलमित्यादीनि यानि यानि
सूत्राण्यभिहितानि तानि तानि शार्विवर्मिकाणि सूत्राणि च
व्याख्यातुकामेन तदात्मजेन व्याकरणशास्त्रसमुद्रसमुक्तिरौपूर्विषयणा
विशेषशोलिना श्रीकविकरणहरेण समुपाध्यायपुत्रविविष्टभौ-
मप्रार्थनादितचक्रैरीतपदकदस्तकं विवरीवरीतुकामेन प्रारिसि-
तप्रतिवन्धकविनाशवीजमहादेवनमस्काराय ग्रन्थस्य नामवेयाय
च कृतं पद्यं व्याख्यातुमुच्यते प्रणानन्येति ० - - ॥ परिभाषेति
पद्ययुगलं सुगमं (not explained) ॥ ० ॥ नो जाज्ञातीत्यादि ।
अस्यादैः । कलापचन्द्रविदुरो दुर्गः प्रस्तावाच्चक्रैरीतमखिलं भा-
षायां नो जाज्ञाति भाषायामिति परवाक्योऽन्तरमपि । ० । यद्
यस्मादिह कलापमते भाषायां चक्रैरीतमखिलं न दरीदृश्यत
इत्वेवं वावदीति दुर्ग इति शेषः । यद्वा कलापचन्द्रविदुरो दुर्ग-
सिंहो जाज्ञातेव चक्रैरीतमर्थात् किंतु न वावदीति चक्रैरीत-
लखणं श्वर्वर्मणानुकलात् । ० । दरीदृश्यते । यस्मते चक्रैरी-
ताद्वावकर्मणोर्नामनेपदमभिष्ठीयते तस्मते चेक्रीयतानो इयं
प्रयोगो विदितः । अशेषपरिशेषकारितयाख्यातवक्तव्यवादो तु
श्रीपतिदक्षः ॥ ० । तथा काण्डायनेनापि भाषायां चक्रैरीतमिति
मत्वा ० । अन्ये इपि भाषायां चक्रैरीतमित्ति । तथा हि ।
यज्ञो लुग्वहुलं प्रकृतिवात्परस्मैपदीं चेति सुपश्चाकरणं । यज्ञ-
लुग्वहुलिनिमित्ते ईरुं च वा इति सारसत्याकरणं । चक्रैरी-
ताम्यासस्येवत्र श्रीपतिनाम्युक्ते । यज्ञो लुग्वहुलीति केचित् ।
निलुग्वहुली (!) चोक्ते भाषायां यज्ञो लुग्वहुलीति । चान्द्रश्च
लुग्वहुलिकारे यज्ञो बहुलमित्याह । काण्डायनेनापि चन्द्रनृवृ-
त्तिरिह नेता । भागवृत्तकारस्तु बोभवीयेव न चान्द्रसमिति
मन्यते । उक्तं चाम्यत्र बोभवीतीति यर्त रूपं भाषायां साधना-
न्यदिति ॥

कृष्णेन साहसे प्रीतिवैभवीति यद्ब्रवीत् ।
न जाघटीति युक्तो तत्सिंहद्विपदयोरिव इति ॥
जाज्वरीतीति विजयवाक्ये । जाज्वलीतीति संयहे । शंशमां-
चक्रुरिति भट्टिकाच्चे । बोभवीति न सस्मो इति । प्रतिपदमुपहतः
केनचिज्ञायाहीति विरोधाख्यभावोदाहरणे निश्चेष्योक्तिमिति । ०

The author also quotes: *Kātantraikaḍeśi*, and *desinah*, fol. 28b; *Kulacandra*, fol. 25b; *Kramudisvara*, fol. 7, 10b, 11b etc.; *Durga(simha)*'s (*dhūtu-*) *Ganavritti*, fol. 17; id. *svavrittai*, fol. 20; id. *Paribhāshāvrittai*, fol. 6, 24; *Sāgara*, fol. 19b.

The colophon runs thus: इति वैद्यमहोपाध्याय-
विलोचनकवीन्द्रतनयश्चोक्तिविकरहारविरचितं चक्रीरीतरहस्यं
समाप्तं ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

784.

1415b. Foll. 5; size 12 $\frac{3}{4}$ in. by 4 $\frac{1}{2}$ in.; recent
Bengali writing; ten lines in a page.

Krimāñjari, a set of eighteen memorial verses (*kārikā*) on primary suffixes (*kriti*), with a commentary, by *Sivarūmaśarman*.

It begins:

नात्मा महेशं शिवया समेतं संसारदावानल्लोक्ष्यहेतु ।
संक्षेपतः श्रीशिवरामशमां कृन्मन्त्ररों सूर्यिदे तनोति ॥
तत्त्वानीयो कृपद्यश्या पचैते कृत्यसंज्ञकाः ।
भावे कर्मणि चैते स्युर्लक्ष्यतो अन्यत्र कुत्रिचित् ॥ १ ॥ ०
विशेषवचनात् किः स्याद्वावे कर्मादिके इषि च ।
एते संक्षेपतः प्रोक्ता अन्ये ज्ञेया विचक्षणैः ॥ १८ ॥

इहायं कर्ता बालयुत्पत्तये कृत्यत्ययान् कारिकायां संगृह्णा-
ति तत्त्वेति पचैते कृत्यसंज्ञका इति ते कृत्या इत्यनेतर्यैः । भावे
कर्मणि चैते स्युरिति भावकर्मणोः कृत्युक्तखलर्था इत्यनेतर्यैः । ०
आत्मातप्रकरणे दुर्गिंहस्तावाह । अक्रीवकात् भावे सर्कर्मकात्
कर्मणि एवं कृत्यपि वेदितव्ये ०

It ends: भावकर्मणोस्तदाहरणं भीतिर्गमनं । करणे यथा
व्रश्नः परम्पुः । आधारे गोदोहनो शकुपानी युर्येणाण्(!) ईषत्पा-
व्यसकार्याय ॥ इति शिवरामशमोक्तकृन्मन्त्रिः समाप्ता ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

785.

1517h. Foll. 18; size 11 in. by 3 $\frac{1}{2}$ in.; fairly
written, in Devanāgarī, in the latter part of last
century; 9-11 lines in a page.

Shaṭkāraka, a set of 14 couplets, on the syntax
of cases, here ascribed to *Vallabhānanda*; with
a commentary. The text runs as follows:

भग्नं भारवलं येन निर्जितं भवपञ्चरम् ।
निर्वैश्यपदमारुदं तं बुद्धं प्रणामाम्यहम् * ॥
बद्धारकाणिं संबन्धं उक्तानुकृतया द्विधा ।
विभक्तिश्चेति निश्चेयमवश्यं योगमिच्छता ॥ १ ॥
यो यत्र प्रत्ययो जातः समासो यत्र वा भवेत् ।
स एनं वक्ति युज्ञानस्तस्य लिङ्गेन संख्या ॥ २ ॥
लिङ्गसंख्याभियोगश्च प्रायो भवति दर्शितः ।
वेदाः प्रमाणमित्यादिप्रयोगो येन संमतः ॥ ३ ॥
मुख्यकर्त्तारमाचष्टे प्रत्ययो इनेकर्त्तुके ।
मुख्यः प्रयोजको ज्ञेयः प्रयुक्तो नापरैर्यदि ॥ ४ ॥
दुहादेगौणकं कर्म नीवहादेः प्रधानकाम् ।
इनज्ञे कर्तृकर्मव अन्यद्वा वक्ति कर्मजः ॥ ५ ॥
गमनाहारवोधार्थैश्वद्वार्थाकर्मधातुषु ।
अनिनजेषु यः कर्त्ता स्यादिनज्ञेषु कर्म तत् ॥ ६ ॥
न नीवाद्यदिश्वद्वायक्रन्तद्वाः कर्मकर्तृकाः ।
तथा भक्षिरहिंसादां वहो इसारथिकर्तृकः ॥ ७ ॥
हक्रोरपि तथा कर्त्ता इनज्ञे कर्म वा भवेत् ।
अभियादिदृशेषेवमात्मनेविषये परम् ॥ ८ ॥
उक्तादन्यदुक्तं स्यादुक्ते स्यात् प्रथमैव हि ।
अनुक्ते तु भवन्यत्या द्वितीयाद्या यथायथम् ॥ ९ ॥
कर्तृसंज्ञे तृतीया स्याद् द्वितीया कर्मकारके ।
तयोरथ भवेत् पष्ठी कृति निष्ठादिवर्जिते ॥ १० ॥
एकदा तृभ्यग्रामी कर्मरैव न कर्त्तरि ।
अकारकप्रयोगे तु पष्ठी स्यादुभयोरपि ॥ ११ ॥
प्रायशः कर्त्तिता एव दूष्यन्ते कर्तृकर्मणोः ।
यथाभिधानमन्यासां प्रवृत्तिर्न निराकृता ॥ १२ ॥
तृतीया करणे प्रायश्चतुर्थी संप्रदानतः ।
पञ्चनी स्यादपादाने तथाधारे तु सप्तमी ॥ १३ ॥
संबन्धे इथ भवेत् पष्ठी निर्णयस्तावदीदूशः ।
उक्तानुकृतिविचारेण प्रयोगस्तेन गम्यताम् ॥ १४ ॥

The commentary begins: इहायं ग्रन्थकर्त्ता बाल-
युत्पत्तये संक्षेपतः संबन्धमभिदधानः प्रस्तुवत्ताह बद्धारकाणी-
त्यादि ॥ अस्यायमर्थः । योगं संबन्धमिच्छता छात्रेणावश्यमेवेदं
निश्चेये ०

This MS. ends: अत एवायमस्माकमेतावत्परिश्रमः ॥
इमां विंशतिसंयुक्तां भवेगम्य चतुःशतम् । अरतामरमोलोके(!)

* This *sloka* probably belongs to the commentary.

संबन्धो द्योतसिद्धः ॥ इति श्रीवज्ञाभानंदविरचितं षट्ठारकम् ॥
श्रीशाक्रे ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

786.

801a. Foll. 11; size 15½ in. by 5½ in.; legible modern Bengali writing; ten lines in a page.

The same treatise, here ascribed to *Vahasanandin*; with the same commentary.

It ends: अतः कारकसंबन्धो द्योतमापादयन्निह स्थित रवायमस्माकं तानुहित्य परित्रमः ॥

इमां विश्वितिसंयुक्तां मध्येगम्य चतुःशतौ ।

आस्तां सरभसो लोकः संबन्धो द्योत एव हि ॥

इति वहसनन्दिविरचितं षट्ठारकं समाप्तं ॥

On the first page the treatise is called *Kūtanatrashaṭṭhāraka*. [H. T. COLEBROOKE.]

787.

1160b. Foll. 16; size 13 in. by 4¾ in.; good, modern Bengali handwriting; ten lines in a page.

The same treatise, here ascribed to *Maheśanandin*; with the commentary.

This MS. contains the text twice, first by itself, and then each *śloka* with the comment.

It ends: अतः कारकसंबन्धो द्योतये ते पदसन्धिस्थितां वास्माकं तानुहित्य परित्रमः ॥

इति महेशनन्दिविरचितं षट्ठारकं समाप्तं ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

788.

1175A. Foll. 38; size 13 in. by 4 in.; fairly good modern Bengali handwriting; eight lines in a page.

Śabdarahasya, a treatise on the philosophy of grammar, by *Rāmakānta Vidyāvāgīśa*, son of *Śyāmasundara Cakravartin*.

It begins:

सन्ततेऽपदाङ्गं मत्वा मत्तं च सहन्तकारकाणां ।

विदधे शब्दरहस्यं श्रीरामकालः समाप्तेन ॥

अथ शब्दो निरूप्ते ॥ तत्र प्रतिनियतो वर्णानां चूहः शब्द इति टीकाकृत् । इत्य० । ज्ञाकारादिवर्णानां शब्दव्यवहारो गौण इति लक्ष्यते । प्रायिकं वा लक्षणमिदं । स च द्विविधः । साधुशब्दो श्पशब्दश्च ॥ अत्र तकांचार्यैः । साधुत्वं नियतार्थमननकमजातीयत्वं । नियतं च नियताक्रियासाध्यत्वात् । नियता च क्रिया श्रुतिसृतिप्रतिपाद्या । यद्यप्यशब्दा धर्मं जनपति सत्यं ब्रूयादिति श्रुतेः । तथापि नान्तरेणां श्लेषितव्यं नायभादितव्यमिति । ०

सार्वकादिनिरूपणं fol. 3b; शत्वार्दिनिरूपणं fol. 5; लिङ्गार्थनिरूपणं ॥ धातुद्विविधः ० fol. 8b; अर्थनिरूपणं fol. 11b; शत्वार्दिनिरूपणं fol. 13; शक्तिग्रहप्रकारः fol. 14; मुखनिरूपणं fol. 16; -- कारक ० --; अथ समाप्तिलिङ्गं fol. 28b.

Quotations from the following authorities have been met with:

Kavirāja, fol. 26, 30b; *Kāryaprakāśasūtram* (*śloka Kāryapr. II. 8*), fol. 4, 16; [तत्र तद्भूर्लोकाणिक इति काव्यप्रकाशसूत्रविरोधात् किंतु शब्द एव लक्षणा खशक्यसंबन्धित्वे संबन्धेन लक्ष्यस्य शब्दगतत्वे सन्योवेति काव्यप्रकाशटीकाकृत्] 18; *Kāvyaprakāśakṛitāpi vyākhyātam* [viz. इहागृहीतसंखेष्य शब्दादर्थप्रतिपत्तेरभावात् ०]; *Kulacandra*, fol. 6, 6b, 10; *Gaṅgeśvaropādhyāya*, 15; *Gopinātha*, 13, 16b, 31; *Cakravartin*, 12, &c.; *Cintāmaṇikṛit*, 29; *Jayāditya*, 25; *Tīkā* and *Tīkākṛit*, often; *Tarkūcārya*, often; *Trīlocana*, 8b; *Durga*, 5; *Durgādayaḥ*, 23b; *Nyāsa*, 33b, 35, 36b; *Nyāsakṛit*, 6b; *Pañjē*, 26; *Paramūnanda-cakravartin*, 16b, 19b; *Prabhākarāḥ*, 17b; *Bhartrihari*, 4b; *Vākyapadīye Bhartrihariḥ*, 12; *Bhāshāpariccheda*, 8; *Rāyamukuta*, 28b; *Vṛiti-kṛit*, 36; *Śabdaśaktiprakāśikā*, 4b, 20b, &c.; *Śrīpati*, often; *Śrūtyadhyāye Śridharasvāmin*, 20; *Sandhītīkā*, 9b; *Sāgara*, often; *Siddhāntapradīpa*, 9b, 12, 13; *Siddhāntamuktāvalī*, 5b, 8. The *Naiyāyikā* and *Mīmāṃsakāḥ* are also frequently referred to, generally in opposition to each other.

It ends: अवश्य हे राजनियादौ विभक्तित्वेन लिङ्गत्वाभावादप्रसङ्गे नकारलोपस्येति दिक् ॥ इयेकवचनालादिन-

तिस्रुपाचार्यविरचितायां सारस्तिप्रक्रिया संपूर्णा ॥
संवत् १७२७ वर्षे । भाद्रे नासि शिते पञ्चे तत्त्वमयां मित्र-
वा(स)रे । सोमेश्वरो जलिखप्रेमणा तृतीया वृत्तिरूपमा ॥
संवत्सप्तदशे प्राप्ते सप्तविंशतिके शुभे । संवत्सरे च
सिद्धार्थे शुभदे शुभधर्मिणाम् ॥ श्रीमहश्रीगौडमालवीज्ञा-
तीय - श्रीमच्छ्रीभट्टश्रीपुरुषोच्चम तस्यात्मज श्रीवदाल्य
तस्यात्मज श्रीमुकुदाल्य तस्यात्मज श्रीश्रीगणेशभट्टाल्य
तस्यात्मज श्रीश्रीराम तस्यात्मज श्रीजगदीश्वर तस्यात्मज
सोमेश्वरो जलिखास्यात्मज-भट्टश्रीरत्नश्वरपठनार्थं तस्य
पुत्रपौत्राणां प्रयोजार्थं परोपकारार्थं चेति वृद्धपुरुषाणां
प्रसादात् ० ॥

For an analysis of this Grammar, see Aufrecht, Cat. Bodl., no. 382; for other MSS., Böhtlingk, Cat. St. Petersb., p. 728; Weber, Cat. Berl., nos. 773-5; Raj. Mitra, Descr. Cat. of Gramm. MSS., p. 151; Roy. As. Soc., Todd Coll. no. 16 (dated Samvat 1710).

The work was lithographed at Surat in 1829, and reprinted at Bombay in 1861 (*Sake* 1783, *durmati-nāma-samvatsare*); but both editions are quite uncritical, and contain much that is not found in our MSS. The *subanta* section, with *Bhatta Vasudeva*'s commentary, was also published at Benares in 1864; and reprinted at Calcutta (*Jibānanda Vidy.*) in 1874.

[H. T. COLEBROOKE.]

791.

2742. Foll. 290; size 6½ in. by 3½ in.; bound in the European fashion; excellent, modern Devanāgarī writing, throughout with red lines of punctuation. An odd leaf (originally loose, and now inserted the wrong way between foll. 120 and 121) is a *śuddhipattra* to fol. 27.

Sūrasvatī Prakriyā. Complete.

[SIR C. WILKINS.]

792.

1069. Foll. 70; size 13½ in. by 6 in.; fairly written, in the Bengālī character; seven or eight lines in a page.

The same work. Complete.

Sections I. and II. end foll. 37 and 62b resp.
Dated :

शाके समद्विसप्तैकसंख्ये भेषमिते रवौ ।

तृतीयेहि रवेवौरे लिषा पूर्तिमगादिशम् ॥

शकाब्दः १७२७ ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

793.

1628. Foll. 73; size 9½ in. by 3 in.; folded to one half their length; fairly written, in the Bengālī character, by three different, recent hands.

The same work. Complete.

Section I. ends fol. 36: इति तद्वितप्रक्रिया ॥ इति
परमहंसपरिवाजकाचार्य - श्रीनरेन्द्रपुरीविरचिते सारस्ताल्ये
स्यादिप्रक्रिया सनामा ॥

Section II. ends fol. 63, where there seems to be a slight omission. This MS., however, abounds in various readings.

The two concluding couplets of the work are not contained in this MS.

[H. T. COLEBROOKE.]

794.

2192. Foll. 110 (numbered 106, there being duplicate leaves of foll. 13 and 14; and nos. 41 and 42 having been used twice); size 11 in. by 5 in.; large, clear Devanāgarī writing of about the middle of last century; ten lines in a page.

The same work. Complete.

Section I. ends fol. 44b (orig. pag.); II.
fol. 88b. [GAIKAWAR.]

795.

2809. Foll. 340; size 9 in. by 7½ in.; written, in Devanāgarī, half-margin, and bound in Indian fashion.

Sūrasvatī Prakriyā. Incomplete; with a partial English translation written, in lead pencil, in the margin.

Section I. ends fol. 252. The MS. breaks off in the rules on the formation of the reduplicated perfect. At the beginning there is

an index to the first 197 pages, written in red pencil, on five pages.

The cover has the following statement :

'The writer (F.S.) employed a Pundit at Rungpore, a district of Bengal. That Pundit brought him this Grammar (the *Sārasvata*) and read it with him. It is an elegant Treatise and is much admired for its simplicity and brevity, and is a work which was a favourite of Sir Charles Wilkins.'

[SIR C. WILKINS.]

796.

1796a. Foll. 87, bound in the European fashion ; size $12\frac{1}{2}$ in. by $7\frac{1}{2}$ in. ; indifferent Devanāgarī writing (probably by a European hand) ; twelve lines in a page ; foll. 57-69a well written by a different hand, 15-17 lines in a page ; fol. 69b left blank, and seven blank leaves inserted after it.

The *subanta* section of the *Sārasvatī Prakriyā*. Incomplete ; the end of the *stripratyaya*, the whole of the *kāraka*, and beginning of the *saṃasa* having been omitted between foll. 69 and 70.

[DR. JOHN TAYLOR.]

797.

2542e. Foll. 31 ; size $10\frac{1}{2}$ in. by 6 in. ; well written, in Devanāgarī, about A.D. 1700 ; 11-14 lines in a page ; foll. 8b-14b probably by a different, less careful hand.

The *subanta* section of the *Sārasvatī Prakriyā*, from the beginning to the declension of the personal pronouns ; being about two-thirds of the section.

[A pencil note on the front page of foll. 1, signed S., makes *Sadānanda* the author of the *Sārasvata-vyākaraṇa*.] [GAIKAWAR.]

798.

2089d. Foll. 50 ; size $9\frac{1}{2}$ in. by 4 in. ; legibly written, in Devanāgarī, by several hands,

in the 17th century ; 8-10 lines in a page ; foll. 1 and 30 (and the corners of 2 and 5) supplied by more modern hands.

Sārasvatī Prakriyā. The *ākhyāta* and *kridanta* sections.

Dated, by a different (?) hand :

मञ्जाल्यमसे सितपञ्चमोष्टे काव्याह्वा वा पञ्चमूसंज्ञतिष्यां ।
देवेश्वरेणेति बृता समाप्ता पूर्वमुषित्वा कपिलात्रितायां ॥

[GAIKAWAR.]

799.

725a. Foll. 42 ; size $13\frac{1}{4}$ in. by 5 in. ; transcribed at Benares, in a small, somewhat clumsy, Devanāgarī hand ; 15-17 lines in a page.

Another copy of the last two sections, but varying considerably from other MSS.

Fol. 1a has the title, written by a different hand, 'Mahibhāṭī Sārasvatīśikā.'

The *ākhyāta* section ends foll. 30b : इति श्री-
चन्द्रभूतस्त्रूपाचार्यविरचितायां सारस्वतीप्रक्रियायां ०

Dated Samvat 1834 (A.D. 1777-8).

[H. T. COLEBROOKE.]

800.

2834. Foll. 113 ; bound in the European fashion ; size 9 in. by 7 in.

An English translation of the first (or *subanta*) section of the *Sārasvatī Prakriyā*, apparently by Wilkins ; with an incomplete introduction, on three leaves. [SIR C. WILKINS.]

801.

859e. Foll. 65 (out of orig. 118 ; foll. 39-90, and 112 of which are wanting) ; size 10 in. by $4\frac{1}{2}$ in. ; clear Devanāgarī writing of A.D. 1616 ; 12-15 lines in a page.

Sārasvata-śikā, a commentary on the *Sārasvatī Prakriyā* (the text of which seems to be given in full throughout), by *Puñjarūja*.

The last page (59a), written by a different, older hand, contains the concluding stanzas of the *Sārasvatādīpikā*, by *Satyaprabodha-bhaṭṭāraka*, pupil of *Brahmasōgara*; viz.

— — — — — तुच्छिता-

योतेन शब्दसरितां परितेष तीर्णः ।
विश्वेश्वराभिमुनिना मुनिराधराम-
च्छैकवाहकहणालवकर्णधाच्च ॥
विश्वेश्वराभिमुनिना मुनिपरिहेते
श्रीरामचन्द्रचरणांवुन्नेवकेन ।
सारस्वतास्यसुनिवन्धसुदीपिकेयं
क्षेत्रे व्यथाय पुरुषोत्तमसंजिके अस्मिन् ॥

श्रीमत्यरनहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीब्रह्मसागरचरणानुशिष्यस्य
सत्प्रबोधभद्राकस्य कृतिः सारस्वतदीपिका समाप्ता ॥ ० संवत्
१५५६ वर्षे आवणमासे शुक्लपक्षे चतुर्थी तिथौ भृगुवासरे ० (a
line blotted out) पुत्रपौत्रादीनामध्यनाय सारस्वतदीपि-
कमिदमलेखि ० ॥

A MS. of *Amṛita Bhārati*'s *Subodhikā* is mentioned, Bühler, Cat. of S. MSS. in Gujarat, &c. III. no. 158; of a *Dīpikā*, by *Bhaṭṭāraka* *Candrasūri*, ib., no. 161; probably the same as *Candrakirtisūri*'s *Sūrasvatīvyākaraṇadīpikā*, entitled *Subodhikā*; Weber, Cat. Berl., no. 1639.

[GAIKAWAR.]

804.

2524a. Foll. 220; size 10½ in. by 4 in.; legibly written, in Devanāgarī, by several hands, about 1550–1600; 9–13 lines in a page; part of 16a, and the whole of 21b left blank, without any omission.

Vidvatprabodhinī (*Rāmabhaṭṭi*), another commentary on the *Sārasvatī Prakriyā*, by *Bhaṭṭāraka* *śrī-Rāma*, son of the *Āndhra Bhaṭṭa* *śrī-Narasiṃha* and *Kāmā*.

The *ākhyāta* chapter; not quite complete at the end.

It begins: अथास्यात्प्रक्रिया निष्पत्ते ॥ धातोः ।
वाक्षमाणाः कथयिष्यमाणाः प्रत्ययाः धातोः धातुसंज्ञकशब्दात्
च्छ्रेष्ठेयाः । भ्वादिः ०

This commentary seems to have been composed during a pilgrimage undertaken by the author in company with his two sons, *Lakshmi-dhara* and *Janārdana*; the several stages of which are thus indicated at the end of chapters :

इति विद्वालक्षिकुलचक्रचूडामणिचक्रवर्तिभद्रश्रीनरसिंहाम-
जभद्रश्रीरामविरचितायां विद्वत्प्रबोधिन्यां रामभद्राणां ० ॥
शांग्रश्रीनरसिंहसुरितनुजः कामांविकासंभवः
श्रीरामस्मरणैर्निर्मलमनाः श्रीरामनामा बुधः ।
श्रीसारस्वतसंज्ञकात्य तनुते ग्रन्थस्य टीकानिमां ।
यस्यां साधु यरोक्षकालपश्चुना जाता गणादिप्रक्रिया ॥
यस्य प्राणप्रियौ पुत्रौ लक्ष्मीधरजनार्दनौ ।
विद्वाशंभुद्विजानां च कृपया जीवतां चिरं ॥
प्रयागाप्रस्थितो रामो विद्वान्पुत्रान्वितः शुचिः ।
पंचभिर्दिववैः प्राप्तः पुरो वाराणशीं शुभां ॥ fol. 58.
काशीं प्राप्य विधानतः सुतलसंज्ञकीधरेणान्वितो
गंगायां भणिकांशिकातटवने ज्ञात्वा च विश्वेश्वरं ।
संपूर्णं प्रतिवासरं समकरोद्यात्रां सुखेनान्वितो
यो रामः क्वविशेषरो बुधमणिः सङ्गोजयित्वा यतीन् ॥ fol. 78b.
काशीयात्रां च कृत्वा विधिवदमलधीः पुत्रयुक्ते गयां तां
पित्रादीनां च मुक्तै जिगमिषुरनयः प्रस्थितः सुप्रसङ्गः ।
गंगां तीर्त्वा प्रहूरे समधिगतनदं शोणभद्रं च तीर्त्वा
पुण्यादुद्दृपूर्वं परमगमदसौ रामविद्वान्विहारं ॥ fol. 90.
उद्दिविहारपुराद्रामो विद्वान्वसिंहसुरिसुतः ।
गयां गतश्च सत्तनयः पितृणां सुक्रिहेतवे सोऽर्थः ॥ fol. 113b.
कन्यागते रथौ आङ्ग पितृणां सुक्रिदायकं ।
गयायां विधिवद्रामो यो भक्त्या कुरुते स्तु सत् ॥ fol. 126.
गयाया निर्गतो रामस्तीरभुक्तास्यदेशं ।
रूपनारायणं विप्रं संतुष्टं स्वर्गिराकरोत् ॥ fol. 170b.
रूपनारायणाद् भूपादात्रां प्राप्य सुतान्वितः ।
तीरभुक्तास्यदेशाच्च प्रयागं समुपागतः ॥ fol. 185.
The MS. ends at the bottom of foll. 220b :
श्येन् । विसग श्येयाः । श्येयासां । श्येष्वं । श्ये

A MS. of this commentary (*Vidvatbodhinī* by *Rāma*) is mentioned in Bühler's Cat. Guz. III., p. 30.

[GAIKAWAR.]

805.

1959. Foll. 167; size 10 in. by 4½ in.; well written, in the Jaina type of Devanāgarī, about A.D. 1550; thirteen lines in a page.

Siddhāntaratnāvalī, another commentary on the *Sārasvatī Prakriyā*, by *Mādhava*, son of śrī-*Kāhna* and śrī-*Nāyakadevīkū*, and grandson of śrī-*Jānārdani Vatsarāja*.

It begins :

श्रीमद्विष्णुपदाच्चमंगुलिदलं संज्ञानकिंजलितं
यीयूषोन्मकर्दमुद्यदसनाभाराजितं स्वेष्टितं ।
योगीशामरकिंकरालिनिवैः पेषीयमानं मुदा
ज्ञानानंदभरप्रदायि नितरां संचितये संविदे ॥ १ ॥
वागीशामशतमो पि यस्याः कृपाकटाक्षेष्ट्रणतः प्रयाति ।
सा मे मतिं स्फारयतादवश्ये वागदेवता संनमतस्तद्दृही ॥ २ ॥
ब्रदापि जिद्धीभवति स्वकृतै नितांतमप्राप्य यतः प्रसादे ।
विद्वेष्वरो मे विगतांतरायं साध्यं स साधाद्वमतस्तद्दृही ॥ ३ ॥
श्रीरंगरंगायितयत्प्रसादात् श्रीरंगरंगाच्च गिरोंगंगा: ।
मतिं मनीषी ततुर्ता गुरुमें श्रीरंगनाला नमतस्तद्दृही ॥ ४ ॥
श्रीकाहूनामा द्विजराजराजिकीविंश्टिजातिः श्रुतिशास्त्रविदः ।
सुतं सती नायकदेविकांबाप्सूतं सङ्कर्मनिव श्रुतिर्य ॥ ५ ॥
बुद्धाद्या गुरुशासनावतगुरुर्व्याकृत्य गाधार्णवात्
सत्सारस्तत्त्वैश्चितः सुमतिः श्रीपार्णिमोत्तरः ।
सो इह साधु समुद्भरे सुमनसा संतोषित्रिं सदा
सत्कंठाभरणाय भाधवसुधीः शिद्वांतरलावली ॥ ६ ॥
सारस्तं भयनुसारतस्तप्तेष्पकालुषनिरासहेतोः । [७ ॥]
आत्मानहं आकृतमप्यन्त्यैर्हसो न वा स्यां गुणगृह्यसङ्गः ॥
तत्र सारस्तर्तोः प्रक्रियामृतं चिकित्सुः श्रीमदनुभूतिस्त्रूपा-
चार्यस्तदविभ्रसमाप्तिप्रचयगमनशिष्टाचारावनार्थम् ॥

The *nāmādhikāra* ends fol. 109b; the *ākhyāta*-*prakriyā*, fol. 156b.

It ends :

श्रीज्ञानादेनिधासराजतनयः श्रीकाहूनामा सुतं
यं श्रीनायकदेविकापि सुधिर्य प्राजीजनन्माधवं ।
तस्य आकरणार्थैवतरणः सारस्तरीयोत्तम-
आत्मा विष्णुमुदे इत्यु सा विरतिमैत् शिद्वानरलावली ॥

यत्सूचितं सू(च)कृतावचाद्यैविभज्य योगं च मयानुमूलं ।
आत्मात्मेतत्सुधियां सुखाय व्युत्पन्नये स्तोकपियामपोह ॥
टौकांतरे भूयस्ति सत्यपीयं सारस्ते ॥ १ ॥
स्तद्वात्मति मयात्मपियानुमूलं

आत्मायि विस्तराभयादिह किंचिदल्पं ॥ ० ॥

इति श्रीभट्टमाधवविरचिता सिद्धांतरलावली नाम सारस्त-
तस्य टौका समाप्ता ॥

A MS. of this commentary is mentioned in Bühler's Cat. Guz. III., p. 28.

[DR. JOHN TAYLOR.]

806.

2804. Foll. 232; size 10 in. by 7 in.; bound in the European fashion; clearly written, in the Devanāgarī character; 12-19 lines in a page.

Sārasvatī Prakriyā, with a commentary in Hindi (*Sārasvatavyākaranabhāshātikā*), written above and below the text. The *sūtras* are written in red ink.

Quotations from a Sanskrit commentary, the *Sāraprādīpikā* (a MS. of which is mentioned in Bühler's Cat. Guz. III., p. 28), are frequently met with in the *Bhāshā* comment.

The *pūrvārdha*, foll. 121; the *ākhyāta*, foll. 80; the *kridanta*, foll. 31.

Dated : संवत् १८३४ ज्येष्ठशुद्धि ५ बुधवासरे लिखितं
आसारामनिश्च कान्यकुञ्जे ॥ [SIR C. WILKINS.]

807.

2743. Foll. 193; size 7½ in. by 6 in.; bound in the European fashion; clear, somewhat thick, modern Devanāgarī writing; fourteen lines in a page.

Siddhāntacandrikā, a succinct commentary on the *Sārasvatasūtra* (the text of which is given throughout), by *Rāmacandrāśrama*.

Complete in two *ardhas*, the first comprising the *subanta* section (ends fol. 75b); the second the *ākhyāta* (fol. 156b), and *kridanta* sections.

It begins :

नमस्कृत्य महेश्वरानं मतं चुद्रा पतंजलेः ।
वाणीप्रणीतसूत्राणां कुर्वे सिद्धांतचंद्रिकां ॥

अ इ उ चू लू समानाः । अनेन त्रयैते चर्णा ज्ञेयाः । ते
च समानसंज्ञाः स्युः । नैतेषु सूत्रेषु संधिरनुसंधेयो अविच्छिन्नतस्तु
संर्थिर्भवतीति नियमात् ॥ इस्तदीर्थप्रतिभेदाः सवर्णाः ॥ एतेषां
इस्तदीर्थप्रतिभावाः सजातीयाः परस्यरे सवर्णा भग्नपत्ते । चृत्वर्णा
अवर्णैर्च एकमात्रो इस्तः द्विमात्रो दीर्थैः त्रिमात्रः सुतो व्यञ्जनं
शार्धमात्रं ॥ ए ए ओ ओ संव्यञ्जनाणि । उभये स्त्राः ।
अकारादय एकारादयश्च इस्तदीर्थप्रतिभेदाः स्त्रा उच्चने ॥
अवर्णा नामिनः ॥ अवर्णवर्जीः स्त्रा नामिन उच्चने । ०

The *ākhyāta* begins fol. 57b : धातोः ॥ इदमधि-
क्रियते :

संज्ञा च परिभाषा च विधिनियम एव च ।
अतिदेशो अधिकारश्च पाद्युथं मूत्रलक्षणं ॥

भादिः ॥ क्रियावचनो भादिर्धातुसंज्ञः । ०

The *kridanta*, fol. 156b : कृत्कर्त्तरि ॥ वक्ष्यमाणग्रन्थः
कृत्संज्ञकः । ०

It ends : वर्णालिकारः । अकारः । ककारः ॥ रादिको
वा ॥ रेपः । रकारः । लोकाच्छेषस्य सिद्धिर्यथामात्रादेः ॥
इति श्रीरामचंद्राश्रमविरचिताणां सिद्धांतचंद्रिका संपूर्णा ॥

The *Siddhāntacandrikā* has been published at Benares (1864), with *Sadūnanda*'s commentary, *Subodhini*. Cf. Bühler, Cat. Guz. III., p. 30; Rāj. Mitra, Descr. Cat. of Gramm. MSS., p. 154. [SIR C. WILKINS.]

808.

1205. Foll. 84; size 12½ in. by 4½ in.; fairly good, recent Devanāgarī writing; ten lines in a page.

The same work. Not quite complete at the end.

In the last few pages this copy varies considerably from the other MSS.

At the end a different hand has added
सिद्धांतचंद्रिका समाप्ता पू० उ० । व्याकरणलघुवृत्तिः ।
[H. T. COLEBROOKE.]

809.

859b-d. Foll. 75; size 12 in. by 4½ in.; legibly written, in Devanāgarī, about A.D. 1700; 7-12 lines in a page.

The same work, incomplete. Each section has a separate pagination.

- c) Foll. 44. The *pūrvārdha* or *nāmaprakriyā*.
- b) Foll. 27, the first 13 of which are wanting. The *ākhyāta*, incomplete at the beginning by about one-half.
- d) Foll. 15 (and a *śodhapattra* after fol. 11).

The *kridanta* section.

[H. T. COLEBROOKE.]

810.

1796b. Foll. 133 (foll. 88-220 of vol.); bound in the European fashion; size 12½ in. by 7½ in.; indifferent Devanāgarī writing (probably by a European hand); twelve lines in a page.

Siddhāntacandrikā. The *ākhyāta* section.

[DR. JOHN TAYLOR.]

5. HAIMA.

811.

725b. Foll. 24 (foll. 43-66 of vol.); size 12 in. by 4½ in.; good, small Devanāgarī writing; 16-20 lines in a page.

Portions of *Hemacandra*'s *Śabdānuśāsana*, a grammar in aphorisms, with the author's short commentary, the *Laghuvritti*. The complete work—also called *Siddha-Hemacandra*, or *Haimavyākarana*—consists of eight *adhyāyas* (of four *pādas* each), the first six of which treat of *Saṃskrit*, the remaining two of *Prākṛit* grammar.

I. Foll. 1-11. *Adhyāya I.*, *pādas* 1-4, and A. II., p. 1 and 2.

A. I. 1. treats of the *samjñās*; I. 2 and 3 of *sandhi*; I. 4, and II. 1, of declension; II. 2, of the *kāraka*.

II. Foll. 12-24. *Adhyāya III.*, *pādas* 3 and 4, and A. IV., ps. 1-4 (except p. 1, *sūtras* 46-102, where a leaf is missing). The verb section.

The work begins:

प्रणम्य परमात्मानं अयेः शब्दानुशासनं ।

आचार्येहसंचेण स्मृत्वा किंचित् प्रकाशयते ॥

अर्हम् इत्येतद्वारं परमेश्वरस्य परमेष्ठिनो वाचकं मंगलार्थं शास्त्रस्यादौ प्रणिदम्भते ॥ १ ॥ सिद्धिः स्पादादात् ॥ स्पादादादनेकांतवादात् प्रकृतानां शब्दानां सिद्धिनिष्पत्तिश्चिन्मिश्र वेदितात्या ॥ २ ॥ लोकात् ॥ ० ॥

For other MSS. see Weber, Cat. Berl., nos. 1645-60.

[H. T. COLEBROOKE.]

812.

1555d. Foll. 48; size 10 in. by 4½ in.; good Devanāgarī writing; 10-13 lines in a page.

The *ākhyata* section (adhy. III., p. 3 and 4; and adhy. IV.) of the same work; with the *Laghuvṛitti*.

It begins: वृद्धिरादैत् । आ आर् दे चौ एते प्रत्येकं वृद्धिः स्युः । मार्हि । कार्यं । नायकः । औपगवः ॥ The margin, moreover, contains a gloss (*Avacūri*), written in a minute, yet clear, hand.

It begins: वृथूङ् वृद्धौ । वृथ् । वर्धिष्ठौष्ट । इत्याशास्य-माना । इति वृद्धिः । तिकृतौ नान्निः । इति कप्रं अथश्चतुः० विन् धुदसृतीयः धुद् ११ आश्च आर् च एतच्च चौच्च आरैदैत्० cf. Weber, Cat. Berl., nos. 1672-75.

It ends: इति श्रीभाष्यातावच्छूर्णः संपूर्णो संभूतेति ॥ ० संवत् १५३८ वर्षे श्रावणवदि १ सोमे सारंगपुरनगरे लिखितं ॥ पं धर्मसंगलगणीनां प्रस्तकमिद् ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

813.

2542f. Foll. 7; size 10 in. by 4½; fairly written, in the Jaina type of Devanāgarī, about A.D. 1600; 15-17 lines in a page.

Hemacandra's Liṅgānuśāsana, a metrical treatise on the gender of nominal stems, in eight chapters; being a supplement to the grammar. With a gloss (*Avacūri*) written, in a small hand, on the margins round the text, and numerous interlinear scholia.

The treatise begins:

पुर्विंगं कठणथपभमयरपसमयरपसम्बन्धमनलौ किस्तिव् । नन्दौ यश्चौ दः किर्भौ खो इकर्तैरि च कः स्यात् ॥ १ ॥

The gloss begins: उत्तमं इत्येतदंतं च नाम युः । तत्र कांताः । आनकस्यासक्तैलपर्णिकाद्याः । टांताः । कक्षपुरुषिटाद्यादादयः । यांताः । गुरुष्वाणगणाद्याः । यांताः । निशीष्य-शपथोपस्थादयः । पांताः । शुपयूपथूपाद्याः । ०

The text of this work has been edited, with the author's commentary, and a German translation, by R. O. Franke (1886). See also Weber's Cat. Berl., nos. 1688-94.

The colophon of the text is: इति लिंगानुशासनं गणिजसविमलेन लिखितं दक्षिणदेशे ।

That of the gloss: इति लिंगस्यावचूरीः । सकलग-श्रीजसविमल । तत्त्वशिष्यं गंगविमलिपिकृतं ॥ after which, by a different hand: पदीपविजयेन ज्ञानवृद्धये प्रदत्तं ॥

[GAIKAWAR.]

814.

2365. Foll. 8; size 10 in. by 4½ in.; clear, modern Devanāgarī writing; ten or eleven lines in a page.

Liṅgānuśāsana, without the gloss.

It ends: इत्याचर्यश्रीहेमच्छ्रविरचितं लिंगानुशासनं समाप्तं ॥ ० ज्योतिष्ठरायजीश्रीपाचश्रीजीची० वर्षिडितदमोदरजी तस्य पुत्रं चीरंजीवकवरजीदुङ्गभरामजीज्योग्यपठनार्थं शुभं भवतु लिखितं च । मथुरानाथ उदीच्यसोपरना ।

[GAIKAWAR.]

6. JAUMARA.

815.

822. Foll. 200; size 12½ in. by 3 in.; six, sometimes five, lines in a page; written in the Bengali character, by three different scribes; the greater part (foll. 1-85, 129-143, 145, 160-175) in a small, neat hand. The leaves consist, for the most part, of two leaves pasted together.

Kramadisvara's Samkshiptasara, a grammar in *sutras*, with a short commentary (*vritti*) entitled *Rasavati*, revised by *Jumaranandin*.* Complete in seven *padas*. It begins:

शिवं प्रणम्य सर्वेशं सर्वभाषासु लक्षणं ।
संक्षिप्तसारमाच्छै पंडितः) क्रमदीप्तिः ॥

वृद्धिरादैजारालैचो ऽऽः ॥ अऽः स्याने आत् एत् आर् आल्
एत् इत्येते आदेशाः क्रमः) क्रमवत्तामङ्गमिति यथाक्रमं वृद्धिः
परिभाषन्त इत्याधारः । ०

I. *Sandhipada* ends foll. 21: इति वादीन्द्रचक्रचू
दामणिमहापरिष्ठात्रीक्रमदीप्तरकृतौ संक्षिप्तसारे महारा-
जाधिराजश्रीमञ्चुमरनन्दिपरिशोधितायां वृद्धौ रसवत्तां
प्रथमः सन्धिपादः ० ॥ श्रीजगत्राधत्तेवशर्मेणो लिपिरेषा ०
श्रीगोपीनाथस्य पाठहेत्वे ॥

II. *Tinantapada*, foll. 59b: शकाद्वा: १६७० पौषे
मास्यसिते पश्चे सप्तम्यां शुक्रवासरे विलिखेत् (!) वहुयत्नेन
श्रीजगत्राधत्तेवशर्मेणा ॥

III. *Kridantapada*, foll. 85b: शकाद्वा: १६७०
कार्त्तिकस्य चयोविंशते दिवसे लिखनं समाप्तं । कार्त्तिके
मास्यसिते पश्चे पौर्णिमास्यां रवेदिने ०

IV. *Taddhitapada*, foll. 129b. Fol. 129a contains the horoscope of *Manoharadevaśarman*, eldest son of *Gopināthadeva*: शकाद्वा: १६७१ । १२ । १५ । सौरभाद्रस्य चयोदशाहनि गुरुवाराधिकर-
णकमुङ्गपश्चीयप्रतिपदि तिथौ दिवा चतुर्दशदण्डातीते
पूर्वफल्लुनी सिंहराशौ चन्द्रे श्रीगोपीनाथशर्मेणः प्रथ-
मपुत्रो जातः स च नरगणो शूचियवर्णः तत्यस्या श्री-
मनोहरदेवशर्मा ॥

Also spelled *Jumaranandin*, though not in any of the MSS. here described.

V. *Kārakapāda*, fol. 142.VI. *Subantapāda* ends fol. 166:

नन्दा गुरुपदाद्विज्ञानं सुन्दरों गणनायकं ।
ग्रन्थो व्यलेखि यत्नेन गोपीनाथस्य हेत्वे ॥
मात्रे मास्यसिते पश्चे सप्तम्यां च शनेदिने ।
यत्नेन लिखितो ग्रन्थः पुत्रवत् परिपालयेत् ॥
शकाद्वा: १६७० तारिख २ मास्यस्य द्वितीयदिवसे । ०

VII. *Samāsapāda* ends:

सैवरेषा प्रयोक्त्रया भाषा वृद्धानुसारतः ।
बालच्युत्पविदिङ्गात्रदशैनार्थं तु लक्षणं ॥
शकाद्वा: १६२५ । probably the date of the
MS. from which this was transcribed.

An additional (VIIIth) *pāda* contains the rules on *Prākrit*; Cf. Lassen, Inst. Prācr., p. 15 seq.; Delius, Radices Prācr., p. x. seq.; R. Pischel, De Grammaticis Prācr., p. 16.

On the *Samkshiptasara* see also Th. Zachariae, in Bezzenger's Beiträge V., p. 22 seq.; Aufrecht, Cat. Bodl., no. 388; Rāj. Mitra, Descript. Cat. of Gramm. MSS., p. 135.

[H. T. COLEBROOKE.]

816.

1495b. Foll. 69 (foll. 60-128 of vol.); size 16 in. by 5½ in.; fairly written, in the Bengali character, by two recent hands (the second portion, foll. 86-69, also paged separately 44-77); eight lines in a page.

Goyicandra's Samkshiptasaraśikā. Pāda I.

It begins:

हरिहरहिरण्यगर्भन्नित्वा हेरस्मद्विकां च गुहं ।
संक्षिप्तसारटीकां गोपीचन्द्रः स्मुदां कुरुते ॥
दोषापसारणपराः पदार्थेदावधारणप्रवणाः ।
कवयो रवयहचाहौ (?) मामनुगृह्णलु विस्फुरदूपाः ॥
वहून्दोषानपि यज्ञा कृत्वात्ये अपि गुणे यहं ।
संभावयन्तु सन्तो मां शिरस्येप कृतो ज्ञालिः ॥

It ends: इति श्रौत्यासनिकश्रीगोपीयीचन्द्रकृतायां श्री-
मञ्चुमरनन्दिपरिशोधितायां सन्धिवृत्तिटीका समाप्ता ॥

For other MSS. of this commentary, see Aufrecht, Cat. Bodl., nos. 389-392; Raj. Mitra, Descript. Cat. i., p. 137. [H. T. COLEBROOKE.]

817.

746. Foll. 209; size 13½ in. by 3 in.; written, in the Bengali character, by several hands; 5-7 lines in a page.

Pāda II. (*tinanta*) of the same work.

It begins: धातोः ॥ तिडादिमह इत्यनं पदे लुप्तप्रथमा-
बहुवचनानं ०

The last portion was written by one *Rāmatanudevaśarman*, in *Śuka* 1712.

[H. T. COLEBROOKE.]

818, 819.

230, 900. Foll. 202 and 137 resp.; size 15 in. by 5 in.; good, recent Bengali handwriting; vol. i. and vol. ii., foll. 1-163, by the same hand, seven lines in a page; the remaining portion by two different hands (foll. 64-127; 128-137), eight or nine lines in a page.

Three chapters of *Goyīcandra*'s commentary; viz.:

- Vol. i., foll. 1-79: *Pāda* VI. (*subanta*); beg. लुक ० ॥ नियानां पदानां प्रतिपत्त्यर्थं प्रकृतिप्र-
त्ययविभागपरिकल्पनं शास्त्रेण क्रियते ०
- Vol. i., foll. 80-vol. ii., fol. 63 (numbered 1-186). *Pāda* II. (*tinanta*).
- Vol. ii., foll. 64-137 (numbered 1-74) *Pāda* III. (*kridanta*). Beg.: लड ॥ विधिर-
तिदेशः संशाधिकारश्चायं योगः ०

[H. T. COLEBROOKE.]

320.

1494g. Foll. 111 (127-237 of vol.); size 16 in. by 5½ in.; good, modern Bengali handwriting; seven lines in a page.

Pāda IV. (*taddhita*) of the same work.

It begins: नामोऽतः [स्त्रियां तदितः] ॥ धातूनां
तिडादीनां च स्त्रियां वृत्तमावात् परिशिष्येण नाम एवादी च
लभ्यते ० ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

821.

1481. Foll. 123; size 15¾ in. by 5½ in.; good, clear, recent Bengali handwriting; foll. 1-82 by a different hand from the rest; eight lines in a page.

Pādas V. (*kāraka*) and VII. (*saṁśāsa*) of *Goyīcandra*'s *Samkshiptasāraṭīkā*.

The *kāraka* begins: क्रिया [मुख्यप्रयोजकौ कर्ता] ॥ नाम इत्यधिकारात् कर्त्तादिसंज्ञा नाम एव । अतः पश्य मृगे
धावतीत्यादौ कर्त्तृसमुद्दिष्टत्वादिना कर्मादिसंज्ञा नाशक्तीया ।

The *saṁśāsa* begins (fol. 42): तत् [पुरुषो वा
नन्नः समासः] ॥ नामधिकारो विद्यत एव सुवन्नपादश्चानन्तरमुक्तः
सन्निहितत्वात् समासविधानं ० [H. T. COLEBROOKE.]

822.

722a. Foll. 121; size 16 in. by 5 in.; fairly good, recent Bengali writing; nine lines in a page.

Vyākaraṇa-Durghatodghāṭa, a gloss on *Goyīcandra*'s *Samkshiptasāraṭīkā*, by *Keśava Deva Tarkapāñcānana Bhāṭṭacārya*.

It begins:

प्रणन्य गोविन्दपदारविन्दं
हिताय शिष्यस्य विशेषयत्वात् ।
व्याकारटुर्वेधसमं तनोति
श्रीमान् सुधीः केशवदेवशर्मा ॥

प्रारिष्ठतप्रतिबन्धकनिवैकं मङ्गलं कृतं शिष्यशिष्यायै
गन्धकृत् टीकाकृच्च शिष्याय शिष्यपितृमादौ निवाप्तिं शिव-
मित्यादि हरिहरेत्यादि ॥ मङ्गलं तु विष्वधर्मसं प्रति सरणं न
समाप्तिं प्रति कादस्यौदौ कृते यथा मङ्गले समाप्त्यदश्नात् अकृते
यथा बौद्धादिकृतगन्धसमाप्तिदश्नात् ०

I. *Sandhi-durghatodghāṭa* ends fol. 20b;

II. *Tinanta-durgh.*, fol. 40b;

III. *Kridanta-durgh.*, fol. 52b (where in the margin the author is called *Keśavatarkā-
lāṅkāra*), ends:

गोयीचन्द्रमतं सम्यग्दुद्वा दृष्टिं तु यत् ।

च्छयथा विवृतं यद्वा तत्प्रया प्रकटीकृतम् ॥

IV. *Taddhita-durghatodghāṭa*, fol. 65 :

तद्वितदुर्घटमोदनमेतत् प्रतिभटदुर्घटनाकारि ।

च्छयस्यतत्तत्तद्वयं चश्यमतः स्यादस्य रहस्यम् (?) ॥

V. *Kōraka-durgh.*, fol. 78.

VI. *Subanta-durgh.*, fol. 95b;

VII. *Samōsa-durgh.* ends (fol. 121b):

रत्नार्थैः क्रमदीश्वरेण रचिते संक्षिप्तसारार्थैः

गोयीचन्द्रमहाशयप्रमतिना दीक्षालिरानिर्मिता ।

च्छ्यद्वैः स्वक्योलकल्पितपथैर्भेना छाचिन्मज्जिता

गूढा सामयकानुसारिसरणिः) श्रीकेशवेनोद्दृता ॥

इति श्रीलभामहोपाध्यायकेशवतार्कपच्चाननभद्राचार्यविरु-

चिते व्याकरणदुर्घटोद्वाढे समासदुर्घटोद्वाटः समाप्तः ॥ समाप्तेय

दुर्घटोद्वाटटिष्ठनी ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

823.

1382. Foll. 45; size 15 $\frac{3}{4}$ in. by 5 $\frac{1}{2}$ in.; fairly good, recent Bengālī handwriting; seven lines in a page.

Saṅkshiptasāra-piṇḍāṇī, an exposition of *Goyicandra's commentary*, by *Vamśīvadana*.

Pāda I. (sandhi). It begins :

रामं नत्वा गुणश्वर्णं भतान्नालोक्य यत्ततः ।

संक्षिप्तसारादीकार्थैः नवकार्थैः प्रकाशयते ॥

गन्धारम्भे सकलशिष्टैकवाक्यतया विधेयत्वेन परिप्राप्तं इष्टदे-

वताननिस्तरूपं प्रारिष्ठाप्रतिवन्धकविभविधातर्कं मङ्गलं कृतं

शिष्यशिष्यायै गन्धकृदादौ निवृत्तिं शिवमिति ०

It ends :

श्रीवंशीवदनं विशिष्टविनयं विवृज्जनप्रीणनं
सूते रायमत्ती* सती मतिमत्ती श्रीमान् वशिष्टः स्वयं ।

आकारे क्रमदीश्वरेण रचिते श्रीनिदिना शोधिते

गोयीचन्द्रकृते च तद्विरचिते पादो यमादिर्गतेः ॥

गिरधामनिवासिना श्रीरामवस्थभद्रवश्वर्णणः याठार्थैः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

824.

1494^a Foll. 69-126 of vol. (paged 1-57;

two leaves being marked 46); size 16 in. by 5 $\frac{1}{2}$ in.; modern Bengālī writing; foll. 23b-57 by a different and better hand than the beginning; seven or eight lines in a page.

Pāda II. (tiṇīnta) of *Vamśīvadana's* commentary.

It begins : वर्तमानमवधीकृत्य भूतभविष्यतोनिरूपत्वेना-
प्राधानत्वाद् वर्तमानकालजन्यं लटपत्ययं प्रथममुपन्यस्तं ॥ धा-
तोः ॥ ० [H. T. COLEBROOKE.]

825.

1495c. Foll. 32 (129-160 of vol.); size 16 in. by 5 $\frac{1}{2}$ in.; fair, modern Bengālī handwriting; seven lines in a page.

Pāda III. (kridanta) of the same work.

It begins: लड । शतुः शकार कणसि चृच्छदिति
सिद्धये ॥ ०

It ends: इति श्रीवंशीवदनकृतायां आकारदीपिकायां (!)
तृतीयकृदन्तपादः ॥ टीप्पणी समाप्ता ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

826.

1495d. Foll. 39 (161-199 of vol.); size 15 $\frac{1}{2}$ in. by 5 $\frac{1}{2}$ in.; good, clear, modern Bengālī handwriting; seven lines in a page.

Pāda IV. (taddhita) of the same work.

It begins :

श्रीरामचरणाद्वन्द्वमहमद्वन्द्वसाधनं ।

वन्द्वाद्वन्द्वाद्वकैवल्यमिन्दिरामन्दिरं भजे ॥

It ends: श्रीवंशीवदनं ० (MS. 1382) - - यादश्च-
तुर्थैः गतः ॥

अपारसंसारसमुद्रतारिणी

समुत्तित्वाधिसमूलघातिनौ ।

अशेषजन्माज्जितपापहारिणी

हरिमृतिः सर्वविपद्धिनाशिनी ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

827.

1474b. Foll. 45 (45-89 of vol.); size

* The MSS. seem rather to read वायमत्ती.

16 in. by 5½ in. ; good, modern Bengali handwriting ; 7-9 lines in a page.

Pāda V. (*kāraka*) of the *Samkshiptasāra-tippaṇī*.

It begins : क्रिया ॥ सर्वकारकाणां निरूपकात्वेन प्रवृत्तौ च निवृत्तौ च कारकाणां य ईश्वरः अप्रयुक्तः प्रयुक्तो वा स कर्ता नाम कारकमिति ०

[H. T. COLEBROOKE.]

828.

1474a. Foll. 44 ; size 16 in. by 5½ in. ; fairly good, modern Bengali handwriting ; seven or eight lines in a page.

Pāda VI. (*subanta*) of the same work.

It begins :

वासभागेन सद्वाम दक्षिणे लक्षणान्वितं ।
नीलोत्पलदलश्यामं श्रीरामं प्रणामाम्यहं ॥

उक्तस्य सुप्रत्ययस्य कार्यार्थं ताप्रकृतिकार्यार्थं च सुबन्धादमारभमाणो जसादीनां जकारादिप्रसङ्गे सर्वोपसंग्राहकं सूच-
माह । लुक् ।

It ends : इति श्रीवंशीवदनकविचत्प्रदिवरचिते व्याक-
रणादर्शे सुबन्धादविवरणो नाम पठः क्रिरणः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

829.

1495a. Foll. 59 ; size 15½ in. by 5¾ in. ; good, clear, modern Bengali handwriting ; seven lines in a page.

Pāda VII. (*saṃśāsa*) of *Vamśivadana*'s commentary.

It begins :

सुखेन शेरते सन्तः शरणे यत्पदासुजे ।
इन्द्रनीलमणिश्यामं श्रीरामं प्रणामाम्यहं ॥
तत् ॥ समाप्तो इनेन विधीयते ०

It ends :

वचःसंपत्तिदायित्वं सुनेः पञ्चाननस्य च ।
निविडाशानतो मुक्तिनै वंशीवदनाद्विना ॥

समाप्तिप्रणी समाप्ता इति । लिखितं श्रीवामाशङ्करर्षमण्ड-
(see next MS., copied by the same, A.D. 1789) ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

830.

1472. Foll. 420 ; size 16 in. by 5½ in. ; well written, in the Bengali character, by *Umāśāṅkarāśarman*, in A.D. 1789 ; seven, sometimes eight, lines in a page.

Vyākāradīpikā, another exposition of *Goyī-candra*'s *Samkshiptasāra-tīkā*, by [Nārāyaṇa] *Nyāyapāñcānana*, son of [Bāṇeśvara] *Vidyāvīnoda*. Complete, with the exception of *pāda* IV.

It begins :

नन्ना श्रीहरिचरणं कृत्वा शरणं पितुः पदं च मत्तं ।
विमलधियो हितजननी क्रियते व्याकारदीपिका यत्तात् ॥
को इषि न्यायपुराणे काव्यनिचयालङ्घारवैशेषिक-
व्याकारमुत्तिनाटकस्मृतिगुरुविद्याविनोदः स्थितः ।
तत्पुत्रस्य विचारनिमलमतः श्रीन्यायपञ्चानन
चौत्सुक्यं सुधियो विधाय चिमलां सृगवलु वाचां हितां ॥

I. *Sandhipāda* ends fol. 64b : इति पूर्वेशामिकुल-
कलानिधिमहामहोपाध्यायविद्याविनोदाचार्योत्तम-श्री-
न्यायपञ्चाननकृताणां व्याकारदीपिकार्यां प्रथमः सन्त्य-
पादः समाप्तः ॥

II. *Tinantapāda* beg. : कालचयमध्ये वर्तमानस्य
पुरोवत्तिलेन मुख्यत्वाद् वर्तमानकाले विहितप्रत्ययं
विदधत् ० It ends fol. 170b, where the copyist's name is given.

III. *Kridantapāda* beg. : तिङ्ग्रात्ययं समाप्तं कृत्प्रत्ययं
प्रक्रममाणः तिङ्ग्रस्मिणौ शत्रूशानौ विदधदाह ॥ लृ-
लृद्वत् ॥

[IV. *Taddhitapāda* wanting.]

V. *Kārakapāda* beg. (fol. 220) : क्रिया ॥ नन्न
प्रकृतिप्रत्ययागमादेशोपादानेन शब्दशासनं व्याकरणं
तद्विज्ञात्वा तत्र वार्यार्थं क्रियामुख्यप्रयोजकादेव्यकरणात् ०
Dated : शाके भूमीन्दुश्लावनिपरिणामिते ॥

VI. *Subantapāda* begins (fol. 291) : सुप्रत्यय-
मुक्ता तत्र वार्यार्थं वर्षे सुबन्धादमारभमाणो जसादीनां
जकारादिप्रसङ्गे सर्वोपसंग्राहकलक्षणमाह ।

VII. *Samāsapāda* beg. (fol. 345) : समाप्तव्य-
स्त्रैव ज्ञातार्थत्वाद् तत्प्रत्ययमकृत्वा तद्विशेषलक्षणमाह ।

It ends :

ैयाकरणकवीन्द्रानुपगच्छत चेद् जिजीविषा दूरे ।

स्नामशुल (!) उदितो इयं स्वातः पच्चाननो यस्मात् ॥ ०

For the same author's *Prākritapāda*, see Aufrecht, Cat. Bodl., no. 413; *Ganaprakāśa*, below, no. 838; [*Amarakosha*-] *Śabdārthasandīpikā*, no. 964; commentary on *Bhāṭṭikāvya*, no. 922.

[H. T. COLEBROOKE.]

831.

1400. Foll. 95; size 13 in. by 4½ in.; good, modern Bengālī handwriting; eight lines in a page.

Kaumudī (*Goyīcandrikā*), another exposition of *Goyīcandra*'s *Samkshiptasāraṭīkā*, by *Abhirāma Vidyālankāra*.

Pāda II. (*tinanta*).

It begins: वर्तमानकालस्य पुरोविष्वात् तिङ्गशब्देन लडादिव्यपदेशाच्च मुख्यत्वेन वर्तमानकालीनतिङ्गदिलभग्यमादाद्युपच्यति । धातोः । ०

It ends: इत्यौत्थासनिक* इत्यादि उत्थस्य उत्थितस्य राज्ञ आसनमहैतीति तदैत्यादाविति टीका ॥ इति वन्धाधाटी-यग्यथडकुलोद्व- श्रीयुताभिरामविद्यालङ्कारभट्टाचार्यकृतौ सं-क्षिप्तसारटीकाव्याख्याने कौमुदीं गोयीचन्द्रिकायां तिङ्गतपादः समाप्तः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

832.

1404. Foll. 91; size 13 in. by 4½ in.; Bengālī character; by the same hand as the preceding M.S.; eight lines in a page.

Pāda V. (*kāraka*) of *Abhirāma Vidyālankāra*'s commentary.

Begins: विहितद्वितादपि नामः कर्त्तादिसंज्ञाविधान-पूर्वकं प्रथमादिविभक्तिविधानार्थतद्वितापादाननरं कारकपदम्-रभमाणः कारकेषु मुख्यार्थात् कर्तुलेखणं प्रथममिदधाति ॥ क्रियेति ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

* *Keśava Tarkapañcānana* (MS. 722) explains it thus: औत्थासनिक इति उत्थायासनं दीयते राजादितिरिति अन्युद्दिश्य राजा नाम्यत्पीयते अस्मै आसनमपि दीयते इत्य-विधिमस्य ह्येम् ॥

833.

941. Foll. 88; size 12 in. by 5½ in.; legibly written, in the Bengālī character, by two recent hands; foll. 1-15, thirteen or fourteen lines, afterwards ten lines in a page.

Scholia on *Goyīcandra*'s *Samkshiptasāraṭīkā*, by *Candraśekhara Vidyālankāra* and *Harirāma Vācaspati*. *Pūdas* I. II. V. VI. VII.

I. *Sandhipāda* beg. fol. 16b : आचार्यकृतपद्मक्ष-र्थंसंगतयः ॥ नन्वादाविति किमधैमिति कथं निरवोचत चस्यविभिन्नादिपदेन गगणमाच्छेदे गगणायतीत्यत्र वृद्धिने प्रसज्जेत् उच्यते । अनेकवर्णविहिताच्चत्वेन धातोरस्य कथादित्वात्तथा न स्यात् ॥ ०

Fol. 22b : इति सन्धिटीका किमत्पद्मिष्टिप्परः । अथ सन्धिधिकारः ।

It ends fol. 29 : पठादित्वमङ्गीकृतमिति संगच्छते इति संषेपः ॥

II. *Tinantapāda* beg. ib. : ननु प्राभावयदित्यादौ ॥

Fol. 51 : इति तिङ्गनाधिकारे क्रियनि ॥ अथ तिङ्गनाधिकारः ।

It ends fol. 62 : इति श्रीचन्द्रशेखरविद्यालङ्कार-कृतायामर्थबोधन्यां द्वितीयतिङ्गनाधादः समाप्तः ॥

[III. *Kridantapāda*; IV. *Taddhītāpāda* wanting].

V. *Kārakapāda*, foll. 1-15; begins;

प्रणम्य परमेशानं हरिरामः सतां मुदे ।

संस्क्रिप्तसारतद्वीकादुवोर्धं कुरुते स्मुदे ॥

अथ कारकाधिकारः । कर्त्रां स्वसाध्यक्रिया साध्यादा-धारत्वेन तथाविधितस्कलाधारत्वेन चैतन्यया करणीयमे-तन्मया स्वकर्तृक्रियया प्रापणीयं वेत्यादि ।

Fol. 9a has been left blank, there being a lacuna.

It ends: नैवाच्येषां स्वारसिकप्रयोगे इत्यवधेयमत एवोभादिशब्दानां हेत्वर्थयोगे स्वारसिकमखिलविभक्ति-विधानं कदापि नाशकनीयमित्युपायमतं बोध्यं ॥ अते गुह्यादुकायै नमः [श्रीयादवेन्द्रशर्मा daubed over with yellow orpiment].

VI. *Subantapāda* beg. fol. 62: अथ सुबन्नाधि-
कारः । स्वःपूर्वकं तस्य पूर्वस्त्रियादिकमेव भवतीति । °
It ends fol. 69b: प्रमादं चदतः प्रमाद एव इति
बोधमिति संक्षेपः ॥

VII. *Samāsapāda* beg. ib. अथ समासाधिकारः ।
न चोक्तरपदार्थप्रधानतां तत्पुरुषस्य °

It ends: अनुमेये अनुमानविषये अनुमायकेनानुमा-
नकर्त्री अवश्यं भावमिति तेनैवानुमानसाधनं रूपात्
प्रयुक्त इयर्थः इयनुमायकेनेति प्रमादञ्चमनुमानेति बो-
धमिति हेयमिति वा इति संक्षेपः ॥

नासा वै विष्णुरासस्तु विग्रपूजनसादरः ।

अलेखर्णि वुद्धिदां देतां हरिरामजटिप्पर्णि ॥

The margin of the last page has the title, in Devanāgarī, संक्षिप्तसारटीप्पणी हरोरा-
मवाचस्पतिकृता ॥

The last three leaves are numbered 89–91; three leaves being apparently wanting after fol. 85.

[H. T. COLEBROOKE.]

834.

1494b. Foll. 36 (foll. 16–50 of vol.); size 15½ in. by 5 in.; fair, recent Bengāli handwriting; seven lines in a page.

Uṇādipariśishta, a supplementary chapter of the *Samkshiptasāra* on *uṇadi* affixes, consisting of 196 *sūtras*, with a *vritti*; by *Kramadiśvara* and (revised by) *Jumaranandin*. It begins:

वादेण्णादिवौतादौ ॥ वातादौ वाच्ये वादेर्थातोस्त्वरे उणा-
दिर्भवति । आदेशागमगुणवृद्धिहस्तादयो यथासंभवं परिकल्पनी-
याः । वा वायुर्वौतः । बन्ध अनुरूपतिः सुहृच । °

It ends: इति श्रीक्रमदीश्वरकृतौ श्रीमञ्जुमरनन्दपरिशोधितायां वृत्तौ उणादिपादः समाप्तः ॥ लिखितं श्रीरुद्रेश्वरदे-
वशर्मणा ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

835.

1494a. Foll. 15; size 16 in. by 5½ in.; indifferent, recent Bengāli handwriting; seven lines in a page.

Pariśishta (supplement) to the fourth chapter, or *taddhita-pāda*, of the *Samkshiptasāra*, in aphorisms, with a *vritti*, by *Jumaranandin* (?). The MS. begins with a (defective) *ūryā* stanza which should belong to *Goyicandra*'s commentary; viz.:

[जुमरनन्दपरिशोधितभागात् । ° see next MS.]

स्त्रीपुंसाभ्यां नण् तद्वन्दादौ ॥ स्त्रीणां वृद्धं स्त्रैणं पौर्णं ।
नीलो धात्यादेस्त्वदेवे । धात्यीनं मौद्रीनं । °

It ends: अनुकुपुंसस्याच । खट्टाका । खट्टिका (l.
खट्टिका) ॥ समाप्तस्थायं परिशिष्टमूलः ॥

Fol. 1a contains the title, in Devanāgarī, गोयीचन्द्रकृतसंक्षेपपरिशिष्टसंक्षिप्तसारका ॥

For the Oxf. MS.—the colophon of which runs: इति वादीन्द्रचन्द्रवृद्धामणिमहापरिषिद्धिः श्रीक्रमटीश्व-
रकृतौ संक्षिप्तसारे महाराजाधिराजश्रीमञ्जुमरनन्दपरिशोधि-
तायां वृत्तौ रसवतां चतुर्थतद्वितये परिशिष्टमूलं समाप्तं—see
Aufrecht Cat., no. 393 A.

[H. T. COLEBROOKE.]

836.

1476. Foll. 69; size 15½ in. by 5½ in.; fairly good, recent Bengāli handwriting; seven or eight lines in a page.

Goyicandra's commentary on the (*Taddhita-*)
Pariśishta. It begins: श्रीमञ्ज-

जुमरनन्दपरिशोधितभागात् (l.) परिशिष्टमित्यत् क्रिचित् ।
तत्संपूर्णं कुरुते गोयीचन्द्रः प्रकीर्णया वृद्धा ॥

स्त्रीपुंसाभ्यां नण् तद्वन्दादयौ । तद्वन्दादयो यावत्त स्वार्थः
प्रागुक्तास्तेषु वाच्येषु स्त्रीपुंस इत्येताभ्यामुत्तरे नण् भवति ।
स्त्रैणं पौर्णं । इयादाविद्यकारलुक् स्त्रीणां वृद्धं स्त्रीषु भवं स्त्री-
भ्यो हत्तं स्त्रीभ्य आगतं स्त्रीणामिदमित्यादयो उर्थी चत्वर्गलब्ध्याः ।
स्त्रीयां स्त्रैणी पौर्णी नदादित्वादौ बहुलवचनाहङ्कारे विकल्प-
मस्येच्छनि स्त्रैणं स्त्रीत्वं पौर्णं पुंसत्वं । तद्वन्दादाविति किं स्त्री-
वत् पुंसत् ॥ योनो धात्यादेस्त्वदेवे ॥ स्त्रैं धात्यादेस्त्वदित्यस्थानं
धात्यादिवचकाच्छब्दात् तत्वेत्वाच्ये योनो भवति । धात्यश-
ब्देनाच तद्विशेषवाच्चिन्तः शब्दा गृह्णन्ते न ह धात्यशब्दः । यतः
क्षिति स्त्रैप्रमहणं छाचिदर्थं ग्रहणमित्यादिविशेषप्रतिपक्षिव्यां-

स्थानत एव भागवृत्तिकारस्तु धार्मीनमित्युदाजहार मौहीनं
कौलूत्थीनं कौद्रवीणं ॥

It ends : पुंसस्यैवाकारस्य स्थाने इति कृते विकल्पस्या-
भावात् नियमस्तुतिर्वित्ति ॥ इत्योत्थासनिकश्रीगोयीचन्द्रविरचि-
त्तनुमरनन्दिपरिश्चोधितपरिशिष्टं समाप्तं ॥ after which, in
Devanāgarī, जुमरपरिशिष्टव्याख्या गोयीचन्द्र ०

[H. T. COLEBROOKE.]

837.

721c. Foll. 24; size 16 in. by 5 in.;
recent, somewhat stiff, Bengāli handwriting;
nine or ten lines in a page.

Jñāpakāvalī, an exposition of a collection of
jñāpakas, or indicator *sūtras*, supposed to be
contained in the *Saṃkshiptasāra*, by *Haragovinda*
Vacaspati. *Pādas* I.-III.

I. *Sandhipāda* begins :

नत्वा हरि भजद्वोधाभिदं तनोति
संगृह्य शूर्वसुधियां हि नयानुसारात् ।
वालुप्रवोधिनकृते ज्ञापकालिमेतां
संबिन्दिसारजलभेद्यरणाय कृश्चित् ॥
अत्र संधार्दिपादोक्तलक्षणेष्विति यत्र हि ।
ज्ञापकत्वं क्रमाद्वार्थं तदेवेति नियम्यते ॥
यत्र यज्ञापकं याद्यं कथनीयं विविच्यते ।
सूत्रानुसारिता स्वेषां नात्र ज्ञापानुसारिता ॥
यानि टीकाकृतोक्तानि टिष्ठनीकृद्विरेव च ।
ज्ञापकान्यत्र लिख्यन्ते तान्यक्ताशुद्धये ॥
सन्धार्दिपादं वाचानि यथामति यथा द्युधाः ।
पूर्वापरानुसंधानाद न दूषाण्यनुकम्पया ॥
वृद्धिः ॥ अडसानिकानामादैजारालैचामादेशानां यथा-
क्रमत्वं द्वोध्यं । एतज्ञापकं ०

II. *Tināntapāda* begins fol. 7 :

गोपीनाथपदं नत्वा वित्तनोति सतां मुदे ।
तिडन्ते हरगोविन्दः सूत्राणां ज्ञापकावलीं ॥ धातोः ॥ ०

III. *Kridantapāda* begins fol. 18b :

प्रणम्य गोपीजनवज्ञभास्त्रं
सतां प्रवोधाय बृद्धतापादे ।
तनोति हि ज्ञापकपद्मेतां
यत्नाद्वारश्चात्रहिताभिलाषी ॥

नियामकं यद्यपि सर्वैसाधकं
कृत्तद्वितान्येष्विभानमत्ति ।

अनन्यसापेक्षमयो तथापि
अङ्गोकृतत्वेन क्रियत्सु वस्ये ॥ लृ ॥ ०

For a *Jñāpakasamuccaya* relating to *Pāni-ni*'s Grammar, see Aufrecht, Cat. Bodl., no. 353.

[H. T. COLEBROOKE.]

838.

1496. Foll. 65; size 15 $\frac{3}{4}$ in. by 5 $\frac{1}{2}$ in.;
fairly good, modern Bengāli handwriting, eight
lines in a page.

Ganaprakāśa, a commentary on the *gāṇas* of
the *Saṃkshiptasāra*, by [Nārāyaṇa] *Nyāyapañcā-
nana*, son of [Bāṇeśvara] *Vidyāvīnoda*.

It begins :

नत्वा कृष्णपदद्वन्द्वमर्चितैकालसाधनं ।
गणप्रकाशः क्रियते न्यायपञ्चाननेन च* ॥
दृष्टोपाधायसर्वैस्वं धातुपारायणादिकं ।
असंदेहाय साम्यन्ति प्रकृतिप्रत्ययैर्गणाः ॥
शास्त्रान्तरेषु दृष्टा ये ते इपि साध्याः प्रयत्नतः ।
वृद्धिपादानुरोधेन टीकाव्याख्यानतस्तथा ॥

प्रकृतिप्रत्ययैरिति बहुवचनस्याद्यत्वादागमनादेशयोग्यहर्यणः ॥
अज्ञा अत्यार्थं नश्युपपदे जनी प्रादुर्भावे इत्यस्मात् अत्येन समयेन
जायते इतर्थे अन्यतो इपि दृश्यते इति इः दिव्यादनलुक् अथवा
अज्ञ गतिश्वेषनयोः पठादित्वादः अनडक्येषु वीरिति न वी-
भावः ॥ १ ॥ इल ग्रेरणे चुरादिः एत्यते प्रेयते इति लिखादेरक
इति अक्षः इलयोरेकस्मरणात् इत्वं इडका ॥ २ ॥ अशू व्याप्तौ
विशादित्वात् वः अश्वा ॥ ३ ॥ ०

The *gāṇa* अन्यादि is followed by ब्रौद्यादि fol. 2b;
दैवयज्ञादि fol. 3; नदादि ib.; मात्रादि fol. 6; शत्र्यादि
fol. 6b; इन्द्रादि ib.; एकादि 7a; अग्न्यादि ib.; भिक्षादि
7b; खण्डिकादि ib.; पाशादि 8; कुन्तुमादि 8b; मरुत्वादि
ib.; राजन्यादि ib.; भौतिक्यादि 9b; ऐमुकार्यादि ib;
वसन्तादि 10b; उक्त्यादि 11; शिवादि 11b; विदादि 14b;
उदुष्टरादि 16b; बाह्यादि ib.; आसादि 18; कुर्वादि 18b;
मुधादि 20; सुभगादि 22; रेवत्यादि 22b; जगतादि 23;

* Orig.: क्रियते श्रीन्यायपञ्चाननश्वैर्गणा ॥

तिकादि ib.; वाकिनादि 24; भागवित्त्यादि 24b; गर्मादि ib.; अश्वादि 28; कुञ्जादि 31; सुवास्त्रादि 31b; संकलादि 32; तृणादि 33; प्रेशादि ib.; अश्वादि 33b; सख्यादि 34; संकाशादि 34b; बलादि 35; पश्चादि ib.; कर्णादि 35b; सुतङ्गमादि 36; वराहादि 36b; कुमुदादि 37; अरीहणादि 37b; कृशाश्वादि 38b; चृष्णादि 39; गर्वादि 40; काशादि ib.; मध्यादि 40b; उत्करादि 41; नडादि 42b; अथ शेषो उद्धिकारीयगणाः साध्यने—वाहीकादिः 42b; कञ्जादि 43b; कश्चादि 44; नद्यादि 44b; कादि ib.; दिवादि 45; काश्यादि ib.; धूमादि 45b; गहादि 46b; अध्यात्मादि 48; दिशादि ib.; मुखादि 49; अङ्गुल्यादि ib.; चृग्यनाति ib.; चृगादि 50; शुरिङ्कादि ib.; सीतान्वेषणादि 50b; मित्त्वादि ib.; शिखिकादि 51; शौनकादि 51b; मश्विकादि 52; कुलालादि ib.; रैविकादि 52b; वित्तादि ib.; रजतादि 53; पलाशादि 53b; शरादि 54; उत्सादि ib.; अश्वपत्यादि 55; दण्डादि 55b; दशिणादि 56; छिदादि ib.; अश्वादि ib.; वातादि 56b; आठकादि ib.; पर्णादि ib.; वेतनादि 57; वस्त्रादि ib.; उत्सङ्गादि ib.; भस्त्रादि 57b; अक्षयूतादि ib.; अुष्टादि ib.; महानाम्न्यादि 58; संतापादि ib.; उत्थापनादि 58b; धनादि ib.; योजनादि 59; उत्तरादि ib.; पारायणादि ib.; प्रभूतादि ib.; अनुपदादि ib.; अर्चादि 59b; महिष्यादि ib.; केशरादि ib.; छत्रादि 60; युगादि 60b; प्रतिजनादि ib.; क्षयादि ib.; पश्यादि 61; राजादि ib.; खलादि ib.; गचादि ib.; अपूपादि 61b; चतुरादि 62; पृथ्वादि ib.; दृढादि 62b; ब्राह्मणादि 63; मित्रादि 64; पुरोहितादि 64b; उत्तात्रादि ib.; युवादि or मनोज्ञादि, which beg. ib. युवा ॥ यु मिश्वले वृषादेरवित्यन् उवादेशो युवन् ॥ १ ॥ it ends: ग्रामस्य कुमारः यामकुमार ॥ २२ ॥ बहूनलतीयह् बहुल ॥ २३ ॥ सह एति अयते वा इण् गतौ अय गतौ वा पचादित्वानङ्गः सहाय ॥ २४ ॥ दृढु वृद्धौ तः वृद्धः ॥ २५ ॥ मनोज्ञादिराकृतिगणाः ॥

इति पूर्वप्रामिकुलकलानिधिमहोपाध्यायविद्याविनोदान्तर्जन्मदाचार्यपञ्चाननकृतो गणप्रकाशः संपूर्णः ॥

एकः पञ्चाननः श्रीमान् परिहातः शितिमहाले ।
नात्ति अश्विन्दयो ऽपि युमरामरभट्टिनि ॥

For the author's commentaries here referred to, see above, no. 830.

The *Ganapradīpa* is frequently, *Goyēcandra* occasionally, quoted by the author.

[H. T. COLEBROOKE.]

839.

1178. Fol. 124; size 13½ in. by 4½ in; legibly written, in the Bengali character, at the beginning of the present century; seven lines in a page.

Ganamārtanda, a commentary on the *Dhūtupūtha* of the *Saṅkshiptasūtra*, by *Nrisiṅha Tarkapāñcānana*, son of *Kuśala Tarkabhuśhara* (a descendant of *Caṇḍīdāsa Bhaṭṭācāryacūḍāmanī*, author of a commentary on the *Kāvya-prakāśa*).

It begins :

चरिङ्दासकुलाक्षकैः कुशलस्तर्कभूमयाः ।

नृसिंहस्तस्तुतो वक्ति गणवृत्तिं नतो हर्ति ॥ १ ॥

धीरश्रीलनृसिंहजे मुखकुले जातः कवीनां रविर् विद्यानामनुकम्पया वितरणे महां सुपर्वद्वमः ।

नानाशास्त्रविचारचारुचतुरो उलंकारटीकाकृतिर्

भट्टाचार्यशिरोमणिर्विजयते श्रीचरिङ्दासाभिधः ॥ २ ॥

चन्नारीक्षनिभे शास्त्रे इपारे कोशपि न पारणः ।

चिरं तथार्थं कृतिनः कृतौ यस्ते चित्तनवते ॥ ३ ॥

भादिदशगणा इत्याकाङ्क्षाकाङ्क्षितदशगणनिवन्धनाविष्कु- वाणो ग्रन्थकृत् सर्वधात्वर्थापकार्थकत्वेन ग्राहनत्वात् प्रथमतो निर्दिष्टं भूधातुं निर्दिशति । भू सज्जायां । एकस्तरवाहूकारो न चिह्नायैः । तदुक्तं ।

दिर्षीवेवीदरिचोर्णूजागतीनां चिरेञ्जिरे ।

एकस्तरकथातुनां नानुबन्धो विधीयते ॥ ० ॥

Then follows (fol. 4) अत सातत्यगमने । सातत्यगमनं नैरलयेण चरणं । अतति वातः । भावे । अत्यते । गतेस्त्रेश्य- रहितत्वादकर्मकात्मं । अतति पदातिः ॥ चिरीं संज्ञाने । संज्ञा- नमवबोधः । ० अुतिर् आसेचने । ० अुतिर् लारणे । ०

इति भूवर्जं तवगीनाः fol. 8b; इति पवगीनाः fol. 12b; इति कवगीनाः fol. 14; इति चवगीनाः fol. 19b; इति द्ववगीनाः fol. 24; इति याद्यनाः fol. 29; (इति जप्ता- नाः) इति उदात्ता उदात्तेः सेऽ ॥ अनिङ्कारिका । fol. 35b; इति परस्मैभाषास्त्रवर्जमनुदात्ता अनिङ्कः अजनाः ॥ अथात्म- भाषाः ॥ यतो प्रयत्ने । ० fol. 43b; इत्यात्मनेभाषा उदात्ता अनुदात्तेः सेऽ ॥ fol. 59b; इत्यनुदात्ता अनुदात्तेः fol. 60; इत्यनुदात्ता अनिङ्कः fol. 61b; इत्यात्मनेभाषा डोङ्मृतय उदात्ता स्मयतिप्रभूतयो डित् । अथोभयर्पदिनः fol. 62; इति

विभागिताः ॥ द्युत आदीभौं etc. द्युतादि, घटादि, फणादि, चलादि, यज्ञादि.—The several sections end as follows:—

- I. आसीदम्भपतेराहिंश्छट्टजाते निशापतौ ।
द्येम्यश्टः शानिराम उचितो घोपनेत्रकः ॥
वक्ष्मेलिपुरस्कारो देवाइवट्टयोगतः ।
चरिदासः सुतो जडे सर्वशास्त्रविशारदः ॥
चरिदासकुलोप्तवस्तर्कैपच्चाननाभिधः ।
नृसिंहो गणमार्जेषु भारदिवृत्तिं निरुक्तवान् ॥ fol. 78.
- II. सनाभिधो [लभ्यो?] वन्द्यः श्रीकान्तो नेत्रयोजः ।
उचितो चरिदासस्य द्वावेतौ कुलभूपणौ ॥
गदुरो गोपिकानाथो महानन्दो युधिष्ठिरः ।
श्रीनाथो जङ्गिरे पच्च चरिदासस्य सूनवः ॥
गोपीनाथकुले जातस्तर्कैपच्चाननाभिधः ।
नृसिंहो गणमार्जेषु इदादिवृत्तिं निरुक्तवान् ॥ fol. 85b.
- III. गोपीनाथस्याहिरासीत् जगच्छृ. मध्योः सुते ।
सानन्दश्च तथा विद्यानन्दो इननन्दश्च माधवः ॥
विनायककवीन्द्रश्च पुण्डरीकश्च वज्रः ।
ज्ञानानन्द इमे ख्याता गोपीनाथस्य सूनवः ॥
माध[व]स्य कुलोप्तवस्तर्कैपच्चाननाभिधः ।
नृसिंहो गणमार्जेषु द्वादिवृत्तिं निरुक्तवान् ॥ fol. 87b.
- IV. आर्हिरादौ जगच्छृ माधवस्य सुतो भवत् ।
विद्याधरकुलोप्तवे इननाथ्ये चट्टजे तातः ॥
नृनष्टेयो घोपरचुः द्येम्यश्टपुराइङ्कः ।
नयनो भुवनो भोलानाथो हैवकिननन्दः ॥
गणेशश्च मुकुन्दश्च षड्ते माधवामज्ञाः ।
नयनन्वयसंभूतस्तर्कैपच्चाननाभिधः ॥
नृसिंहो गणमार्जेषु द्विवृत्तिमुक्तवान् ॥ fol. 96.
- V. नयनस्य षमोच्छृ [? पमाच्छृ] दैवकीगाङ्गजे तथा ।
भगवच्छृके चार्हिंश्यो धं (i.e. वन्द्यो?) महुराधवौ ॥
द्यम्यो वाणीनाथयोषश्चत्तारो जङ्गिरे सुताः ।
सदानन्दश्च कुमुदो भवानन्दश्च यादवः ॥
कुमुदाभिजनोप्तवस्तर्कैपच्चाननाभिधः ।
नृसिंहो गणमार्जेषु खादिवृत्तिं निरुक्तवान् ॥ fol. 99b.
- VI. Beg. तुद व्यथने ॥ व्यथनं दुःखोपादनं । तुदति तुदते
पितृनोक्तिलोकं ।
ततस्तिशिरसं तस्य ग्रावृश्चज्ञस्यो धनं ।
अमध्यात् सारथिं चास्य भूरिभिश्चातुदच्छृ ॥ (Bharti.
अस्य रावणस्य । अरुकुदः ॥ तुद प्रेरणे ॥ [17, 89].

- यदुपच्चाननो वन्द्यो लभ्यः कुमुदसंज्ञिनः ।
आर्हिंश्च द्वारकानाथे कृष्णानन्दे च चट्टजे ॥
गङ्गाहरिः श्रीहरिश्च कुमुदस्य सुतावुभौ ।
कौमुदिः श्रीहरिर्वाच्स्पतिस्तस्य कुलोङ्गवः ॥
नृसिंहो गणमार्जेषु तुदादिवृत्तिमुक्तवान् ॥ fol. 106b.
- VII. आर्हिंश्छट्टजानन्दे आसीत् [श्री] हरिसंज्ञिनः ।
लभ्यो वन्द्यः इयामदासो यदुपच्चाननामजः ॥
इयामादिचरणो रामचरणः श्रीहरेः सुतौ ।
विद्यावागीषसंज्ञस्य इयामस्य कुलसंभवः ॥
नृसिंहो गणमार्जेषु रुधादिवृत्तिमुक्तवान् ॥ fol. 108.
- VIII. आर्हिंश्छट्टयणश्यामसुनौ (!) जानकिनाथके ।
इयामस्य लभ्यो वं सीतारामात्यः इयामदासजः ॥
गोपालः कृष्णरामश्च प्राणकृष्णश्च सूनवः ।
सार्वभौमः इयामसुतो गोपालस्तसुतामजः ॥
नृसिंहो गणमार्जेषु तनादिवृत्तिमुक्तवान् ॥ fol. 109.
- IX. गोपालसार्वभौमस्य आर्हिरानन्दिचट्टके ।
कुशलः सुवलो रामनाथस्य सुतास्तयः ॥
सार्वभौमसुतो भीरः कुशलस्तर्कैभूपणः ।
तसुतो गणमार्जेषु त्रयादिवृत्तिं निरुक्तवान् ॥ fol. 110b.
- X. कुशलस्य गदो वन्द्यः लभ्यः कृष्णाख्यचट्टजे ।
आर्हिः सुतो नृसिंहाख्यस्तर्कैपच्चाननाभिधः ॥
तर्कैपच्चाननस्तर्कैभूपणस्य सुतः कृती ।
नृसिंहो गणमार्जेषु चुरादिवृत्तिमुक्तवान् ॥ fol. 122.

It ends :

- पितृपूर्वदशापन्ने चट्टे गोलकसंज्ञके ।
राजीवचट्टे च गुरुप्रसादाभिधचट्टजः ॥
चित्वार्हिनरसिंहस्य प्रजज्ञाते सुतावुभौ ।
रमाकान्तश्रीकान्तौ [च?] चरिदंशाङ्गभास्तरौ ॥
नृसिंहमुखसंतानचरिदासकुलोङ्गवः ।
नृसिंहः सौचधातूनां गणवृत्तिं निरुक्तवान् ॥
काव्यवाच्यपदैः सूतैः प्रसिद्धा धातवो मया ।
प्रसाधिताः प्रसाध्यनामये माच्यविचक्षयैः ॥
वैष्णव्यतमाच्छृके सर्वशास्त्रेष्ययो गणे ।
तमोऽप्यहः प्रथालो मे मार्जेषु मेष्वरजितः ॥
सर्वशास्त्रेष्य धातुगणं वेत्ति न यो जनः ।
असौ पशुसमः शास्त्रे सुरभृत्विवर्जितः ॥
हरिपादयुगाङ्गालिस्तर्कैपच्चाननाभिधः ।
केतुग्रामनिवासिश्रीनृसिंहो गणवृत्तिकृत ॥

गङ्गातीरं रगत्याम् उद्धारणपुराख्यकः ।
तस्मात्पश्चिमगच्छौ केनुग्रामाभिधा पुरो ॥

इति शिवे ॥ शकाब्दः १७२८ ॥ ० ॥ लिखितं श्रोवंशीव-
दनदेवशर्मणः ॥

The back of the last leaf has the title
Nrisinhalapāñcānanakṛita Samkshiptasāra-Ganapṛitti.
[H. T. COLEBROOKE.]

840.

1172D. Foll. 88; size 13½ in. by 4½ in.;
good, recent Bengali handwriting; four lines
in a page.

Dhūturaññivalī, a versified *Dhātupūṭha*, com-
posed in A.D. 1764, by *Rādhākrishṇa Śarman*.

It begins:

भास्त्रदेवगणेश्वरं तनुमनोवागिभः प्रणम्याश्वरं
श्रीशं शङ्करमस्य तत्परमपि यत्क्षयद्वज्जन्मनुदे ।
राधाकृष्णधरामरेण रचिता या धातुरलावली
सा धार्यो तु गणे सतामलमिव प्रद्योततामप्यसौ ॥
धातुसत्रेषु धातूनां नामानुकूलेन्ता ।
अतस्ततः सुभज्जुक् च सूत्राणां वेदवज्जया ॥
बाहुस्त्यालुक्त चित्तस्य सुपो लोपो च नेष्टते ।
स्कवाक्यस्तु धातूनामनुबन्धः परोदितः ॥ ० ॥ ० ॥
परस्मैपदिनः स्थान आत्मनेपदिनस्तथा ।
क्रमात्परपदीयेवं वाक्यमात्मपदीति च ॥
भादिरदादिजुहोतिदिवार्दिद्वादितुदादिकर्त्तुरधरतनादि- ।
त्र्यादिचुरादिगणा दश कथिताः सूत्रागमभवलोकप्रथिताः ॥
पाठस्था अपि बहवो विदिता इतीह चतुर्विधधातव उदिताः ।
अथ भूपूर्वककितपर्यंतं प्रवदाम्यहमिह परपदवंतं ॥
भू चत्रायामथ चित्ती संज्ञाने उसौ सकर्मकः ।
निद्राव्यसे त्वकर्माय च्युतिरासेचनार्थकः ॥
स्तुतिर द्वारणे दन्यसादिश्वायं प्रचक्ष्यते ।
आकुलीकरणे मन्य द्विकर्मा खादू भश्यते ॥ ० etc.
tavarga, kavarga, cavarga, tavarga, pavarga, etc.
lukkārṇla; svarānta;
एते परस्मैपदिनो उथात्मनेपदिनो यथा । ० foll. 9b.; इति ०
चादिरादिप्रकाशः foll. 18; ० अदादिस्त्रितीयप्रकाशः foll.
19b.; ० द्वादिप्रकाशः foll. 20; (दिवादि) तुर्यप्रकाशः foll.
23; ० सुन्नादिः पञ्चमस्त्रियप्रकाशः foll. 23b.; ० तुदादिः भष्टः

प्रकाशः foll. 23; ० सप्तमो रूथादिप्रकाशः foll. 27; ० तत्त्वादि
foll. 27b; ब्राह्मिः foll. 23b.

The author, who seems to belong to the *Jaumara* school, professes to have made use chiefly of *Maitreya Rakshita's* and *Ramāñjanāth's* works.

It ends:

इति बहुविधधातुधातुरलावली या
वरच्च स्त्रिवन्धा श्रीयुतेनाच्युतेन ।
चरमगणचुरादिनौम तस्याः प्रकाशो
दशम उपरतः श्रीकृष्ण एतेन तुष्टात् ॥ ० ॥
सुवर्णधातुसत्रेण ग्रथिता सुधियश्चिरं ।
नूला रलावली यानात् कशदस्या क्रियतामियं ॥
भट्टाचार्यः कामदेवाभिधानस्तज्जः सीतारामविद्यानिवासः ।
तत्पुत्रो यः श्रीहरिस्त्रावैसंज्ञस्तुतुभ्रान्तकारिकैवाविरासीत् ॥
धातुप्रदीपगणसूत्रमनोरमादेर्
धात्वावलीवलितगर्भनिदेश एषः ।
संदर्भ आविरभवन्निरवद्यपद्यः
घण्नागरागधरणीगणिते शकाद्ये ॥ १६६६ ॥
सार्वभौमोपाधिकेन श्रीराधाकृष्णशर्मणः ।
धातुरलावलीग्रन्थः कृतः संपूर्णतां गतः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

841.

1494 e, d. Foll. 3 and 13 resp.; size 16 in.
by 5½ in.; fair modern Bengali handwriting;
7 and 8 lines in a page resp.

I. Foll. 51-53 of vol., *Vasudhātukūrikā*, a set of 17 memorial stanzas (in mixed metres), containing the roots which, in the *Dhātupūṭha*, are *anudāttetah* (*anudāttalopinah*, *atmanepadinah*) and *sraritetah* (*ubhayapadinah*). The roots are arranged according to the classes, and, in each class, principally according to the last radical. It begins:

दृष्ट्वाशिरुचिद्वितां श्चित्तिवृत्तोर्यन्येयतिश्रान्त्ययोर्
व्यज्ञानामरलां तथा श्विमश्रवज्ञीनां दिकारे परे ।

शान्ता ईश्वरीवृष्टिविद्विति च ये भान्ताश्च ये भारकास्
तेषां सम्ब्रित्वाः ऋदिक्रित्वाः नीचः स्वरो लुप्ते ॥ १ ॥

The blank page of fol. 1 contains the title, in Devanāgari, *Samkshiptasārasam-
graha-ka-rīka*.

II. Foll. 54-63; a commentary on the above
kārikā's. It begins;

वृद्धांशसीयादि । एषां भातृनां नीचः स्वरो लुप्ते ।
नीचो ऽनुदात्तः । स्ते ऽनुदात्तलोपिन इत्यर्थः । तद्यथा*

दृष्टु दृष्ट्वा वर्तते । आङ् शसि इच्छायां आशंसते । ०
Fol. 61b: अनुदात्तेत एत रव उक्ताः ते मन्त्राद-
यसे अनुदात्तानुवच्चाश्रुरादिषु । ० । इदानीं स्वरितेत
उभयपदिन उच्चन्ते । ०

[H. T. COLEBROOKE.]

842.

721b. Foll. 10; size 16 in. by 5 in.; good,
modern Bengālī handwriting; nine lines in a
page.

Tasudhātukārikā (foll. 1-26), with the same
Tākā. [H. T. COLEBROOKE.]

843.

1494e. Foll. 5 (64-68 of vol.); good, recent
Bengālī handwriting; seven lines in a page.

Daśabalaśākārikā, a set of 36 memorial stanzas,
containing the roots belonging to more than
one conjugational class, by *Daśabala*.

It begins:

ये धातवः सन्ति गणानरेषु वर्णार्थिनिर्देशपैरभिन्नाः ।
विभिन्नप्रतिपादनाय रूपार्थं तेषां समुदाहरिष्ये ॥
भूवादिष्टभयदी चुथ बोधने रक्षा
दैवादिको रपि स बुधिर्गितो ऽनुदात्ते ।
रूपं दृश्यं भवति बोधति चोधते च
रूपं तृतीयमपि बुध्यते इत्यनुष्ठ ॥ १ ॥

* For तद्यथा MS. 721 has एषामनुदात्तवादात्मनेषदं
कथितं ।

† आङ् समु सुतौ आशंस्यात् MS. 721.

It ends with the following additional stanza:

पद्मिंशता शोकनिवन्धनेन
धातूनसौ स्त्रीकृतवान् महाधीः ।
अध्यापको यः सुत्तरां प्रसिद्धो
वलोऽस्त्रो विशतिभाग्यनुलः ॥

इति दशवलकारिका समाप्ता ॥

For another MS. of this treatise see Rāj. Mitra,
Notices, viii., p. 246. [H. T. COLEBROOKE.]

844.

1478. Foll. 11; size 15 $\frac{3}{4}$ in. by 5 $\frac{1}{2}$ in.;
modern Bengālī handwriting; eight lines in a
page.

[*Samkshiptasāra-*] *Śubdaghoshā*, consisting
of paradigms and memorial verses to *Kramad-
īśvara*'s grammatical aphorisms.

It begins:

नमामि शैलजाकालं सर्वज्ञानमयं शिवं ।
यस्य स्मरणमावेष निर्मला भारती भवेत् ॥
भाद्रादादिजुहोत्यादिदिवादिस्वादिरेव च ।
तुदादिश्च रुधादिश्च तनुव्यादिचुरादयः ॥

Of conjugational paradigms only भू is given,
after which follow the declensions of pronouns
and nouns; and finally the personal pronouns,
where the *Kātantra* is frequently quoted. It
ends: इति शब्दः चोसाप्रकरणं समाप्तं (!) ।

[H. T. COLEBROOKE.]

845.

1477. Foll. 61; size 15 $\frac{3}{4}$ in. by 5 $\frac{1}{2}$ in.;
fairly good, modern Bengālī handwriting;
eight lines in a page.

[*Samkshiptasāra-*] *Dhātughoshā*, consisting
of rules, paradigms, and memorial verses on
verb inflection.

a) foll. 1-3a contain rules on the use of the
conjugational voices; beginning: अतिष्ठृष्टम्
सज्जाभियोगे मेडः आमने ॥ The aphorisms are
arranged in columns, of which there are
six on each page of generally eight rules
each.

1) foll. 6*ii* (at the bottom)–7*ii*, versified lists of roots, beginning :

भूत्यागलदृशस्तस्माच्चत्याटन्य एव च ।
पैषापटवचो भवादावेकादश परे पदे ॥

and ending : इति दश गणाः ॥

This is preceded, on foll. 3*b*–6*a* by a number of *ślokas* extracted, rather promiscuously, from the *Mānava-Dharma-sūtra*, and bearing chiefly on the Brāhmaṇical caste, the course of instruction prescribed for it, &c.

c) foll. 7*b*–6*ii* contain the personal terminations of the various tenses and moods, and paradigms illustrating their formations in the several conjugational classes.

This section begins : लुटो लुटो लुटश्चैव विद्याद्या-
शीलिङ्गोलिङ्गः । लुटो लुटो लुटश्चैव दश क्रमात् (!) ॥ लुट-
शानि निगद्यन्ते तिड्जनापादसंज्ञके ॥ ० ends : इति भाद्रादीक-
दशगणां (!) क्रियद्वातूनां तिड्जादिदशलकारैः कृतो धातुप्रयोगः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

846.

671 c, d. Foll. 32 and 88 resp.; size 12*½* in. by 6*½* in.; fairly written in the Bengāli character, towards the end of last century; ten lines in a page.

I. *Sūrasamgraha*, an elementary Grammar, based on *Krumudīśvara's Samkshiptasūra*, by *Pitimbura Śarman*. The rules are illustrated by examples. It begins :

नत्वा रामं हनूमनं क्रियते सारसंग्रहं ।
वालकाय व्याकरणं श्रीपीतास्त्रशर्मणा ॥

निति वृद्धिरदिरङ् वहुलं ॥ अ इ उन् चृलकन् ए
चौड़ ए चौच् प्रयाहारात् स्वरहलोहन्ती तदवच्छिन्नं
स्वरमात्रं गृह्णते । ननु कस्य स्वाने का वृद्धिः । उच्यते ।
चदात् इदैत् उदौत् चृदार् लदाल् एदैत् ओदौत् ।
चडः सप्त । अ इ उ चु लु ए चो ।

प्रवृत्तिश्च निवृत्तिश्च विभाषोक्त्विधेः क्लिच्चित् ।
च्छपूर्वस्य विधानं च वहुलं स्याच्चतुर्विधं ॥ सूत्रे
प्रथमा भवति इयं डितीया च विशेषणं ।
तृतीया च सहादिः स्याच्चतुर्थी च निवृत्तिका ॥

पद्मनी उक्ते पदोक्ताहे संवच्च एव तेऽ ।
नप्त्यमानाद्युपयने दाक्षे गत्ये परे नरैः ।
अनादरे पृथक्कारे विद्ये च इत्यर्थिता ॥
आदेशागमगुणवृद्धिस्तान्तरो ददास्मवं परिकल्प-
नीयाः । उदाहरणदर्शनाद्युक्तोक्त्या तीर्थोऽप्युपलब्धते ।
सर्वैत्र साक्षात् पूर्वोक्तमनुचरते ॥
संज्ञा च परिभाषा च विर्द्धनिदम एव च ।
अतिदेशो अधिकारश्च परिवृष्टे सूचलज्ञाणे ॥

पाठयति दातिः ॥ न कथादेः । कथयति ॥ छन्दित्वा-
ध्यालयोः । आनुहौडिकं चिराययति ॥

इति ० प्रथमः सन्विधानः fol. 3*b*; इति ० डितीय-
स्तिंष्पादः fol. 13*b*; इति ० तृतीयः कृदलपादः
fol. 18*b*; इति ० चतुर्थस्तिंष्पादः fol. 24*b*; इति ०
पञ्चमः कार[क]पादः fol. 26; इति ० पठः
सुवल्लपादः fol. 30;

It ends : इति श्रीक्रमदीश्वरपरिहितानुग्रहात् श्रीपीता-
स्त्रशर्मणविरचितमारसंग्रहे सप्तमः समाप्तपादः ॥

For another copy of this work, see
Rāj. Mitra, Descriptive Cat., i., p. 149.

II. *Sūrasamgrahusandurbha*, a commentary on the preceding work, by the son of *Khullāna* (?). It begins :

नत्वा रामं विधि सीरां गुहं दुर्गां हरं हरिं ।
सारसंग्रहसंदर्भं कुरुते खुश्चानाम्भजः ॥
नत्वा रामं हनूमनं ० श्रीपीतास्त्रशर्मणा ॥

रामं हनूमनं नत्वा वालकाय व्याकरणं क्रियते
व्याकरणं क्रियते सारसंग्रहं । योत्तमस्त्रं यस्य स यो-
त्तास्त्रः कृष्णः श्रिया युक्तः श्रीयुक्तः पीतास्त्रशस्त्रसिन्-
श्रीपीतास्त्रे श्रीया यस्य स योत्तास्त्रशर्मणो तेन श्रीपीता-
स्त्रशर्मणा व्याक्रियने साधु श्वसा व्युत्पाद्यने अनेनेति
तद्वाकरणं । ० निति न इद्यस्य स निति तस्मिन्निति ।
वर्धनं वृद्धिः ०

It ends : इति श्रीक्रमदीश्वरपरिहितानुग्रहात्
श्रीपीतास्त्रशर्मणविरचितमारसंग्रहस्य श्रीगोयीचन्द्रसंस-
तः सप्तमः समाप्तपादसन्दर्भः ॥

On the back of the last leaf the work is
called पितास्त्रशर्मणभूषणकृतसारसंग्रहव्याकरणामूः दी.

[H. T. COLEBROOKE.]

847.

671b. Foll. 11; size and handwriting, as in preceding MS.

[*Rāmāyūpa-*] *Chāttravyayutpatti*, a versified abstract of the *Rāmāyana*, in nine *sargas*; composed by *Pētāmbara Śarman*, with the view of exemplifying the verb section of his *Sāra-saṃgraha*. It begins:

रामो भवत्योष्यायां कौशस्यागर्भसंभवः ।
स्माप्य ब्रह्म स्वयं पूर्णो विष्णुदेवरथात्मजः ॥
कैक्या भरतो संशो रामस्य भवतु प्रभुः ।
लक्षणश्च सुनित्रायाः शत्रुघ्नाभवद्वली ॥ ०

Each *sarga* consists of 25 *sloras* with the exception of the first which has only 14. It ends:

शैवौ दयालू शान्तौ द्वौ तत्त्वराज्ञौ सतां मत्तौ ।
अस्थातां च महारथे कलापग्रामसंज्ञके ॥

इति श्रीचाल्मीकरामायणापाठकश्रीपीताम्बरज्ञर्मकृतच्छात्र-
च्युपतिवर्द्धको यं नवमः स्तुगीः (thus always) ॥ समाप्तश्चायं
ग्रन्थः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

7. VOPADEVA.

848.

2807. Foll. 122; size 8 $\frac{1}{4}$ in. by 6 $\frac{1}{4}$ in.; Bengali character; 15-25 lines in a page; written and bound in the European fashion.

Mugdhabodha, a Sanskrit grammar in aphorisms, accompanied with a brief commentary, by *Vopadeva*, son of *Keśava*, and court-pandit to King *Mahādeva* (*Rāmarāja*) of *Devagiri* (or *Deoghar*), who lived in the latter part of the thirteenth century.

Edited by O. Böhtlingk, St. Petersburg, 1847.

[SIR C. WILKINS.]

849.

494. Foll. 108; size 12 $\frac{1}{2}$ in. by 4 in.; fairly written, in the Bengali character; six lines in a page.

Vopadeva's Mugdhabodha.

Dated Śaka 1727.

[H. T. COLEBROOKE.]

850.

2902. Foll. 106; size 9 in. by 6 $\frac{1}{2}$ in.; bound in the European fashion; fair, modern Bengali writing; enclosed in double red lines and broad margins; 14-17 lines in a page.

Mugdhabodha.

[DR. LEYDEN.]

851.

1282a. Foll. 62; size 13 in. by 4 in.; fairly good, modern Bengali handwriting; six lines in a page.

Devīdīśa's annotations on the *Mugdhabodha*. The treatise begins:

प्रणम्य परमात्मानं कृष्णं त्रिभुवनेश्वरं ।
मुग्धबोधस्य दीक्षेयं देवीदासेन रचयते ॥

ग्रन्थारम्भे विश्वविद्याताय ग्रन्थकृत् भङ्गलमाचरति मुकुन्द-
मिति । मया वोपेवेन मुकुन्दं सच्चिदानन्दं प्रणिपत्य मुग्धबोधं
व्याकरणं परोपकृतये प्रणीयते प्रकाशयते । मुकुं मुक्तिं ददातीति
मुकुन्दस्तं मुकुन्दं । हनननाद्रमादेः रात्रेन्वा कृतिरिति
(*Mugdh.* 26, 31) याग्निभागान्मन् । अथवा सरसिजवत्
विभक्त्यलोपः । अथवा मुक्तेन्मुक्तमादेः । मनीयादित्वात् ।
मुकुन्दमुक्ते महेशो च कुः पृथिव्यामशोभने । इति हड्डुकन्दः ॥ इति
च्छानन्दश्च चिदानन्दौ सन्तौ चिदानन्दौ यस्मात् । अस्माकं मते
त्रिपदकर्मधारयः । भक्तिशङ्कातिशयेन नवा प्रणिपत्य । मुग्धा-
नामन्वयाकरणबाहुस्यदर्शनानामत्तेसां बोधो यस्मात् । व्या-
क्रियन्ते व्युत्पाद्यन्ते शब्दा अस्मिन्ननेति वा तद्वाकरणं ॥

The *saṃjñāpāda* ends fol. 4; the *sandhiṣṭikā*, fol. 7b; *subantaṣṭikā*, fol. 20b [so far quoted: *Vidyāmīrīsa*, fol. 16a; *Vyākaraṇakaunūdī*, 13a, 15a, 17a, 19a]; *kārakaṣṭikā*, fol. 26b; *saṃśa-
saṭikā*, fol. 35a; *taddhitaṣṭikā*, fol. 41b; *ākhyā-
taṣṭikā*, fol. 58a.

It ends: एवं नद्यवस्तुन्दं स्वानिजिधांसुदेवं विप्रदर्शं
इत्यादयः पूर्वकाले इति पुनःकरणात् आभीक्षण्यतिरेके जपि
चरम ॥ इति श्रीदेवीदासचक्रवर्जिना मुग्धबोधटीका विरचिता ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

852.

1125. Foll. 248 (pagod 247; two leaves being marked 71); size 12 in. by 4 in.; legibly

written, in the Bengali character ; six or seven lines in a page.

Rāmānandācārya's commentary on the *Mugḍhabodha*. It begins :

प्रणम्य परमात्मानं रामं पश्यदलेश्याणं ।
 मुग्धबोधस्य टीकेयं रामानन्देन रच्यते ॥
 कातन्तपरिशिष्टादौ चिवृतानि च कानिचित् ।
 पदान्यस्य प्रपञ्चार्थं दर्शितानि यथासति* ॥
 श्रीबोपदेवपरिहितः संक्षेपतः स्वयंकृतस्य व्याकरणस्य दुरुह्नि
 तया वृत्तिं चिकीर्षुः प्रारब्धसमाप्तये शिष्टाचारप्राप्न मङ्गलं कुर्वन्
 संबन्धाभिधेयप्रयोजनानि व्याकरणानाम च निर्दिशति मुकुन्द-
 नियादि° ।

It ends: लिखितं श्रीरामधनदेवशर्मणः ॥० शकाव्या
१९९९ ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

853.

1169. Foll. 303; size 13 in. by 4½ in.; fairly written, in the Bengālī character; eight lines in a page.

Another commentary on the *Mugdhabodha*, by *Rāma Tarkavīgīśa*. This volume wants the *taddhita* chapter (vii.).

It begins :

ब्रह्मादिदेवामुरवृन्दवन्दिते पश्चालयेशाक्षिसरोजराजिते ।
कन्दूपैर्दपांतकपादनीरजे सनु प्रणामा वरदोहव्रजे ॥ ॥
तेन व्याकरणं कृतं कलियुगे दृष्टा भवान्नौ नरान्
अज्ञानावृतमानसानकरण्या श्रीमुखबोधं भुवि ।
पाणिन्यादिमतावलोकनपरः श्रीरामशर्मा कृती
तस्यैतां सूधियां प्रमोदजननर्ते टीकां ततोत्ति स्वयम् ॥

The *sandhyadhyāya* ends fol. 25b; the *has-
untīdhyāya*, fol. 57; the *ka* (i.e. *kāraka*)-
pādaṭekā, fol. 97b; the *samāsapāda*, fol. 157b;
the *ākhyātāpāda*, fol. 243b; the latter chapter,

* A MS. described in Rāj. Mitra's Notices, i., p. 222, does not seem to contain the second introductory *śloka*.

together with the *kṛīprakarṇa* is separate, paged 1-146.

Dated *sakābdīh* 1727. [H. T. COOPER.]

854.

1290. Foll. 128; size and handwriting as in the preceding MS.

The *taddhita* section of *Rāmav Turkaśigīśi*'s commentary; incomplete. The MS. breaks off abruptly in the comment on *sūtra* 97 of this chapter. [H. T. COLEBROOK.]

[H. T. COLEBROOKE.]

855

383. Foll. 347; size 16 in. by 4 in.; good, modern Bengali handwriting; six lines in a page.

Subodhā, a commentary on the *Mugdhabodhā*,
by *Durgādūsa Vidyūvūgīśa* (son of *Vāsudeva*
Sarvabhauma Bhāṭṭācārya).

In A.D. 1639 the author wrote a commentary on Vopadeva's *Kavikalpadruma*.

The MS. begins:

गौरीगानौ निखिलं जगतां सर्गसंहारहेतु*
दुर्गाहासो भरणिपतितो भक्तिभावेन नत्वा ।
निशासूनामखिलवचने धीमतां पाठकानां
संतोषार्थं रचयितितरां मुग्धबोधस्य टीकाम् ॥
अर्मिद्विद्वानिवासाद्यैर्यैर्यद्यपि सूरभिः ।
भरिभिर्विहिता वास्था तथापास्थायते मया ॥

This MS. is not quite complete. Fol. 315
breaks off abruptly in the comment on *sūtra*
vi. 18, the rest of that chapter being wanting.

Foll. 154-189 contain chapter vii. Between foll. 185 and 186, however, four leaves are missing, comprising the commentary on vii. 86 (partly) to vii. 94 (partly).

Foll. 190-347 (numbered 1-151, with a
śuddhapatra after fol. 94), chapters viii-xxvi.

* The usual reading is लक्ष्मीकानं निखिलजगतां सर्वसं-
हारहेतुं, the other *pādas* also showing similar variations
from the usual text; see Aufrecht, Cat. Bodl., no. 395;
Rāj. Mitra, Notices i., p. 254.

According to Aufrecht, the author (besides mentioning *Tidyānirūpa*) quotes from the commentaries of *Rāmānanda*, *Kāśīśvara*, and *Rūṣṭarkavāgīśvara*. The work was published at Calcutta, in 1861. [H. T. COLEBROOKE.]

856.

1167. Foll. 335; size 13 in. by 4½ in.; wood, modern Bengālī handwriting; seven, sometimes six, lines in a page. Foll. 17-21 have been wrongly inserted by the binder between foll. 32 and 33.

Another commentary on the *Mugdhabodha*, by *Kāśīśvara* (*Kāśīśa*) *Bhāṣṭācārya*.

Complete. It begins:

ब्रजशाश्वैर्नैतपदयुगं सच्चिदानन्दमीशं
संसारबेत्तरणिमन्तं रामचन्द्रं प्रणन्न्य ।
श्रीकाशीशः परहितमना मुग्धबोधस्य टीकां
चक्रे मोदं बहुतु विद्युतां श्रीपदापस्तु सेयं ॥

अथादौ समस्तविष्वविनाशकात्वे सकलशिष्टसमाचारप्राप्न-
भीष्टेवं नमस्कुर्वन् तत्रिवच्यन्तं च शिष्यशिष्यार्थं कुर्वन् ज्ञानिभेदं
च प्रतिज्ञानकाह मुकुन्दमित्यादि । मुकुन्दं प्रणिषत्य प्रकर्षेण
नत्वा मया मुग्धबोधश्चाकरणं परोपकृतये प्रणीयते क्रियते । मुकु-
न्दोद्धं ददातीति मुकुन्दः पृष्ठोदरादिः । मुकुन्दं मोदये इयस्मादु-
णादौ शुद्धप्रतये मुकुः संक्षालुचयबोधितः । चित्तज्ञानस्त्रूपः
आनन्दः सुखस्त्रूपः । ततः संश्वासौ चिर्चेति सच्चित् । सच्चि-
च्चासौ ज्ञानन्दश्चेति सच्चिदानन्दः । रूपते हु संश्वासौ चिच्छा-
मावानन्दश्चेति सच्चिदानन्दः चिपदकर्मधारयः नित्यस्त्रूपः स्वप्र-
काशः सुखस्त्रूपश्चेतर्यः । ०

Of other commentators only *Durga* (foll. 14b, 21b, 22a; *Durgatīkā*, 8b) has been found quoted in the *samjñā-* and *sandhiprakarana* (ends foll. 26b); the *Dīpikā*, foll. 135.

The *śrītyaprakarana* ends foll. 97b; *kōrakapr.* foll. 126b; *samīcaypr.* foll. 176b; *tuddlitapr.* foll. 212.

The *ākhyāta* section begins: अथ त्यादिस्त्रूपतः इति
अत्र च मङ्गलादीनि मङ्गलमध्यानि मङ्गलानानि च शास्त्राण-
च्याहतप्रसराणि आयुपद्माभ्यात् श्रोतृकाणि च भवत्तोति ०

The *kṛīlanta* section begins, foll. 307b:

अथ शीतापतिं सीतां नत्वा गौरीपतिं शिवं ।
कृदलिष्पर्वते हृष्टां द्रूते काशीश्वरः कृतो ॥

It ends: एवं अक्षिणी काशं हसति । इत्यादिशिष्यप्रयो-
गानुसारेण बोद्धव्याः । वहुलं ब्रह्मणीति सुगमं ॥ इति इत्यवा-
दिप्रादः ॥ इति श्रीकाशीश्वरमङ्गलाचार्यकृता मुग्धबोधटीका
स्त्राप्ता ॥

For another (apparently incomplete) MS. see Rāj. Mitra, Notices, iii., p. 178.,

[H. T. COLEBROOKE.]

857.

229. Foll. 178 (paged 179, no. 144 having been omitted); size 15½ in. by 5 in.; small, neat, recent Bengālī handwriting; 7-9 lines in a page. Foll. 70-85, 108b-116a, 173-178, and a few other passages, have been supplied by a different hand.

Govindarāma Viṣṇuśiromāṇi's commentary on the *Mugdhabodha*, entitled *Śabdadīpikā*.

It begins:

नत्वा शम्भुपदद्वन्द्वं नामा गोविन्दशमैणा ।
ठीकेयं मुग्धबोधस्य क्रियते शब्दहीपिका ॥
रामानन्दप्रसुखकवयः शब्दपारं गता ये
नृत्यश्वश्ववणकमलोद्धापिवाचो नतेन ।
शतेषां तन्मतमभिसमालोक्य टीका सदर्था
गोविन्देनोच्यते इति सतां धान्तिषातिन्यदूष्या ॥

श्रीवीष्टेवनामा परित्तेन भूवाचम्भितिना माहेशभाष्यादिभ्यः
सारमाकृत्य संक्षेपेण मुग्धबोधनाम व्याकरणं कुर्वता तत्रादाव-
शेपविष्वविधाताय मुकुन्दशिष्टवनमन्तर्हपमङ्गलमाचर्यते । मुकुन्द-
मिति । तत्र व्याख्याक्रमः ।

उपोद्वातः पदं चैव पदार्थः पदविग्रहः ।
चालुना प्रत्यवस्था च व्याख्या सूचस्य पदिधा ॥

मया लङ्घस्या सह वोपदेवेन मुकुन्दं प्रणिषत्य मुग्धबोधनाम
व्याकरणं प्रणीयते प्रकाशयते इत्यन्वयः ॥ मया वोपदेवेन वा । उप्र
अश्व वौ हरिहरौ उपदेवौ यस्य स वोपदेवः तेन । मुकुर्मुक्ती महेशे
मुः कुः पृथिव्यामशेभने । इति हृद्यन्दः । मुकुन्दं कुर्वतीति
मुकुन्दस्तः । हनजनाम्भादेहैः । मनीषादित्वात् साधुत्वं । अथवा
द्वितीयाया अलुकसमाप्तः । कृद्योगे कर्मप्रश्नभावदर्शित्वादिति
सूचितं । मुकुन्दं किंभूतं सच्चिदानन्दं । सच्चित्यं चित्तज्ञानं ज्ञानन्दः

सुखस्वरूपः । संश्वासौ चिच्चासावानन्दश्वेति सच्चिदानन्दस्तं । अथवा चिच्चासावानन्दश्वेति चिदानन्दः । संश्वासौ चिदानन्दश्वेति सच्चिदानन्दस्तं । अथवा चिच्च आनन्दश्वेति चिदानन्दै सन्तौ चिदानन्दौ यस्य सच्चिदानन्दस्तं । प्रणिपत्य प्रकर्षेण भक्तिश्वद्वातिशयेन नन्वा तात्पर्यार्थं नीयते प्रकाशयत इत्यर्थः । अथवा प्रकर्षेणाष्टाङ्गादिना निषय प्रणिपत्य । मुग्धान् मूढान् बोधयतीति द्वात् यथ । मुग्धः सुन्दरमूहयोरिति ज्ञासनं । ०

The author quotes *Devīdāsa* and *Rāmānanda* constantly; in the *samjñī* and *sandhi* (ends 16b) sections, *Kamalacakravartin* is quoted fol. 15b; *Kuśīśvara*, 16b; *Kramadīśvara*, 13b; *Śrī-patiḍattu*, 8b, 12a.

The *ākhyāta* section (ch. viii. seq.) begins fol. 105: अथेत्यादिरुच्यते । अथेति भङ्गलार्थः । इति केचित् । अथवा आनन्दर्थार्थं च स्थादेरनन्तरं । तादिसूच्यते । थोः । ०

The *kṛīlantu* section (ch. xxvi.) beg. fol. 155.

It ends: पथा पूर्वभिरित्यादि स्वमन्त्रवापि बोध्यं ॥ इष्वादिपादः ॥ इति श्रीगोविन्दरामविद्वाश्चिरोमणिविरचता मुग्धवोधटीका नामा शब्ददीपिका समाप्ता ॥

वर्में वारणवाहुवारिधिविभुव्यासे मनस्तोषिणौ
धीराणां धरणीधरेश्वतनयापादारविन्दं स्मरन् ।
दिङ्क्षानं दिवसं शुचे रितवति प्राप्नाम्यमन्दादरय्
टीकां शब्दसमुद्रसंतरतरं कल्पित्विलेखोषणगौ ॥

शकान्द्रः १७२८ आपादस्य दशमदिवसीया लिपिरेपा ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

858.

1485. Foll. 74; size 16 in. by 5½ in.; good, recent Bengali handwriting; eight lines in a page.

Bālābodhinī, another commentary on the *Mugḍhabodha*,—which has a considerable amount of matter in common with the preceding one,—by *Śrīvallabha Vidyāvāgīśa Bhāṭṭācārya* (*Bhāṭṭācārya?*), son of *Śyāmadāsa-mukhopādhyāya* and *Bhavānī*. Chapters i.-v.; or to the end of the *kūraku*-section. It begins:

नन्वा श्रीगुरुपादपञ्चयुगलं सर्वार्थसंपत्प्रदं
तावदोपवधूजनप्रियपदं श्रीकुम्भमैरचित्तं ।
द्वृतपोषशमं सुजातुलसीसमञ्जरीसेवितं
टीकां बालकवेधिनीं वितन्तुते श्रीवज्रभो ब्राह्मणः ॥

श्रीवोपदेवनामा परिदृतेन भूवाचम्बैत्तिना माहेशभाष्यादिभ्यः
मारमाकृष्ण संक्षेपेण मुग्धवोधनाम व्याकरणं कुर्वता तत्त्वादाद्यश-
पविद्विविधाताय मुकुन्दशिवनमन्तरूपमङ्गलमाचर्यते । मुकुन्दमिति ॥
तत्र व्याख्याक्रमः ।

उपोद्धातः पदं चैव पदार्थः पदविग्रहः ।

चालना प्रत्यवस्था च व्याख्या सूचस्य पदिधा ॥

इति । अतो मुकुन्दं द्वितीया सच्चिदानन्दं त्रिंशेषयोः प्रतिपत्य
लुप्तप्रथमैकं प्रणीयते क्रियापदं । मुग्धवोधं प्रथमैकं व्याकरणमि-
त्येतस्य विशेषं । परोपकृतये चतुर्थकं सयेति तृतीयैकं । सया
बोपदेवेन मुकुन्दं प्रणिपत्य मुग्धवोधनाम व्याकरणं प्रणीयते ।
प्रकाशयते इत्यन्वयः । सया लक्ष्यां सहेति वा । मुकुं मुक्तिं ददातीति
मुकुन्दस्तं हनजनाहमदेवः (*Mugḍh.* 26, 33) मनीषादित्वात्
साधुत्वं । यद्वालुक्ममासः कृद्योगे कर्मणि पश्यथभावदर्शितत्वा-
दिति सूचितं छाचिवेति अत्र वीजमपवादे उत्सर्गनिवेशः तेन
भट्टोकारकामिकार्याणि (*Bhāṭṭil.* 7, 29) इति प्रयोगः ।
तथा च मुकुर्मुक्तौ महेश मुः कुः पृथिव्यामशोभने इति हड्डचन्दः ।
ज्ञानाम्नुक्तिरिति ज्ञानं प्रणिपत्येताशङ्काह सच्चिदानन्दं संश्वासौ
चिच्चासावानन्दश्वेति सच्चिदानन्दस्तं सच्चिदानन्दं । सन्तितः चि-
ज्ञानं आनन्दः सुखविशेषः सच्चिदानन्दविग्रहनिवैयः (!) । प्रकर्षेण
अष्टाङ्गादिना निषय प्रणिपत्य । मुग्धान् बोधयति यत द्वात् यथ ।
मुर्धं यथा स्यात् बोधयति इति वा । मुग्धः सुन्दरमूहयोरिति
शासनं । ०

Ch. iii. beg. fol. 16:

नन्वा गङ्गारथं गौरीसहितं ज्ञानमव्ययं ।

स्यादेवालकवेधिनीं व्याख्यामाह भगीरथः ॥

ले । सि ०

Fol. 34b: इति बालवोधिनीं नपुंसकपादः । अजना-
आयः । fol. 45b: इति श्रीश्यामदासमुखोपाध्यायसुतश्रीश्री-
वज्रभविद्वावागीशभट्टाचार्यपरिकलितायां बालवोधिनीं हस्ता-
आयः ॥

नारायणपदद्वन्द्वमीडे इहमाखिलार्थदं ।

निरीहा यतयो नन्वा यन्मोक्षार्थी गतिं ययुः ॥

स्त्रियां । ०

Quotations have been met with from the works of *Durgūdāsa*, *Devīdāsa*, *Rāmānanda*, *Vidyāvīvīśa*, and *Vidyāvāgīśa*. [H. T. COLEBROOKE.]

859.

1484. Foll. 25; size 16 in. by 5½ in.; fairly good, recent, Bengali handwriting; ten lines in a page.

Bālabodhīni. Chapters viii.-xix, comprising the verb-section to the end of the desiderative (*sananta*). It begins :

प्रणम्य ज्ञानवरदं शिवं खडेन्दुभूषणं ।

आस्थाते बालबोधिन्यां व्याख्यामाह भगीरथः ॥

अथेति । अथशब्दं आनन्दर्थार्थः स्यादेननन्दं त्यादिस्त्रितं इत्यर्थः । तथा तिङ्गदिविच्छेदकारक इति मङ्गलार्थश्चेति ॥ धोरिति पञ्चम्येकवचनं ०

Fol. 1b : इति श्रीश्रीवज्ञभास्त्रायविद्यावागीशकृतायां मुग्ध-
बोधटोकायामास्थाते संज्ञाप्रकरणं समाप्तं ॥ It ends :

ब्रह्मनन्दात् प्राप्ते स्त्रिदस्त्रिदस्त्रां निषेधः ।

सिस्त्रेदयिषति सिस्त्रादयिषति ति सिस्त्राहयिषति ॥

इति बालबोधिन्यां सनन्नपादः समाप्तः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

860.

1085. Foll. 95 ; size 13½ in. by 4½ in. ; written, in the Bengali character, by two recent hands ; the second of which (foll. 65b-95) is the same which wrote no. 858 (MS. 1485.) ; fol. 22 has been supplied by a third hand ; eight lines in a page.

The remaining portions of the *Bālabodhīni*.

a) Foll. 1-50. Chapters vi. (*sanāsa*, ends fol. 30) and vii. (*taddhita*).

It begins :

नन्दा गुरुपदद्वं भक्तानुग्रहकारकं ।

समाप्ते बालबोधिन्यां व्याख्यामाह भगीरथः ॥

देव्यं ० ॥

b) Foll. 51-95. From shortly before the end of the *sanāta* (xix) to the end of the work. The *kṛit* section begins, fol. 75 :

शङ्करं शङ्करं नन्दा शङ्करीं शङ्करीं तथा ।

रच्यते शङ्करी दीका कृत्यादे विदुषां मुदे ॥

It ends : अधुना शिष्यो गुरोरौलर्विमाह श्वौरित्यादि-
श्वोक्तुयेन ।

श्यामदाससुतो नन्दा कृष्णं श्रीवज्ञभो इकरोत् ।

यथामति शुभां दीका नामा बालबोधिनीं ॥

इति श्यामदासमुखोपाध्याय[-भवानी fol. 50 b]सुन्तानी-
श्रीवज्ञभविद्यावागीशभट्टाचार्यपरिकलिता बालबोधिनीदीका
समाप्ता ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

861.

226. Foll. 292 (paged 1-290, nos. 106 and 255 having been used twice) ; size 15½ in. by 5 in. ; good, modern Bengali handwriting ; eight (foll. 176b-190 ten or twelve) lines in a page.

Another commentary on the *Mugdhabodha*, by *Rāmabhadra Nyāyālanākāra*, son of *Rayhu-nātha*. It begins :

नन्दा भक्त्या भवानोचरणयुगसरोजातरेणून् नमद्विर्

विश्वक्सेनस्त्वयेभुप्रभृतिसुरागौरुव्वमाङ्गेमु जुषान् ।

यन्नेन स्त्रियसंवित्पिपठिपुशिशुतुष्टर्थमेतां तनोति

दीका श्रीरामभट्टो विहितगुरुनतिमैर्ग्यवोधीं तत्त्वार्थीं ॥

विद्यानिवासादिभिराद्यविज्ञैः प्रणीतमार्गं मम गन्तुमिच्छोः ।

सुदुर्गेमे शब्दच्यार्थव्येद्विजाश्यपः मनु सदा सहायाः ॥

सदापयितैर्मेशिदत्तांसंसदं शाब्दिकैर्विच्चिमवाक्यं प्रणम्याहमेतत् ॥

कदा नोपहास्यं यदि स्यादशुद्धं प्रशोधं भवद्विर्दयावद्विरेतत् ॥

स्त्रियसंवित्पिपठिपुशिशुतुष्टर्थमेतत् ॥

विवित्तिं चिकीर्षित्यु तत्समीप्युः शिष्टागतं मङ्गलमाचरिष्णुः ॥

विनिर्दिशन् शिष्टकुलस्य शिष्टार्थमेतदादौ विद्धाति तत्र ।

मुकुन्दमित्यादि ०

In the *sanjñā* (ends fol. 15b) and *sandhi* (fol. 34) chapters have been found quoted :—

Kāśīvara, fol. 6b, 7a, 16b, 18a; *Durgasimhī*, 19a, 27b; *Durgudāsa*, 27b, 31b; *Durgādāsa-vidyāvāgīśa* (one writer) 2b, 6, 7a, 12a, 13a, 14b, 16b, 19b; *Rāmatarkavāgīśa*, 18a, 23a, 26; *Rāmānanda*, 6b, 7a, 16b, 19a; *Śrīpatidatta*, 25b.

The *hasantanapumpakapāda* ends fol. 74b; *strītvapāda*, fol. 86; *sanāsa*, fol. 142; *taddhita* (and *syādyanta*), fol. 176.

The *ākhyāta* section beg.: शास्त्राणि आदिमध्यस-
माप्तिमङ्गलानि चेत्तदा लोके रुदिः [रुदिः] ति स्त्रातानि भवनी-
त्यतो मध्ये मङ्गलं विधाय स्याद्यन्तानन्दं त्याद्यनेनन्दं प्रतिज्ञां
करोति अयेवादिस्त्रिते इति ० ॥

The *kṛit* section beg. fol. 251 :

गोवर्धनधरोद्धारो न दूरे कर्म दुष्करं ।

पापपुञ्चपरीताङ्गं चेन्नोहाङ्गतुमर्हसि ॥

नन्देशपदपाथों भवान्तितरणे तदिं ।

विवृशोमि कृष्णोक्तो शिष्टसंतोषवर्धिनीं ॥

It ends :

विद्वत्त्रीरघुनाथविग्रहतनयः श्रीरामभद्राद्ययो
विद्वान् ग्रन्थकृतां नतान्यनुभवद्वीकां ततार्थां सुदे ।
सुग्राहानामकरोद् विचार्य च मुहुः प्रश्नावतां संसदि
ताताज्ञावशतः समाहितमनोधीर्णैर्ग्रन्थवोधीमिमां ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

862.

844. Foll. 342; size 13 in. by 4½ in.; fairly good, recent Bengali handwriting; seven lines in a page.

Kārttikeya-siddhānta's commentary on the *Mugdhabodha*, entitled *Subodhā*. Three incomplete portions. It begins :

प्रणन्य पार्वतीशानौ शूदानां ज्ञानदौ यतः ।
क्रियते मुग्रथबोधस्य टीकेयं यत्नतो मया ॥
यद्याहं श्रीकार्त्तिकेयो मन्दवुद्दिस्यापि च ।
पूर्वैकोविदपन्थानमवलम्ब्याचिकार्त्तिकेयं ॥
थीरा वः प्राञ्छलियर्थे वरमेकं पदानतः ।
यदर्थे यस्य संचिन्य तस्य कार्या परिष्क्रिया ॥
अन्योऽन्यव्याकरणविद्याविद्विज्ञानगुणनिचयाशेषविक्रमव्यू-
हमम्बुद्धकुञ्चरवरपरामृतसंख्याविद्विकर्दोदारनिग्रहीकरणप्र-
कृतमुग्रथबोधार्थकाठिनकूटपञ्चास्यश्रीमन्महामोषाध्यायो शेषबु-
धाहंकारजनशार्दूलचांतुर्याण्वसंतरणैकतरणविद्विद्याचिन्ना-
नसंपादकश्रीमन्महीश्वरबोधेवचरणसरसीरुहं शिरसा विधृत्य
तत्कृतमुग्रथबोधव्याकरणामृतमृत च इति इत्यादि बहुलं ब्रह्मणीत-
न्नर्गतसूत्रावल्या यथामति व्याख्यानमारभते । तत्रादौ ग्रन्थकृद्
ग्रन्थारम्भे प्रचुरतरविद्याशक्त्या तद्विद्यतो ऽयमङ्गद्यमाचरन्नाह
मुकुन्दमित्यादि । ०

A. Foll. 1-112. Chapters i., ii., and iii., *sūtras* 1-169, in the comment of which the MS. breaks off abruptly at the end of the leaf (cf. MS. 1414).

The *samjñāpāda* ends foll. 12b; *sandhi-pāda*, foll. 30b.

B. Foll. 1-177. Chapters v., vi., and vii., *sūtras* 1-4 (incomplete, cf. MS. 1402).

इति महामहोपाधायश्रीयुतकार्त्तिकेयसिद्धान्तभद्रा-
त्यार्थवितार्थां सुबोधार्थां मुग्रथबोधटीकार्थां कारकपा-
दटीका संपूर्णौ ॥ foll. 72b; ० समाप्ताद foll. 173b.

C. Foll. 178-230. Chapter viii., *sūtras* 1-115, where the commentary breaks off abruptly at the end of a leaf (cf. MS. 1403).

This section begins :

ध्यात्वा गुरोः पादसरोजयुग्मं
टीकां त्रिवलस्य ततोति यत्तात् ।
आलोक्य दोषज्ञमतं सुबोधां
श्रीकार्त्तिकेयो [धरणी]दिवीकाः ॥

Cf. Rāj. Mitra, Notices, iv., p. 160.

Quotations apparently sparse, only two from *Tarkavāgīśa* (fol. 7a; -*bhāttīcārya* 18a) having been met with in the *sanjñā* and *sandhi* (ends foll. 30b) sections. [H. T. COLEBROOKE.]

863.

1414. Foll. 15; size 13 in. by 4½ in.; fairly good, small, recent Bengali handwriting; nine lines in a page.

A fragment of *Kārttikeya-siddhānta*'s commentary, viz. from ch. iii., *sūtra* 169, to the end of chapter iv., thus supplying the deficiency of section A. of the preceding MS.

[H. T. COLEBROOKE.]

864.

1402. Foll. 48; size and writing as in the preceding MS.

Another fragment of the *Subodhā*, supplying the deficiency of section B. of MS. 844, viz. from vii., *sūtra* 4 (partly), to the end of the chapter. [H. T. COLEBROOKE.]

865.

1403. Foll. 88; size and writing as in the preceding MS.

Another fragment of the same commentary, continuing section C. of MS. 844, from viii. 115 to the end of the *tibanta* (or chapter xxv.).

[H. T. COLEBROOKE.]

866.

1165a. Foll. 10 (numbered 89-98); size 12 $\frac{1}{2}$ in. writing as in the preceding MS.

Another fragment of *Kārtikeya-sidhānta's* *Sāṃjñā*, comprising the comment on *sūtras* 1-25, and part of 29 of chapter xxvi. (*kridanta*) of the *Mugdhabodha*. [H. T. COLEBROOKE.]

867.

1406. Foll. 82; size 13 in. by 4 $\frac{3}{4}$ in.; indifferently written, in the Bengālī character, by three or four recent hands; eight lines in a page.

Chapters i.-vii. of a commentary on the *Mugdhabodha*, entitled *Chāṭā* (by *Misra*).

It begins: शिष्याचारप्राप्तप्रारिष्ठतयन्यसमाप्तिप्रतिबन्ध-कर्तृतृष्ण्वसज्जनकेश्वरनमस्काररूपमङ्गलं कुर्वेन् शिष्यशिक्षायै आदौ निवधाति मुकुन्दमित्यादि । ननु कथं नमस्कारादभिमतसिद्धिमङ्गलमसत्वे कादस्यर्यादावसमाप्तेष्ट-दसत्वे शिष्युपालवधादौ समाप्तेष्टेति कथं मङ्गलादभिमतसिद्धि-रुच्यते । ०

The *sāṃjñāṭīkā* ends fol. 8b; *sandhiṭīkā*, fol. 15; *śrītyaṭīkā*, fol. 44; *kapāda*, fol. 56b; *samāsaṭīkā*, fol. 69. No quotation from any other commentary has been met with on foll. 1-25.

Neither the title of the work, nor the author's name is given in this MS. On fol. 1a Colebrooke's *Pandits* have named the work *Chāṭā* in Bengālī, and *Chāṭā* in Devanāgarī characters. The author's name is given by Colebrooke, *Misc. Ess.*, ii., p. 46 (2nd ed., 43).

[H. T. COLEBROOKE.]

868.

298. Foll. 196; size 14 in. by 4 $\frac{1}{2}$ in.; recent Bengālī writing; foll. 17b-117, 130-145, 165-175 by an excellent hand; the rest by two indifferent hands; 7-10 lines in a page.

Mugdhabodha-Subodhinī, another commentary,

by *Budhāvallabha Tarkapañcānana*. Chapters i.-vii., or to the end of the *nīmaprakaruna*.

It begins: इह खलु सकलशिष्टैकवाक्यतया प्रारिष्ठत-यन्यसमाप्तिप्रतिबन्धकासाधारणाशज्जनकेश्वरनमस्काररूपमङ्गलं कुर्वेन् शिष्यशिक्षायै आदौ निवधाति मुकुन्दमित्यादि । ननु कथं नमस्कारादभिमतसिद्धिमङ्गलमसत्वे कादस्यर्यादावसमाप्तेष्ट-दसत्वे शिष्युपालवधादौ समाप्तेष्टेति कथं मङ्गलादभिमतसिद्धि-रुच्यते । ०

In the *sāṃjñā* and *sandhi* (ending fol. 28b) chapters *Durga* (-*ṭīkā*, fol. 7b, etc.), *Kātantraparīṣṭhakṛit* (fol. 17a), *Kulacandra* (fol. 28a), *Dhātuprādīpa* and *Dhātupārāyaṇa* (fol. 18b), have been found quoted. [H. T. COLEBROOKE.]

869.

1164. Foll. 87; size 13 in. by 4 $\frac{1}{2}$ in.; recent, indifferent Bengālī handwriting; six lines in a page.

Portions of *Madhusūdana Vācaspati's* commentary on the *Mugdhabodha*, entitled *Madhumatī*.

The MS. begins:

श्रीरामचरणो नत्वा मधुसूदनश्नेणा ।
दीक्षा श्रीमुग्धवोधस्य तायते नातिविस्तरा ॥
ज्ञाहं दीनमतिः ज्ञापि वोपदेवसरस्वती ।
तथापि मे वचो धीराः पूज्यतामवलोकनैः ॥
सदोषस्य यद्यूधं न हठादिति तन्मम ।
निवेदनं हि निर्दैपौह (?) भूयो भूयः कृताङ्गलेः ॥

फलवत्तभिमते कर्मण्यारभ्यमाणे सन्तो नियमेन मङ्गलमा-
चरन्ति । श्रुतिरपि ग्रन्थारभ्ये विघ्नविद्याताय ग्रन्थकृत समुचिते
ष्टेवतां परामृशति । अस्यार्थः । ०

- a) Foll. 1-62 contain chapters i. (*sāṃjñā*), ii. (*sandhi*, ends fol. 21b), and iii. *sūtras* 1-168.
- b) Foll. 63-87 (numbered 1-25), chapter xxvi. (*kridanta*), *sūtras* 1-184.

No other commentator has been found quoted in the first two chapters.

On fol. 18 we read इति गोयोचन्द्रः । नवीनाम् ०

[H. T. COLEBROOKE.]

870.

1078. Foll. 159; size 13½ in. by 4½ in.; good, recent Bengali handwriting; seven or eight lines in a page.

Madhusūdana's commentary, from chapter iv., *sūtra* 26 (partly), to the end of chapter xxv.

Ch. iv. (*strepratyaya*) ends fol. 3b; v. (*kāraka*) fol. 34b; vi. (*saṃśāsa*) fol. 59b; vii. (*taddhita*) fol. 78b; etc.

[H. T. COLEBROOKE.]

871.

1483. Foll. 107 (of which no. 47 is missing); size 15½ in. by 5½ in.; well written, in the Bengali character, by two recent hands (foll. 1-16; 48-107 resp.); fol. 34b is left blank.

Part of *Bholañātha's* commentary on the *Mugdhabodha*, entitled *Sandurbhāmṛitatoshiyā*.

It begins :

नत्वा शङ्करशङ्कराद्विष्युगलं धेयं सदा सज्जनैर्
भेलानायधरामरेण रचिता श्रीमुग्धबोधासुयोः ।
टोकेयं विदुयां प्रमोदजननी चेताश्चमलारियोः ।
सन्धर्भामृतहोषिणीति विलिता नाशा मनोहारियो ॥
मन्त्रो विधाय प्रणतिं विनिवेदयामि
भूयो विधाय विनयं विनिवेदयामि ।
ध्रात्या यद्च गदितं वितर्थं विधिहौः
सङ्क्लिप्तदेव हयया परिशोधनीयं ॥
श्रीमुग्धयोर्थं चहुभिर्यहुमेयितं (!) ।
मया तु तेषां संस्पृष्टमुक्त्युपनीयते ॥
इह खलु माहेश्वरायपाणिनीयादिव्याकरणावलोकनाद्वाह-
तरतया तत्र तत्र प्रवृत्तिमलभवानानां नानादिग्रेशीयशिष्याणां
शुद्धिति प्रवृत्तिमुद्भावः । य । न् संशोधेण व्याकरणं विकीर्णिषुवोपदेशः
प्रारिचित्यग्रन्थसमाप्तिं प्रतिपत्तिप्रत्यूहृष्टसंपर्यटौयसि हरिहरे-
ष्टेवताप्रणामसूपमाचरन् शिष्यशिष्यायै परहिताय च निवाप्ति-
मुकुन्दमितादि । ०

Of other commentators three are referred to in the chapters on *saṃjñās* and *sandhi* (ends foll. 19); viz. *Durgādāsa-tarkavāgīśa*, foll. 13; *Madhusūdana* (*lhaṭṭācārya*), 13. 16; *Vidyāni-
vāsa*, 13.

The lacuna between foll. 46 and 48 comprises the comment on *sūtras* 165-171 of the 3rd chapter (or the end of the *hasūntāJhyāya*).

The *kāraka* section (v.) beg. fol. 54b:

मुखराजीवनिस्त्वन्दसुधातिभरतुन्दिला ।
ममानन्दं मुकुन्दस्य करोतु रेणुका कली ॥

The *saṃśāsa* section (vi.) foll. 79b:

समासव्यासव्यायायामकिंचनजन्मन्त्रिः ।
आन्तरायकलङ्घसी भूयान्मे मधुसूदनः ॥

The *taddhita* section (vii.) foll. 98b:

तद्वितार्थस्य व्याख्यायां कृष्णपादारविन्दकं ।
विघ्नात्रिहन्तु सततं संसारव्याननाशनं ॥

The MS. breaks off abruptly in the comment on *sūtra* 51 of this chapter.

[H. T. COLEBROOKE.]

872.

1287. Foll. 73; size 13 in. by 4½ in.; fairly good, recent Bengali handwriting; five, sometimes six, lines in a page.

Kāśīśvara's *Mugdhabodha-pariśishṭa*.

It begins :

नत्वा पदाच्चुजमशेषगुणैकसिन्धो
रामस्य वीष्म सुनितल्लभमशेषतश्च ।
श्रीबोधवेदकविना कृतमुग्धबोधे
काशीश्वरो वितनुते परिशिष्टमेतत् ॥

कृतो रलाचृतोलुकं च वा ॥ कृकारस्य कृतूतोः परये
रलौ यथासंख्यं वा भवतो लुकं च वा । पितृण्यं होत्पृतकौ ।
कश्चिद् रलावादिश्य परयोदीर्घमाह । पितृण्यं होत्पृतकौ (?) तृ ।
पितृण्यं होत्पृतकौ । पितृकृण्यं होत्पृतकौ । पितृण्यं होत्पृतकौ । ०

The *sandhiprakaraya* ends foll. 10; *natvayr.*, foll. 14; *shatvayr.*, foll. 17b; *kāraka*, foll. 33b; *saṃśāsa*, foll. 44; *taddhita*, foll. 50b; *iti-tyālyuntaprakarayam*; *atha kridantāḥ pariśishṭante*, foll. 64.

It ends : सृप्धनोरिसुम् । सर्पिष्यृतं । धनुरस्तविशेषः ॥
कृपैर्नुकं । कृष्णः ॥ हन्त इः । हरिः ॥ इति श्रीकाशीश्वरभट्टा-
चार्यकृतमुग्धबोधपरिशिष्ट सप्ताम्रं ॥

[H. T. COLEBROOKE.]
112

873.

803b. Foll. 36; size 16 in. by 5½ in.; indifferent, recent Bengālī handwriting; eight lines in a page.

Mugdhabodhapaṛiśiṣṭha, another supplement to the first seven chapters (or the *sandhi* and noun sections) of the *Mugdhabodha*, by *Nandakisorasārman Bhaṭṭācāryacakravartin*. It begins:

प्रणम्य गौरीचरणौ सुरार्चितौ वहून्निवन्धनवलोक्य यत्ततः ।
सुमुखोधे परिशिष्टुच्यते समासतो नन्दकिशोरशेणा ॥

कृतो रलै चृदृति लुक् च वा ॥ कृदृतोः परयोर्चृतः स्याने
क्लेश रलौ स्यात्ता लुक् च वा । भातृङ्गिः (!) भातृङ्गिः ।
होल्कारः होल्कारः । पश्चे भातृङ्गिः होल्कारः ॥ इको ज्यो
र्चिय यल न ॥ इकः स्याने यल न वा स्यादर्शोऽचिपरे न इत् ।
दधियत्र मधुवत्र इत्यादि ०

The *sandhiprakarana* ends fol. 3b; *śabdaprakarana*, fol. 6b; *ṇatva*, fol. 7b; *shatva*, fol. 9; *strīya*, fol. 10b; *kāraka*, fol. 16; *samāsa*, fol. 30b. It ends:

प्रियाद्वा ॥ इमन्तः प्रियः युलिङ्गे वा स्यात् । प्रेमा प्रेम ।
स्वार्थे प्रत्यानानां छिचित्तिं लालत्वमभिधानात् । यथा चिलोकी
एव चैलोकी । सुक्ता एव नौकिकं ॥ इति श्रीनन्दकिशोरभट्टा-
चार्येच्छ्रवत्तिकृतौ सुमुखोधपरिशिष्टे तद्वितप्रकरणं समाप्तं ॥

गगणनयनकालस्थाभिते शाकवर्धे

गतवत्ति हरिमर्के पश्चात्ताचन्ययन्ते ।

तुर्हनशिखरिषुचोपादयन्ते ग्रणम्य

प्रत्तमिदमश्वेषं ज्ञानदं पाठकानां ॥

If this date (Saka 1620) does not refer to the composition of the work, it must be that of a former manuscript. No name of any other commentator on *Mugdhabodha* has been met with up to the end of the *kāraka* section.

For another MS. of the greater portion of this work, viz. the *kāraka*, *samāsa* and *taddhita* sections, see Raj. Mitra, Notices, vi., p. 276.

[H. T. COLEBROOKE.]

874.

987a. Foll. 52; size 14½ in. by 4½ in.; fair, recent Bengālī handwriting; seven lines in a page.

Uṇādikoshatīkā, a commentary on *Rāmaśārnam*'s *Uṇādikosha*, by *Rāmatarkaravijīṣu*.

It begins:

ब्रह्मादिदेवासुरवृत्तविन्दते पश्चालये शाश्विसरोजराजिते ।
कन्तर्विटपालकपाठनीरजे सनु प्रणामा वरदोहदव्रजे ॥
भगवान् पाणिनिर्यानि फणी कात्यायनाद्यः ।
उज्जहुस्तानि रूपाणि तन्यन्ते रामशर्मणा ॥

उणादयो बहुलमिति श्रीमद्भगवतः पाणिने: सूत्रं तस्य मूत्रस्य
प्रकृतिप्रत्ययोरूपपदस्य चागमादेशहसदीर्घकार्याणि प्रत्ययस्य
चानुबन्धकार्याणि बाहुल्याद्ववलीति भाष्यादिभ्युत्पादितं ॥
नामश्वये तिक्तं चेति श्रीवोपदेवेन मूत्रितं (xxvi. 43) तस्या-
यमाश्वयः । ०

The section on suffixes beginning with consonants, begins fol. 35b.

It ends:

हसादित्यानकामे ऽनु कृतः श्रीरामशर्मणा ।
नानाशास्त्रं समालम्ब्य चालानां बुद्धिमुद्दये ॥

अजादित्यानाः ॥ १४९ । ३८ ॥ २७ ॥ शिष्यधीर्निर्देशे इश्व-
रिङ्गहुलं । भवतिः अविः दीयतिरित्यादि । यजिः रस्मिः
रजिरित्यादि ॥ तत्तद्वृभ्यस्तत्तद्विकरणानि ॥ भूत्तदिवसुत्तद्वृभ्य-
व्रादिभ्यः शपशुपश्यनशूश्नेनश्च एते क्रमात् स्मुः भूनिर्देशे ॥
हसादित्यानाः ॥ cf. Aufrecht, Cat. Bodl., no. 390.

[H. T. COLEBROOKE.]

875.

1417. Foll. 38; size 12½ in. by 3½ in.; well written, in the Bengālī character; four lines in a page.

Kuviikalpadruma, a *Dhātupāṭha* in *anuśūlībhūtā* *ślokas*, in which the roots are arranged alphabetically according to their final letter; by *Vopadeva*.

See Westergaard's *Radicos Linguæ Sanscritæ*, pref., p. v; Weber, Cat. Berl., no. 790; Aufrecht, Cat. Bodl., no. 397.

It ends:

इति स्फोतः सप्रदशशता षट्कोनवह्या । १७४४ ।
धातुस्फूर्त्यैषाः सेष्यः कविकल्पद्रुमः फलन् ॥

विद्वद्वनेशशिष्येण भिपक्केशवसूनुना ।
तेन वेदपत्स्येन वेष्टेवद्विजेन यः ॥

Editions have been published at Calcutta in 1866 and 1872.
[H. T. COLEBROOKE.]

876.

2739. Foll. 64; size 7½ in. by 6 in.; well written, in Devanāgari, by *Lili Mahtab Ray*; bound in the European style.

Kavikalpadruma, arranged alphabetically according to the final letter of the roots, each root with its Saṃskrit (and to some extent, its English) equivalents occupying a separate line.

It ends: ज्येष्ठे मासि कृष्णापद्मे पंचम्यां तिषावर्क्केज्जवासरे विचित्रं धातुपाठो महतावरायेनदेव विचित्रं शुभं भूयात् ॥

स्वर्गे गरीविष्णवानार्थः सुरपतिमभितः शाद्विकानां वरेण्यं पाताले नागराजं भुजगयुतयो यस्य गायत्रि कीर्तिम् ।
यस्तीर्थः शब्दपाठोनिधिमखिलमिमं गोप्यदं वा सुराद्वौ शिष्यो कार्पोद्वनेशः कविकुलतिलः कैश्चिर्विष्णैपदेः ॥

After this follow the *sautras*.

For an index of the roots contained in this work, likewise arranged according to the final letter, see no. 687 (MS. 434a, appendix).

[SIR CHARLES WILKINS.]

877.

779. Foll. 84; size 10 in. by 4 in.; clear Devanāgari writing of the early part of last century; 6-8 lines in a page.

Vopadeva's Kavyakāmadhenu, a commentary on the author's *Kavikalpadruma*, the text of which is likewise given in full.

The MS. [A] begins:

येन विष्यद्विक्तरणैरास्यात्तर्थात्तुलोहितैः * ।
प्रकाशः संप्रकाशयते क्रियास्तं स्तौर्मिति † गोपतिः ॥ १ ॥

* येन विष्यद्विः B.; येन विष्य आस्यात्तथातुः Oxf. MS.
† नौर्मि B. O.

कविकल्पद्वृमं धातुपाठं विवरितं निजं ‡ ।
धातुवृत्तिः काव्यकामधेनुनमि विधीयते § ॥ २ ॥
तत्र प्रयोगा धातूनामक्रमादित्प्रलार्थकाः ॥ ।
शशिष्पोस्त्रनितां तुल्यप्रयोगाणां सभेदकाः ॥

तत्रादौ ग्रंथकृदुचितेष्टेवतामादित्यमुपास्ते । शब्दाकरकर-
ग्रामस् ॥

अथ पूर्वोचार्यात् जयवादेन विनोति ।

इंद्रश्चेदः काशकृत्त्वापिशली शाकटायनः ।
पाणिन्यमरजैनेंद्रा जययादिशाद्विकाः ॥

अथ ग्रंथखलूपं निष्ठपयति ।

मतानि तेषामालोच्य सर्वेसाधारणः स्फुटः ।

धातुपाठः स्वदाद्याद्यक्रमादंतादिमक्रमः ॥

कविकल्पद्वृमो नाम पद्मैर्निष्ठाद्वाते ऽन्न च ।

स्वदाद्याद्यक्रमादंतादिमक्रमः । आकार आद्वौ येषां धातूनां ते ॥

The M.S. is not quite complete at the end; one leaf being wanting which ought to contain the end of the *sautrāḥ*, and the comment on the concluding *ślokas*, and which has been replaced by a leaf containing the colophon. Fol. 74 has been supplied by a still more recent hand.

Cf. Rāj. Mitra, Notices, ii., p. 194; Aufrecht, Cat. Bodl., no. 398. [H. T. COLEBROOKE.]

878.

346a. Foll. 86; 4to; size 11½ in. by 9 in.; large Bengāli handwriting; nine lines in a page; European paper (watermark 1805).

Kavyakāmadhenu [B.]. The roots and meanings of the *dhātupāṭha* are marked with red chalk; the introductory *ślokas* of the text are not given in full. [H. T. COLEBROOKE.]

879.

726a. Foll. 70; size 12½ in. by 4½ in.;

‡ मया O.; विवरितं मया B.

§ नामभिधीयते B. O.

|| read धातूनामित्क्रः

good, recent Bengali handwriting; seven lines in a page.

[*Kavikalpadruma*-*{īkā}*], a more diffuse commentary on *Vopadeva's Dhātupāṭīha*, by *Rāma Rāma Nyāyālambhāra*. Incomplete. It begins :

सन्तलाभ्योदतुत्याभां ब्रह्मादिसुरसेवितां ।
सच्चिदानन्दरूपां तां नमामि परदेवतां ॥
श्रीगुरोश्चरणाभ्योजमानस्य कवितुष्टये ।
कविकल्पद्रुमव्याख्या रामरामेण तत्वते ॥

यन्यारम्भे प्रतिबन्धकत्वरितपरिहरणकारः श्रीमन्मिहिरसु-
पास्यत्वेन स्तौर्ति । शब्दाकरेति०

The MS. extends to the end of the शान्तवर्गः ।

Among the authorities quoted may be mentioned *Goyēcandra*, *Tarkavāgiśa* (*Mugdhaboīkhā-īkā*), *Trilocana*, *Durga*, *Bhūṭamalla*, *Maitreya*, *Vistaravritti*. [H. T. COLEBROOKE.]

880.

418. Foll. 120; size 11½ in. by 9½ in.; fairly good, modern Devanāgarī writing; 14-17 lines in a page; bound in the European style.

Dhātudūpikā, another commentary on *Vopadeva's Kavikalpadruma*, by *Durgādāsaśarmīnā*, son of *Vāsudeva Sarvabhauma Bhūṭamācārya*. The MS. begins :

नत्वा श्रीशिगिरीशौ श्रीदुर्गादासशमेणा क्रियते ।
कविकल्पद्रुमस्तीका धातुदीपिका नाम (!*) ॥
कृति कृति सन्त्यपि सन्तः सन्तोषं नो भजन इतरगुणे ।
ये परगुणलवलुभा दुर्गादासशमो भवत्तेभ्यः ॥
सुखाय ज्ञात्रवर्गाणामत्रेति परिभाष्यते ।
अन्तस्थाः स्मृतेरलवा अ ज्ञात्राद्यः स्वराः ॥
कमाणः स्मृते शब्दसहा अन्यात् प्रागुपथा भवेत् ॥
श्रीवोपदेवो धातुपाठं चिकीर्णुः प्रारिच्छितसमाप्त्ये शिष्टा-
चारप्राप्तं मङ्गलमाचरति ॥०

* A MS. of this work, described in Rāj. Mitra's Notices, iii., p. 232, begins :

नत्वा शङ्करचरणसरोर्जे श्रीदुर्गादासेन धीमता ।

विद्ये धातुदीपिका नाम टीका कविकल्पशाखिनः ॥

The concluding *sārdūlāvīkridita* stanza, containing the date of the work, is not given in that description.

It ends :

शाके सोमरसेषुभूमिगिरिते श्रीसार्वभौमात्मजो
दुर्गादास इमां चकार विशदां टीकां स्वचोधाचार्थि ।
टीकेव विशदात्मनां प्रतिपदं संपादयतो मुदं
गिष्पाणां विधातु धातुगहने शर्दूलवीक्रीडितं ॥
सर्वसं मौग्धवोधानामन्येपासिय कांचनं ।
कविकल्पद्रुमस्याम्ब्रे दोष्पते धातुदीपिका ॥
इति वासुदेवसार्वभौमभट्टाचार्यामजश्रीदुर्गादासशर्मविरचिता
धातुदीपिका नाम कविकल्पद्रुमस्तीका समाप्ता ॥

The commentary was accordingly written in Śaka 1561 (=A.D. 1639). Westergaard, Radices, p. vii., makes it Śaka 1541 (=A.D. 1619) taking रस as 8).

A leaf at the end contains a list of the authorities quoted in the work from which we extract the following † :

Amaraśākī, fol. 106; *Ālambikārikā*, 37b; *Uddhavasloka*, 49; *Kālambinī*, 17b; *Kirātām*, 116; *Kieakuyamuka*, 13; *Kulacandra*, 116b; *Kruṇul-
ēśvara*, 6b; *Kriyānighaṇṭa*, 18b; *Gulasiṇṭha*, 29; *Goyēcandra*, 9b; *Gurardhana*, 33b; *Gurudu-
bhūṭa*, 14b; *Guddeśvara*, 89; *Caturbhūju*, 14b; *Jatādhara*, 21b; *Trilocana*, 11; *Durga*, 21; *Dhā-
tupāṭīyaṇu*, 5; *Dhātupradīpa*, 21; *Pāṇineg-
vritti*, 15b; *Bhūṭamalla*, 14b; *Bhēma*, 50b; *Māyārābhaṭṭa*, 73; *Maitreya*, 22; *Raghu*, 21; *Rāmānātha*, 13b; *Rāma*, 19; *Vidyānivāśī*, 43b; *Vaidyakum*, 33b; *Sādūlāvīkridita*, 117b; *Sā-
dūlākara*, 1; *Sūrāyadera*, 37; *Sālityadarpanu*, 117b; *Sūbhūti*, 51b.

[H. T. COLEBROOKE.]

881.

1172E. Foll. 28; size 13½ in. by 4½ in.; fairly written, in the Bengali character; seven lines in a page.

† The numbers refer to the first quotations from the respective works and authors.

Dhūturalnukara, a metrical arrangement of the roots according to the final (and initial) letters, composed, apparently in imitation of the *Kavikalpadruma*, by *Nārāyaṇa*, in Śaka 1586 (or possibly 1576), A.D. 1664 (1654).*

It begins :

वन्दं वन्दं पदवन्दं श्रीरामस्य तथानिधेः ।
यद्यैर्विधीयेऽपीरा धातुरलाकरो मया ॥
वर्णक्रमकृताद्यं तु परिपाठ्याः समीरिताः ।
गणसृत्सूक्तोकागमोक्ता इह धातवः ॥
अत्र नेत्रादिकं कार्यमनुवन्धादिहेतुना ।
बोध्यं सर्वेरियं यस्मात्सर्वमाधारणो कृतिः ॥
परो नुवन्ध्यः सर्वेषां समानवाक्यशालिनां ।
न तथा पौनस्तु तु परोक्तानां न सध्यमः ॥
अत्र यादृच्छिको ज्ञारो न निष्ठायामिङ्गादितां ।
आरम्भे च तथा भावे विहितार्थां विभाषया ॥ ०
नुम् स्यादिदनुवन्धानां न निष्ठायामिङ्गादितां ।
वाक्यायामुदितामिङ्ग स्यात् सर्वस्मृदितां तथा ॥
च्छुदितामनि इस्तो न च्छुदितां स्यादिभाषया ।
अगृदितां वेरितां स्यादवृद्धिरेतितां मतिः ॥
रेतितां स्याद्यजातित्वं निष्ठास्तन ओदितां ।
श्रीकारानुवन्धकानां शकादित्वं समीरितः ॥
किञ्चुरादिर्यजाति कोत् क्रियादिगोनुवन्धकः ।
स्यादिश्च ग्यनुवन्धः स्यात् पूर्वजं त्वादिरेष सः ॥
यानुवन्धो रुदादि स्यात् किंतां स्यादात्मनेपदं ।
कर्त्तरि ब्रानुवन्धानां तत्कर्त्तर्यक्रियाकले ॥
उभयानुवन्धकानां हुभित्यं समीरितः ।
प्रितां को यत्तमाने तु टोकारेतां च्छलादितां ॥
उषुद् भवेद् दुकारेतां तुकारेतां च्छिमकं तथा ।
श्रीकारेतां फलादित्वं चत्यादिस्तानुवन्धकः ॥
दानुवन्धस्तनादिः स्यात् धानुवन्धो रुधादिकः ।
स्तादिः स्यात्तानुवन्धस्तु मुचादिः पानुवन्धकः ॥
भानुवन्धः शमादिः स्यात् चटादिमानुवन्धकः ।
भैङ्गिकल्पं यक्तारे तु दिवादीर्मिददादिकः (!) ॥
लुकारे तु स्पादिश्च वानुवन्धो वृदादिकः ।
श्रीकारे तु शुहोलादिस्तुदादिहेनुवन्धकः ॥
स्तानुवन्धः शुटादिश्च वैदिका रानुवन्धकाः ।
आद्वेत् धानुवन्धानां ज्ञादयः प्यनुवन्धकाः ॥

* The date (A.D. 1805) given erroneously by Westergaard, Radices, p. vii, for the composition of the work, is that of the present MS.

धृडादयः षुकारे तु तः स्यादिर्मनुवन्धकः (!) ।
क्रादिं कृगृदृधृपृच्छः खमितः स्युः सुपादयः ॥
ठिन्मुहादिद्युतादिस्तु उ लकारानुवन्धकः ।
अनुस्तारानुवन्धा ये ते विज्ञेया ज्ञादनकाः ।
तुरादयोदिते (!) बोध्या मृपत्ररहिता पुनः ॥
इति परिभाषा + ॥
अथैडसौ याचने स्यात् अङ्गाङ्गं यदचिह्नयोः ।
अंशांसं छौ समाधाते स्यादन्धं दर्शनक्षयेऽ ॥
अवधीरं तु रीढायाम् अव्यं पापकृतौ मतः ।
आन्दोलं दोलनार्थो इसौ स्यादूनं परिहानके ॥
स्यादोजं वलतेजो अर्थः कर्यं वाक्यप्रबन्धके ।
कर्त्रे कर्त्रं त्रयः कर्त्तं शैषिल्यार्थाः सनीरिताः ॥ ०
इत्यकारानवर्गः fol. 4 ; ज्ञादनवर्गः fol. 4b ; इकारा-
नवर्गः ib. ; etc. हानवर्गः fol. 28b ; सौन्नवर्गः fol. 29.
शाकाच्चे रसनागरोपरजनीनाथैर्मिते माधवे
श्रीरामस्य पदारविन्द्युगलं आत्मा चिरं निर्मितः ।
ग्रन्थो अर्थं शशिराजिमैत्रवग्यातैः संदर्भे ते धात्रवः
श्रीनारायणशर्मिणा परमतो बोध्यं प्रयोगात्मतां ॥
इति श्रीनारायणवन्धनिनितो धातुरलाकरः समाप्तः ॥
प्राणकान्तारपाथेयं संसारच्छेदभेदजं ।
दुःखशोकपरिचार्यं हरिरित्यश्चरद्वयं ॥ श ० १७२७ ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

882.

1282b. Foll. 40 ; size 13 in. by 4½ in. ; fair, recent Bengāli handwriting ; seven or eight lines in a page.

Sabdarūpaprakāśikā, being a collection of declensional paradigms, according to the *Mug-dhabodha*.

It begins :

श्रीरामचरणै नत्वा नामानि लिखति ऋमात् ।
शब्दानामभ्यस्तनानां रुधारण्यविधिं कृते ॥

† For the corresponding verses of the *Kavikalpadruma* see Westergaard, Radices, p. 343.

‡ The corresponding verse of the *Kavikalpadruma* runs thus :

अङ्गाङ्गात् क पादलस्त्रयं शाश्त् क विभाजने ।
अर्थत् क याचने उच्चात् क दृक्षये उच्चात् क तत्कृतौ ॥

रामशब्दः श्रीरामवलरामपरमुरामवाचो । रामः रामौ
रामाः ० ।

The *ajantādhyāya* ends fol. 18.

[H. T. COLEBROOKE.]

8. SAUPADMA.

883.

75. Foll. 200; size 17½ in. by 3 in.; well written, in the Bengālī character; six lines in a page.

Supadma, a Sanskrit grammar, in aphorisms, with brief explanations; by *Padmanābhadatta* (son of *Dāmodaradatta*).

Adhyāya I., on *samjñās* and *sandhi*, begins :

प्रणम्य परमं देवं देवीं वाचमृथैर् गुणन् ।
पञ्चनाभः स्मुदं पूर्णे भावायामाह लक्षणं ॥
स्वयं विवरणं च तस्य शब्दानुशासनेन सह पाणिः-
नीयादिशब्दस्मृती रूपलक्ष्मसौकर्योपाधये । प्रतिसंस्कृतस्य
शब्दलक्षणस्य तत्रादौ वर्णोपदेशः शास्त्रप्रयोगाय । च
इ उण् चू लक् द ओङ् दे औच् ॥ आदिरितान्येन
समध्यः । आदिर्वर्णोऽन्येन इता ग्रामादिना इत्संज्ञकेन
सह संगृह्यमाणः समध्यो ग्राहो भवति । अस्तिसुक्ते
अकाराद्विकाराद्विकाराद्विकारन् ० ॥ here follow a few
more *sūtras* : अचोऽन्ये हल् ॥ खण्डादिव्यं वर्णस्य ॥
तृतीयो जस् ॥ तुयोऽश् ॥ इम् पञ्चमः ॥ श्य वर्णो
ऽङ्गम् ॥ यवरलो यण् ॥ शवसाः शर् ॥ खर् खयश्चारौ ॥
खस्मिन्नतो हल् हस् ॥ उम्पण्हीनो श्लद् ॥ अशहो
य् ॥ अङ्गमो ऽनुनासिकाः ॥ वर्णस्तरौ सजातीयैः
सवर्णैः ॥ ०

A. II., on *kāraka* and declension, beg. fol. 22 :
कारके ॥ अधिकारो ऽयं । क्रियानिमित्तं कारकं कर्त्तादि । ०

A. III., on conjugation, beg. fol. 53 : गुणिज-
किङ्गः सन् वहुलं । गुणादिभ्यो धातुभ्यः सन्प्रत्ययो वहुलं
भवति । ०

A. IV., on *krit* (and *upādi*) suffixes, beg.
fol. 98b : कृद्वहुलं ।

A. V., on *taddhitas*, fol. 141b : तद्विते ॥ अधि-
कारो ऽयं ॥ एषति वृद्धिरचामादेः । ०

It ends :

वन्द्यश्रीयुक्तराधाचरणवदुपस्तस्य पाठाय पुस्तीं
यत्नादेनां व्यलेखीत् चरणपरपदं पार्वतीपूर्वशब्दं ।
यस्माभासो जप्ति विग्रो नयनविधुनिदृष्टिं ग्रामासंख्याके
मासे मेघस्यसूर्ये त्रियिसमदिवसे शुभ्रपद्ये ईकवारे ॥

शकाव्याः १७१२ ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

884.

904. Foll. 199; size 15½ in. by 5 in.; Bengālī character, for the most part indifferently written, by three or four recent hands; 7 or 8 lines in a page.

The same work.

[H. T. COLEBROOKE.]

885.

903. Foll. 318; size 15 in. by 5 in.; transcribed, in the Bengālī character, by four different, recent hands; 7-10 lines in a page.

The *Supadma-mahārūpa*, a commentary on the *Supadma*, by *Vishvavuṇīśra*; in 20 sections (*vidū*), of which there are found four in each adhyāya.

This MS. wants the third adhyāya.

It begins :

गौरीचरणसरोजं स्मृदनुरागं भजामि भक्तेषु ।
आसाद्यास्मिन् मानसमखिलाभीष्टं जनो भवेति ॥
यद्विन्नाभ्यसनाज्जनोः श्वीयन्ते तमसां चयाः ।
उदेति परमं ज्योतिर्ज्योतीरुपं नतो भव्यहं ॥
स्वपारभवकान्तारविभ्यारणकारणं ।
हेरव्यस्य पदाभ्योजं भजामो भवेत्सिद्धये ॥
पस्याः प्रसादमासाद्य वाचम्यतिवचसिता ।
अशेषजननीमाशां भारतीमानतो अस्मि तां ॥
दुरुहं पञ्चनाभस्य वचनं विद्यशोभि यत् ।
स्वनुमहिनि तत्सनो यूथमत्र परीक्षाः ॥

अथेहाशेषपविशेषपदेषु विभानानननननुसंतानोपादिकीर्त्या
चाकरणं चिकीर्त्युः परमकारुणिको ग्रन्थकृत् सकलशिष्याचारा-
नुभितवेदग्रामाल्यात् प्रत्यूहभूहवारणकारणमभीष्टदेवताप्रणातिल-
क्षणं मङ्गलं प्रशीष शिष्यान् शिष्यविष्यन् तत्संख्यं पद्यं प्रथमं
निवेदन्यं प्रणम्येतादि । ०

Adhyāya I., ends fol. 47b; II., fol. 118; IV., fol. 203.

It ends: बदादयः सप्रविंशत्यया अव्ययसंज्ञा इत्यर्थः ॥ शिवमेतत् सर्वैः ॥ इति श्रीसुपदमकरन्दप्रकाशे विंशतितमो विन्दुः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

886.

1479. Foll. 85; size 15½ in. by 5½ in.; clearly written, in the Bengālī character, by three modern hands; seven or eight lines in a page.

Adhyāya III. (vindus 9-12) of the *Supadmanakaranda*; being the section on the verb.

[H. T. COLEBROOKE.]

887.

1160a. Foll. 32; size 14 in. by 5 in.; fair, modern Bengālī handwriting; eight lines in a page.

Samāsa-saṃgraha, a versified summary of the chapter on compounds of the *Supadma*, by the physician *Rūpanārāyaṇa Sena*; with a commentary by *Vishyūniśra*. The treatise begins:

प्रलभ्य वाणीचरणारथिन्दं
विशिष्टशोभं नखरेत्तुभायं ।
नृणां मनोऽभीष्टफलप्रदायि
शानार्थमेवामुतरं शिशूनां ॥ १ ॥
पथेन सीपशसमासमूर्च्छं
संदर्श्य वृत्त्या परित्य तस्य ।
अथैः ययोग्नामकृतालयेन
श्रीरूपनारायणसेनकेन ॥ २ ॥ ० ३ ॥
समर्थीनां समासः स्पात् सुमुषाधिकृतं त्वाः ।
वाच्यस्तपुरुषात्पूर्वप्रव्ययीभावसंज्ञकः ॥

The text, the three introductory *ślokas* of which are not commented upon, ends fol. 3. The commentary begins:

समर्थीनां समासः स्पातस्यार्थः । परस्परसंबन्धार्थीनां पदानां समासो वेदित्यर्थः । समवर्त्तनं समासः संब्रह्म इत्यर्थः । ०

It ends:

मनःसंस्वर्णमात्रेण निर्भूलं कुरुते अधिकां ।
विष्णुकिष्मित्राद्वा दीक्षा ग्रहेव भुखदायिनी ॥

तस्य साफल्यभावेन दातुं शक्नोति को अपि न ।
खल्पपात्रे निभायामु सर्वै एव तदहैति ॥
अकरोत् संग्रहं शाके पृथीखात्रिवियन्मते ।
ययोग्नामनिवासी श्रीरूपनारायणो भिषक् ॥

This would give Śaka 1701 (A.D. 1779)—hardly Śaka 1401 (A.D. 1479)—for the date of *Rūpanārāyaṇa*'s composition. [H. T. COLEBROOKE.]

888.

1160c. Foll. 23; size 14½ in. by 5 in.; fairly written, in the Bengālī character, by two recent hands; 5-9 lines in a page.

Supadma-shaṅkṛaka, a metrical summary of the *kāraka*-chapter of the *Supadma*, by *Rūpanārāyaṇa Sena*; with a commentary. The MS. begins:

अच्चान्वित्सहस्रसंस्थकमले न्यूनैकके तत्त्वशात्
यत्रोत्पाठ्य निजाक्षिपदमकरोत् साहस्रमस्याच्छतः (१) ।
तत्प्रभ्वोश्वरण्यं प्रशस्य विमलं सौपदेष्टकारक-
वाच्यानं तनुते भिषण् बुधमतः श्रीरूपनारायणः ॥
पट् कारकाणि लंबन्त्वो विभक्तीनां च निर्णयः ।
वक्तव्यानि समासेन शिशूनां बोधहेतवे ॥
लिपिं चीक्ष्य बुधानां यः प्रवच्यः क्रियते मया ।
तत्र दोषे समाधानं कुर्वन्तु शास्त्रकोविदाः ॥
क्रियानिमित्तं यदि कारकं स्यात्तदास्य संबन्धिनि लक्षणस्य ।
भवेदतिव्याप्तिरिहश्वरादौ पचायसौ तनुलसीश्वरस्य ॥
अस्यार्थः ॥ यदि क्रियानिमित्तं कारकमिति सामाच्यलक्षणं
क्रियते ॥

It ends: कृदन्तात् प्रत्यान्तरे पट्टी न भवितव्यमिति न
तद्वितप्रयोगे इत्यादिदृष्टिः ॥ इति सुपदमप्टकारकं समाप्तं ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

889.

1160d. Foll. 45; size 14 in. by 4½ in.; recent Bengālī handwriting; seven lines in a page.

Śabdāvali, a versified summary of the chapter on declension of the *Supadma*, by *Rāmabhadra Nyāyālambikāra*.

It begins:

नौमीश्वकानाचरणाभ्वजद्वयं
विधीश्वानाध्यसुरेन्द्रविन्दितं ।
वास्तीकिना रामगुणो निवेदितो
निवेद्य यत्प्रायमिकेन धीमता ॥
ज्ञानदं श्रीगुरोः पादं प्रवन्द्य धरणीसुरः ।
शब्दावलिं शावकृते रामभद्रस्त्रनोतकि ॥
प्रतीता बालबोधियां कात्वप्रक्रिया यतः ।
सुप्रस्त्रक्रिया तस्माद्रामभद्रेण तत्यते ॥

The outer page contains the title: कविचन्द्र-
कृतसुप्रसंगतशब्दावली ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

890.

802a. Foll. 36; size 16 in. by 5½ in.; fairly written, in the Bengali character, by two recent hands; eight, sometimes seven, lines in a page.

Padmanābhadatta's Paribhāshā, or general rules on the application of the author's grammatical *sūtras*, with a commentary.

It begins:

हरि प्रणम्य गोपालं श्रीद्वामजसूनना ।
द्विनश्रीपद्मनाभेन परिभाषा विभास्यते ॥
तथा हि । सूतेष्वेव हि तत्सर्वं यद्वृत्तौ यत्त्वा वार्त्तिके ।
सूत्रं योनिरहार्थीनां सर्वं सूत्रं प्रतिष्ठितं ॥
येन केनचिद्वाख्यातुकामेनावश्यमेवाप्युपगत्यां । तथा चार्थतः । चर्यान् सूचयति सूचयति सूत्रे वा । सूत्रविह भगवानाचार्य इह पञ्चकसुपद्मे उर्ध्वभिधानमभिहितं । सूत्रावलोकनात् तदिह संक्षिप्ताभिर्थीयते । परितः सर्वतो भाष्यन्ते उर्ध्वं आभिरिति परिभाषाः । ० ॥ असति वार्षे ॥ अस्यार्थः ॥ इत्यधिक्रियते । असति वार्षे वार्षविहरे परिभाषान्वायः प्रवर्तते । ० ॥ here follow a few more *paribhāshās*: सविशेषये विधिनिषेधौ विशेषणमुपसंक्रामतो विशिष्ये वार्थिते सति ॥ एकदेशविकृतमनव्यवत् (*Paribhāshenduś*. no. 37) ॥ नास्तशब्दोऽन्तवात् ॥ येन विधिस्तदनस्य (*Pāṇ. I. 1, 72*) ॥ न संज्ञाविधौ ॥ विशेषनिषिद्धानां सामान्यनिषेधपरावै ॥

The work concludes with the following *ślokas*, in which the author gives an account of his literary activity up to that time:

नन्ना श्रीश्रीनिवासं प्रणतजनसनः शाकुसंहारकालं
सन्यासशमवस्थमन्तदमनं श्रीगोपालदेवेशं प्रभु ॥ १
याणिन्यादिप्रणीतान्यतिविमलधिया शब्दशास्त्राणि दृष्टा
पूर्णे मुक्ते सदार्थात्मनगुरुमयाविष्कृतं तर्णमेतत् ॥
दिङ्गात्रं दर्शितं किंतु सकलार्थविकाशनं ।
धैर्यावदेयं धीराः श्रीपद्मनाभनिवेदितं ॥
उक्तो वाक्तरणादर्शः सुपद्मस्य पन्निका ।
ततो हि बालबोधाय प्रयोगाणां च दीपिका ॥
उणादिवृही रचिता तथा च धातुकीमुदी ।
तथैव यंलुको ॥ वृत्तिः परिभाषा ततः परं ॥
गोपालरचितं नाम साहित्ये ग्रन्थरत्नकं ।
ज्ञानद्वलहरीटीका टीका मार्गे धिनिर्मिता ॥
द्वन्द्वोत्तमं द्वन्द्वस्य च सूत्रावाचारचन्तिका ।
कोपे भूतप्रयोगाण्वयो रचिता तातयत्नतः [?]. रचिता-
न्वतियत्नतः] ॥ ० ॥

इति श्रीपद्मनाभदत्तकृता परिभाषा समाप्ता ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

891.

1480. Foll. 45; size 16 in. by 5½ in.; fairly good, modern Bengali handwriting; eight lines in a page.

Uṇḍulivṛitti, a collection of aphorisms on the formation of words derived by means of *uṇḍi* suffixes, with a commentary, by the author of the *Supalma*, *Padmanābhadatta*, son of *Thānudaradutta* (and grandson of *Śridatta*).

The work begins:

प्रणम्य गोपीननवद्वर्मं हरि
सुपद्मकारेण विधीयते शुना ।
अचो ज्वकादिक्रमतो अम्बलनयोर्
उणादिवृहीरिति सारसंग्रहः ॥
बुधेष्वादेवंहुधा कृतो अस्ति यो
मनीपिहामोदरदत्तसूनुना ।
स पद्मनभेन सुपद्मसंनतं
विधिः समयः सुगमे समस्यते ॥

अयेष्विद्वार्थमिष्टदेवतायन्दनापूर्वककार्यमाह । गोपीननवद्वर्म
प्रणम्य इदानीं सुपद्मकारेण उणादिवृहीरिति सारसंग्रहो वि-
धीयते ॥ इतिशब्दः प्राकाश्ये । केन प्रकारेण । अचो ज्व

चत्त्रूपं प्रत्ययमुक्ता ततः पश्चाद्जन्मे इलूने च प्रत्यये कादिक्रमतः कादिक्रमेण इति । १ । रुदिशब्दाः पृष्ठोदरादिपाठे निरुक्त-विद्वा: । ०

The work consists of two chapters (*pāda*), of which the first treats of vowel-affixes, beginning with *u*, *ū*, *a*, *ā*, etc.; the second of consonantal affixes (first the monosyllabic, then the poly-syllabic ones), arranged alphabetically according to the final consonant. Cf. Th. Aufrecht, *Ujjvaladatta*, p. xvi. The first two *sūtras* उर्णादभो बहुलं ॥ न्नादिभ्य उर्ण् ॥ are identical with those of the resp. chapters of the *Supadma* (iv. 2), but afterwards there are not many coincidences.

[H. T. COLEBROOKE.]

892.

1475d. Foll. 33; size 15½ in. by 5 in.; modern Bengali handwriting; eight lines in a page.

Sabdābhūhitārī, a glossary of words formed with *upādi* affixes, by *Rūmāyocindā* (*dhūrāmara*), son of *Rūpamārīyaya cakravartin*.

It begins (with the numbers supplied):

उन्मत्तदैवगयाभन्यमनन्यहार्ये
विश्वाभराभवनमोहितमात्मरूपं ।
दामोदरं दरयिकस्वरसारसार्थं
लक्ष्मीपतिं विजगतीगतिमानतो अस्मि ॥ १ ॥
अस्युतस्य विमलं पुनः पुनः पादपश्युगलं नमस्यता ।
शब्दशास्त्रविदुपां सुदे मया शब्दसागरतरिविभीयते ॥ २ ॥
अत्र शिष्टानुशिष्टाङ्गसन्नानाभद्रता ।
क्षमित्रं कार्यसमये त्वनाथादि न पूर्वभाक् ॥ ३ ॥
आदी प्रथमहृष्टपुक्ताजनाहसनयोः ।
कादिक्रमेण कथयाम्युगादीन् प्रत्यानहै ॥ ४ ॥
पृष्ठोदरादी विड्विस्त्रं सिद्धा निरुक्तिः ।
रुदिशब्दाः प्रपञ्चने यदिक्षालक्षणान्विताः ॥ ५ ॥ ०
कारुः कार्ये कारोतीति सृतः शिष्टिनि कारके ।
वातीति वायुः पवनः चरकारु मनोहरं ॥ ६ ॥

The vowel-affixes, treated of in the first

vicitra, end fol. 8; when the consonantal affixes follow in alphabetical order: fol. 10b, *iti kūn-tavargāḥ*, etc.

[H. T. COLEBROOKE.]

893.

218. Foll. 136; size 15 in. by 5 in.; at first well, afterwards fairly, written, in the Bengali character (but without diacritic *r*-point); by two modern hands.

Dhātupāṭha to the *Supadma*; with a commentary, called *Dhātunirṇaya* (?).

I. Foll. 15 (122-136); eight lines in a page.

The *Dhātupāṭha*. It begins:

भू सज्जायां । पा पाने । ग्रा गन्धोपादाने । आ शब्दग्निसंयोगे । ष्ठा गतिनिवृत्तौ । स्नाभ्यासे । दान् दाने । इ गतौ । केचिदिदं दीर्घान्ते पठन्ति । जि जये । द्वि द्वये । नि निज अभिभवे । सु सु गतौ । सु प्रसवै-श्वर्योः । चु अवणे । मु स्वैर्ये । हु दु गतौ । चु गति-प्रापणयोः । गृ घृ सेचने । सृ गतौ । सृ चिनायां । हृ कौटिल्ये । चृ हृहृने । ० - *iti parasmaibhū-
shāḥ*, fol. 4b; *ātmanebhāshāḥ*, fol. 6b; *ubhayabhaśāḥ*, fol. 7; *dyutādayāḥ*, fol. 7b; *vritādayāḥ*, *ghatādayāḥ*, *phalādayāḥ*, *jvalā-
dayāḥ*, *yajādayāḥ*, इति शब्दिकरणा भूतादयः समाप्ताः fol. 8b; अशब्दिकरणा अदादयः fol. 9, etc.

It ends: वर्णं वर्णक्रियाविस्तारवचनेषु । द्वयं प्रेरणे । लाभ इत्येके । अथ पापक्रियायां । परस्मैभापाः । चृहृ द्वार्ये शिजन्माश्रुरादयः समाप्ताः ॥ The back of the last leaf contains the title, in Devanāgarī, सुपद्मको भासुपाठः ० श्वो ३३९ ॥

II. Foll. 1-121; seven lines in a page. *Dhātunirṇaya*; wanting the *curādi* section.

It begins:

अज्ञानतत्त्वमित्रं हिनस्ति पद्मिनैखेत्तूनां ।
यस्मिंस्तदेव गौरीचरणभोजं मुहुः स्तौमि ॥
प्रयूहृष्टविष्वंसिदशनस्य गणेशितः ।
पदारचित्तद्वान्दसाधनं सततं सुमः ॥
धातूनां निर्णये शब्दभिपञ्चामपि दुन्करः ।
अतस्तत्त्विर्णये यतः सुधीभिः सुविधीयते ॥

894.

671a. Foll. 25; size 12 $\frac{3}{4}$ in. by 6 $\frac{1}{4}$ in.; good modern Bengali handwriting (the same as that of 671b-d); ten lines in a page.

Ganapāṇktilikī, a metrical arrangement of the *Dhātupāṭha*, by an unknown Brāhmaṇ (*dhārūmara*), the son of *Sundara* and *Jayū*.

It begins :

ग्रणम्य राघवं रामं जानकीकमलां सर्तां ।
श्रीविष्णुकं गणं वृयाज्जयासुन्दरजः शुभं ॥
कृतान्नलिरहं सो र्षियुपान् वच्चिमधरामः ।
सर्वान्दोपान्परियज्य ग्राहा मे गणपतिका ॥
व्याकरणं पुराणानि साहित्यं पठिता स्मृतिः ।
एता विद्यासु शिष्यन्ने विड्वापादः प्रवेदिताः ॥
विड्वापादान्नमस्ये वै पुराणलिरहं मुहुः ।
पाठनीयाः सदा बाला ममेमां गणपतिकां ॥
वर्णस्यासंभवात्कथित्वर्णभेदः समुच्चते ।
लघुर्थं गुरुस्तत्र लघुस्तत्र ग्रकीर्तते ॥
छन्दोभर्तुं भवेत्कापि अपारित्यं भवेन्महत् ।
तदपि स्त्रीकृतं विड्वालालानां बोधनाय मे ॥
भाष्यदादिनृहोत्यादिदिवादिस्वादयो गणाः ।
तुदादिश्च रूधादिश्च तनुव्यादिच्चुरादयः ॥
सप्तालज्जास्यतिज्ञागरणं वृद्धिष्यभयजीवितमरणं ।
शयनप्रीडारुचिदीक्षयर्थी नैते कर्मणि धातव उक्ताः ॥
अथ गणपतिका लिख्यते ॥ अनन्तधातवः कथ्यन्ते ।
या पाने थेद् पित्तसेव धयति भा च शब्दने ।
भवति शग्निक्षेपोगे गन्धोपादे च जिद्धति ॥
भा भा गतिनिवृक्षी च तिष्ठति भा मनवपि ।
अभ्यासे यज्ञतीतेव दाने दानविदां मतं ॥
हवेद्यो द्वायति द्वै द्वै [च]द्वायति इत्यपि ।
गाच्छस्यापि विमाने द्वै यज्ञारे द्वायति ख्ये ॥ ०
अथ इकादालाः fol. 2, etc.

It ends :

आकारादिश्चकारानां गण उक्तः श्रीविष्णुना ।
क्रमेण कथयितुं हि जयासुन्दरजः शुभं ॥
इति चुरादिगणासमाप्तः ॥

The treatise appears to be identical with the

Dhātugāṇa, described by Dr. Rāj. Mitra, in his Descript. Cat. i., p. 35 (which does not seem to contain the introductory *ślokas* 2-5); where, however, he reads the author's name *Jaya-sundarāja*, and identifies the *śrī-Viṣṇu* referred to with *Vishnumiśra*, the author of the *Supad-mamakaranda*. The present MS. is followed by three treatises belonging to *Pētāmbara*'s *Sārasam-graha*, copied by the same scribe; and may perhaps have been intended to serve as a *Dhātupāṭha* for that grammar. [H. T. COLEBROOKE.]

9. MINOR GRAMMARS, AND MISCELLANEOUS TREATISES.

895.

2812. Foll. 96; folio; size 12 $\frac{3}{4}$ in. by 4 in.; well written, in Devanāgari, by *Lālā Mahā Bārūya*, of Benares; about 30 lines in a page; European paper.

Prayoga-ratnamālā, a grammar in *ślokas*, accompanied by a *vritti*, composed, in A.D. 1772, under the auspices of *Malla Naranārāyaṇa Deva*, by *Purushottamaśarman Vidyāvāgīśabhaṭṭācārya*.

It begins :

श्रीनन्दसूनोर्वेदनारविन्दम्
उपास्ते यत्र नितानामेव ।
स्फुर्छुतीनां परमं रहस्यं
स्मितश्रियानन्दमयं विभाति ॥ १ ॥
अमृताधिकामधुरी भुरीणा
धरणीर्या सुगुणोर्जितेन वेणोः ।
रणितेन जगन्ति रञ्जयनां
भगवत्तं घनकानिमन्तर्मन्त्रे ॥ २ ॥
श्रीमल्लदेवस्य गुणैकसिन्वोर्
महीमहेन्द्रस्य यथानिदेशम् ।
यलात्मयोगोव्रस्तम्भमाला
वित्तमते श्रीपुरुषोऽमेन ॥ ३ ॥

महतामपि हृषिभावनीयैर्
महनीयैर्गुणवृद्धिमत्प्रयोगैः ।
रचितां पुरुषोऽमेन बालां
प्रतिभायै परिधत्त रत्नामालाम् ॥ ४ ॥
दर्भेदराकूरधियः सुधियः प्रसाद्य
विज्ञापये यदहमत्र मनो निधत्त ।
स्तेषु मङ्गचनकैरवक्रोरकेषु
युपात्मसादशरदिन्दुरुचः सुरक्तु ॥ ५ ॥

अकारादिष्वकाराना वर्णमालानुवर्तते ।
खरादिसंज्ञा विधानार्थम् ।
उक्तः ओ वर्णमालायां मत्स्योपचिकीर्णया ॥
कादिसंयोगसंकेतविषयं कश्चिदाह तम् ।
अत्र संख्याविधानानुपयुक्तो ऽपि अकारः पाणिनीयवर्णक्रम-
वच्छेदार्थैः ।
तस्यामकारादौकारं यावद्वर्णैः स्वरा अचः ॥
खरसंज्ञका अच्संज्ञकाश्च भवति । ०
अकारादय लृदन्ताः समानाः स्वरकञ्चते ।
संक्षफलम् अकास् अकारे हृस्तः स्वात्
संख्यानाकौ सर्वर्णैः स्यात् सावर्ण्यम् चूल्वर्ण्यैः ।
अ इ उ च छ ल हस्ताः स्वर्ण्यवश्चैकमात्राकाः ।
अन्ये खरा दीर्घसंज्ञा ज्ञातव्यासे द्विमात्राकाः ॥ ०

I. Sandhi and Subanta:

Iti svarasamjñuprakaranam, fol. 1b; *svarasandhi*, fol. 2b; *svarasandhiniśedha*, fol. 3; *vyañjanasandhi*, fol. 4; इति० संधि-विधासः प्रथमः fol. 5; *svarāntusādhyaprakarana*, fol. 11; *vyañjanadeśa*, fol. 14; *avayayaprakaranam*, fol. 20b, etc.; *shatvaprakaranam*, fol. 24b; इति० प्रकीर्णविधासञ्चतुर्थैः । fol. 25b; कारकमाला, fol. 34b; समाविधासः षष्ठः fol. 44.

अवहेलितभीमविक्रमश्रीनरनारायणदेवदेशितेन ।
गुणवृद्धितवृद्धितप्रवंशो रचितः श्रीपुरुषोऽमेन तेन ॥ १ ॥
समाहतं व्याकरणभिरुपा इकूपारपारात्पुरुषोऽमेन ।
प्रयोगवित्तामणिमानंतः प्रयोगवित्तामणयो भवतु ॥ २ ॥
प्रालेयादिसुतापदाक्षयुगलं वन्दास्या संहतं
व्यालेखि द्विजकुरुणे रचिता रत्नादिमाला शुभा ।

वेदव्याकरणहुंशुक्तिकरणेयुक्तेऽन्न भूमिद्युपद् (!)
श्रीलश्रीपुरुषोऽमेन महता शाके शनौ वासरे ॥ ३* ॥
इति० तद्वितप्रकरणं (तद्वितविधासः सप्तमः MS.
466) fol. 58b.

II. *Ākhyāta* begins:

श्रीयदुष्णिणुरुचरणस्फुरदरविन्दालिवन्दारुः ।
श्रीपुरुषोऽमेन्मशर्मा लौकिकपदमञ्चरर्ण तनुते ॥ १ ॥
दादायणीयमतकायसुनप्रवन्ध-
मन्त्रानुरच्चितगुणा पदमञ्चरीयम् ।

आदीयतां अवसि निःअमवस्पतार्थैः

व्युत्पन्निपक्षनदलायतलोचनानाम् ॥ २ ॥

Iti vartumānuprakaranam; इति० गणसा-
धविधासः प्रथमः । fol. 62; *līlalopprakaranam*,
fol. 63; लिलादिविधासो द्वितीयः fol. 64; *yak-
prakaranam*, fol. 64b; *śvastanīprakaranam*,
fol. 65b; सावैधातुकविधासः गृहीयः, fol. 67;
लिद्ध्र० चतुर्थो विधासः, fol. 69; लुद्ध्र० पञ्चमो०,
fol. 72; आत्मनेपदादिग्र० पष्ठो०, fol. 74b;
सनादिग्र० सप्तमो०, fol. 80.

III. *Kridanta* begins:

नन्दनन्दनपदारविद्योः स्पन्दमानमकरदत्तुन्तिलः ।

आत्मोतु पुरुषोऽमेनः कृती सारवतप्रकरणं कृतामिदम् ॥

कृतः कृतैरि । ० अवस्थाप्र०, fol. 81b; अशृ-
षादिग्र०, fol. 83b; खानुक्त्य०, fol. 84b; खादिग्र०
कृत्सु चतुर्थो विधासः, fol. 90b; ख्यादिग्र०, fol. 93.
It ends:

इति महामहोपाधायश्रीविद्याधारीशभट्टाचार्यपरना-
मश्रीपुरुषोऽमेन्मशर्मनिर्मिताया प्रयोगरत्नमालायां कृत्सु
षष्ठो विधासः समाप्तः ॥

Rāj. Mitra, Descript. Cat. i., p. 73, where another MS. of this work is noticed, refers to Martin's History of Eastern India, vol. iii., p. 136, where it is stated that *Purushottama* was a *Vaidika Brāhmaṇa* of *Vihāra* in *Kīmariāpūra*, and flourished in the time of *Mallanārāyaṇa*, Rājā of Coch Behar. This grammar is said to be much used in Assam and Eastern India generally.

[Sir C. Wilkins.]

* This stanza is omitted by the next MS.

896.

466. Foll. 202; size 16 $\frac{1}{2}$ in. by 4 $\frac{1}{4}$ in.; good, cursive, recent Bengali handwriting; seven lines in a page.

Prayoga-ratnamālā.

The *ākhyāta* section begins fol. 121; the *krīlanta*, fol. 167b.

It ends:

द्विजकुलकमलप्रकाशकैकभास्करमहामहोपाध्यायश्रीविद्या-
वागीशभट्टाचार्यनिर्मितप्रयोगोव्याप्तरत्नमालायां कृत्सु पठो वि-
द्यासः सम्पूर्णः ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

897.

2734. Foll. 142; size 16 $\frac{1}{2}$ in. by 4 $\frac{1}{2}$ in.; indifferent Bengali handwriting; eight lines in a page.

The same work, without the *taddhīta* and *krīlanta* sections. There is some confusion in the order of the different sections.

- a) Foll. 27-117 (numbered 1-93): from the beginning of the work to the end of the *Samāsa*; Dated Śaka 1706 (A.D. 1784).
- b) Foll. 128-142. The first three, and beginning of the fourth, chapters of the verb.
- c) Foll. 118-125. The end of the 4th, the 5th, and beginning of the 6th, chapters.
- d) Foll. 1-14. The remaining portion of the *ākhyāta*. [Sir C. WILKINS.]

898.

1600d. Foll. 33; size 9 $\frac{1}{2}$ in. by 4 $\frac{1}{4}$ in.; good, large Devanāgarī handwriting of the earlier part of last century; seven lines in a page.

Prabodhacandrikī, an elementary treatise on grammatical subjects, in *anushūlī* *ślokas*, composed by king *Vaijala Deva* for the benefit of his son *Hirūdhara*.

It begins:

हरिहरगुरुभक्तः सर्वलोकानुरक्तस्
चिभवनगतकीर्तिः कांतकंदर्द्यमूर्तिः ।
रणरिपुगणकालो वैजलघोषिपालो
जगति जयति दाता सर्वेकमैरधाता ॥ १ ॥
चंद्रावतीवदनचंद्रचकोरविक्र-
मादित्यदेवतनयो नयत्वेत्वेत्वा ।
चौहानवंशतिलकः पुटनार्धिनायो (१. पट०)
राजा परं जयति वैजलदेवनामा ॥ २ ॥
रामो मे भवित्वं करोतु सततं रामं भजे सादरं
रामेणापहृतं समस्तदुरितं रामाय दत्तं धनुः ।
रामान्मुक्तिरभीष्मिता सरभसं रामस्य दासो इस्यहं
रामे रञ्जतु मे मनः कहरया हे राम मां पालय ॥ ३ ॥
श्रीमद्वैजलदेवेन रामभक्तिरत्नमा ।
इति चिन्तितमेकांते कदाचित्विष्टता सता ॥ ४ ॥ ० ८ ॥
संसारांताधितरणं रामनामानुकीर्तिनं ।
रामनामान्विता तस्मात्प्रक्रिया क्रियतां मया ॥ ९ ॥
वालकानां प्रबोधाय तोषाय विद्युषामपि ।
चाकत्यमपि संसारे कीर्त्यवस्थापनाय च ॥ १० ॥
चिंतयन्निति निर्यातः क्रीडतं श्रीहिराधरं ।
श्रीमान्वैजलभूपालो चिलोक्येत्यवीत्सुतं ॥ ११ ॥
विद्यया द्योत्ते राज्यं विद्यया जीयते रिषुः ।
विद्यया ज्ञायते कृत्यं विद्यया लुभ्यते यशः ॥ १२ ॥ ० १२ ॥
दानेन दयया चैव युद्धेन निजकर्मणा ।
दानवीरो दयावीरो युद्धवीरो इति श्रुतिः ॥ २० ॥
दधीचिदादीनवीरो भूद्यावीरः शिविर्यैः ।
हम्मीरो युद्धवीरो इत्युद्धिदर्शनमसी चयः ॥ २१ ॥ ० २४ ॥
दत्तं वदनं पितरं विनायतः श्रीहिराधरः ।
कृतांजलिपुष्टो भूत्वा सद्वीडमिदमवैत् ॥ २५ ॥
मातापितृभ्यां विरसं परिणामसावहं ।
तिक्तं कटु कवायं वा भेषजं पाव्यते सुतः ॥ २६ ॥
अवणांजलिना पीतमुपदेशाभृतं मया ।
आज्ञाप्यतां देव मया किमिदानीमधीयतां ॥ २७ ॥
श्रीमान्वैजलभूपालः श्रीहिराधरबालकं ।
सुपीय परितुष्टामा सुतमित्यवदपुनः ॥ २८ ॥

Having extolled grammar, as ensuring every success, the author begins with the cases and their grammatical value (*kartri*, etc.), illustrating the definition by examples:

तत्रोऽने कर्तृरि यथा रामो जयति वैरिणः ।
 रणे रामौ च रामाश्च जयतश्च जयति च ॥ ४० ॥
 संबोधने इष्य प्रथमा विभक्तिर्वति शुर्वं ।
 यथा हे राम हे रामौ हे रामा इत्यनुक्रमात् ॥ ४१ ॥ ०५० ॥
 इति श्री - प्रबोधचंद्रिकायां च कृतौ वैनलभूपतेः ।
 विभक्तिर्वति रामाश्च समाप्ता स्यादिचंद्रिका ॥ fol. 8.
 अथ स्यादिविभक्तीनामुदाहरणमुच्यते ।
 चयः स्युः मुहूराश्यादेः प्रथममध्यमोन्नमाः ॥ १ ॥ ० ३० ॥
 इति ० समाप्ता स्यादिचंद्रिका ॥ fol. 10.
 अथ बट्टारकाणीह कथ्यते कथितान्यपि ।
 अर्थात् विभक्तीनां कारकत्वेन दर्शिताः ॥ १ ॥ ० ४५ ॥
 इति ० समाप्ता सकलुक्षाण्या वरा कारकचंद्रिका ॥ fol. 14.
 स्यादिभिस्तद्वितैः कृद्विः समाप्तैश्च विधीयते ।
 यदेव कारकं तत्र प्रथमैव न वान्यतः ॥ १ ॥ ० ६५ ॥
 इति ० इत्युक्तचंद्रिका सम्यक् समाप्तिमनोहरा ॥ fol. 19.
 समाप्तः बट्टियो नाम्नां इत्यस्तनुरुपत्तया ।
 कर्मधारे(य) संज्ञश्च बहुवीहित्यैव च ॥ १ ॥ ० ३९ ॥
 इति ० समाप्तचंद्रिका द्योपा समाप्ता विश्वकाशिती ॥ fol. 22.
 तद्वितास्तिविधा द्येयाः केचित्सामाच्यवृत्तयः ।
 केचिदव्ययसंज्ञाश्च केचिद्वाचार्थवाचाकाः ॥ २ ॥ ० ३१ ॥
 इति श्रीप्रबोधचंद्रिकायां तद्वितचंद्रिका ॥ fol. 25.
 कृतिस्तिविधि वर्तते भावे कर्मणि कर्तृरि ।
 तत्र भावे यथा रामो विजयो विनयस्तथा ॥ १ ॥ ० ३५ ॥
 इति प्रबोधचंद्रिका समाप्तेर्य सर्वाभीष्टार्थबोधिका ॥ fol. 27.
 अथ बालकबोधाय सम्यक्संविर्विच्यते ।
 रामचत्वं हरिच्छाया विष्णुचक्रं गुरुचक्रविः ॥ १ ॥ ० ५० ॥

It ends:
 इति श्री - प्रबोधचंद्रिकायां च कृतौ वैनलभूपतेः ।
 एष विशेष सुषु (!) समाप्ता संविचंद्रिका ॥

For other MSS. of this work, see Aufrecht, Cat. Bodl., no. 370; Raj. Mitra, Notices, viii., p. 12; Weber, Cat. Berl., no. 1635.

[H. T. Colebrook.]

899.

828. Foll. 141 (numbered 1-142; no. 41 having been omitted by mistake); size 13 in. by 4½ in.; written in the Bengali character, by different hands; in A.D. 1806; generally seven lines in a page.

Sārvāvalī, a grammar in *sūtras*, with a *vritti*, by *Nārīyanavānulyopūdhīyā*. Complete in seven *pādas*.

I. Foll. 10. *Sandhi-pāda*, begins:

श्रीरामं जगतामीशं प्रणम्य तस्य तुष्टे ।

सारावलीं प्रत्यनुते श्रीलिनारायणः सुधीः ॥

वृद्धिरादैजारालैजैचो ज्यः । चच्चः स्याने ज्ञाते एच्च
 आर आलै एच्च इत्येते आदेशा वृद्धिः परिभाष्यते ।
 च इ उण्ण चू लकू ए ज्ञोङ्गू रे चौच्च प्रत्याहाराणो ज्यं
 निर्देशस्तेनाजित्यनेन च इ उ चू लू ए चौ रे चौजितै
 चौ एवमन्ये । प्रत्याहारेषु ह्रस्मोक्त्या दीर्घे इष्य गृह्णते ।

II. Foll. 34. *Trianta-pāda*, begins:

भातोस्तिक् तस्य अन्ति मित्रः अस् य मित्रः वस् मस्
 ते ज्ञाते अन्ते से ज्ञाये ध्ये ए वहे महे लङ् वर्तमाने ।
 वर्तमाने काले धातोः लट् संज्ञकास्तिकादयः स्युः ।
 क्रियाधारः कालो वर्तमानः ।

It ends:

इति श्रीमत्वारायणव्याप्तोपाध्यायकृतौ भारायत्या
 द्वितीयः तिड्डलपादः समाप्तः ॥ नभम्यपद्धदशिदिष्यसे
 मन्दवारे अभिपत्ते प्रतिपदि तिर्थीं दग्धसमाप्तिरिति ।
 लिखितं श्रीकृष्णमोहनदेशरमणा । श्रीगुरुभरभामात्रः ।

III. Foll. 24 (excellent writing). *Kridanta-pāda*, begins:

लङ्गुद्दृच्छ कृत् शतृशानी ॥ धातोः कृत्संज्ञकौ शान्ते
 शानी स्यातां तौ लङ्गुद् लङ्गुच । कृदित्यपिकारः ।
 भवन् शायानः करिष्यन् करिष्यमाणः ॥ हेतुचिह्नं क्रि-
 यायाः ॥ भीम्यमाणाः पश्यते पश्यतामीत् । क्रियाया
 इति किम् । यः पश्यति स चैत्रः ॥ ०

IV. Foll. 35. *Taddhita-pāda*, begins:

नामो ज्ञाः स्त्रियामाप् तद्वितः ॥ स्त्रियां नामो ज्ञाः
 परे तद्वितसंज्ञक आप् स्यात् । नामस्तद्वित उत्थिकारः ।
 गङ्गा ॥ अजादेश । अजा अटका अश्वा अटका कोर्कला
 मृदिका शूद्रा जाती कल्पा बाला पाला बाला यथासि
 ज्ञेषा कनिष्ठा उत्तमा गोपालिका पशुपालिका शूर्या
 देवी पुण्योगे अभिता पलिता विमलेश्वादि ॥ ०

Dated: मन १२७३ मालुशकाच्च १७२८ । नारित
 ११ भाद्रस्य समाप्तश्चाय ग्रन्थः ॥

V. Foll. 9. *Kāraka-pūda*, begins:

क्रिया सुखकर्ता ॥ धात्र्यर्थः क्रिया । क्रियायां सा-
धायां कारकेषु तदा योजनाहेत्वाद् यो सुखः स कर्तृ-
संज्ञः स्यात् । चैत्रः काष्ठैः स्थाल्यामोदनं पचति । ०

VI. Foll. 11. *Subanta-pūda*, begins:

सुपो लुगच्ययात् ॥ अच्ययात्परस्य लुक स्यात् । चादि-
प्रादि स्वरादि ज्ञामादि वदाद्यच्ययः । प्रथमादिसप्तवि-
भक्तीनां सुप्रत्याहारः । खस्तिष्ठति ॥ अच्ययीभावा-
दनदनात् ॥ अविर्स्ति । अनदनात् । उपरामात् । ०

VII. Foll. 18 (by the same hand as III.).

Samāsa-pūda, begins:

तत्पुरुषो नत्रः सुपा समासो वा ॥ सुवलेन सह
नश्वस्तपुरुपसंज्ञकः समासो वा स्यात् । स स्वभावा-
दुक्तरपदार्थप्रधानश्च । समासो चेत्प्रधिकारः । अनेकपद-
स्पैकपदवज्ञा समासः । न ब्राह्मणो ब्राह्मणः ॥ ईपतो
गुणिना ॥ ईपतिष्ठलः पठः । ईपदनूतः ॥ मानिना
कालस्य ॥ द्वाहो जातस्य द्वाहजातः । ०

It ends:

इति वन्द्यधारीय - श्रीरामायणवन्द्योपाध्यायकृतौ
सारावत्यां सप्तमः समाप्तादः समाप्तः ॥

Fol. 1a has the title: रामनारायणवन्द्यकृ-
तसारावत्तीव्याकरण १४२ पत्र चालक २४६५ ।

[H. T. COLEBROOKE.]

900.

802c. Foll. 81; size 16 in. by 5½ in.;
recent Bengālī handwriting; eight lines in a
page.

Kārikāvali, a versified grammar, by Rāma-
nārāyaṇa, son of Krishṇarāma.

It begins:

सिद्धिदं पुरुषार्थीनां ज्ञानविज्ञानसाधनं ।
नारायणं नमस्कृय क्रियते कारिकावलिः ॥
पूर्वतन्त्राश्च संलोच्य प्रयोगानुपलक्ष्य च ।
स्मृहसंक्षेपशारोक्ष्या पश्चेनेवं मयोच्चते ॥
अकारादिक्षकारान्ता वर्णैः पञ्चाशदीरिताः ।
संज्ञार्थमेवां व्यावासः प्राक्कैरव्याप्तिः ॥
पञ्चाशदीरिति निजामूलीयोपभानीयमुत्तानं स्यानिरुपत्वात्
श्वकारस्य हु मेहत्वेनाधिक्षाम्युपगमात् । व्यावासो यथा । अ-
ज्ञा इ ई उ ज शु शु ल लुक् । ए ओह् । ह य

व र ल । ज ण न ड म । छ छ ध च भ । ज ड द ग ब ।
ख फ छ ठ य(!) । च ट त क य । श ष स ॥

एषामाद्यन्ता नामानः संज्ञाः स्युरच्छसादयः ।

अच्यन्तं परिहायैव हसि तेन समन्विताः ॥

अको हृसाश्र दीर्घाश्र मुताश्चाचः प्रकीर्तिताः ।

अकां मिथः सवर्णेत्वं स्याद् द्वयोहृस्वदीर्घयोः ॥ ०

The *sanjñāpāda* ends fol. 2b; *ac-sandhi*, fol. 4; *visargasandhi*, fol. 6b; *shatvapāda*, fol. 8; *natvādhikāra* and *sandhivritti*, fol. 9b; *ajantanāma*, fol. 12b; *hasantanāma*, fol. 15b; *tyadādināma*, fol. 16b; *stryadhikāra*, fol. 19b; *kārakavritti*, fol. 24b; *samāsapāda*, foll. 30 and 34b; *taddhitavritti*, fol. 45; *iñantapāda*, fol. 51b; *śapādyanta*, fol. 53b; *asityādyanta*, fol. 57b; *dvitvap.*, fol. 58; *samprasāraṇap.*, fol. 59; *guṇap.*, fol. 59b; *imanta*, fol. 62b; *-krītsu prathamapādaḥ*, fol. 65b; *krītyapāda*, fol. 66b; *ktvādyanta*, fol. 68; *upapadādhi-kāra*, fol. 71b; *kvansvādyanta*, foll. 74b and 77b.

It ends:

द्वाच्चित्यवृत्तं द्वाच्चिदप्रवृत्तं

द्वाच्चित्परे ऽर्थे द्वाच्चिदन्यथार्थे ।

विचिन्य शास्त्रं मुनिभिः प्रयुक्तं

चतुर्विधा बाहुलका भवनि ॥

अजनि धरणिमध्ये विश्वविधानाकीर्तिः

कविकुलतिलकः श्रीकृष्णामो ऽस्य सूनोः ।

इह विरतिमगच्छ तस्य कृपत्वयानां

परिशेष इति कृते (!) श्रीरामनारायणस्य ॥

इति श्रीरामनारायणभट्टाचार्यक्रवर्तिकृतायां कारिकावलौ
कृत्सु ज्ञानाद्यन्तपादः ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

901.

805. Foll. 97; size 16 in. by 5½ in.;
indifferent, recent Bengālī handwriting; eight
lines in a page.

Kārikāvali-tīkā, a commentary on Rāmanārā-
yaṇa's grammar, by his son, Rāmaprasāda
Vidyālambikāra Bhāttācārya.

To the end of the *taddhitavritti*.

It begins :

प्रणन्य ज्ञानकोकानं सच्चिदानन्दविग्रहं ।
आत्मास्ये शब्दकूटार्थीन् पित्रोक्तान् कारिकावलेः ॥

निर्विद्वेन ग्रन्थसमाप्तिकामो भट्टाचार्यचक्रवर्ती श्रीरामनारायणः शास्त्रस्य वाचनिकत्वात् परमदेवतानुस्मरणपूर्वकं वाचा नमस्करोति सिद्धिदित्यादिना । ० । ग्रन्थस्य प्रामाण्ये हेतुमाह पूर्वेयादिना । पूर्वेषां पाणिन्यमरसर्ववर्मभृतीनां तत्त्वाणि व्याकरणानि संलोच्य सम्बगालोक्य प्रयोगान् श्रीरामायणमहाभारत-श्रीमद्भाग[व]तादौ उपलक्ष्य दृष्टा । इयं कारिकावलिः पद्येन श्वोकेन मयोच्चते कथ्यत इत्यर्थः ॥ ०

The *samjñāpāda*, ends fol. 8; *sandhi*, fol. 14b; *śabdavṛitti*, fol. 30; *kāraka*, fol. 48b; *saṃśū*, fol. 89b.

[H. T. COLEBROOKE.]

902.

803a. Foll. 89; size 15½ in. by 5½ in.; good, modern, Bengālī handwriting; eight lines in a page.

The remaining portion of *Rāmaprūsañda*'s commentary.

The *ākhyātavṛittiyākhyā* ends fol. 52b.

It ends :

विलङ्घे गुरुव्याक्यानां मया यद्वापितं ज्ञाचित् ।
तत् ज्ञनाचं वृथैः सम्यक् शब्दसिन्धुतीर्पुभिः ॥

इति श्रीरामप्रसादविद्यालङ्कारभट्टाचार्यविरचितायां कारिकावलिटीकायां कृद्यात्म्या समाप्ता ॥

Then follow two passages, one from the *Vidagdhamukhamanyādāna*, and the other as follows :

जितः सुचरितच्छेदी स्मरो इयं हुःसहो मया ।

इतीव देहसक्तरोदभिवृत्य यः सहोमया ॥

इति कीचक्क्यमकस्य ॥ ० ॥ नागरयोगकाव्यः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

903.

593b. Foll. 180; size 11 in. by 4½ in.; fairly written, in Devanāgari, by two or three different hands, about A.D. 1700; 7-9 lines in a page.

Padacandrikā, an elementary versified Sanskrit grammar—chiefly based on the *Sārasvatī Prakriyā*,* with a commentary (*rritti*)—composed, under the auspices of prince *Nārottama*, by *Krishṇa*, son (and pupil) of *Nesha Nṛsiṁhaśārī*.

I. *Sandhi* and *Subanta*, begins :

नित्यानंदधनं सर्वैकृत्तदितपरं परं ।
अस्तु वस्तु स्तिस्तिकरं लीलानिर्भितविग्रहं ॥ १ ॥
भाषादेः सारमुद्दृत्य कृत्वा लक्षणकारिकाः ।
वर्तयिष्ये यथालक्ष्यं स्वतार्पयिग्रमाणकं ॥ २ ॥
निर्णेतुं वकृतात्पर्यं स्यात्प्रमाणगवेपगा ।
वक्तोपदर्शिते तस्मिन् कुत्काचमरः कुतः ॥ ३ ॥
अर्थप्रकरणाद्यालोचने स्याद्वोभगोर्थं ।
प्रायो इमिद्वादृतं तेन स्पृष्टार्थं शब्दगोर्थे ॥ ४ ॥
विश्विधाताय गुरुदेवतेक्यमनुसंधने ।

यद्विज्ञा सूत्रसंचारमनुसृत्य सरस्वती ।
विद्वद्विद्वे नरीनर्त्ति तं नृमिहमहं भजे ॥ १ ॥
प्रवृत्तेः प्रयोजनविषयावाह ।
सूत्रवृत्तोदिवाक्यादिग्रंथग्रंथिग्रंथमच्छिदे ।
सुखदोधाय वालानां क्रियते पदचंटिका ॥ २ ॥

सूत्राणि पाणिन्यादेः । वृत्तयः काशिकाद्याः । इष्टयो भाष्यकारस्य । वाक्यानि वाक्षिकानि । आदिपदात्मसिद्धिधा-दयो ग्रंथास्तेषां ग्रंथिर्दुयोर्भो भागस्त्र अमस्तद्वानाय । अवहारार्थं संज्ञा आह ।

अच्च स्वरा ।

स्वराः प्रसिद्धाः स्वयं राजने ॥ [ज्ञेनक । ० ।

इजवर्जास्ते । ० । परे तु हल् । ० । स्वरो स्वरा एकद्विभिराच्च इस्तीर्थैमुताः क्रमात् । ० ।
ते इष्टदात्तानुदात्तात्वस्तिरित्वैस्तिरैकशः ।
शुद्धानुनासिकाभां ते द्विभेषष्टादशाद्यः । ० ।
स्युः सर्वाणाः सजातीया चूलवर्णी स्वर्गजाः । ० ।

Fol. ५ इति संज्ञाः ॥

संधीशायां स्वरे इप्स्ये इर्यमुर्यम् रस्तु लं ।

इर्यं । दध्यत्र । उर्यं । सध्यत्र । शु रस् । पिर्यर्थं । लं । लाकृतिः । ० ।

इत्यभ्यधिः fol. 6b; इति प्रकृतिभाषः fol. 7b; इति

* Colebrooke, Misc. Essays, 2nd ed., p. 41, makes it a commentary on the *Sārasvatī*.

हसंधिः fol. 10b; इति विसर्गसंधिः fol. 11b; इति पत्त्वशन्त्वप्रकरणं fol. 14; इत्यज्ञताः पुक्षिंगाः fol. 20, etc.; इति ० स्याद्यत्तिवेकः समातः fol. 109.

II. *Tāntu* (with which a new paging commences) begins:

भातोस्तितः कर्मकर्त्त्वं भावकर्त्त्वं स्वर्कर्मकात् ।
वस्त्रमाणास्तितो भातोः स्युते च सकर्मकात्त्वं भित्ति च अकर्मकात् भावे कर्त्तरि च स्युः । लट् लिङ् लोट् ०

चंचाद्याः शिवं भावं स्युरार्थादातः कृताः परे । ०

III. *Kṛidanta*, fol. 50b (of 2nd part):

चथ कृत् कर्त्तरि ।

इति ऊर्ध्वं वस्त्रमाणः प्रत्ययः कृत्संज्ञः स्यात्स च कर्त्तर्ये ।

प्रातुः (प्रा)कृतो भावकर्मणोः ।

चातृविधेः वस्त्रमाणात्प्रत्ययः कृत्संज्ञः स्यात्स च कर्त्तर्ये ।

प्राकृतो भावकर्मणोः । चातृविधेः कृत्संज्ञो इषि स्यात् ०

The MS. ends with four couplets, the last three of which run thus:

यत्कृपालेशातो ज्ञे इषि जृम्भते मयि वाल्मीयं ।

नृमिहं नौमि शोपांकं देवतं पितरं गुरुं ॥

अस्ति विश्वभराभोगभूषणीभूतयैभवः ।

नरोऽन्नमस्त्रमस्त्रोतराणिनाशिलसद्यगः ॥

आपूर्यापराणा । दिराशिवमुधासासाज्जदीशागुरोद्

सादेशेन नरोऽन्नमस्त्रितियतोः श्रीशेषकप्येत्तुना ।

विन्यस्तास्त्रमस्त्रदोयतिनिरा विडच्चकोरादराह्

आचर्दं पदचंद्रिका कुवलयानन्दाय भूयादियम् ॥

इति श्रीमद्भुतस्त्रिधिष्ठयैतत्त्वसुधराधुर्थरश्रीमद्भाजनरो-
ज्ञामादिष्ठयीश्यप्तन्त्रिमिहसूरितनयकृष्णविरचितायां पदचं-
द्रिकायूहीं कृदत्तिवेकः समाप्तः ॥

The same author wrote the *Prākritacandrikā* (see no. 945). [H. T. COLEBROOKE.]

904.

727. Foll. 155; size 13 in. by 4 in.; good, clear, recent Bengali handwriting; seven lines in a page.

Prākritiyūvava, another grammatical manual, in *sūtras* with a *vritti*, by *Madanapāñcāñana*. The author has adopted most of *Vopadeva's* grammatical terms, and many of his *sūtras*.

The aphorisms of the *Kātantra* (and probably other grammars) have also been laid under contribution. The MS. begins:

सरस्तां नमस्कृतं शिशुधीचृद्धिहेतवे ।
समाहृत्यान्यतत्त्वाणि करोनि प्रक्रियार्थं ॥

सिद्धो वर्णसमाप्तायाः ॥ सिद्धः खलु वर्णानां समाप्तायो वेदितव्यः । न पुनरन्यथोपदेष्टव्यः* । वर्णां अकाराद्यस्तेषां समाप्तायपाठक्रमः । ० ॥ तत्रादौ चतुर्दश खराः ॥ ० ॥ पूर्वो हस्तः परो दीर्घः ॥ कादीनि व्यञ्जनानि ॥ ० ॥ अनस्या यर-
लवाः ॥ ०

The *taddhitarapralīyā* (and *subanta*) ends fol. 71b; the *ākhyātāpralīyā*, fol. 126b.

It ends: इति कृदन्तप्रक्रिया समाप्ता ।

व्याकरणं मया तेने प्रक्रियार्थवसंदर्शकं ।

मदनाल्पद्विजेन्द्रं समाहृत्यान्यतत्त्वके ॥

श्रीकोर्जिनारायणशर्मणः खात्तरं ॥ ०

[H. T. COLEBROOKE.]

905.

222. Foll. 156; size 15 $\frac{1}{4}$ in. by 5 in.; fair, recent Bengali handwriting; seven lines in a page.

Jñānūmṛita, another elementary Sanskrit grammar; composed in Saka 1660 (A.D. 1738), by *Kūśīśvara* *Sarman*, son of *Rāmanārāyaṇa* and *Bhavānī*.

It begins:

काशोश्वरं भगवतां प्रणिपत्त्वा चाचं

ज्ञानामृतं त्वरितविद्यमवुद्धिबोधं ।

काले दुरुचिरिते तनुलोकबोधे

काशीश्वरो वदति वैदिकपौत्रमास्यः ॥

चतुर्दशाच्चतुर्स्तिंश्वलादिसर्गानुकार्यकं ।

वर्णमुक्तं तदाद्यनानाम कार्यानुसारातः ॥

अङ्गेण च्छुलकं रसोरेषीच् ॥ इत्यच् तत्त्वसारे तथा च

नामाभ्युलादकठवाहजभुक्तशेषं

ज्ञानोभयोरधिकशेषमृणं धनं स्यादिति ।

* Cf. the beginning of the *Kātantra*, and *Durgasimha's Vṛitti*.

अन्न आश्वेति इत्थ ईश्वेतिकि समाहाराच्चतुर्दशाच् । कादि-
हान्ताश्चतुर्दशिंशत् । विसर्गः सर्ग आगमे स तु उपर्युक्तस्यित-
विन्दुद्वयरूपः । अनुरुखारः स तु वर्णान्तमूर्च्छस्यित एकवि-
दुरूपः । कै इति जिह्वामूर्लीयः पै इत्युपमानीयः । तौ यथा
अथोविरेखयुक्तायामा एव द्वयरूपकः ।
जिह्वामूर्लीय इत्वेव गजकुम्भोपमो उपरः ॥

एतत् सर्वं वर्णसंक्षेपं स्यात् । तत आद्यन्तवर्णद्वयरूपदितं नाम
स्यात् । ०

इति ० संज्ञाकदस्पादः fol. 15 ; इति संधिः fol. 25 ;
इति वर्णसंक्षेपः fol. 29 ; इति श्रीकाशीश्वरशम्भविन्भूतज्ञा-
नामृते सङ्करः संज्ञासंधिकपत्रणात्प्रथितो उद्यायो उपमाद्वयो गतः
fol. 32b.

The *nāma* portion ends fol. 60 ; the *samāsa*,
fol. 83.

The *ākhyāta* begins : अथास्यात् । तत्रादावाकृति-
गणगणाः ॥ घटादि । ज्ञा मारलोकसुतितोषनिश्चासने । आ
याके ०

The *krit*, fol. 130b : अथ कृद्वहुलं । ०

The *taddhita*, fol. 145b.

It ends :

श्रीमद्राघवपरिग्रहितामन्त्रजवरश्रीमद्धनश्यामजो
धर्मे निष्ठितमानसो मुनिरिव श्रीरामनारायणः ।
ततुज्ञो ज्हमकुर्वि तत्परिद द्वदा मातुर्भेवान्वयः स्मरन्
शाके खर्त्तुनृपे प्रवन्ध्यसुधया ज्ञानामृतं पूरणं ॥

शकाच्चाः ७२७ । सप्तांश्चिमुनिभूषाके नक्ता कालीपदाद्वजं ।
अलिखत्पुस्तकं शुभं श्रीमान् रामनिधिर्द्विजः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

906.

1463. Foll. 170 ; size 9 in. by 3½ in. ; fairly written, in Devanāgarī, about the middle of the last century ; seven lines in a pago.

Bhāvasimha-prakriyā, an elementary, explanatory grammar, composed by *Bhāṭṭa Vīṇā-yaka*, son of *Bhāṭṭa Govindasūri*, for *Bhāvasimha*, eldest son of *Medinīrūja*.

The *sandhi*-and *subanta* sections. It begins :

रसुपत्रिमहमीडे भावसिंहासनस्यम्
अनुजयुगलमेकज्ञापरस्मिन्द्वानं ।

दशमुखरणवीजां जानकीं चानुजं चा-
निनिपमनिलमूर्तुं मंत्रमग्रे उपर्यंतं ॥ १ ॥

Three more stanzas have been blotted out ; the first of which seems to run thus :

ये - - - दशरथगृहे श्वत्रियाः प्रादुरासन्
नूनं तेपामनुकृतिरिसे मेदिनीराद्विष्टीशान् ।
तेषां सधे गुणमुखरतिस्थातिमान्वैपायाद्यम्
तत्रुष्यर्थे व्यरचि हृचिरा प्रक्रिया भावसिंहो ॥ २ ॥ ० ४॥

अ इ उण् ० हल् इति माहेश्वराणि प्रत्याहारसृताणि ॥
एषु च सन्ध्यकरणमसंदेहार्थं । छंदोवस्त्राणि भवंतीति वचना-
ज्ञांदसो विभक्तिलोपश्च । गादयः प्रत्याहारार्थाः । ०

इत्युपयोगिग्रकरणं । अथ संधिः fol. 9 ; अथ स्वादिप्र-
क्रिया । अर्थवद्धात्वप्रत्ययांतं प्रातिपदिकं स्यात् । ० fol. 22 ;
अथ कारकप्रक्रिया ।

कर्ता कर्म च करणं संप्रदानं तथेत च ।

स्वप्रादानाधिकरणे इत्याहुः कारकाणि चट ॥ fol. 72b.

अथ समाप्तः । समर्थपदविधिः समाप्तः स्यात् fol. 90b ;
अथ तद्विताः । उपगोरपत्यमिति विग्रहे । पश्चेत्समर्थदप्त्ये
ज्ञेये ज्ञाता स्यात् । fol. 133b.

Many of the examples show a *Vaiśiṣṭa* tendency.

It ends :

श्रीमान्यं मेदिनीराद् तनयमन्यनयद्विष्टाभिपानं
ज्ञेषु श्रीश्याममाहाद्वयुवरनिरतालोकमर्दीडाद्वदास्यात् ।
तस्य श्रीप्रक्रियायां वियुधजनमनोभृगयुक्ता सुवृत्तम्
उक्ता माला मनोङ्गा रथुपतिचरणायार्चितुं पूर्तिमाप ॥
इति श्रीमन्मीमांसकमद्वगोपिदसूरिसूनभद्रविनायकविरचि-
तायां भावसिंहप्रक्रियायां सुवृत्तं स्यात् ॥

The front page of fol. 1, bears what seems to be intended for a facsimile of the prince's official stamp, consisting of a central circle (with the legend श्रीरामचंद्रराम) and two concentric rings (with the legends करे कोकनदालय, and मेदिनी-राजसूनभावसिंहस्य मुद्रिका).

[H. T. COLEBROOKE.]

907.

1490. Foll. 274 ; size 15½ in. by 4½ in. ; fairly good, cursive, recent Bengali handwriting

(omitting the diacritic point of the *r*); seven lines in a page; foll. 209-238 and 242-274, by two different hands from the rest, six lines in a page; in places the writing has suffered from the stickiness of the ink (esp. foll. 18-28).

Drutabodha, a Sanskrit Grammar in aphorisms, with a brief commentary (called *Drutabodhini*); by *Bharatamalla* (or *Bharatasena*), son of *Gaurāṇyamallikā*, and commentator of *Amarakoṣha*. It begins:

प्रणाम्य शम्भुं भरतेन धालान्
पदानि विज्ञापयितुं कियन्ति ।
स्वयंकृतस्य द्रुतबोधनाम्नो
वित्तन्ते व्याकरणस्य टोका ॥

निखिलशिष्टेकवाक्यतया प्रारिक्षितग्रन्थसमाप्तिप्रत्यहनिरासार्थं स्वयंकृतस्य व्याकरणस्य वृत्तिं चिकीर्षुर्ग्रन्थकारः सकलं गीर्वाणशिरोमणिं श्रीभगवतं महादेवं प्रणामति जधे[तृ]शिवार्थं तदादौ निष्प्राप्तिं च पद्धेन ॥

प्रणाम्य पार्वतीनाथं सर्वेसिद्धिप्रदायकं ।
द्रुतबोधं व्याकरणं भरतेन विरच्यते ॥ ० ॥
अच् ॥ संज्ञाद्वयकरणं एकस्य ग्रन्थसौकर्यार्थं ज्ञाचित् स्वरसंशया ज्ञाचिदच्चसंज्ञया व्यवहरिष्यतीतर्थं ॥ ० ॥

I. *Sandhi* and *Sup-prakarana*.—*Iti-samjñā-pādaḥ*, fol. 9b; *svarasandhi-pādaḥ*, fol. 15b; *halanandhi-pādaḥ*, fol. 18b; *sandhivisheshha-pādaḥ*, इति संधिप्रकरणं fol. 24b;—*shatvāṇi-traprakarayam*, fol. 42b; इति संज्ञापादः fol. 47;—*ajantapratikurayam*, fol. 60b; *pum-līṇyapādaḥ*, fol. 77b; *strīlīṇyapādaḥ*, fol. 78b; *nāyūṇasakapādaḥ*, fol. 79; *avyaya-pādaḥ*, इति द्रुतबोधटीकायां सुप्रकरणं fol. 80;—*stripratyaya*., fol. 102: this last section is paged separately, as are the succeeding ones. Here ought to follow foll. 196-238 (paged 1-43), containing the *kārakapāda*. There is no *taulihita* section.

II. *Tīnantaprakarana*.—*Iti samjñā-pādaḥ*, fol. 103b; *bhāvādvivaraṇam*, fol. 132b; *adā-dvivaraṇam*, fol. 140b; *dvādipādaḥ*, fol.

142; *svādipādaḥ*, fol. 143; *tudādipāda-vivaraṇam*, fol. 144; *rudhādipādaḥ*, fol. 144b; *tanādipādaḥ*, fol. 145b; *kryādipādaḥ*—*curādipādaḥ*, fol. 146b; *ñyantapāda*, fol. 150b; *sanantapādaḥ*, fol. 153b; *yuñanta-pādaḥ*, fol. 156b; *liṅgadhātupādaḥ*—*iti parasmaipadapādaḥ*, fol. 162; *ātmāpadapādaḥ*, fol. 172; *karmabharapādaḥ*, fol. 174; *vibhaktipādaḥ*; इति स्वैर्यहरिहर-स्वानवंशसंभवगौराङ्गमज्जीकालम-महामहोपाध्यायश्री-भरतसेनकृतामां हुतबोधटीकायां तिङ्नप्रकरणं समाप्तं ॥ श्रीरमानायश्वर्मणः स्वाक्षरच्च ॥

III. *Krit-prakarana*; foll. 178-195 and 239-274 (paged continuously 1-54).

[H. T. COLEBROOKE.]

908.

1172B. Foll. 40; size 13½ in. by 4½ in.; good, recent Bengali handwriting; seven lines in a page.

Āśubodha, an elementary grammar of Sanskrit, in aphorisms, mixed with verse, with a brief commentary by *Rūmākīṅkara Sarasvatī*. The author has followed the model of the *Mugdhabodha*, but with a different system of technical terms.

It begins :

यस्य सव्यभारः सुबोधदलद्वारे: क्रममलं निधायके ।
रामकिङ्करसरसती सतामासुबोधमिति संतनोति सत् ॥

सिद्धा आद्याः ॥ अकाराद्या वर्णाः प्रसिद्धा ज्ञेयाः । च आ इ ई उ ऊ चू चू लू लू रै ओ ओ ओ ओः क ख इत्यादि ॥ चतुर्दशादौ चाः ॥ आदौ चतुर्दशे ये वर्णास्ते चसंज्ञाः स्युः । च० ओ० ॥ दिशां द्वौ द्वौ च सौ ॥ आद्यानामादौ दिशां मध्ये यौ द्वौ द्वौ वर्णां तौ संज्ञौ स्तः । चाद्यक्रमौ तु स्यौ रुद्धशुती च । च आ इ ई उ ऊ चू चू लू लू सात्ति सार्थं होत्कारः ॥ प्राणुः ॥ द्वयोद्वयोः संज्ञयोर्योः यः प्राक् स लुम्बः स्यात् । च इ उ ऊ लू ॥ परो सः ॥ द्वयोद्वयोः संज्ञयोर्योः यः परः स रुसङ्गः स्यात् ॥ याद्याश्वामाः ॥ इकाराद्याश्वामसंज्ञाः स्युः ॥ ० ॥ अयाद्या गाः ॥ एकाराद्याश्वा गंज्ञा स्युः ॥ ० ॥

क्राद्या व्याः । ० ॥ पञ्चशः पञ्च वाः । ० ॥ शपसवाद्यद्वितीयाः
फाः ॥ शब्दसा वानामाद्या द्वितीयाश्च फर्सजाः स्युः । ० ॥ अन्ये
व्याः । ० ॥ ०

इत्याशुबोधे सुखसन्धिपादः fol. 4b.

स्याद्यास्त्रिशः प्रिद्विचिचिपिविप्स्यः ॥ ० ib.; etc. *vi-*
bhakti, *kāraka*, *samāsa*, *taddhita*, etc.; इत्याशुबोधे
निनद्विपादः ॥ fol. 20.

शमावौदोत् ॥ ० अपदादौ दाः ॥ etc., on verbal
flection.

It ends: इत्याशुबोधे शुचिधातुपादः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

909.

1405. Foll. 152; size 13 in. by 4 ½ in.;
fairly good, modern Bengāli handwriting; six
lines in a page.

The *Suddhāśubodha*, an elementary Sanskrit
grammar, by *Rāmēśvara*.

It begins:

गौरीशश्वरपादपश्युगलं चैलोकवाच्चास्यदं
ब्रह्मश्रीशपुरन्दरादिविवृथैः संसेव्यमानं सदा ।
नत्वा बालशुबोधनाय शिरसा रामेश्वराख्ये द्विजो
वक्ति व्याकरणं सदर्थघटितं शुद्धाशुबोधं मुदा ॥

अ इ उ चू ल ए चो रो औ खराः ॥ एते स्वरसंज्ञा
भवति ॥ अनो श्यं तुः ॥ अवर्णेभिन्नो श्यं स्वरो नुसंज्ञो भवति ॥
अ इ उ चू ल समानाः शेषाः सन्ध्यश्वराः ॥ ०

The *saṃjñāpāda* ends fol. 13b; *hasantu-pum-*
liṅgapāda, fol. 31; *hasanta-napumisakapāda*,
fol. 33b; *strēvihitapratyaya*, fol. 43b; *kārakapāda*,
fol. 53b; *samāsapāda*, fol. 72b; *taddhitapāda*,
fol. 86.

The *tibantapāda* begins: धातोस्तिप यस अनि
सिप यस य निप वस मस । ते आते अने से आये ध्वे ए वहे
नहे ॥ वट । यात् यातां ० ॥ विट । तुप तां अतु ० ॥ ends
fol. 128.

The *kridantapāda* begins: धातोः कृत्वाम् ॥ धातो-
रुत्वे वस्यमाणा यावनः कृत्प्रव्यया नामसंज्ञा भवति ॥ वटपाड्वत्
शृत्वानौ ॥ सर्वधातुभ्यः शृत्वानौ भवत्स्तौ च वटः परस्मैप-
दात्मनेपद्गुल्मौ त्रिषु लिङ्गेषु ज्ञेयौ ॥ ०

It ends: इति शुद्धाशुबोधं व्याकरणं समाप्तं ॥ शाके
भूमिरसपदाग्नौ पष्ठां मेचकपदाके । गणयोगे सौम्यवारे
श्वित्यां गन्धः समाप्तः ॥

This date, Śāka 1623 (not expressed in the
usual inverted order), if it does not refer to the
composition of the grammar itself, probably
belonged to the MS. from which the present
was copied. [H. T. COLEBROOKE.]

910.

1175a. Foll. 34; size 13 in. by 4 ½ in.;
clear, modern Bengāli handwriting; seven lines
in a page.

Śighrabodha, an elementary manual of the
Sanskrit language, by *Nīvaprusādu*. It begins:

प्रणम्य परमानन्दं सच्चिदानन्दविग्रहं ।
शीघ्रबोधं व्याकरणं क्रियते बालयोधकं ॥

अ इ उ चू ल ए रे चो औ ह य र व ल भ ग न उ
म इ ट ध घ भ ज ० स । आद्यन्ताभ्यां प्रत्याहारः । आद्या
नव स्वराः । ते इत्यादिभैरनेके । आद्यो इत्येषु नामी । ०

The *sandhi* ends fol. 3; vowel-bases, fol. 5b;
consonantal bases, fol. 9b; indeclinables, fol. 10;
feminine affixes, fol. 11.

The verb section begins: आद्यात्मात्प्रक्रिया नि-
रूप्यते ॥ चल्यमाणप्रत्यया धातुतो ज्ञेयाः । भू मत्तायामित्यादि-
शब्दा धातुसंज्ञाः । स च चित्विधः परस्मैपदी ॥

The *kridanta* begins fol. 29; the *kāraka*,
fol. 32b; the *samāsa*, fol. 33.

The colophon of the *subanta* runs thus: इति
श्रीमहुरुनाथपदारचिन्दमिलिन्दायितचेतःशिवप्रसादकृते शीघ्र-
बोधे नामवृत्तिः पूर्णां ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

911.

325. Foll. 223; size 12 in. by 4 in.;
fair, recent Bengāli handwriting; six lines in
a page.

Prabodhaprakāśa, a Sanskrit grammar, com-
posed, for the use of *Śaivas*, by *Balarāma*
Pāñcānana.

1. *Nāmaprakarana* begins :

शिवासंतोपसंतुष्टः स्वर्गदेहेतुरीश्वरः ।
शिवो वितनुतां शैवं समस्तशिवसन्निधिं ॥

2. *Ikhyātuprakarana*, fol. 42 :

भद्रार्णवं यगरणं स्मृते: सुखं
तरन्ति चाख्यातसमुद्राविशन् ।
अनादिनाशं सदयं पदम्बनं
पुनः पुनस्त्र प्रणमामि नाचिकं ॥
गणोदितानां भादीनां धातुसंज्ञा प्रकीर्तिं ।
भू सज्जायां चिती संज्ञाने इत्यादि ॥ ०

3. *Kritprakarana*, fol. 104 :

कथीकृतपुरारात्रियोसीकृतहलाहलः ।
भस्मीकृतमनोयोनिः शंकरः शं करोतु नः ॥

कृदातोश्च ॥ ०

4. *Strītruprakarana*, fol. 140 :

वन्दे ब्रह्मादिभिर्विन्द्यं देवैर्देवीपदामुञ्जं ।
महात्मामृतसुनुजं मन्मनोधरमाकुलं ॥
गौर्युग्रक ॥ ०

5. *Kūrukuprakarana*, fol. 155 :

प्रणम्य वाञ्छनः क्षीर्येहादेवपदं शुभं ।
क्षियते घलरामेण कारकादेविनियोगः ॥

क्रियादिनिमित्तं कारकं ॥ ०

6. *Numbasuprakarana*, fol. 178 :

धेया ब्रह्मादिभिर्वियोगम्या सनातनी ।
शिवाद्विनवशुधांशुचन्द्रिका हृदि भासतां ॥
पदानां निलितं श्वेयः समाप्तः स्यात्तदन्वये ।
वचनमत्त्वं ॥ ०

7. *Tudhiluprakarana*, fol. 207b :

भक्तात्मा करुणासिन्धुः शरणो भद्रलग्नः ।
सुचाता जगतां शान्तो रामो नो भीष्मिद्वये ॥
वाहवाय ॥

See Rāj. Mitra, Descriptive Cat. of Sanskrit MSS., i., p. 70. [H. T. COLEBROOKE.]

912.

410a. Foll. 39; size 12 $\frac{1}{4}$ in. by 4 $\frac{1}{4}$ in.; modern Bengali writing; six lines in a page.

Dhātuprakāśa, a *dhātupāṭha* arranged according to the final letters, by *Balarūma*.

It begins :

नमः श्रीगुरवे तरमै य उद्गती भद्रार्णवात् ।
यो मूलं जपयन्नादेरज्ञानधानभानवे ॥
नवा शिवं शैवदमाशुतोषं बालोपकृत्ये प्रतनोमि यत्तात् ।
सपाठलोकागमसूचधातुं धातुप्रकाशं वहवादिसिद्धं ॥

After two more introductory couplets, the author explains his anubandhas, some of which are peculiar, as फ = फणादि, क = क्रवादि, चु = चुरादि-रित्यनः

Then follow the verbs अङ्गचि अङ्गचि लक्षणसंस्थास्यानयोः । अङ्गयति अङ्गपर्यति ० ॥ अर्थचि याङ्गायां । अर्थयते अर्थपर्यते ० 132 roots in अ; 24 in आ; 19 in इ; 25 in ई; 23 in उ; 13 in ऊ; 21 in चू; 16 in चृ; 6 in ए; 25 in ऐ etc.

It ends: द्विचत्वारिंशतौचाः ॥ १७५६ ॥ इति धातुप्रकाशः समाप्तः ॥ गङ्गेमां चाहि ते मनः ॥ इति द्विजश्रीबलरामविरचित्यातुप्रकाशसंग्रहः समाप्तः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

913.

410b. Foll. 82; the same size; written in A.D. 1806, in the Bengali character; seven lines in a page.

Dhātuprakāśaṭippanī, a commentary on the preceding work. It begins:

शिवं प्रणम्य सर्वेण सर्वादरनमस्तुतं ।
धातुप्रकाशग्रन्थस्य टीकां कुर्वे यथामति ॥
ग्रन्थस्य निर्विश्वसमाप्त्यर्थं कृतं गुरोर्जेमस्काररूपमङ्गलं
ग्रन्थादौ शिष्यशिक्षायै निबध्नति ॥ ०

It ends: इति धातुप्रकाशटिप्पनी समाप्ता ॥ ० शकात्त्वा: १७२६ ॥ after which, added by a different hand: श्रीबलरामशर्मणः कृतिः ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

914.

1172F. Foll. 14; size 13 $\frac{1}{4}$ in. by 4 $\frac{1}{2}$ in.; recent, indifferent, Bengali handwriting; seven lines in a page.

Dhātucintāmaṇi, a *dhātupāṭha* by *Viśvanātha*. Not quite complete.

The author follows the order of the *Pāṇinīya*, but with many various readings (apparently chiefly derived from *Kuśinātha's Dhātumāñjarī*).

It begins :

यत्वेदेति जगज्जीवः परमेश्वरतात्मः ।
तमखण्डं चिदानन्दमद्वितीयमुपासम्हे ॥
चथ प्रणम्य सर्वेषां गुरुणां चरणासुजं ।
धातुचिन्नामणिः श्रीलविश्वनाथेन तन्यते ॥
चिन्नामणिं कुरुते करणमणिं प्रयोगं
जिह्वासवः खलनीर्टं परिहाय भूवे(!) ।
आत्मात्मात्मपि मानवकस्य येते

विज्ञानमेकमधिरूपं मुदं तनोति ॥

तत्रात्मात्मानस्य धातुजाननिदानत्वात् प्रथमं धात्रव एव
निगद्यन्ते । ते इपि गणस्यसौत्रसनाद्यनश्चिष्टप्रयोगमात्रमूलभेदा-
चतुर्थी भवन्ति । गणस्यात्माविज्ञाने ॥

भू सत्त्वायां ॥ परस्मै उदाहः ॥ एषद् वृद्धौ ॥ स्पर्धं संहर्षे ॥
गाथृ प्रतिष्ठालिप्तयोः ग्रन्थे च ॥ वाधृ लोटने ॥ गोधृ(!) pro-
bably गाधृ नाधृ याद्वोपतापैश्वर्याशीषःपु ॥ दध धारणे ॥
स्फुदि(!) आप्रवणे ॥ श्विदि शैत्रे ॥ वदि अभिवादनस्तुयोः ॥
भदि क्रत्याणे सौख्ये च ॥ (om. 22 गुरु, 23 गुद) ° *bhū-
vādayah* ends fol. 8; *adādayah*, fol. 8b; *ju-
hotyādayah*, fol. 9; *divādayah*, fol. 10; *svādayah*,
fol. 10b; *tudādayah*, fol. 11b; *rudhādayah*, fol. 12;
tanādayah, ib.; *kryādayah*, fol. 12b.

The MS. breaks off abruptly at यु जुगुप्ता (Westerg. 33, 36), after which a different hand has added the colophon : इति विश्वनाथन्यायालङ्घार-
विरचितपातुचिन्नामणिः समाप्तः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

915.

3242. Foll. 96; size 12 in. by 4 in.; excellent Devanāgarī writing, of about A.D. 1500; thirteen lines in a page; the paper dark brown, as if from long exposure to heat, and hence very brittle; space left in the middle

of each leaf for a hole to be punched through; the first and the last two leaves slightly defective.

Ganarutnamahodadhi, or 'great ocean of *gāṇa* pearls,' being a metrical arrangement of the *gāṇas*, with a commentary; composed by *Var-
dhamāna*, disciple of *Gorindasūri*, in A.D. 1140.

Edited, for the Sanskrit Text Society, by J. Eggeling (1879-81). This is the MS. K. referred to in the preface to part II., p. iii.

[F. KIELHORN.]

916.

949a. Foll. 30; size 10½ in. by 4 in.; fairly good Devanāgarī writing; nine lines in a page.

Ganarutnamahodadhi. The text only.

This is MS. E. of the edition.

It ends :

गजहुताश्वतिथिप्रमिते शके मधुषमासि सिते तथा ।
अथ भुजंगतिथौ गुरुवासरे शुभदिने पठनाय विषयितं ॥ °
संवत् १५६३ मिति माघवदी १२ रोजमृत्यार ॥

The date, Saka 1538, was probably that of the MS. from which this was copied.

[H. T. COLEBROOKE.]

917.

949b. Foll. 121; size 12 in. by 4½ in.; excellent, recent Devanāgarī writing; foll. 118-121 supplied by a different hand; ten lines in a page.

Ganarutnamahodadhi, with the commentary, in a shorter recension; extremely inaccurate; numerous corrections, evidently made entirely from conjecture, having considerably added to the original incorrectness.

MS. D. of the edition.

It ends : इति श्रीगोविदाकायैचरणकल्पनिहितपत्रम्

क्षिविदितसकलवेदांतसिद्धांतविसद्भमतथ्रीमज्जगद्विलकृतपद्द-
र्जनादर्जसार्वभौममंडलीमंडितपार्श्वयुगलथ्रीगोविंदपंडितशिष्यथ्री-
चर्द्धमानपंडितविरचितायां गणरामहोदधिवृत्तौ आख्यातकृता-
श्रितप्रत्ययगणनिर्णयो नामाष्ट्रो ध्यायः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

918.

1938. Foll. 23; size 10½ in. by 4 in.; fairly written, in Devanāgari; seven lines in a page.

Samāsacakra, an elementary treatise on compound nouns, consisting of three couplets, followed by brief explanations and numerous examples.

It begins :

योदा समासः संक्षेपादधाविंशतिधा पुनः ।
नित्यानित्यत्वयोगेन लुगलुक्तेन च द्विधा ॥ १ ॥
तत्राष्ट्रधा तत्पुरुपः समधा कर्मधारयः ।
समधा च बहुवीहिंद्विगुराभापितो द्विधा ॥ २ ॥
द्विद्वयतुर्विधो ज्ञेयो उद्ययीभावो द्विधा मतः ।
तेपां पुनः समासानां प्राधान्यं स्पाच्चतुर्विधं ॥ ३ ॥

अस्याधः । समासः संक्षेपात् पदित्यो भवति । तत्पुरुपः
कर्मधारयो बहुवीहिंद्विगुर्द्वयो उद्ययीभावश्चेति । तत्र उच्चरण-
दार्थप्रधानस्तपुरुपः । द्विगुर्कर्मधारयो तत्पुरुपमेदौ । ०

This treatise should end foll. 22b : राजानं यो-
थितवान् राजयुधा । सहयुधा । वेदस्यानुवचनं कृतवान्
चनूचान इत्यादि ॥

Then follows a short chapter on *Kuraka* : अथ
प्रयोगाः कर्त्तव्ये ॥ क्रियायाः कारकसंबंधप्रयोगतादिता तु वाच्या
क्रिया । कारकस्तु कर्त्तव्यकरणसंप्रदानापादानापिकरणभेदेन
वदिथः । स कारकः प्रथमातादिपदवाच्यः प्रयोगश्चतुर्विधः ।
कर्त्तव्यिर प्रयोगः । ०

It ends : अकर्त्तव्यकर्त्तव्य प्रयोगो वा ।

रामो विराजते रामो भूमेद्दलमपालयत् ।
रामेणोपार्ज्यते कीर्त्तीं रामचंद्रेण भूयते ॥
रामचंद्रो दशग्रीवं परलोकमनीनयत् ।
जनकाण्डामचंद्रो मुमुक्षे स्वयमेव हि ॥

खस्ति श्रीनृपशालीवाहनशके १०१० किलकनामसंवासरे
भाद्रपदशुक्ल ६ भूगुवासरे इदं पुस्तकं समाप्तं ॥ ० ॥ लिखिता

पुस्तकं यस्य कठेन हिंसितं मया । पुख्यग्रामेन (!) लिख्यंते
वासुदेव स्वयं वहि (!) ॥ ० इदं पुस्तकं हस्ताक्षर आपाजिगो-
विंदवैद्यवस्तिकसवेनागोठणे ॥

Fol. 1a, and a fly-leaf at the end, give the title *Samāsacakra*; and the leaves are marked

[DR. JOHN TAYLOR.]

919.

2191b. Foll. 2 (fol. 164 and 165 of vol.); size 10½ in. by 4 in.; fairly written, in Devanāgari, about A.D. 1650; ten or twelve lines in a page. The second leaf has been inverted by the binder.

Samāsacakra, another elementary treatise on the same subject.

It begins :

चतुःप्रकाराः समासाः । तत्पुरुषो बहुवीहिंद्वयो उद्ययीभा-
वश्चेति । तत्र तत्पुरुषो द्विविधः । उद्यिकरणापदः समानाधिक-
रणश्चेति । ततश्च योदा समासा उच्यते तत्पुरुषो बहुवीहिः
कर्मधारयो द्विगुर्द्वयो उद्ययीभावश्चेति । तत्र तत्पुरुषो उद्यिक-
रणसंज्ञायामश्विधो भवति । प्रथमाद्वितीयाऽसमानीनभेदाद्वेति । ०

It ends : सह वनं गच्छति नरैरिति सवनं । सह सागरं
गच्छतीति ससागरं ॥ इति समासचक्रं समाप्तं ॥ ० ॥

लज्जासज्जास्यतिजागरणं वृद्धिश्चयभयज्जीवितमरणं ।

शयनक्रीडारूचिदीपतर्थं भातुगणं कर्मकमाहुः ॥ १ ॥

गुज्जरस्ये सरसपुत्रासिना भट्टोपदशिवर्जकरात्मज-भट्टोप-
पदसुखानन्देन लिखितो उद्यं ग्रंथः वाराणस्यां ॥ सप्ततितमे
संवत्सरे पुरुषोऽस्मे मासे सिते यद्ये द्वादशयां भूगौ लेखः ।
रामचंद्रशरणं ॥

[GAIKAWAR.]

920.

464. Foll. 154; size 16½ in. by 6½ in.; Bengālī character, European paper; 4-6 lines in a page.

Rāvaṇabhadha, commonly called *Bhaṭṭikāvya*, an artificial epic on the adventures of *Rāma*, composed with a view to practical instruction in the less common grammatical forms, and ascribed to *Bhaṭṭi* (who is usually identified

with *Bhartrihari*, whilst others take him to be the son, or even the brother, of that grammarian. See *Rāj. Mitra*, Notices, vi., p. 144 seq.).

The text of the *Bhaṭṭikāvya* was published, with the commentaries of *Jayamāṅgala* and *Bharatamallika*, Calc. 1828 (reprinted 1868, etc.).

[H. T. COLEBROOKE.]

921, 922.

544, 545. Foll. 754 and 702 resp.; size 17 in. by 10½ in.; well written, in the Bengālī character; European paper; number of lines varying.

Bhaṭṭikāvya, with the commentaries of *Rāmacandra*, *Vidyāvinoda*, *Kandarpaśarman*, *Jayamāṅgala*, *Pundarīkāksha*, *Bharata*, *Hariharacārya*; and an epitome of the work, called *Vyākhyāśāra* (or *Sthūlavyākhyā*).

Each page contains one (or in the latter part two) *śloka* of the text in the middle, with the commentaries written (in smaller letters) above and below the text. Vol. ii. begins at ix. 19. We subjoin the beginning and colophon of the commentaries:—

I. *Jayamāṅgala's Jayamāṅgalā*:

प्रशिपत्य पदासुजे गुरोर्विदुर्धां तोषविशेषसाधनं ।
तनुते जयमङ्गलः कृती निजनामाभिभृतिष्ठ्यन्ते ॥ १ ॥
कविकुलकृतिकैरवकरहाटः । श्रीभृहरिः कविभृ-
द्विकार्थं चिकीर्षुः । तस्याशेषाशुभशमनैकप्रयोजनश्री-
रामचन्द्रचित्तरूपस्य । खत एव निष्पत्युहेन समाप्ति
निश्चन्वन् खतव्येण मङ्गलाचारं परिहरन् साकाङ्गपद्येन
गन्ध्यैमुत्पापयति । अभूदिति ॥ खर्यं सनातनो विष्णुः ॥
(differs altogether from the printed edition
in the first *śloka*, and very considerably
after that).

The colophon usually runs: इति भृहरि-
(or भट्ट)काव्यटीकार्यं जयमङ्गलाल्लास्यार्थं ॥

II. (*Nārāyaṇa*) *Vidyāvinoda's Bhāṣyabodhini*:

नत्वा रामपद्वंद्वमरविन्दभवित्तिर्दं ।
द्विजो हरिहराचार्यः* कुरुते भट्टिष्ठोधिन्ते ॥ १ ॥
पूर्वग्रामिकुले कलानिधिनिर्भं कृत्वा सुमेहस्थितो
भाता तस्य जटाधरो द्विजवरो वाणेश्वरतत्सुतः ।
[ततुचः प्रथितो भवत् कविवरो नारायणो नामः
सोऽभृभ्यसनेन शास्त्रनिचयविद्याविनोदार्थतः† ॥ २ ॥]

प्रायो हि सत्तरधियः कवयः पृथिव्यां
सन्ति छाचित् छाचिदपि प्रियसाधुवादाः ।
एकं भिया ग्रामविकर्म करोमि नितं
मध्ये द्वयोरपरमादरवत्तयेव ॥ ३ ॥
चधिकृता पाणिनिमुनिकृतलक्षणलद्यगे ऽपि सति ॥

On this writer see above, no. 830.

III. *Pundarīkāksha's Kubipadipikā*:

नत्वा शङ्करचरणं ज्ञात्वा सकलं कलापतत्वं च ।
दृष्टा पाणिनितत्वं वदति श्रीपुरुषदरीकाशः ॥ १ ॥
पाणिनिप्रक्रियार्थं मे प्रसिद्धत्वाव वार्तातुकं ।
कलापत्रक्रिया तस्माद्प्रभिष्ठात्रं कथ्यते ॥ २ ॥
कुलिवन्पत्तमस्तोममपहस्तमियं सया ।
कलापदीपिका चक्रे सत्यथालोकनाय च ॥ ३ ॥
चत्र जयिना सर्गेवन्यो लक्षणमुच्चनाय ॥

It ends: इति महामहोपाध्यायश्रीकान्तपतिता-
त्तमन्श्रीपुरुषदरीकाशकृतार्थां भट्टिकाव्यटीकार्यां कला-
पदीपिकाव्याख्यार्थां अयोध्याप्रत्यागमनं नाम इति-
सर्गः समाप्तः ॥

IV. *Kandarpaśarman's Vaijayanti*:

बालं पुरुषपुर्यं ग्रजकुलरमणीमनोभवानन्दं ।
सजलगलदश्यामं कार्म श्रीनन्दनन्दनं वन्दे ॥ १ ॥
नत्वा गौरीनाथपादारविन्दं
शात्वा भावं पद्मनाभस्य सम्यक् ।
सौपदामां प्रीतये भट्टिकार्ये
चक्रे टीका भीरकदपैशमां ॥ २ ॥
अयनदुर्गमतमे किल भट्टिकार्ये
हास्याय केवलमसौ खलु मे प्रसङ्गः ।
किञ्चेकमसित शरणं सुदृढो इनमूर्या
दोषास्पृशो गुणलक्षणहिला हि समाः ॥ ३ ॥

* A M.S. described by *Rāj. Mitra*, Notices iv., p. 209,
reads विद्याविनोद चाचार्यः; cf. above, no. 830.

† The M.S. omits this half-stanza.

विद्यासागरटीकायां कात्तलप्रक्रिया यतः ।

सुपत्रप्रक्रिया तस्मात् तस्यामेव प्रणीयते ॥ ४ ॥

अत्र तावन्महामहोपाध्यायश्रीभृहरिकविना शब्द-
काव्ययोर्लघुणलक्षितानि महाकाव्यतयाभिधेयानि । अतः
सर्गेन्द्रियः काशदबन्धश्च कृतः । ०

It ends: इति श्रीकन्दपूर्वकवर्तिकृतायां भट्टिटी-
कायां [other colophons here add वैजयन्त्या] ०

V. *Vidyāvinoda's Bhaṭṭīcandrikā*:

वन्दे हूर्वीदलश्यामं रामं राजीवलोचनं ।

जानकीलक्षणोपेतं भक्ताभीष्टपलग्रहं ॥ १ ॥

नन्दा तातपदद्वं ज्ञात्वा ग्रन्थकृदाशयं ।

विद्याविनोदः कुस्ते टीकां श्रीभट्टिचन्द्रिकां ॥ २ ॥

यत्र रामं घनश्यामं कृपारामं सुखेन सा ।

कौशल्या सुपुत्रे सूनुं सर्गं आदिः प्रकाशयते ॥ ३ ॥

अत्र कविना श्रीधरखामिसूनुना भृहरिणा सर्गे-
चन्यो महाकाव्यलक्षणमूच्यनाय काशदबन्धश्च शब्दकाव्य-
लक्षणमूच्यनाय कृतः । ० । आसीमेयादिश्रधराद्वन्द्वा
समाप्तनिति पचोत्तादिमालिनोद्वन्द्वसा सर्गेनिर्वाह इति
दर्शितं ॥ अभृदित्यादि ॥

It ends: इति श्रीविद्याविनोदाचार्यकृतायां
भट्टिटीकायां तिङ्गलकाशे लुड्गिलसितो नाम छाविंश-
तितमः सर्गः ॥

VI. *Bhuvarata* (-sena, or malla)'s *Mugilhabodhīnī*:

नन्दा शङ्करमस्तुष्टगीराङ्गमज्जिकात्मजः ।

भट्टिटीकां प्रकुरुते भरतो सुग्रहवोधिनीं ॥ १ ॥ ०

It ends: इति सद्वैष्टगीराङ्गमज्जिकात्मजश्रीभ-
रतसेनकृतायां सुग्रहवोधिनीं भट्टिटीकायां ०

VII. *Rāmacandra's Vyākhyānanda*:

नन्दा श्रीनयनानन्दचक्रवर्तिपदासुन्जं ।

चाल्यानन्दो मया ग्रन्थस्तन्ते यत्प्रसादतः ॥ १ ॥

वारेन्द्रवेशसंभूतश्रीरामचन्द्रशर्मणा ।

तत्यते भट्टिकाव्यस्य टीकेण खालकारिणी ॥ २ ॥

सौपद्मका नवं मूलं शिष्यान् बोधयितुं मया ।

रचिता बहुशो यानात् सुधीभिर्दृश्यतामित्य ॥ ३ ॥

वन्द्यः श्रीचक्रवर्ती निगमगणगौर्विगंसंतोषिता श्रीर-
भीरा: सर्वेच सभ्याः समितिशुक्तियते नामधेये तु तस्य ।

जानक्यानानधारातिभिरतिरविं शब्दसंतानसंधि-
तं जातो यो शरीरस्या पदनिकरकलापाठवीकेशरी

[सः ॥ ४ ॥]

अनुग्राहा वर्यं धीरा दृश्यतां यत्ततो मुहा ।

चाल्यानन्दो न जायने परिदाः परनिन्दकाः ॥ ५ ॥

महाकाव्यस्य आदौ आशीर्नैमस्तारसु निर्देशो वा
कर्तव्यः । ०

This commentary only extends to vi. 20,
where it ends: सार्वभातुक इति दीर्घो न स्यात्
अधिकं कातन्ते प्रपञ्चितं ॥

The colophon of *Sarga* II. runs:

चाल्यानन्दे ननोरमे श्रीरामचन्द्रनिर्मिते ।

संपूर्णो द्वितीयः सर्गं आदृत्ये धीमतां सदा ॥

of *Sarga* V:

समाप्तः पञ्चमः सर्गो चाल्यानन्दे विनिर्मिते ।

जहार रावणो यत्र सोतां श्रीरामशर्मणा ॥

For another commentary (*Subodhini*)
by *Rāmacandra Vācaspati*, see *Rāj. Mitra*,
Notices viii., p. 220.

VIII. The last nine leaves contain an
epitome, or *anukramanikā*, written in an
excellent, larger hand:

अथाशेषविशेषेण चालान् चुत्पिपादयिषुश्रीमद्भृह-
रिकृतस्य रामायणानुयायिभृत्याल्यग्रन्थस्य विषयसंख्या-
चन्द्रसां प्रकाशेन तद्रन्थस्य चाल्यायां कस्यचिज्जनवर-
स्यातिश्यानुरागः समज्जनि । अनन्तरं च तदभिप्रायविदा
केनचिद्विषेण तदादिष्टेन च तद्रन्थस्य चाल्यासंपर्केण
चाल्यासारामिधो ग्रन्थः समकारि ॥ तत्र प्रथमं रुचि-
राद्वन्द्वसा अभूत्य इत्यादिना ॥

It ends: समाप्तेयं भट्टिकाव्यस्य सूलचाल्या ॥

At the end of the above seven commentaries,
(fol. 693b), a note has been added, likewise in
the Bengali character, enumerating the auth-
orities (*pramāṇaka*) referred to by the several
commentators. We extract the more modern
and less common names:—

Jayamāṅgala :—*Durgasimha*, *Vardhamāna-*
misrāḥ, *Śrēpatidatta*.

Harihara :—*Kūtantrapradīpa*, *Kshīraevāmin*,
Goyacandra, *Jayamāṅgalā*, *Ratnamālā*.

Pundarīkākṣa :—*Kūtantrapradīpa*, *Krama-
dēśvara*, *Jayamāṅgalā*, *Durga*, *Durghaṭa*, *Bhā-
gavṛittikāra*, *Vidyānanda*, *Śrēpatidatta*, *Svāmin*.

Kandarpa :—*Kāvyaaprakāśa*, *Kramadīśvara*, *Kshērasvāmin*, *Govindabhaṭṭa*, *Jayamāṅgalā*, *Daṇḍin*, *Durgasimha*, *Durgahāṭa*, *Bhāgavṛittikāra*, *Rabhasa*, *Ramānātha*, *Vardhamānamiśrāḥ*, *Vidyānanda*, *Vidyāsāgara*, *Śrīpadma*, *Supadmapariśiṣṭa*..

Vidyāvinoda :—*Ujjvaladatta*, *Kalāpa(h)*, *Kīcakayamaka*, *Kshērasvāmin*, *Gadasimha*, *Goyīcandra*, *Candravṛittikāra*, *Jayamāṅgalā*, *Durgasimha*, *Durgahāṭa*, *Devamīśra*, *Dhātucandrodaya*, *Ratnamālā*, *Rāmārcanacandrikā*, *Vidyāsāgara*, *Śāradātilaka*, *Śrīpatidatta*, *Samgītadāmodara*.

Bharata :—*Kramadīśvara*, *Kshērasvāmin*, *Jayamāṅgalā*, *Durgasimha*, *Devīdūsacakravartin*, *Dhātucandrodaya*, *Rantiṭeva*, *Rāmananda* (ācūrya), *Vidyānivāsa*, *Śrīpatidatta*.

For yet another commentary on the *Bhaṭṭikāvya* (*Subodhīnī*, by *Kumudānanda*), see Rāj. Mitra, Notices iv., p. 209.

[H. T. COLEBROOKE.]

923.

2537. Foll. 417; size 10 in. by 4½ in.; well written, in Devanāgarī, in the 16th century; nine lines in a page.

Bhaṭṭikāvya, with the commentary of *Jayamāṅgalā*.

Colophon as in the Calcutta edition (1828).

[GAIKAWAR.]

924.

730. Foll. 112; size 12½ in. by 4 in.; fairly good, modern Bengali handwriting; eight lines in a page.

Bharata's commentary (*Mugdhabodhīnī*) on the *Bhaṭṭikāvya*.

The author is said to have lived at Kānchrāpārā in the Hoogly district, about 150 years ago. Rāj. Mitra, Notices vi., p. 145.

[H. T. COLEBROOKE.]

925.

2525b. Foll. 11; size 10½ in. by 4½ in.; fairly written, in Devanāgarī, in the earlier part of last century; twelve lines in a page; the writing has suffered, apparently from damp, in several places, especially on the first three leaves.

Kaviruhasya, a poem in praise of a Dekhan king *Krishṇarāja*, composed by *Hālīyulha*, with the view of illustrating the meaning and present-stem formation of roots similar in sound and form. [A.]

It begins :

जयन्ति मुरजित्यादनखदीधितिदीपिकाः ।
मोहान्धकारविधंसान्मुकिमार्गप्रकाशिकाः ॥ १ ॥

लोकेषु शास्त्रेषु च ये प्रसिद्धाः
कार्येषु ये सत्त्विभिः प्रयुक्ताः ।
उच्चिय तांश्चित्तविनोदनाय*

शब्दानहं धातुभूद्धरामि ॥ २ ॥
स्त्रकार्यां एकशब्दान्न नानार्थाद्यैकवाचकाः ।
सदृशार्थाभिधानान्न भिन्नार्थाः सदृशान्धराः ॥ ३ ॥
स्त्रकार्यास्तु द्वयशब्दान्न निकधने च धातवः ।
धातुपारायणाभ्योर्धेः पारोद्धीर्णधिया भया ॥ ४ ॥

अस्त्वगस्त्वमुनिज्योत्त्वापयित्रे दक्षिणापयेऽ ।
कृपाराज इति स्थानो राजा सासाज्यतीद्यतः ॥ ५ ॥

गोपायति द्युतिमिमां चतुरविसीर्णा
पापाज्ञुगुप्तत उदारमतिः सदैव ।
विच्छ न गोपयति यस्तु वनोपकेभ्यो†
धीरो न गुप्तति महार्थपि कार्यजाते ॥ ६ ॥

चतुर्णं पृष्ठाति पृष्ठति द्विजदेवतान्न
प्रीणाति वान्धवजनानतिथीन् पृष्ठोति ।
यः प्रीयते प्रणायिषु प्रयते च भूतान्
यं प्राययन्ति‡ कविसूक्तरसायनानि ॥ ७ ॥

* B. orig. विपश्चितां चित्त०, corrected (by Colebrooke) to उच्चित्ताम्; तच्चित्तां A. C.; उच्चिय ताम् विश्विनोदनाय D.

† वनोपकेभ्यो A.

‡ Thus B (see comm.); प्रीणायति A. C. D.

धूनोति चम्यकवनाति धुनोत्यशोकं
 चूतं धुनाति धुवति स्फुटातिमुक्ते ।
 वायुर्विधूनयति चम्यकपुर्यरेणूल् ।
 यत्कानने धवति चन्दनमझरीश्व* ॥ ८ ॥
 कायो न जीर्येति जृणाति न यस्य शक्तिः
 नो जूर्येते भुजवलं न जृणाति तेजः ।
 यद्विद्वियां जरति चेतसि भोगतृप्ता
 तेषां वर्षं विपिनेषु न जारर्यति ॥ ९ ॥

The work consists of 272-274 *slokas*; in the present MS. the numbers run up to 273; no. 262 having been omitted. The last two *slokas* read as follows:

नयने यदुगाः सर्वान् त यस्तात्तयति दिङ्गुर्खं ।
 श्रिया मृडति मृडति सरसत्ता च संपदाः ॥
 इति समाप्तमाप्तगुणोदयं
 कविरहस्यमिदं रसिकप्रियं ।
 सदभिधाननिधानहलायुध -
 द्विजवरहस्य कृतिः सुकृतात्मनः ॥
 इति हलायुधकर्ता कविरहस्य समाप्तं ॥ [GAIKAWAR.]

926.

346b. Foll. 17; 4to; size 11½ in. by 9 in.;
large, clear Devanāgarī writing; thirteen lines
in a page; European paper (watermark 1802).

Kawirahasya [B].

In the margins of the first few pages, Colebrooke has noted the roots with their (Sanskrit) meanings and class-numbers.

[H. T. COLEBROOKE.]

927.

890c. Foll. 10; size 9½ in. by 4½ in.; fair, small Devanagari writing; 10-12 lines in a page.

The same work. [C.]

The M.S. is dated Samvat 1811.

[H. T. COLEBROOKE.]

* केशारपायरेणूः ० चंदनवल्लरीश्च B. C.

+ नर्यति० A ; नहया॒ः सर्वे॑ A. C.

ये मुडति मुडाति सरस्वत्या च यः सदा B.

928.

726b. Foll. 16; size $12\frac{1}{2}$ in. by $4\frac{1}{2}$ in.; good, recent Bengālī handwriting; seven lines in a page.

Kavirahasya-ṭikā, an explanation of the verbs used in the above recension of the *Kavirahasya*.

The MS. begins with the first two *slokas* of *Halayudha's* introduction, after which it proceeds:

प्राक्पदार्थो विभजते हंसः छीरोदकं यथा ।

विद्युपां शब्दसिद्धार्थं सा नः पात् सरस्वती ॥

जयन्तीत्यादिष्टोक्त्वयमतिसुबोधे ॥ एकार्थो ० ॥ एकार्थो
एकशब्दाश्वेति । यथा पुष्पति पौवति पुष्णाति नानार्थाश्वेकवा-
चक्वा । छिप्यति श्वेपति आलिङ्गनदहनार्थो । सदृशार्थाभिधा-
नाश्वेति सदृशार्थोः शब्दाश्व । यथा पुष्पति पूपति । अत्र पुष्पू-
पशब्दौ पुष्टिवृद्धार्थो नानार्थाभेदे ऽपि सदृशौ ॥ भिन्नार्थोः सदृ-
शाश्वरा इति यथा धिवति पीवति अत्र वर्णसाम्ये ऽपि स्पैत्य-
पानाम्यामर्थाभ्यामत्यन्तविसदृशौ ॥ ० ॥ एकार्थास्तु ल्यशब्दाश्वेति
यथा निवस्ते निवासयति । अत्र निवस्ते इत्यादौ निवस आच्चादने
इति चुरादौ । उभावपि आच्चादनार्थो । अत्र सदृशशब्दार्थत्वमु-
पदेशापेक्षया ग्रादं धातूनां विकरणादिजनितवैकृत्यसंभवात् ।
धातु । ० अनेनोपासितगुरुत्वमाह । उपासितगुरुणां हि पुंसां
प्रबन्धाः सुखचरित इत्युपादेया भवन्ति ॥ अस्त्यगस्त्य ॥ सुबोधं ॥
गोपयतीति गुपू रक्षणे नित्यायः परस्मैपदी । जुगुप्तत इति गुप
गोपनकुस्तनयोः भूवाद्याम्बनेपदो नित्यं सननः । गोपयतीति
चुरादौ पठ पुढ इत्यादि दगडकपाठे गुपूधातुरप्रकाशनार्थः ।
गुप्तत इति गुप व्याकुलत्वे दिवादौ ॥ पृणातीति पृ तर्पणे
व्रद्धादौ पृणातीति पृण ग्रीणने तुदादौ प्रोणातीति प्रोञ्च तर्पणे
व्रद्धादौ पृणातीति पृ तर्पणे स्वादिः प्रीयत इति प्रोञ्च प्रीती
दिवादिः । प्राययन्तीति प्रीञ्च तर्पणे चुरादौ चाधृषादिषु पद्यते
यत्र निजपक्षे च रहणसामर्थ्यात् न्यादिविकरण इष्वेव भवति ।
प्राययन्तीति प्रीणयन्ति अत्र स्वार्थदेव भातोश्चुरादिनिचि कृते
वृद्धादिः आदित्वात् धीञ्च प्रीञ्च कातन्त्वसुचं च (iii. 6, 24)
भूम्प्रीणायो[नै] नृताति धातुवृत्तै(!) धातुप्रदीपादिष्वेचं धातु-
पारायणे नैव सामान्ये ग्रहणे चत एव प्रीणयन्तीति क्वचित्पाठः ॥ ०

It ends: ॥ २७१ ॥ नैश्च प्रापणे भुवादिः नय शरणे
भुवाद्यात्मनेपदी मृड शरणे भुवादिक्वाद्याः ॥ [२७२] ॥ समाप्तेयं
टीका ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

929.

45b. Foll. 16; size 9 in. by 3½ in.; indifferent Devanāgarī writing of the latter part of last century; 10-13 lines in a page.

Kavirahasya-vivṛiti, another commentary on the same recension of the *Kavirahasya*.

It begins: गोपायतीति । गुपू रक्षणे भौवादिकः । जुगुस्ते निर्दिति । गुपू गोपनकुत्सनयोरयनपि भौवादिको निर्दायां नित्यसत्त्वंतः । जुगोपयतीति गुपू रक्षणे चौरादिकः । गुप्ततीति गुपू च्याकुलत्वे दैवादिकः ॥ ६ ॥ अग्निं पृष्णातीति पृष्णालनपूरणयोः त्रवादिः चादित्वाङ्ग्रस्तः ॥ ०

It ends: ॥ २७२ ॥ नयंत इति गोप्त्रं प्रायणे भादिरुभयपदी । अतो नयतीत्यपि सिद्धं ॥ [२७३] ॥ इति कविरहस्यविवृतिः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

930.

2539c. Foll. 20; size 9½ in. by 4½ in.; well written, in Devanāgarī, about A.D. 1650; 10-12 lines in a page.

Halāyudha's Kavirahasya, in a different recension from that contained and explained in the foregoing MSS. The MS. (D) begins:

जर्यंति ० १ ॥
प्राणायामन्त्रमोहूतखेदाद्वः पातु वः शिवः ।
गंगोपगृहनवांश्या पार्वत्या वीरितः घण्म् ॥ २ ॥
लोकेषु शास्त्रेषु च ० ॥ ३ ॥
एकार्थी एकशर्वाश्च भिन्नार्थी एकवाचकाः ।
तुल्यार्थी तुल्यशब्दाश्च नानार्थीः सदृशाश्चराः ॥ ४ ॥
एकार्थीः समशब्दाश्च ० ॥ ५ ॥ गुम्भम् ॥
स्वस्यगस्यमुनिज्ञोत्तापवित्रे ० ॥ ६ ॥
गोपायति क्षितिमिमां चतुरविसीमां
धीमात्रं धैवतचनाच्च जुगुस्ते यः ।
विज्ञं न गोपयति यस्तु वनीपक्षेभ्यो
वीरो न गुप्तति महत्यपि कार्यजाते ॥ ७ ॥
अग्निं पृष्णाणि पृष्णति द्विजदेवताश्च
प्रीणाति सज्जनमनांसि पृष्णोति धर्मे ।
यः प्रीयते प्रणयिषु प्रयते च वंधून्
यं प्रीयायंति कविसूक्तिरसायनानि ॥ ८ ॥

धर्मे चाप्रियते प्रिपत्ति पृथिवीं यः पारयत्यात्रम्
शश्वत्पारयति व्रतानि विधिवद् व्रज्ञेकताने स्थितः ।
सर्वैस्यापि च पूरयत्यभिमतं यः किंचिदपूरयेत्
पूर्यते च मनोरथाः सुकृतिनो यस्यार्थमंदर्शनात् ॥ ९ ॥
यस्तांहः द्यायति द्यायंति रिपवः ० ॥ १० ॥
धूनोति चंपकवनानि ० केसरपुष्परेणून् ।
० चंपकमंजरीश्च ॥ ११ ॥
यो धर्मे शुतिनिर्मलेन मनसा सीमांसते ० ॥ १२ ॥

This seems to be the recension referred to by Prof. Bhandarkar in his Report (1887) on the Search for Sanskrit MSS. in the Bombay Pres., 1883-4, p. 9. *Sloka* 168 of the present MS. (164 of the comm.) runs as follows:

तोलयत्वुलं शत्रुषा यो भारं भुवनेश्वराः ।
क्रस्तं तुलयति स्याद्वा राष्ट्रकूटकुलोद्भवम् ॥

and *Sl.* 185 (comm. 182):

सोमं सुनोर्ति यज्ञेषु सोमयेश्वरिभूप्यगः (१) ।
युरः सवति संग्रामे संदनं स्वयमेत्य यः ॥

The corresponding *Slokus* (206 and 242) of the other recension read thus:

यस्तोलयति दादिश्चकर्दने पतिताश्वरान् ।
तुलयत्यपि देवेष्ट्रं संग्रामे भुजयिक्रमात् ॥
यथा सुवति संग्रामे स्वयमेत्य जयेत्य यः ।
सोमं सुनोर्ति यज्ञेषु धरलोकजिगीपया ॥

This MS. has 301 couplets, ending thus:

अनुकूलति यो धर्मेनुकूलयति द्विजान् ।
इथे यस्य मतिनितिमेधते श्रीश्वरं सर्वदा ॥ ३०० ॥
इति समाप्तसदामगुणोदयं
कविरहस्यमिदं रसिकप्रिये ।

सदभिधानहलायुधसंहक-
द्विजवरस्य कृतिः सुकृतामनः ॥ ३०१ ॥

इति कविरहस्य कार्यं समाप्तं ॥ [GAIKAWA.]

931.

2539d. Foll. 20; size and handwriting as of preceding MS.

Kavirahasya-tilakavacūri, a commentary on the second recension of the *Kavirahasya*.

It begins :

गोपायातीति । गुपू रथणे भादौ । गुपि गोपनकुस्तनयो-
र्भादिः । लोकृतकेरथुलधुलोचृवृथगुप्यपेति । चुरादौ दंडकथा-
कथातुस्तादर्थे चतुर्थी । विज्ञदानेन याचकात्र वंचयति । गुप च
व्याकुलत्वे । कार्यमेव कार्यजात । स्वार्थे जातप्रत्ययः ॥ ७ ॥ अग्निं
पृष्णातीति । पृष्ण पालनपूरणयोः व्रथादौ । पृष्णत् प्रीणने तुदादौ ।
पृष्ट प्रीतौ खादौ । प्रीग् च प्रीतौ दिवादौ ॥ ८ ॥

The system followed by the commentator is evidently that of *Hemacandra's Dhātupārōyāna*.

The MS. ends : अनुपूर्वः कूरु वरणे भादौ । अनुकू-
लान्करोति गिज् बहुलमिति गिग् । प्रि इधे प्रदीप्तौ [? । चि
इधैप् दीप्तौ *Dhātup.*] स्थादौ । इधि वृद्धौ भादौ । श्रीशब्दः
समाप्तौ मंगलार्थः ॥ इति कविरहस्यटीकावचूर्दिः ॥

[GAIKAWAR.]

932.

3244. Foll. 33; size various; well written, by *Tālā Mahātā Barāya*; European paper.

I. a. c. Foll. 4 and 9 resp.; size 8½ in. by 6½ in.; 14-16 lines in a page.

Grammatical fragments.

a) Rules and examples regarding the formation of denominatives and intensives.

Bog. क्वचेव इयामायते दुःखादयो वृत्तिविषये तद्विती
वर्तते ॥

c) The beginning of a *Dhātupātha* : भू सज्जायां ॥
चिक्ष्वी संज्ञाने ॥ अत सातयग्मने ॥ ०

From fol. 3, roots arranged alphabetically (in separate lines), with *anubandhas* and meanings : अश् त् क् तत्कृतौ ॥ अंक् अंग् त्
क् पदे लक्षणे ॥ ०

II. b. d. Foll. 3 and 17, size 9½ in. by 7 in.; and 12½ in. by 7½ in. resp.; 15-23 lines in a page.

Fragments of poetry, and copies of inscriptions; in fact, specimens of penmanship; d) also including three leaves, containing the names of the days of the fortnight; the *lokapālas*, and the numerals.

[SIR CH. WILKINS.]

933.

2542c. Foll. 2; size 10 in. by 4½ in.; well written, in the Jaina type of *Devanāgarī*, about A.D. 1650.

I. Foll. 1 and 2a contain the *gānas svarādi* (*Pān.* I., 1. 37), *cādi* (I. 57), and a *gāna*, beginning with *tataḥ*, *atra*; and, finally, a number of declensional and conjugational forms [*prathamādiribhaktyantrapratiupakāḥ* and *tibādiribh.*]. The margin of these pages contains glosses, partly in Sanskrit, partly in *Bhāshā*.

II. Fol. 2b (19 lines) contains a passage of 28 *ślokas* from a *Kosha*, beginning : स्वक् शोभाकिरणेच्चासु वाग् भारतां वचस्यपि ।
सद् विद्यमाने सत्ये च प्रशस्तार्चितसाधुषु ॥
ककुद् भूपातिच्छै स्यात् प्रभानवृषभाङ्गयोः ।
धूर्यानवदने भारे पूः शरीरे पुरे तथा ॥

[GAIKAWAR.]

934.

2924. Foll. 10; size 13½ in. by 3 in.; 4-16 lines in a page.

Specimens of various alphabets, viz. *Grantha*, *Uṛiyā*, Tibetan, *Devanāgarī* (the ordinary modern character as well as that used in Buddhist books and the lapidary character in Chinese Buddhist inscriptions), *Bengāli*, *Gujarāti* and *Telugu*.

The description on the title-page is 'Various sorts of letters found in *Karandavyūha*.'

[B. H. HODGSON.]

935.

3243. Foll. 131; size 14½ in. by 9 in.; *Devanāgarī* character; written by a European hand, for the most part in three columns; many pages left blank.

Grammatical notes and paradigms.

Foll. 1-2 contain the alphabet and conjunctions of letters; 3-9 blank; fol. 10, case-endings, and some grammatical terms; foll. 11-32, declensional paradigms; foll. 32b-33, degrees of comparison; foll. 34-37, formation of feminines; foll. 38-43, pronominal declension; foll. 44-45, personal terminations; foll. 46-131, conjugational paradigms.

[H. T. COLEBROOKE.]

936.

1086. Some sixty folio leaves of European and Indian paper.

Various grammatical and lexicographic materials, compiled by, and for, Colebrooke.

[H. T. COLEBROOKE.]

937.

3109. Foll. 93; size various; Devanāgari and English.

Some of Colebrooke's grammatical materials.

- a) Foll. 43; size 19½ in. by 12 in.; Colebrooke's manuscript copy of the 24th chapter of his Sanskrit grammar; treating of the 2nd and 3rd classes of verbs.
- b) Foll. 12; size 17 in. by 11 in.; a compilation of derivatives from verbs of the first class of the *Dhātupūṭha*, with references to, and quotations from, commentaries, *Koshas* and grammatical works; and English equivalents both of the roots and derivatives.
- c) Foll. 38; size 15 in. by 9½ in.; derivatives from verbs of the remaining classes.

[SIR E. T. COLEBROOKE.]

938.

2873. Foll. 65; size 12 in. by 8 in.

The MS. copy of a Sanskrit grammar; in

the Grantha character, explained in Latin. It bears the same title as that of *Paulinus a S. Bartholomao*, viz.

Sidharubani sou Grammatica Samskrītamica. It is similarly arranged, and contains on the whole the same paradigms, though it is much more concise in the explanatory part.

[MACK. COLL.]

10. PRĀKRIT GRAMMAR.

939.

1120c. Foll. 18; size 12 in. by 4½ in.; legibly written, in Devanāgari, towards the end of last century; ten lines in a page.

Prākrīta-prakāśa, a grammar of the *Prākrīt* dialects, by *Vararūri*; with *Bhāmahu's* commentary, entitled *Manoramā*.

The work has been edited by Prof. E. B. Cowell (1854). [H. T. COLEBROOKE.]

940.

2160. Foll. 21, the first of which is missing; size 11 in. by 4 in.; legibly written in Devanāgari; ten lines in a page.

Another copy of the *Prākrīta-prakāśa*, with the *Manoramā*.

The M.S. begins from एकादशो in the comment on I. 5.

Dated: संवत् १६९० भाद्रवाचद्वितीया लिखिते ॥

[GAIKAWAR.]

941.

1503c. Foll. 77; size 11½ in. by 4 in.; legibly written, in Devanāgari, in the latter part of last century; eleven lines in a page.

Prākrīta-saṃjīvani, a commentary on the *Prākrīta-prakāśa*, by *Vasantarūja*. Imperfect at the beginning; the M.S. commencing in the middle of the comment on i. 2.

It ends: इति वसन्तराजविरचितायां प्राकृतसञ्चोदनी-वृत्तौ निपातविधिरेष्मः परिलेदः समाप्तः ॥

Cf. Cowell, *Prākṛitaprakritiśa*, p. x.; Pischel, *De Grammaticis Prākriticis*, p. 17.

[H. T. COLEBROOKE.]

942.

563. Foll. 88; size 12½ in. by 4½ in., indifferent, modern Devanāgarī writing; eleven lines in a page.

Hemacandra's Prākṛit grammar in four *pādas* of *sūtras*, with a *vritti*; forming the eighth and last *adhyāya* of the author's *Śabdānuśiṣṭasana*, or *Siddhahemacandra*. A complete, but very inaccurate, copy.

The work has been edited, in the Roman character, with a German translation and notes, by R. Pischel, 1877, 1880. See also Aufrecht, Cat. Bodl., nos. 410, 411.

At the end this MS. contains the four *ślokas* (referred to by Aufrecht and Pischel), according to which *Hemacandra* (A.D. 1088-1172, acc. to *Bhāskara Dāya*) composed this grammar at the request of *Jayasinhadeva*, or *Siddharāja*, a descendant of *Mūlārya*, of the *Odakya* family.

इत्याचार्यश्रीहेमचंद्रविरचितायां सिद्धहेमचंद्राभिधानसोपन्न-
शब्दानुशासनवृत्तौ ० अष्टमाध्यायः समाप्तः । समाप्तेय वृत्तिः ।
अथ सूत्रसंख्या सूत्र १११२ ॥

आसीद्विशांपतिरमुद्रचतुः स[मुद्र]-
मुद्रांकितश्चित्तिरक्षमवाहुदेः ।
ओमूलराज इति दुर्धरैरिकुभि-
कंठीरवः शुचिचुल्कुलावतंसः ॥ १ ॥

तस्यान्वये समजनि प्रबलप्रताप-
तिगमधृतिः द्यतिपतिर्जीविसिंहदेवः ।
येन स्वर्वशसवितर्यपरं सुधाशौ
श्रीसिंहराज इति नाम निर्जन अलेखि ॥ २ ॥
सम्यग्निषेष्य चतुरश्चतुरो षष्ठ्याशान्
चित्तोपभृत्य (I. जि ०) च भुवं चतुरश्चकांचो ।
विद्याचतुरश्यविनीतमतिर्जीतामा
काषायवाप पुरुषार्थचतुर्ष्ये यः ॥ ३ ॥

तेनातिविस्तृतदुरागमविः[प्र] कीर्णे-

शब्दानुशासनसनूहकदर्थितेन ।

अभ्यर्थितो निरवमं विधिवद्वापत्त

शब्दानुशासनमिदं मुनिहेमचंद्रः ॥ ४ ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

943.

784b. Foll. 36; size 9¾ in. by 3½ in.; fair Devanāgarī writing of about the middle of last century; eight lines in a page.

Pādas I. and II. of the same work. A good MS. with numerous marginal glosses.

[H. T. COLEBROOKE.]

944.

2900. Foll. 288; 4to.; size 9½ in. by 7 in.; European paper (watermark 1806).

The *Prākṛit* words, cited as examples in *Hemacandra's Prākṛit* grammar, written in one column on each page, with the *Saṃskrit* equivalents, both of them written in the Bengāli character. These two columns are followed by the English equivalents, and, from p. 10, also by the transliterated *Prākṛit* and *Saṃskrit* words written in lead pencil.

According to Prof. Pischel (*Hemacandra's Grammatik der Prākṛitsprachen* I., p. vii.), this list is incomplete and compiled from untrustworthy MSS.

[BIBL. LEYDENIANA.]

945.

3213. Foll. 88; size 10½ in. by 3¾ in.; fairly written, in Devanāgarī, about A.D. 1550; seven, from fol. 17 eight, lines in a page.

Prākṛita-candrikā, a *Prākṛit* grammar, by *Krishna Pandita*, son (and pupil) of *Śesha Nṛsiṃha*.

The work is modelled after the author's *Padacandrikā* (above, no. 903).

It begins :

अलिकुलमंडितार्थं प्रत्यूह्यूहितिमिरमार्तिर्थं ।
सिन्दूराहुणशुशुद्धादं वेतरडतुरडमवलच्छे ॥ १ ॥
कलितकलमपुस्तन्त्वस्त्वस्त्वाग्रमुद्रा
दिशतु लिखनशुद्धिं शारदा सारदा नः ।
प्रतिवदनसरोजं या कवीनां नवीनां
वितर्ति मधुधारां भाधुरीणां भुरीणां ॥ २ ॥
श्रीनृसिंहगुरोर्नेत्रा पदपद्मजत्त्वाज्ञं ।
विशदार्थं शिशुहितां कुर्वे प्राकृतचंद्रिकां ॥ ३ ॥
प्रकृतिः संख्यां तत्त्वमत्त्वाम्बाकृतं स्मृतं ।
तत्त्वं तत्समं देशीयेवमेतत्त्विधा मत्तं ॥ ४ ॥
प्रकृतिग्रत्ययोशाभ्यां विकृतं तत्त्वं यथा ।
गोरीचा देव सोहगा सामिद्धि पात्रां सद्दे ॥ ५ ॥
यत्क्लेवलप्रत्ययांशे विकृतं तत्समं यथा ।
हरिणो चरणे चारु नुमो कमलकोमले ॥ ६ ॥ ०

इति सामान्यविधिग्रकाशः fol. 11; follow modifications of letters to fol. 35b; इत्यव्यानि fol. 38; declensions, numerals, etc; इति ० स्याद्यंतप्रकाशः संयूज्यः fol. 58 (numbered 57; two leaves being marked 28).

The *Tinanta* (paged separately 1-30) begins :
अथ तिडो निरुप्तंते ॥ धातोह्लंतस्यादंतः । हलंतस्य धा-
तोर्ते अकारः प्रयोक्तव्यः । भमङ् । उवसमङ् । तुथङ् । कुणङ् ।
किणङ् । हणङ् । हलंतस्य किं । होङ् । जम्भाङ् । लोप्या विकरणाः ।
झचित् । संख्यांते सिङ्गलपे प्राकृताः शवादयो विकरणा निवर्त्याः ।
होङ् । तुथङ् । सुमङ् । मरङ् । करङ् । झचित् किं । जपङ् ॥ ०
Fol. 81 इति तिङ्गलप्रकाशः ॥ * ॥ ज्ञातुमत्व्येषु घेत् ग्रहेः ।
ज्ञातुमधु परेषु यहेष्वेदित्यदेशः स्यात् । घेत्यूणा । घेत्युभाय ।
झचित् भवति । गिणिहच । तुम् घेहुं । तत्य । घेत्यन्नं ॥ वचेस्तु
घोत् ॥ ० It ends :

तदिमां पदचंद्रिकानुजातां
ग्रणुतां प्राकृतचंद्रिकां विद्यथाः ।
परिशील्य चिरादपास्तापाः
कविगोष्ठीषु विहारमातनुव्यं ॥ १ ॥
इति कृतिपरितोषप्रार्थनालंपटेन
प्रकटितपरभागा शेषकृष्णोन सेयं ।
रचयतु गुरुतोषं शेषवंशावतंसं
गुरुनिह नरसिंहं प्रार्थिता तत्पदाज्ञे ॥ २ ॥
इति श्रीकृष्णपंडितविरचिता प्राकृतचंद्रिका समाप्ता ॥
[?]

946.

1106. Fol. 47; size 12 $\frac{1}{2}$ in. by 4 in.; modern Bengali writing, by two or three different hands; seven or eight lines in a page.

Prakṛita-kalpataru, a grammar of the *Prakṛit* dialects, by *Rāma Tarkarūḍyā*.

It consists of three chapters (or branches, *śākhā*), which are subdivided into (10, 3, 3) clusters (*stavaka*), consisting again of paragraphs or stanzas (called flowers, *kusuma*).

The work begins with an introductory section, which is, however, incomplete : of 14 *kusuma* only a few *ślokas* remain, and these partly in a very corrupt condition, the first two leaves being written more carelessly than the greater part of the MS.

It begins :

नमो गणेशाय ॥ प्राच्यभवदिवा आभीरकर्णीटकमध्यदेशजाः ॥
सुर्युजैर्द्राविडपश्चिमेभना इतिकं मद्वितयचममात् ।
दे भूयांस इतीह सूर्योपश्चालाहं मूलोपयमिता मम ॥
कांककयकशूरसेन (। कैकेयक ०) पाज्ञालगांडप्रभवक्षमेण ।
समागधावडसूख्यमेदं भापायिषुद्वं मतमर्येषुद्वं ॥ २ ॥
तथा चतुःपादविशुद्धमन्यदज्ञावेकादशधा तदित्य ।
तेषां स्थितानामशिष्यंदौ न मन्त्रि घोषे मध्योद्युपाया ॥ ३ ॥
एतासु लङ्कश्वरभापितासु भापासु कौतूहलशालिनो ये ।
तेषां प्रमोदाय कृतिर्मैषो सेत्वादिकाव्यानि प्रदान्यकारि ॥
सर्वासु चाचास्त्विह हेतुभूतां भापां महाराष्ट्रभवां पुरस्तात् ।
निरुदियामि यथोपदेशं श्रीरामशर्मीहमिर्मा प्रयत्नात् ॥ ४ ॥
इति प्राकृतकल्पतरी चतुर्दशकुम्भैः स्वरूपनिकपर्यणी ॥ * ॥

तत्वाये वस्तते । अदनासुरोत् (*Varar.* 5, 1) । नपुंसका-
त्सोविन्दु (5, 30) । इदुदनायोः सो हीर्धः । पदान्यस्य हलो
लोपः (4, 6) । ०

इति ० चतुर्विशितिभिः कुसुमैरच्चस्तवकः fol. 6b; इति ०
पोडशकुसुमैर्वितीयस्तवकः fol. 8b; इति ० विशितिकुसुमैर्यु-
क्तस्तवकः fol. 12; विशितिकुसुमैः सन्ध्यस्तवकः fol. 14b;—
(?) some omission at fol. 19, where parug. 24 is followed by 14; the end of the 6th and beginning of 7th *stavaka* apparently wanting;—

इति ० पञ्चविंशत्कुसुमैः सुवन्नस्तवकः fol. 22; ० पञ्च[दश] कुसुमैस्तिडन्नस्तवकः fol. 26; ० द्वाचवारिंशत्कुसुमैर्लोदिस्तवकः fol. 33b; इति ० प्राकृतशासने कल्पतरौ दशभिः स्तवकैः प्रथमशास्त्रा निरुक्ता ॥ fol. 34.

विरच्यते संप्रति सौरसेनी
पूर्वव भाषा प्रकृतिः किलास्ता: । ०

इति ० अष्टविंशत्कुसुमैः प्रथमस्तवकः fol. 37; ० द्वाचविंशत्कुसुमैर्द्वितीयात्मायां मागर्ध्यमागधीदाक्षिण्यापानिर्णयो नाम द्वितीयस्तवकः fol. 39b; इति ० श्वेतविंशत्कुसुमैस्तृतीयस्तवकः । इति ० त्रिभिः स्तवकैर्द्वितीयशास्त्रा निरुक्ता ॥ fol. 42.

निरुच्यते संप्रति नागरादि-
क्रमादपर्वश इह प्रसिद्धा । ०

इत्यपर्वशस्तवकः fol. 45; ० द्रावद्वाद्यपर्वशस्तवकः fol. 46; follow the *Pavisīcī* and *Pāñcīcī*.

It ends: एवं लघुदृष्ट्या सर्वासां भाषार्णां संकरो द्रष्टव्यः ॥ इति प्राकृतशासने कल्पतरौ पञ्चदशकुसुमैस्तृतीयाशास्त्रा निरुक्ता ॥ इति श्रीरामतर्कवागीशभट्टाचार्यविरचितसमस्तपञ्चाशाच्चित्तार्थविनार्थितशास्त्राचयेण फलवान् कल्पतरूः संपूर्णः ॥

Then follow three *indravajra* half-stanzas, the last two of which run thus:

तुमेव (?) तुष्ट्ये फलवान् सुपूर्णैर्
आयोदितः (?) आयोपितः) कल्पतरूस्त्रिशास्त्रः ॥
नन्म्य लघुदृष्ट्यपर्वशपन्न
दन्यध्यभूपालमिते शकाद्वे ॥

If this date (*Śaka* 1608 = A.D. 1686) does not refer to the composition of the book, it must belong to a former MS.

On this MS. cf. Lassen, *Institutiones Linguarum Pracriticarum*, p. 19 seq. [H. T. COLEBROOKE.]

II. Lexicography (Kosha).

947.

258. Foll. 93 (one of which, 77, is left blank); size 11 in. by 9 in.; good, large Devanāgarī handwriting; 14 lines in a page; European paper (watermark 1802); bound in the European style.

Amarasimha's Nāmalinīgānusāsana, usually called *Amarakosha*. Carefully corrected throughout.

Edited by H. T. Colebrooke (1808 and 1825) and A. Loiseleur Deslongchamps (1839); as also repeatedly in different parts of India.

A new edition of the text, with the commentaries of *Kshīrasvāmin* and *Brihaspati Rāyamukūṭa*, is now being brought out by Anundoram Borooah, at Berampore (part ii. to i. 5, 5.).

[H. T. COLEBROOKE.]

948.

2808. Foll. 86; size 9 in. by 7 in.; modern Devanāgarī writing; 17-19 lines in a page; bound in the European style.

Amarakosha, with a partial interlinear English translation.

A note on the cover states, that "the whole was fairly copied out by Sir Charles Wilkins, with the addition of notes and renderings."

[SIR C. WILKINS.]

949.

2413. Foll. 112; size 7½ in. by 4½ in.; fairly good, modern Devanāgarī writing; 8-10 lines in a page; foll. 37b and 38 are left blank.

Amarakosha.

A note, written in red pencil, on the fly-leaf, and signed C. W., states that it is "a very imperfect copy," though a former owner had called it, on the same leaf, "The *Ammar Kosha* compleat (!) in 3 parts." The MS., though probably not very defective in extent, is certainly not very correct.

[R. JOHNSON.]

950.

2336. Foll. 114; size 10 in. by 4 in.; good, modern Devanāgarī writing; seven or eight lines in a page; foll. 14a and 27b are left blank.

Amarakosha. Incomplete, and rather incorrect. The MS. ends with *śloka* 31 of the 10th (*sūdra*-) *varga* of *kānda* II.

[GAIKAWAR.]

951.

2475. Foll. 87; size 11 in. by 8 in.; legibly written, in Devanāgarī; seven lines in a page; modern; bound in the European style.

Amarakosha. *Kānda* II. [R. JOHNSON.]

952.

2776. Foll. 268; size 12½ in. by 4½ in.; legibly written in Devanāgarī; 9-11 lines in a page.

Amarakosha, with *Kshīrasvāmin*'s commentary, entitled *Amarakoshodghāṭana*. The text occupies the middle of the leaves, enclosed at the top and bottom by the commentary, in somewhat smaller writing.

The commentary begins:

दिश्याच्छिवानि शिवयोस्तिलकायमान-
गोरोचनाहृच्छिललाटविलोचनं नः ।
अन्योन्यगाढपरिरभनिषीडचेन
पिंडीभवत् बहिरित्वं स्फुटितो ऽनुरागः ॥ १ ॥
अद्याप्यभिन्नमुद्रो यो इत्यार्थिभिरमरकोप एष दुधाः ।
उद्ग्राव्यते यथेच्चं गृह्णीत्वं नामरत्नानि ॥ २ ॥
प्रकृतिप्रत्यवाक्यैर्यस्तस्मत्त्वैर्निरुक्तनिगदाभ्याम् ।
इति सप्ताहैः पथिभिर्नाम्नां पारायणं कुर्मः ॥ ३ ॥
भग्ना अभिधानकृतो विवरीतारत्नं यत्र विप्रांताः ।
नामानि तानि भंकुं गहनमहो अध्यवसिताः स्तः ॥ ४ ॥
सहजो यः समुज्जासः श्रीरामेः सो अयि नंस्यते ।
चांद्र इत्यत्र किं कुमो गता नुगतिकं जगत् ॥ ५ ॥
जाता विश्वसृजः क्रमेण मुनिभिः संस्कारमापादिताः
शब्दाः संवसनादसाधुभिदपश्चातः स्य भो भातरः ।
वागदेव्याद्य कृता मदेकशरणा मात्रा यतोऽस्मान्
मया न्याये वर्त्तनि वर्त्तनाय षड् वृत्तयः कल्पिताः॥ ६ ॥

Cf. Prof. Aufrecht's paper on the commentaries on the *Amarakosha*, Zeitsch. d. Deutschen

Morg. Ges. xxviii. (1874), p. 103 seq., where a list of the authorities quoted by *Kshīrasvāmin* is given.

Kānda III. is paged separately (1-80); fol. 8 of which (or fol. 190 of the vol.) is left blank, the commentary on III., *śl.* 4-9 having been omitted.

It ends: इति भट्टदीरखास्युत्रेशिते भारकोपोद्वद्वने सामान्यकांडस्तृतीयः संवत् १८५८ आयादे मासि समाप्तः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

953.

495. Foll. 268; size 12½ in. by 6 in.; clear Devanāgarī writing; 8-12 lines in a page.

The same work, apparently copied from the preceding MS., each page containing the same amount of matter. On fol. 190 (or fol. 2 of book iii.) the same omission occurs.

Dated Samvat 1867. [H. T. COLEBROOKE.]

954, 955.

541, 542. Foll. 182 and 243 resp.; size 17 in. by 5 in.; well written, in the Bengāli character, towards the end of last century; eight, sometimes ten, lines in a page.

Padacandrīkī, a commentary on the *Amarakosha*, by *Bṛihupati*, surnamed *Īśyamukūla*, son of *Govinda*.

It begins:

अथास्ते यः सर्वे भूत ईदृश इत्यगोचरो वचसः ।
अहमिति संविधिययः पुरुषः [स] परं पुरातनो जयति ॥ १ ॥
हेतुमेहतः* सूक्ष्मा सत्यपि जगदुपरि गौरवं यस्याः ।
श्रुतिपथनवप्रतिमा (!) शक्तिः सा किल करोतु मे कुशलं ॥ २ ॥

* The introductory *ślokas* 2 seqq. (which are not numbered in one MS.) are omitted by MS. 558, as also by a MS. described by Rāj. Mitra, Notices iv., no. 1702.

श्रीवत्सलाञ्छनपदद्वयपदम्भृङ्गाद्
गङ्गापयोङ्गविग्रहनहीनपद्मात् ।
मायाप्रतियहनिवैनसत्प्रतिज्ञाद्
गोविन्दनामजनकाज्जनकानुकारात् ॥ ३ ॥
भर्तृव्रतागणशिरोमणितां गतायाः
सीमनिनीगणशैरपि नन्दितायाः ।
दानब्रह्मैविधिसाधितकीर्तिसीमो
मातुश्च शैलभृत्तनीलसुखायिदेवाः ॥ ४ ॥
यो भूद् यस्य च योपिद्वृतगुणा भूयो रमा निर्वृता
थत्वे यः कविचक्रवर्तिपदम्पात्त्वार्थवर्यश्च यः ।
रादायामपि गाढिनैलकुलञ्चनं कुलीनायणीर्
यः प्रापत् प्रणतः परं हरिपदद्वन्द्वारविन्दे च यः ॥ ५ ॥
ज्योतिष्मन्मणिपुञ्चरञ्चनरुचिं हारं चलुक्युडले
रलोशच्चुरिता दशाङ्गुलिज्युपः शोचिमारीहर्मिकाः ।
यः प्राप्य द्विरदोपविष्टसकलज्ञानैरविद्वृपाच् *
चत्वैसुरगैश्च रायमुक्ताभिख्यामभिख्यावतां ॥ ६ ॥
यत्पुत्रा नृपमन्त्वमूलमणयो विश्रामरामादयः †
स्वाता दिग्यिनामपीह जयिनो लोके कवीन्द्राद्य ये ।
ब्रह्मारणामरपादपादिसहितं ये इदुसुलापूरुपं
तत्त्वज्ञन्यविशेषनिर्मितकृतः कृत्वेषु शास्त्रेषु ते ॥ ७ ॥
पुरुणां परिदितसार्वभीमपदर्थो गौडावनीवासवाद्-
यः प्राप्तः प्रथितो वृहम्पतिरिति स्माठोकवाचस्पतिः ।
कोपस्यामरानिर्मितस्य विविधव्याख्यानदीद्यागुरुः
सानन्दं पदचन्द्रिकां स कुरुते टीकामिनां कीर्तये ॥ ८ ॥
इयं पोडशाठीकायैसारमादय निर्मिता ।
ज्ञातो जभिलिखितो इयोऽस्या न हेयः सहस्रा वृथैः ॥ ९ ॥
Kātyāya I. ends vol. i., fol. 105; *kānta* II.
vol. ii., fol. 148b.

The second volume begins with the *sīnhādi-viṁśya* (ii. 5).

It ends: इति महिनापनीयकविचक्रवर्त्तिराजपरिषिद्गत-
परिषिद्गत सार्वभीमकविधिपदिताष्टुमणि महावार्य-रायमुकुटमणि-
श्रीमहृहस्यतिकृतायामरकोपपञ्चिकायां पदचन्द्रिकाव्यायां
लिङ्गादिसंशयवर्गैः समाप्तः ॥ समाप्ता वेयमरकोपपञ्चिकेति ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

* (?) द्विरदोपविष्टसकलनकज्ञानैवविन्दन्तपाञ्चवे ० MS. ;
Anundoram Boroobah reads द्विरदोपविष्टकलनकज्ञानैरविन्दत्
यरं छब्रे ०

† विश्वासरामादयः An. Boroobah.

956.

558. Foll. 212; size 12½ in. by 4½ in.; well written, in Devanāgarī, about A.D. 1750; ten or eleven lines in a page. The MS. is paged in three separate parts of 73, 22 and 118 leaves resp.; each of which was copied by a different hand, with the exception of the latter half of part 3 (from foll. 168 to end) which is in the same handwriting, as part 1. In the paging of part 3, nos. 91 and 92 are found on one and the same leaf.

Padacandrikā. Incomplete. The MS. breaks off abruptly in the *brāhmaṇavarga* (II. 7, fol. 57).

The work was composed in *Śaka* 1353 (A.D. 1431), as is stated by the author in the Section on Time and the *yugas*, fol. 49 of our MS. (MS. 541, fol. 56): एवं चतुर्युगः काल चतुर्संधां शकान् (! MS. 541 ० संख्याशकाः) स्मृतः । ज्योतिषे तु वस्त्रश्चिमैत्रा (i.e. 1728, the *Kṛitayuga* having 1,728,000 years) चतुरन्ध्रमासाः (= 1296, the *Tretā*) वेदा रसाई (864; *Dvārapara*) भुजवङ्गिवेदाः (432; *Kaliyuga*) । एतानि शून्यत्रयभाजितानि युगाद्वसंख्या परिकीर्तितानि । एतत्र मानु-
पमानेन सत्यादीनां मानं तदेकेनापि यथा सत्यस्य १,७२८,०००
वेत्तायाः १,७२८,००० द्वापरस्य ६४४,००० कले: ४३२,००० ।
इदानीं च शकान्दाः १३५३ द्वाचिंशदद्वाधिक- (MS. 541
द्वाचिंशदधिक) पञ्चवर्षोत्तरचतुःसहस्रपर्वाणि कलिसंध्याया (MS.
541 ० संध्या) भूतानि ४५३२ । तथा च गणितचूडामणौ (MS.
541 गणितू ०) महिनापनीय (MS. 558 महीना ०) राजप-
रिषिद्गत-श्रीनिवासः कलिसंध्यायाः ख(om. 541)समयकर-
कृतवर्षीणि भूतानि ४२६० । According to his state-
ment, *Śrinivasa*, author of the *Ganitacūḍāmanī* (and probably of the *Suddhidīpikā*, Aufr. Cat., p. 836), composed the former work in A.D. 1158.

For a list of authorities quoted by the author see Th. Aufrecht, *Zeitsch.* d. D. Morg. Ges. xxviii., p. 109. [H. T. COLEBROOKE.]

957.

15. Foll. 88; size 9½ in. by 4 in.; fairly written, in Devanāgarī; nine or ten lines in a page.

Kuṇḍa III. of *Rāyamukuta's Padacandrikā*.

It ends: इति अमरवंद्रिकायां रायमुकुटसारोद्वारे लिंगा-दिसंग्रहगार्दिवरण् ॥ समाप्त्यायं तृतीयः सामान्यकांड इति ॥ स्वल्पं थनो वर्षेत् भूरिवारि वा जलं समुद्रस्य किमवुदस्य । तथाप्युपस्कृतुरपां समुद्रात् मन्त्रे त्रो इत्य महोपकारं ॥ शुभ-मस्तु ॥ शंवत् १८०७ शमैनाम पुसवदीपरिवा १ ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

958, 959.

13, 14. Foll. 150 and 126 resp., numbered 1-276; size 19 in. by 5½ in.; large Bengāli handwriting of A.D. 1808; eight lines in a page.

Padārthakāumudi, another commentary on the *Amarakosha*, composed, A.D. 1619, by *Nārāyaṇa-cakravartin*, son of *Rāma*. It begins:

द्वादशस्यपि दूरस्यं सर्वमावृत्य निष्ठितः ।
यन्महः परमं वीजं तदानन्दपदं तुमः ॥
रहः शशिभृता समं विविधकेलिनात्मवती
मुहुः स्मरमहोस्त्वे शिवमुखाज्जुद्धार्थिनो ।
दिग्ब्रहरहताष्वरा विधुमवेश्य मौलिस्यितं
ह्रियान्तमुखी सदा खितिथरेन्द्रकन्यावतु ॥
मङ्गलानन्दवीजानि भक्तानामपि सन्तात* ।
गुरुणां चरणाज्ञानि पुनः पुनरुपास्महे ॥
शान्ता शास्त्रमशेषमादिविदुषां चालोक्य नानामतं
हेरस्वाद्विसरोजयुग्ममलं नावातिभव्या सुधीः ।
श्रीनारायणापादपद्मभूलिण् नारायणः श्रीनिधि-
यलेनामरपञ्चिकां वित्तमुते संक्षेपतः सत्त्विः ॥० ॥
यस्येति ॥ धैर्यशालिन एव सेवासमर्था इति तान् संबोध्याह ।

In the section on *yugas* etc. the author states (fol. 28b): इदानीं शकाद्वा: १५४० । जनविंशत्यधिकसप्त-चत्वारिंशत्तानि वर्षौणि कलिसन्ध्याभूतानि ४७१५ । तथा गणितचूडामणी श्रीनिवासः कलिसन्ध्यायाः खसस्यकरकृतवैर्णियं भूतानि ४२६० ॥

Fol. 46: पूर्वार्द्धलभास्त्रधारितिथ-

रामनामविवुद्धेन्द्रसूत्तुना ।

निर्मिताममरकोपपञ्चिकां

वीष्य सत्तु मुदिता विपश्चितः ॥

इति पदार्थकौमुद्याममरकोपटीकायां स्वर्गवर्गार्थिप्रकाशः ॥

Fol. 60: पदार्थकौमुदी नाम पञ्चिकाममरकोपकी ।

यलतः पश्यतां प्रीतिमतुलां तनुतामिये ॥

इति ० पातालवर्गार्थसंक्षेपः ॥ The *bhūmivargārtha-samkshepa* ends fol. 64b; *purav.*, 69b; *śailav.*, 71; *vanaushailiv.*, 101b; *śimhālīvṛtyasalalartha-prakāśa*, 113; *manushyamargārtha-prapariccheda*, 140b; *brahmavargārtha-prakāśa*, 151 (vol. ii. fol. 1); *kshatriyav.*, 173 (inserted, by mistake, between 197 and 198); *vaiśyav.*, 194b; *sūdrav.* (and 2nd *kuṇḍa*), 202; *prānyiv.*, 210; *viśeshyanighniv.*, 219b; *anekārthav.*, 258b; *avayava*, 261b.

See Th. Aufrecht, Zeitsch. d. Deutsch. Morg. Gos. xxviii., p. 121. [H. T. COLEBROOKE.]

960.

906. Foll. 245; size 15 in. by 5 in.; fairly written, in the Bengāli character; eight lines in a page; modern.

Padārthakāumudi.

[H. T. COLEBROOKE.]

961.

469. Foll. 158; size 14½ in. by 3½ in.; neat, small, modern Bengāli handwriting; 9-13 lines in a page; foll. 10b and 101b left blank; foll. 155-158 supplied by a later hand.

Padārthakāumudi.

[H. T. COLEBROOKE.]

962.

1324. Foll. 362 (paged 1-128 and 1-234); size 12 in. by 9 in.; modern Bengāli handwriting; 17 lines in a page; bound in the European style.

Trikāṇḍa-viveha, (or *Trikāṇḍarahasyaprakāśa*), another commentary on *Amarakosha*, by *Rāma-*

* भक्तानामतिसन्तात MS. 469; मुक्तानामतिस ० MS. 906.

nātha Vidyāvācaspati. Not quite complete at the end.

For the introduction which is omitted by this copy, see the next MS.

It begins: यस्येयादि ॥ हे धीरा: परिषिताः यस्य गुणा देश्वर्योदयोऽनन्दा निष्पापाः स विष्णुः श्रिये त्रिवर्गसंपात्रै च समृताय मोक्षाय च सेव्यतां ०

The *svargavarga* ends fol. 91; *pātālavarga* (and 1st *kāṇḍa*), fol. 111; *blūmivarga*, fol. 117; इति महामहोपाध्याय-श्रीरामनाथविद्यावाचस्पतिभट्टाचार्यविरचिते त्रिकारडरहस्ये द्वितीयकाशः भूमिचर्गः ॥ *purav.*, fol. 125b; *śailav.*, fol. 128; *vanaushadhi*., fol. 175b; *śimhādivarga*, fol. 190b; *nrivarga*, fol. 231b [० त्रिकारडरहस्यप्रकाशे ०]; *brahmav.*, fol. 248; *kshatriyan.*, fol. 291b; *vaiśyav.*, fol. 313b; *sūdrav.* (and 2nd *kāṇḍa*), fol. 322; *prāṇiv.*, fol. 328b; *mīsheshyanighnīav.*, fol. 337; *sāṃkīrṇav.*, fol. 342b.—The MS. terminates at the conclusion of the *anekārtha* ending in इ.—

[H. T. COLEBROOKE.]

963.

832. Foll. 130; size 13 in. by 4½ in.; modern Bengali handwriting; seven lines in a page.

Trikāṇḍamīveka. The first (or *svarga*-) *varga*. In the explanation of *Amarasiṅha*'s introductory couplets, and of part of the first *varga*, this MS. differs so much from the foregoing MS., that they hardly appear to be copies of the same work. They agree, however, in the end.

This MS. begins (with the numbers supplied):

यजश्निशुच्छन्दवयस्य सततमुपासये विरच्छादेः ।
वेदाधिदितरहस्यं गिरिशनमस्य नमस्यामः ॥ १ ॥ ०
निःशेषतत्त्वसारं वारं वारं विष्णव्यै चिन्वानः ।
आमरटीकाकां (!) विद्यावाचस्पतिर्विद्ये ॥ २ ॥
भाषावृक्षिमनुभ्यासं रक्षितं भागवृक्षिकां ।
भार्य धातुप्रदीपे च तट्टीकां वर्णेदेशनां ॥ ४ ॥
उपाध्यायस्य सर्वेषां सुभूतिं देवनन्दिनं ।

जुमरीयं सुपञ्चं च वोपदेवीयमेव च ।
कातन्तं तस्य टीकां च पञ्चिकां परिशिष्टकं ॥ ७ ॥
सारखतं तद्वित्तारं वर्षेमानस्य तद्वित्तं ।
दुर्गेऽञ्जलाद्युणादिं च पुरुषोऽन्नमदेशनां ॥ ८ ॥
उत्पलिनीश्वद्वार्णीवसंसारावैतनामनालाख्यान् ।
भागुरिवरहृचिशाश्वतवोपालितरनिदेवहरकोशान् ॥ ९ ॥
अमरहलायुधगोवर्धनरभसपालकृतः (? कृतान्) कोपान् ।
रुद्रामरदत्ताजयगङ्गाधरधरणिकोषान्न ॥ १० ॥
हारावल्लभिधानं त्रिकारडशेषं च रत्नमालां च ।
चपि विश्वरूपरत्नकोषविक्रमादित्यनामलिङ्गानि ॥ ११ ॥
मेदिनिकरकृतकोषं विश्वप्रकाशकोषं च (!) ।
वाग्भटमाधववाचस्पतिर्धर्मव्याडितारपालाख्यान् ॥ १२ ॥
कात्यायनरामचन्द्रगोमिरचितानि (च) लिङ्गास्त्राणि ।
भारतपुराणशास्त्राण्यासोकाशास्त्रलोच्य (!)
श्रीरामनाथेन । रचितं तत्त्वमुहमं (?)
संशयसंहारकयत्नाता गृह्णन्तु सूक्ष्मतयो ० ॥

यस्येयादि । हे धीरा उद्धैर्यादिगुणशालिनः शिष्याः धीरामेव तत्सेवनं पूज्यात इति योग्यपदोपन्यासः ॥ ०

The *svargavarga* ends fol. 138b इति श्रीरामनाथविद्यावाचस्पतिरचिते त्रिकारडविवेके स्तर्गवर्गविवेकः ॥ Fol. 139 contains the beginning of the *pātālavarga*.

See Th. Aufrecht, Zeitsch. d. D. Morg. Ges. xxviii., p. 122. [H. T. COLEBROOKE.]

964.

713. Foll. 284; size 15½ in. by 5 in.; copied, in the Bengali character, by different hands; 8-10 lines in a page; fol. 231a left blank.

Śabdārthasandīpikā, another commentary on the *Amarakosha*, by *Nārāyaṇa Vidyāvinoda*.

It begins:

पूर्वग्रामिकुले कलानिधिनिभश्वत्री सुमेहस्थितो (!)
भ्राता तस्य जटाधरो द्विजवरो बाणेश्वरस्तस्तुतः ।
तपुचः प्रथितो भवत्वविवरो नारायणो नामतस्
तेनेयं क्रियते हिताय सुधियां शब्दार्थसंदीपिका ॥
सन्ति यद्यपि भूयांसः शब्दलक्षणचक्षुषः ।

प्रायो हि भासरधियः कवयः पूर्णिष्वां
सन्ति [क्ष्मचित्] क्ष्मचिदपि प्रियसाधुवादः ।
एकं प्रियाप्रणायिकम् करोमि निर्वं
मथ्ये द्वयोरपरमादरवत्त्वैव ॥

शास्त्रान्तरेषु सत्त्वपि तत्सकाशा(च) शास्त्रं द्वेयं संक्षेपेणै-
वाचाभिहितमिति नामलिङ्गानुशासनमभिदधमरसिंहः परहि-
तव्यपदेशेनेष्टदेवतां नमस्कुर्वन्नपि प्रथमं श्वोकमेकं चक्रार ॥
मस्तेवादि । हे धीराः यस्य ज्ञानदयासिन्धोः ॥

Kāṇḍa I. ends fol. 49 ; *Kāṇḍa* II., fol. 179b.

It ends :

इति पूर्वेयामिकुलकलानिधिमहामहोपाध्याय-श्रीनारायण-
विद्वाविनोदाचार्यविरचितायाममरकोपटीकायां शब्दार्थसंदी-
पिकायां सामायकालङ्गृहीयः सप्नाप्नः ॥ शकनरपतेरतीजाद्वादिः
१७३०. In the margin references to *varga* and
śloka are given throughout.

For other works by the same author see
above, no. 830. [H. T. COLEBROOKE.]

965.

674. Foll. 398 ; size 10½ in. by 6 in.;
carelessly copied, for Colebrooke, in Devanā-
gari ; 10-22 lines in a page ; fol. 398 by a
later, good hand.

Amarakosha, with a commentary, called *Vyākhyāsudhā*, compiled—at the request of *Kirti-*
simhadeva, prince of *Mahīdhara* (?)—by *Bhānu-*
jiḍīkshita, son of *Bhāttojiḍīkshita*.

It begins :

वक्षवीवक्षमं तत्त्वा गिरं भट्टोजिदीक्षितं ।
अन्ते विद्ये व्याख्यां मुनिचर्यमतानुगां ॥

Kāṇḍa I. ends fol. 107b.

Kāṇḍa II., fol. 320 : इति श्रीवधेलवृशोऽवश्रीमही-
परविद्या(च)धिपश्रीमहाराजकुमारश्रीकीर्तिसिंहदेवाह्या श्री-
भट्टोजिदीक्षितात्मजश्रीभानुजीदीक्षितविरचितायाममरीकीयां(१)
व्याख्यासुधाख्यायां द्वितीयः कालः संपूर्णतामगात् ॥ इति श्री-
नृपविक्रमाकैसमयात्तर्त्तशुभसंवस्त्राः १८५८ तथा श्रीनृपशालि-
वाहनशाले १७२२ ॥ स्वस्ति श्रीश्रीमीथ्र तामस हिंद्री श्रीक-
मलवुस्तगसाहेवस्य पुस्तकमित् ॥

At the end of the work the author's name
is spelled *Bhānujiḍīkshita*, and that of *Kirtisimha-*
deva's country *Mahīdhara*; in the two remaining
places, where the colophon occurs, viz. at the
end of Book I. and II. 4, sect. 5, the latter is
called *Mahīpara* (in the former place perhaps
Mahīyara), and at the end of MS. 2474 : *Mahī-*
yara.

According to Wilson (Dict., preface, p. xxiv),
the king was of the *Bundhūla* or *Bundel* family;
the colophon, wherever it occurs, reads *Vayhela*
(Weber, Cat. Berl., no. 792, has *Vayrala*).

On the front page, Colebrooke remarks that
“a similar commentary bears the name of *Rāmā-*
śrama”; for which see the next MS.

[H. T. COLEBROOKE.]

966.

1424. Foll. 400 ; size 12 in. by 5½ in.;
copied, in Devanāgari, by two different hands ;
4-17 lines in a page.

Amarakosha, with the *Vyākhyāsudhā*.

At the end of *Kāṇḍa* I. (fol. 94), and II.
(fol. 307b), the author is called *śrī-Rāmabhadra-*
śrama, which Prof. Aufrecht (Cat. Bodl., nos.
415, 416) supposes to have been the name as-
sumed by *Bhānuji* on entering the order of
religious mendicants.

Kāṇḍa II. is dated Samvat 1862 ; *Kāṇḍa* III.
Samvat 1858. [H. T. COLEBROOKE.]

967.

2474. Foll. 190 ; size 11 in. by 8 in.;
copied in a quaint, rather largo, modern De-
vanāgari hand ; 12-15 lines in a page ; bound
in the European style.

Kāṇḍa III. of the same works.

The front page of fol. 1 has the title: 'Amara
Kośa, Book 3, with a comment by Kirtti Singha.'

[R. JOHNSON.]

968, 969, 970.

1589, 1590, 1591. Size 16½ in. by 5 in.; good, modern Bengali handwriting; eight lines in a page.

Sārasundarī, a commentary on the *Amarakosha*, composed by *Mathureśa Vidyālankūra Bhaṭṭa* (son of *Śivārīma-caṭravartin* and *Pārvatī*), in A.D. 1666.

Complete in three volumes.

Vol. i., foll. 144. The *Svarga-* and *Pātālavargas*. It begins :

ब्रदोपेन्द्रमहेशशक्रवरुणादिव्यपादद्वयां
देवद्वेषिपिशाच्चदानवचमूरुमूलयर्त्तीं पर्यां ।
घन्दे ऽहं परमेश्वरों प्रभजतां संसारपीडहराम्
उद्यो मूर्यशतप्रभां त्रिनयनां भूत्यार्त्तिहामस्त्रिकां ॥
यः सर्वानन्दवन्द्याः द्वितितलविदितः सलुलो मेलवीजी
मूरुलस्याय जज्ञे कृतविविधकुलो माधवो माधवाभः ।
काशीनाथो अष्ट यस्मात्समजनि कुलवांश्चन्द्रवन्द्यस्तो वै
तस्मात् सुख्यातनामा समजनि शिवरामोऽर्थविच्चक्रवर्ती॥
शिवरामतन्द्रविद्यालङ्कारधीमता ।
क्रियते भन्दवोधाय टीकेयं सारसुन्दरी ॥

टीका यद्यपि भूयस्यो विद्यन्ते ऽत्र भनीयिणां ।
तथापि सर्वैसारार्थज्ञानाय क्रियते ध्युना ॥
रायमुकुटटीकादिः कलापादिक्रिया यतः ।
सुप्रभाप्रक्रिया तस्मान्मुरेशेन तन्यते ॥
धीराम् प्रणाम्य बहुशो विनिवेद्यामि
बह्वान्निलिः सकलुशास्त्रविचारदधान् ।
किंत्वन् नूतनवच्चः सहसा न दूर्यं
यस्मात् प्रबोधाविहितो न दुनोति दोषः ॥

The *svargavarga* ends fol. 118 :
गजाष्टिष्ठिगण्याच्चे विद्यालङ्कारधीमता ।
रचिता स्वर्गवर्गस्य टीकेयं सारसुन्दरी ॥

इति श्रीमथुरेशविद्यालङ्कारभट्टाचार्यविरचितायां ना-
मलिङ्गानुशासनटीकायां सारसुन्दर्यै स्वर्गवर्गः ॥

The *pātālavarga* ends : इति नपाडीय-श्रीम-
चुरेश-पातालवर्गः समाप्तः ॥

Vol. ii., foll. 233, numbered 144²-377 (the
first loaf being a later transcript of the

beginning of the *kāṇḍa* contained on the
last leaf of vol. i.); fol. 171a is left blank.

Fol. 7 : इति नपाडीयवन्द्यघटीय-श्रीमथुरेश० भूमिवर्गः॥
puravarga ends fol. 14b ; *śailav.*, fol. 17b ;
vanaushadhi., fol. 66 [इति नपाडीवन्द्य०];
sinhādiv., fol. 85 ; *nrīv.*, fol. 136 ; *brahmav.*,
fol. 154 ; *kshatriyav.*, fol. 193 ; *vaiśyav.*,
fol. 221b.

Vol. iii., foll. 82, paged 378¹ (a later trans-
script of part of the last leaf of vol. ii.),
378²-458. *Kāṇḍa* III.

The *prāṇivarga* ends fol. 12 ; *viśeshya-*
nighnav., fol. 21b ; *samkīrṇav.*, fol. 28b ;
nānārthav., fol. 61 ; *aryayav.*, fol. 64b.

It ends :

गजाष्टिष्ठिगण्याके विद्यालङ्कारधीमता ।
लिङ्गादिसंग्रहे टीका निर्मने सारसुन्दरी ॥
शिवरामचक्रवर्तीं जनकः पार्वती प्रसूः ।
यस्य श्रीमथुरेशो इसौ चकार सारसुन्दरी ॥

इति नपाडी[य suppl. in the margin] वन्द्यघटीय०
लिङ्गादिसंग्रहवर्गः ॥ समाप्तेय टीका ॥

For another MS. of this commentary see
Raj. Mitra, Notices, vol. vii., p. 221.

[H. T. COLEBROOKE.]

971.

1115. Foll. 174, one of which (fol. 76) is
wanting ; size 12½ in. by 4½ in. ; fairly written,
in the Bengali character ; modern ; six lines in
a page.

Vaishamyakaumudi, a concise commentary
on the *Amarakosha*, by *Rāmaprasāda Tarkā-
lankūra*.

It begins :

चनादिमध्यनिधनमवाङ्मनसोचरं ।
कारणं कारणानां च तमीश्वरसुपास्त्वे ॥

प्रारिमितप्रतिबन्धकप्रबलदुरितप्रणामनं भगवदुपासनोपदेशं
निवाप्ताति ॥ यस्येत्यादि । हे धीराः स ईश्वरः सेव्यतां तत्र
नामः ०

Kāṇḍa I. ends fol. 29b : कारणप्रस्ताव ॥

K. II., fol. 116b: यार्थिचेन समाप्तिमनुगतः प्राप्तः ॥
It ends: इति वैष्णवकौमुदी लिङ्गादिसंग्रहवर्गैः सामा-
न्यकारणश्च समाप्ता चेयं वैष्णवकौमुदीति आख्या टीका ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

972.

1758. Foll. 242; size 8 in. by 3½ in.; legibly written, in Devanāgarī; modern; ten lines in a page.

Amarakosha, with a concise commentary, by *Lakshmana-śāstrin*, son of *Viśveśvara-śāstrin* and *Bhavānī*. Each *kānda* is paged separately.

It begins:

श्रीमद्वैरीमुत्तिगिरौ भवानीं मातरं वरां ।
विश्वेश्वरं च पितरं प्रियकाशीपुरं भजे ॥ १ ॥
कर्नाटकानां (!) बोधाय लक्षणोऽहं यथान्ति ।
सर्वेषामरकोशस्य भाष्ययार्थान्वकाशये ॥ २ ॥

Kānda I. ends fol. 54b: इति श्रीमद्वैश्वेश्वरशा-
स्त्रितनयेन लक्षणशास्त्रिणा विरचिते ज्ञमरकोशव्या-
स्याने कर्नाटकप्रिये (!) स्वरादिः प्रथमः कांडः समाप्तः॥
Foll. 48-54 are wrongly paged ५८-६४.

Kānda II. ends fol. 158. Fol. 84 of *kānda* III.
which has been insorted between foll. 71 and 72 of *kānda* II. (fol. 126 of the vol.) is marked 85; its second page having been left blank, except the title and number of *ślokas* ज्ञमरसटीकायां ६०००, while the last leaf (242) is marked 84 instead of 85.

At the end there is an additional page, written in a large, slovenly hand, containing a passage from another commentary on खोडे खङ्गः (*Am. K. II.*, 6, 1 §. 49), and quoting *Dhātupāṭha* 15, 44, *Mādhava*, *Kaumudīkāra* and *Vopadeva*.

[H. T. COLEBROOKE.]

973-976.

458-461. Size 17 in. by 5 in.; on the whole well written, in the Bengāli character; modern; eight lines in a page.

Mugdhabodhī, another commentary on the

Amarakosha, by *Bharata Sena* (or *Bh. Mallika*), a physician, son of *Gaurāṅga Mallika**, of the *Harihara-Khāna* family.

The author—who follows the grammatical system of *Vopadeva's Mugdhabodha*, and composed the *Dvīrūpakośa*, and commentaries on various *kāvya*s (cf. above, p. 261a)—lived about the middle of the 18th century.

Vol. i., foll. 157; *Kānda* I. It begins:

न त्वेशं कुरुते ऽस्तु गौराङ्गमत्तिकालजः ।
टीकाममरकोपस्य भरतो सुग्रधबोधिनर्णैः ॥
याः पाणिनीयादिभिरत्र टीकाः
कृता महाविद्विभिर्महतः ।
ताभिः प्रदृष्ट्यन्ति न मौग्यबोधास्
तेषां नियोगेन ममोद्यमो ऽयं ॥
यथा कर्थचित् व्युत्पत्तिः संज्ञाशब्दस्य यशित्तैः ।
प्रकृतेरपगत्यर्थं कृता तत्त्वा विधास्यते ॥

The *svaryavarga* ends fol. 127b: इति वैद्यमालब्धीयविनायकसेनसंतानसंभूतहरिहरखानवंशसंभ-
वं-गौराङ्गमत्तिकालज-श्रीभरतमनकृतायाममरकोपदी-
कायां सुग्रधबोधिन्यां सर्वैवर्गविवरणं समाप्तं ॥

The *pūṭilavargu*, paged 1-30, ends:
इति ग्रन्थान्वद्वृत्तीयस्य सुग्रधबोधानुमारतः ।
स्वरादिकारणश्चाखानमकरोद् भरतो भिषक् ॥

Vol. ii., foll. 125 (and a *kroḍapalltra* between foll. 118 and 119). *Kānda* II. *vargas* 1-5.

The *Uttamivarga* ends fol. 10; *paravargu*, fol. 23b; *śailavargu*, fol. 27b; *manuśashadhi-varga*, fol. 111b; *śinhalādivarga*, fol. 125.

Vol. iii., foll. 144, numbered 126-269. *Kānda* II., *vargas* 6-10.

The *nrivarga* ends fol. 45; *brahmavargu*, fol. 63b; *kshatriyanarga*, fol. 95b; *valīśyavarga*, fol. 129b; *sūlrvargu*, fol. 144.

* Also often spelled *Mallika*.

† Read with MS. 9 प्रकृतेरपगत्यर्थं

‡ ° संभूतहरिहरखानप्रपौच ° vol. ii., fol. 23b; ° संता
नसरोजाकैहरिहरखानवंश ° vol. iii., fol. 63.

Vol. iv., foll. 117. *Kānda* III.

Between foll. 83 and 84 there are two blank leaves, the comment on III., sect. 27, having been omitted.

The *prāṇivarga* ends fol. 14b; *viśeshya-nighnavarga*, fol. 28b; *sampūrṇavarga*, fol. 39b; *anekārthuvarga*, fol. 88; *avyayapradhānavarga*, fol. 92b.

It ends :

इति नानाग्रन्थदृष्ट्या मुग्धबोधानुसारतः ।
सामान्यकारणद्वयाख्यानं चक्रे भरतव्यक्तिः ॥
इति हरिहरखानस्यान्वयप्रभूतो
मुरहरपदसेवासक्तगौराङ्गजातः ।
अमरविहितकोपं मुग्धबोधानुसाराद्
व्यूत भरतसेनः पूर्वटीकादिदृष्ट्या ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

977, 978, 979.

9, 10, 11. Foll. 127, 116 and 71 resp.; size 19 in. by 3½ in.; well written by two different hands, in the Bengali character; nine or ten lines in a page.

Mugdhabodhī. Each volume contains one *kānda*.

These volumes were probably transcribed from the same MS. as the preceding volumes (the writing of which appears to be more modern). Each *varga* has a separate paging.

In vol. ii. the first leaf is by a later hand, and repeats the beginning of the 2nd *kānda* from the last page of vol. i. Besides, the same *kroḍaputtra* occurs in this volume (fol. 62), as in MS. 450, though in a different handwriting.

In vol. iii. the same omission occurs in the *anekārtha* portion (viz. fol. 29 of that *varga*), as in the 4th vol. of the foregoing copy; and two blank leaves have likewise been inserted instead (between foll. 50 and 51 of the volume).

[H. T. COLEBROOKE.]

980.

342. Foll. 364; bound in the European fashion; size 11½ in. by 9 in.; modern Bengali handwriting; 12-25 lines in a page.

Subodhī, another commentary on the *Amarakosha*, by *Nīlakanṭha*-śarmā. It begins :

सान्द्रस्फुरसजलनीरदचार्हमूर्तेर्
भक्त्या मुहुर्मुररिषोः पदपञ्चयम् ।
नत्वाभिधानविवृतिं विदुषामपीषां
कुर्वे मुदा धरणिदेवकुलोऽव्वो ऽहं ॥
श्रीनीलकण्ठकृतिनः यरिहीनदोषा
तोषानिश्चलुतद्वदो हृदैकगम्या (? *) ।
स्पा निव[न्त]शतसारप्रवर्द्धिता ने
हर्षं तनोतु विदुषां कृतिरुक्तमा च ॥
कृतयः सन्ति धीराणामभिधाने ऽत्र भूयसां ।
तथापि तत्त्वविज्ञानान्त्रिकन्त्वं इह तन्यते ॥ ० ॥

यस्येतादि ॥ हे धीराः परिष्ठाः स भगवान् विष्णुः सेव्यां
उपास्यतां भवद्विर्यात् । ०

Kānda I. ends foll. 276b [*svargavargasadarthaprakāśa*, fol. 84; *pāṭulavarga* wanting].

The initial *aksharas* of the *vargas* and the number of the *ślokas* are marked in the margin throughout.

[H. T. COLEBROOKE.]

981.

489. Foll. 135 [foll. 9 to the end numbered 1-127, though written by the same hand]; size 13 in. by 4½ in.; modern Bengali handwriting; generally seven lines in a page.

Pradīpamāñjari, a very concise commentary on the *Amarakosha*, by *Rameśvara*-śarmā *Nyāyavāgīśa-bhāṭṭācārya*. Not quite complete at the end; the MS. breaking off abruptly in the *strikinga*. It begins :

नत्वा रमेश्चरणं श्रीरमेश्चरणं ।
रच्यते शरकोषस्य टोका प्रदीपमञ्चरी ॥ ० ॥

* Prof. Aufrecht suggests तोषानुसंततहृदां हृदयैकगम्या ।
० ० २

यस्येत्यादि । हे धीराः स विष्णुः सेव्यतां आराध्यतां धैर्येषाः-
लिन एव सेवनयोग्या भवन्तीति ०

Kānda I. ends fol. 24, *II.*, fol. 86b.

[H. T. COLEBROOKE.]

982.

1161. Foll. 220 (numbered 230, nos. 141, 145-153 having been omitted); size 14 in. by 5 in.; modern Bengālī handwriting; seven lines in a page.

Amarakosha-Kaumudi, a commentary on the *Amarakosha*, by *Nayanānanda-śarman*. Incomplete. It begins:

विचार्ये शब्दशास्त्राणि नयनानन्दशर्मणा ।
यत्ताद्मरकोषस्य कौमुदी परितन्यते ॥

यस्येति । हे धीराः । च विष्णुः सेव्यताम् । अकारो वासुदेवे
स्यादिति क्रोषः । ०

At fol. 53b, after stating the duration of the *yugas*, the author gives the same passage quoted above from *Rūyamukūṭa*'s *Padacandrikā* [इदानीं च शकाब्दाः १३५३ । ० कलिसन्ध्यायाः ० भूतानि ४२६० ॥] without any indication of its being taken therefrom.

The *pātulavargavistara* (and 1st *kānda*) ends fol. 95; the *sūdrav.* (and 2nd *kānda*), fol. 214. The MS. breaks off abruptly shortly after the conclusion of the *prāṇivargaviveka* (III. 1).

[H. T. COLEBROOKE.]

983.

569. Foll. 187; size 13 in. by 4½ in.; transcribed, in the Bengālī character, by two recent hands; 6-8 lines in a page.

Padamāñjari, another commentary on the *Amarakosha*, by *Lokanātha-śarman*. Incomplete at the end.

It begins:

यशोदागुरुवक्षोजकनकाचलचारिणं ।
च्छूर्वं जलदं वन्दे नन्दन्मङ्गे निवेशितं ॥

वाग्देवतापरमूर्तेलै॒षणं (!) भर्तुरादाय सुतं ।
श्रीलोकनायशमी तन्ते पदमन्त्ररीमचिरात् ॥

ग्रन्थमाचक्षाणो ग्रन्थकृद् निष्पविष्याताय कृतमिष्टदेवतास्त-
वनादौ निवभाति यस्येति । हे धीराः स भगवान् सेव्यताम् ।
आराध्यताम् । धैर्येषालिन एव तमुपासितुमीशत इत्युचितपदं ०

The MS. breaks off abruptly in sl. 30 of the *siṃhādīvṛgū* (which begins fol. 177b).

[H. T. COLEBROOKE.]

984.

1391. Foll. 161; size 13 in. by 4½ in.; modern Bengālī handwriting; eight or nine lines in a page.

Trikūṇḍacintāmāni, a commentary on the *Amarakosha*, composed, at the injunction of *Kṛishṇavallabha*, by *Raghuṇātha-cakravartin*, of *Sāmanasāragrāma*. Very defective.

a) Foll. 1-119. *Kāṇḍa I.*, complete.

It begins:

तत्त्वा गिरीशचरणाङ्गुजमाकलय्य
तत्त्वाणि तत्त्वविदुपां रघुनाथनामा ।
श्रीकृष्णवज्रभमहाशयमन्त्रियोगाद्
धीरस्तनोति धिमलामरकोषटीकी ॥
याचे विधाय खिनयं कृतिनो इहमेतत्
दृष्ट्यं मया यदिह शास्त्रविरुद्धमुक्ते ।
आलोच्य सम्यग्यथानपरैः कृतज्ञर्
मात्सर्यमन्त्र कृपया परिहेयमय ॥

ग्रन्थारम्भे विष्पविष्यातायाभिमतदेवतासंकीर्तने धर्मेनु-
त्पादयन् शैववैष्णवायषोङ्गान् प्रयत्नेणितुं शिष्यशिक्षायै चादौ
निवभाति यस्येत्यादि । तस्यार्थः । हे धीर ऋः विष्णुः
सेव्यताम् । अकारो वासुदेवः स्यादाकारथं पितामहः ।
इत्येकाधरकोषः । ० It ends: इति

सामन्तसामनिलयो* रघुनाथनामा
खर्गादिकारविवृतं रथयां वभूव ।
नालोक्य सम्यग्यिह ये प्रथयन्तवयङ्गी
तेभ्यो नमो वसु मम तान् प्रति नैव रोपः ॥
इति त्रिकाशचिनामणी पातालविष्यरणं ॥

* सामन्तसामनिलयो at the end of the *śārvayavārya*,
fol. 98b.

Fol. 119 also contains the comment on the first three *ślokas* of *kāṇḍa* II.

b) Foll. 120-161 (numbered 1-42). *Nānarthavarga* from the beginning (? it begins with the word *śloka*) to near the end of the पान्तः ॥

For an apparently complete MS. of this commentary, see Rāj. Mitra, Notices, vol. v., p. 5.

[H. T. COLEBROOKE.]

985.

377. Foll. 281 (numbered 291; nos. 105-111 having been omitted); size 16 in. by 7 in.; Bengālī character; two different hands, the first of which wrote foll. 1-72a; ten lines in a page.

Another commentary on the *Amarakosha*, by Nāmaśurman *Tarkavāgīśa*.

It begins:

यत्पदपत्रं प्रणिपत्तं धाता
भूतानि चक्रं तदहं प्रणम्य ।
सञ्जिद्धनास्त्रोरनुशासनस्य
टीकामिमां धालधिये तनोमि ॥

इह विश्वविधातायोचितेष्ट[देव]सेवां कुर्वन् शिष्यशिष्याया
चादौ निवासति यस्येवादि । ज्ञातं विशिष्टज्ञानं ददाति ज्ञान-
दायाचा तथा सिन्धुरिव सिन्धुः शब्दार्थः स सेव्यतां ०

Fol. 43b: टीका स्वरादिवर्गस्य नामलिङ्गानुशासने ।

श्रीरामशर्मणाकारि सुमतिप्रतिपत्तये ॥

The *pāṭīlāvarga* ends fol. 56b; *bhūmiv.*, fol. 60; *prav.*, fol. 64; *vanaushadhi*, fol. 104b; *śimhādī*, fol. 114b; *nriv.*, fol. 144; *brahmav.*, fol. 157; *kshatryav.*, fol. 183; *vaiśyav.*, fol. 207; *śūlāv.*, fol. 216b; *prāṇiv.*, fol. 225; *viśeshya-nighna*, fol. 235b; *sāṃkīrṇa*, fol. 242b; *nā-nārthā*, fol. 265. It ends:

लिङ्गसंग्रहवर्गस्य टिप्पणी वहुसंमता ।
श्रीरामशर्मणाकारि सुमतिप्रतिपत्तये ॥

Dated: Śakaśādādī 1727.

The latter half of the MS., from the *śimhādi-*

varga, abounds in blanks, when words, or not unfrequently whole lines, have been omitted.

For another MS. of this commentary see Rāj. Mitra, Notices, vii., p. 263.

[H. T. COLEBROOKE.]

986, 987.

3146, 3147. Foll. 374 and 75 resp.; size 19 in. by 11 in.; fairly written, in Devanāgarī; European paper (watermark 1804 and 1805).

Amarakosha, with extracts from the principal commentaries. The words of the *koṣha* and the extracts are arranged in parallel columns, with the exception of vol. ii., pp. 11b-52 (*ane-kārthavarga*), 63-75 (*lingādisaṃgraha*), where they are written in continuous lines.

Vol. i. *Vanaushadhi*varga, ends fol. 243; *śimhādī*varga, fol. 251; *nrivarga*, fol. 272; *brahmavarga*, fol. 284; *kshatryavarga*, fol. 310; *vaiśyavarga*, fol. 341; *śūdra-varga*, fol. 352; *viśeshanighnāvarga*, fol. 375.

Vol. ii. *Sāṃkīrṇavarga*, foll. 11; *anekārtha-varga*, fol. 52; *avyaya*, fol. 62; *lingādi-saṃgraha*, fol. 75.

The commentators, from whom extracts are given throughout, are *Rāyamukuta*, *Bharatamalla*, *Mathurēśa*, *Ramānātha*, *Bhānuḍēkshīta*. They are further given from *Kshēravāmin* (except vol. i., pp. 244-352); *Nārāyaṇa* (exc. vol. i., pp. 244-284), *Nilakanṭha* (exc. vol. i., pp. 244-151, 342-352); from *Acyuta* only on vol. i., pp. 244-251; *Rāma Tarkavāgīśa* only vol. i., pp. 252-284; *Deśabhāṣṭī*, vol. i., pp. 244-251.

[H. T. COLEBROOKE.]

988.

3162. Foll. 236; size 18½ in. by 11 in.; well written, in the Bengālī character; two lines in a page.

Amarakosha. Colebrooke's hand-copy, on thick paper, with broad margin containing an English translation as well as Sanskrit notes and extracts from commentaries, written in Devanāgarī.

Dated : शाके १७१६ ॥ ० ॥

ब्रजनन्दनधीरेण लिखिरेषा विनिर्मिता ।
स्त्रालेखिता विनोदाय साहेबानां भवेचिरं ॥

धमदाहाग्रामवासिना श्रीब्रजनन्दनेन महोपाध्यायश्रीमन्मा-
तुलाश्या महामहिमश्रीकुलबुहकसाहेबावरोधनार्थमेतस्य
विनिर्मितिः कृता ॥

After this Colebrooke has added, 'Finished in January 1795. For a supplement, see *Hārūvali* etc.' [H. T. COLEBROOKE.]

989.

3175. Foll. 179; size 15 in. by 4 $\frac{3}{4}$ in.; written in Devanāgarī and English; European paper and binding.

Amarakosha, with an English translation, made, by Wilkins, between the years 1790 and 1810.

From the beginning to the end of *Kānda* II. chapter 8.

The synonyms are placed below one another; the several groups of synonyms being numbered (1-2202) and headed by one or more English equivalents. [SIR C. WILKINS.]

990.

2814. Foll. 108; size 14 $\frac{1}{2}$ in. by 9 in.; bound in the European style.

The words contained in the *Amarakosha*, beautifully written, in Devanāgarī character, and arranged alphabetically in two columns, with spaces left after them for their English equivalents, some of which have been supplied by Wilkins's hand. The synonyms are placed under the word of most common occurrence,

to which reference is made at the proper alphabetical place of each of the others.

It ends :

श्रीमद्वाक्यपति-मिस्टर-उइल्किन्स-माहिय-चाक्रश्या ददिण-
स्यकायस्येन महाबाहारायचाक्ष्येन चित्रमित्यद्वृत्तं अमरकोपा-
भिधानं चित्रितम् शुभं भूयात् । [SIR C. WILKINS.]

991.

2827. Foll. 158; size 8 $\frac{1}{2}$ in. by 6 in.; bound in the form of a memorandum-book with a clamp; Bengāli character.

The words of the *Amarakosha*, written singly in two parallel columns, with space left behind them for their English equivalents, some of which have been added. Incomplete. The MS. breaks off abruptly in the midst of the homonymous words ending with त.

[SIR C. WILKINS.]

992.

2846. Foll. 145; size 23 in. by 8 in.; fol. 1 much torn; fol. 2-4 slightly injured at the ends.

Amarakosha, arranged alphabetically, and written in the Bengāli character; mostly with English equivalents added after them.

[BIBL. LEYDENIANA.]

993.

1575b. Foll. 44 (47-90 of vol.); size 9 $\frac{1}{2}$ in. by 3 $\frac{3}{4}$ in.; fairly good, modern Devanāgarī writing; ten lines in a page.

Trīkērṇa-śesha (also called *Amaraśesha*), a vocabulary of words of less common occurrence, intended as a supplement to the *Amarakosha*, by *Purushottamadeva*. It begins :

जयन्ति सनाः कुशलं प्रभानां
नमो मुनीन्द्राय सुराः सूराः स्य ।
सूरानि वागदेवि दयस्त
मातृविषेहि विषाधिप मङ्गलानि ॥

अलौकिकत्वादमरः स्वकोपे
न यानि नामानि समुद्दिलेष ।
दिलोक्य तैरप्यधुना प्रचारम्
अयं प्रयत्नः पुरुषोऽस्मस्य ॥

The *svargavarga* ends fol. 53; *pāṭīlav.*, fol. 54b; *bhūmiv.*, fol. 55b: *vanaushadliv.*, fol. 57b; *śimhāliv.*, fol. 59b; *nṛiv.*, fol. 61; *brahmav.*, fol. 62b; *kshatriyav.*, fol. 64b; *vaiśyav.*, fol. 66; *śūdrav.*, fol. 67; *viśeshyanīghna*, fol. 68; *sāṃkērṇya*, fol. 69; *anekārtha*, fol. 89.

It ends: इति लिङ्गादिसंग्रहः ॥

दृष्टप्रयोगा ये शब्दाः प्रायस्त इह कोर्तिताः ।
अप्रयुक्तास्तूपलिङ्गादिदृष्टा अप्युपेशिताः* ॥
इति श्रीपुरुषोऽस्मदेवविरचितम् त्रिकांडशेषाभिधानको-
शंशयः समाप्तः ॥

Printed at Calcutta 1807; in the *Samskrita-koshacatushtaya*, Bombay 1854; and in the *Dvāluśakosaśasamgraha*, Benares 1865.

[H. T. COLEBROOKE.]

994.

993. Foll. 58; size 13½ in. by 3 in.; fairly good, modern Bengali handwriting; 5-7 lines in a page.

Trīkāṇḍaśeṣa.

It ends: इति ० त्रिकाण्डशेषं नामाभिधानं समाप्तं ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

995.

809. Foll. 26; size 16½ in. by 5½ in.; Bengali character; eight lines in a page; European paper (watermark 1801.)

Ajayapila's homonymical vocabulary, entitled *Nānārthasaṃgraha*.

It begins:

जयनि शास्तुः पदपङ्गजाङ्गुरा
नखांशवश्चन्द्रमरीचिकोमलाः ।
विनम्रदेवासुरमौलिषु श्रियं
वहन्ति ये प्रस्तुदमालतीसज्जः ॥
चीस्य पूर्वैकविग्रन्थानकाराद्यादिभिः पदैः ।
क्रमादजयपालेन कृतो नानार्थसंग्रहः ॥

Cf. Aufrecht, Cat. Bodl., no. 427.

[H. T. COLEBROOKE.]

996.

1512A. Foll. 36; 4to; size 11½ in. by 9 in.; well written, in Devanāgarī; fifteen lines in a page.

The same work.

Dated: Samvat 1861, Śāk 1726.

[H. T. COLEBROOKE.]

997.

1361. Foll. 77; size 10½ in. by 5 in.; good, Devanāgarī writing of the latter part of last century; eight lines in a page.

Abhidhānaratnamālā, a synonymic and homonymic dictionary, by *Halāyudha*.

Edited, by Th. Aufrecht, 1861.

[H. T. COLEBROOKE.]

998.

588. Foll. 90; size 11½ in. by 4 in.; well written, in Devanāgarī, at the beginning of the present century; six lines in a page.

Abhidhānaratnamālā.

[H. T. COLEBROOKE.]

999.

1576a. Foll. 72; size 9½ in. by 3½ in.; good Devanāgarī writing of the beginning of the present century; eight lines in a page.

The same work.

* MS. 993 reads अप्रयुक्तास्तूपलिङ्गादिषु दृष्टाप्युपेशिताः; the Indian editions read अप्रयुक्तास्तु प्राणिन्यादिषु दृष्टा-
प्युपेशिताः॥

According to Prof. Aufrecht, this and the preceding MSS. were copied from the same original, and are very incorrect.

[H. T. COLEBROOKE.]

1000.

246. Foll. 77; size 12½ in. by 4½ in.; fairly written, in Devanāgarī; nine lines in a page.

Viśvaprakūśa, a dictionary of words of various meanings, composed by *Maheśvara*, son of *Brāhma*, and grandson of *Keśava*, in A.D. 1111(?).

It begins :

सुवीमहि महामोहङ्गेशातंकभिष्यवरं ।
तैधातुकनिदानश्च सर्वज्ञं दुःखहानये ॥ १ ॥ ०

For the complete introduction (23 *ślokas*), see Aufrecht, Cat. Bodl., no. 428.

The *aryayapariccheda* begins fol. 65b; *śabda-*
bhedaprakūśa, fol. 68.

Dated : Samvat 1854.

[H. T. COLEBROOKE.]

1001.

1539. Foll. 128; size 10½ in. by 4½ in.; good modern Devanāgarī handwriting; ten lines in a page.

The same work.

The *aryayānekūrthavargāḥ* beg. fol. 106b; *śabdabhedā*, fol. 111; *liṅgabhedā*, fol. 118.

[H. T. COLEBROOKE.]

1002.

322. Foll. 172; size 12 in. by 6 in.; large, clear, modern Devanāgarī writing; eight lines in a page.

The same work. This copy begins :

शब्दाकारकरामामर्थमेंडलमेंडलं ।
शानाम्मानमनाद्यतमादित्यं तमुपास्ते ॥

सुवीमहि ०

Of the 23 introductory *ślokas* this MS. c

contains 12, and these in the following order : 1, 2, 19-23, 10-13, 15.

In the earlier part of the *aryayapariccheda*, there are several interpolations, probably all of them quotations from other works. Thus *Halāyudha* is quoted fol. 33b; *Śiśupāla*, fol. 46b, fol. 132b; *Jayanta*, fol. 18.

The latter part, on the other hand, especially from the end of the *liṅgabhedā*, is considerably abridged; the *aryayapariccheda* being reduced to only 4 *ślokas* (from upwards of 70 in other MSS.).

At the end of the *aryayas* (fol. 157) this MS. likewise gives the four *ślokas*, the last of which contains the date of the work :

रामानल्प्योनरूपैः शककाले अमिलशितो ।
कोशं विश्वमकाशात्यं निरमाल्लोमहेश्वरः ॥

The MS. is dated, but the figures have become illegible. The scribe's name is *Kalanārāyaṇa*.

[H. T. COLEBROOKE.]

1003.

1937. Foll. 37; size 7 in. by 4½ in.; neat, small Devanāgarī handwriting of A.D. 1672; 15-23 lines in a page.

Viśvaprakūśa.

This MS. terminates at the end of the 2nd (or *aryaya*-) *pariccheda*, where the date of the work is usually found in the MSS.; thus favouring Prof. Aufrecht's conjecture that the subsequent portion may be of later origin. The present MS., however, omits the verse containing the date, and concludes with the first three *ślokas*, followed by the colophon.

It ends :

संवद् वस्त्रीश्वरावैद्वत्वर्मे माशार्जुने हले ।
नवम्यो वासरे भानोरिमि गिरिधरो अलिलात् ॥

[DR. JOHN TAYLOR.]

1004.

1602. Foll. 146, two of which (foll. 20 and 21) are wanting; size 10 in. by 4½ in.; fairly written, in the Jaina type of Devanāgarī; nine or ten lines in a page.

Abhidhānacintāmaṇi, the first, or synonymous, part of *Hemacandra's* dictionary (*Haimakosha*).

The key-word of each group of synonyms is written in red ink, or marked in red. Besides, there are numerous marginal and interlinear glosses in Devanāgarī and Bhāshā.

The gloss begins: अहमिति हेमचन्द्रसूर्खिनोऽन्ना मालां तनोनि । अभिधानचिन्तामणिनाम्नीमिति शेषः । ०

Kāṇḍa I. ends fol. 8; II., fol. 27; III., fol. 90b; IV., fol. 128; V., fol. 128b.

The passage missing comprises *ślokas* 229-254 (Boëthlingk-Rieu).

It ends: इयाचार्येश्रीहेमचन्द्रविरचितायामभिधानचिन्तामणी नाममालायां सर्वोन्नक(alias बीनक-) युक्तायां सामान्यकागः पठः ॥ ० ॥ संचत् १८२३ वर्षे । ज्येष्ठशुद्धि १२ गुरुवासरे ॥ सकलपंडिताशिरोमणि १००८ पद्मासनीश्रीप्रभोदेविजयजी । तत्त्विष्यमहोपाधायश्री १०८ श्रीचूडिविजयनी तत्त्विष्यपं भगवान् विजयपठनार्थं ॥ तत्त्विष्यमुनिभूपविजयलिपिकृतं । कृष्णगढनगरे ॥

The gloss ends: तथा चोक्ते । निपाताश्चोपसर्गाश्च धातव्येति ते त्रयः । अनेकार्थैः स्मृताः सर्वे यादः तेषां निदर्शनमिति ॥ इयत्यानि ॥

At the end there are, besides, three leaves, each page of which is divided into six columns, containing a *sūcīpattra* in Bhāshā, dated: श्रीचूडिविजयग । लिपीकृत । सं १८१७ ॥

Of this *Kosha* there are several Indian editions (the first published under Colebrooke's supervision, together with *Hemacandra's Anckurtha-saṃgraha*, Calc. 1807); and a critical edition by O. Boëthlingk and C. Rieu, St. Petersb., 1847.

[H. T. COLEBROOKE.]

1005.

257. Foll. 135; size 11½ in. by 4½ in.; large, modern Devanāgarī handwriting; six lines in a page.

The same work.

It begins: सकलपंडितशिरोराजपंडित-श्री ५ श्रीष्ट-नकुशलगणिगुरुभ्यो नमः । प्रणिपादाहृतः ०

Kāṇḍa I. ends fol. 9b; II., fol. 31b; III., fol. 81b; IV., fol. 117b; V., fol. 118.

[H. T. COLEBROOKE.]

1006.

2053a. Foll. 55; size 12 in. by 4½ in.; good old Jaina Devanāgarī writing; 10-13 lines in a page.

The same work. With scholia in the margins of foll. 1-19.

Kāṇḍa I. ends fol. 5; II., fol. 14; III., fol. 33b; IV., fol. 48b; V., ib. [GAIKAWAR.]

1007.

2053b. Foll. 48; size 9½ in. by 4 in.; well written, in Devanāgarī, about A.D. 1580; but much blurred in places through rubbing; 15 lines in a page; part of foll. 22 and 23 has been torn off.

The same work.

[GAIKAWAR.]

1008.

2698a. Foll. 24; small quarto; size 10 in. by 7½ in.; small, modern Devanāgarī writing; 29-35 lines in a page; bound in the European style.

The same work.

Kāṇḍa I. ends fol. 2; II., fol. 6; III., fol. 15b; IV., fol. 21b; V., fol. 22. [MACK. COLL.]

1009.

1575a. Foll. 46; size 9½ in. by 4 in.; good, Jaina Devanāgarī writing; 13 lines in a page.

Hemacandra's Abhidhūnacintāmaṇi. Beginning as in MS. 257.

Kōṇḍa I. ends fol. 4; II., fol. 11; III., fol. 29; IV., fol. 41; V., fol. 41b.

Dated: संवत् १७०४ वर्षे भाद्रवा सुदि ६ चंद्रवासरे लिखिता सकलपैडितशिरोरत्नपैडितश्री ५ श्रीधनकुशलगणिण्यार्थं ० सुमतिकुशलगणिणा भावचारित्रियां चिरञ्जीवसुखरामपठनार्थं श्रीरूपनगरमध्ये श्रीशांतितिजनप्रसादात् । ० ॥ by a different hand: चिरञ्जीवचुद्धकुशलपठनार्थं १७०६ ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

1010.

102. Foll. 121; size $9\frac{3}{4}$ in. by $4\frac{1}{2}$ in.; excellent Devanāgarī writing of about A.D. 1700; eight lines in a page.

Anekārthasamgraha, the second, or homonymous, part of *Hemacandra's* dictionary (*Haimavatikosha*). The nouns are arranged in six *kāṇḍas*, according to the number of syllables; a seventh *kāṇḍa* containing the indeclinable homonyms.

It begins:

आत्माहृतः कृतैकार्थेश्वरसंदोहसंग्रहः ।
सक्तस्त्रादिष्टारात्मा कुर्वे उनेकार्थसंग्रहं ॥ १ ॥
अकारादिक्लेणादावत्र कादिक्रमस्तः ।
उद्देश्य वचनं पूर्वे पश्चादर्थप्रकाशनं ॥ २ ॥

The *ekasvarakāṇḍa* ends fol. 2b; *dvisvarak.*, fol. 41; *trisvarak.*, fol. 90; *catuhśvarak.*, fol. 113; *pañcasvarak.*, fol. 116; *shatśvarak.*, fol. 116b. The numbering of the *ślokas* of the several *kāṇḍas* is rather faulty (as it is also in MS. 2053c).

It ends: इति आचार्यश्रीहेमचंद्रविरचिते उनेकार्थसंग्रहे इत्यात्मेकार्थाधिकारः । समाप्तार्थं हैमकोपः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

1011.

2698b. Foll. 25; small quarto, size 10 in. by $7\frac{1}{2}$ in.; small, modern Devanāgarī handwriting; 30-45 lines in a page.

The same work. [MACKENZIE COLLECTION.]

1012.

2053c. Foll. 79; size 11 in. by $4\frac{1}{2}$ in.; fairly good Devanāgarī writing of the earlier part of the seventeenth century; 11-13 lines in a page.

The same work.

Incomplete, by 49 *ślokas*, at the end.

[GAIKAWAR.]

1013.

2533a. Foll. 53; size 10 in. by $4\frac{1}{2}$ in.; well written, in Devanāgarī, at the beginning of the present century; four lines in a page, with small interlinear writing, by the same hand.

Hemacandra's Anekārthasamgraha, with an interlinear gloss in Bhāshā. Incomplete.

The MS. extends from the beginning of the work to *kāṇḍa* II., sl. 406 (Calc. ed. of 1807), numbered 396 in this MS.; followed by one additional *śloka*, viz. VII. 38 (कर्यं प्रस्ते प्रकारार्थं ०), here numbered (3)97. Then follows the colophon: इति श्रीअनेकार्थार्थं नाममालार्थं द्वितीयकारणः समाप्तः ॥

[GAIKAWAR.]

1014.

1576b. Foll. 73-86; size $9\frac{1}{2}$ in. by $3\frac{1}{2}$ in.; legibly written, in Devanāgarī; nine lines in a page.

Dhananjaya's glossary of synonymous words, entitled *Nāmamālā* [A].

It begins (slightly corrected with the help of MS. B. and the Ben. ed.):

तत्रात्मि परं ज्योतिरवाद्यनमगोचरं ।
उम्भूलयस्तिथां यद्विद्यामुम्भीलयत्पि ॥ १ ॥
द्वयं द्वितयसुभयं यमलं युगलं युर्णं । [-नाम* ॥
युग्मं द्वन्द्वं यमं द्वैतं पादयोः पातु जैनयोः ॥ २ ॥ युग्म-

कृष्णर्यैतिर्मुनिर्भूस्तापसः संयतो* ब्रह्मौ ।
तपस्त्री संयतो योगी वर्णो साधुश्च पातु वः† ॥ ३ ॥
यतिनाम‡ ॥

दौषितं भौदंडः शिथं च तमेवामिनं विदुः ।
कृतांतागमसिद्धांता ग्रंथाः शास्त्रमतः परं ॥ ४ ॥

The work consists of 200 *ślokas*; after which it concludes as follows :

वक्ता वाचस्पतिर्यैत्र ओता शक्रस्तथापि तौ ।
शब्दपारायणस्यान्ते न गतौ तत्र के वर्णं ॥ २०१ ॥
तथापि किंचित् कस्यैचित् प्रतिबोधाय ॥ सूचितं ।
बोधयेत् किंचिदुक्तिः॑ मार्गः सह याति किं ॥ २०२ ॥
ग्रन्थाण्यमकलंकस्य पूज्यपादस्य लक्षणं ।
द्विःसंधानं कवेः काव्यं रत्नव्ययमपश्चिमं ॥ २०३ ॥
कवेर्थनञ्चयस्येयं सत्कवीनां शिरोमणेः ।
ग्रन्थाण्य नाममालेति शोकानां च शतड्यं ॥ २०४ ॥
ब्रह्माण्यं समुपेत्य वेदनिनदव्याजात्पाराचलः
स्थानस्यावरसीश्वरं सुरनदीच्याजात्पथा केशवं ।
च्यप्यमोनिनिधिशायिनं जलनिधिव्यानापदेशादहो**
फूलुर्विन्नं धनञ्चयस्य पुरतो †† शब्दः समुत्पीडिताः
[॥ २०५ ॥]

Dated : संवत् १८६० साके १७२५ वैशाखसुदूरे ९ शनौ ॥
लिखितं लक्षणदास ॥

The work has been printed, as *Dhananjaya-kośa* (or *nighanṭu*), in the Benares *Dvūdaśa-kośasamgraha* where it contains the same number of couplets as in the present MS.; Dr. Burnell (Index of Tanjore MSS., p. 47) calls the work *Pramāṇanāmamālā* (' 200 *ślokas* of synonyms for usual objects with about 10 more of introduction ').

[H. T. COLEBROOKE.]

* शंसितो B; संशितो ब्रह्मे Tanjore MS.

† नः B.

‡ Om. B., Ben. ed.

§ मोर्खं B.; मोक्षशिथ्यं Tanjore MS.

|| प्रतिबुद्धाय B.

¶ बोधयेति यदुक्तिः॑ B.; बोधेतिक्यदुक्तिः॑ Ben. ed.

** जलनिधि आनोपदेशादहो MS.

†† च भिया Ben. ed.

1015.

284la. Foll. 17; size 8½ in. by 6 in.; European paper (watermark, Gior. Magnani); Telugu character; 9-13 lines in a page.

Dhananjaya's vocabulary (*Nighanṭusamayu*), here consisting of two chapters (*pariccheda*), a synonymous and an homonymous one. [B].

The MS. originally commenced with the second half of the first *śloka*; the first half-verse having been supplied in the margin by a different hand.

P. I. contains 200 *ślokas* (numbered by fives); the last three of which correspond to *ślokas* 201-203 of A.

P. II. begins fol. 13 :

गंभीरं रुचिमच्चित्रं विस्तीर्णीर्थप्रसाधकं ।
शब्दं मनाकृ प्रवक्ष्यामि कवीना हितकाम्यया ॥
अहेतिनाकिनौ शंभुजिनावहैन्नथागतौ ।
वेधःसूर्यौ विवक्षंतौ विष्णुरुद्रौ वृथाकपी ॥
वैकुंठाविंद्रगोविंदावनंतौ शेषशाङ्किणी ।
जीभतौ करिकुलीलौ (!) पर्जन्यौ शक्रवारिदौ ॥
वनमंभसि कांतारे भुवनं विष्ण्ये श्येति ।
शृंतं सर्पिषि पानीये विषं हालाहले जले ॥
तत्त्वं दारेषु श्वायां ज्योतिश्वशुष्ठि तारके ।
धवले सुंदरे रामो वामं चक्रे मनोहरे ॥ ५ ॥ ०

It ends :

कवयः कवयश्चेति बहुत्वं दूरमागतं ।
विनिवृत्तं चिरादेतत्कवौ जाते धनंजये ॥
प्रजासिधारयाक्रम्य चिरं नानार्थधारिणः ।
शब्दाः सुखं वसंतत्र यशः श्वेषे धनंजयः ॥ ५० ॥

The colophon is almost the same in both chapters :

इति धनंजयस्य कृतौ निर्घटसमये शब्दसंकीर्णप्रस्तुये
द्वितीयः [० पर्यं प्रथमः] परिच्छेदः ॥ श्रीजिनाय नमः ॥

In a Tanjore MS., noticed in Burnell's Index, p. 47, the work is divided into three chapters, viz. 1, *śabdasaṃkīrṇarūpā-*, 2, *śabdasaṃkīrṇa-*
prarūpā-, 3, *śabdavistīrṇarūpanapariccheda*.

[MACK. COLL.]

1016.

1585. Foll. 105; size $16\frac{1}{2}$ in. by $6\frac{1}{2}$ in.; well written, in the Bengali character (but without the diacritic *r*-point); A.D. 1804; ten lines in a page; European paper.

Sabdaratnāvalī, a dictionary of synonyms and homonyms, composed by *Mathureśa*, under the patronage of *Mucchū* (or *Murchū*) *Khān*, in A.D. 1666 (according to Colebrooke and Wilson). Not quite complete.

It begins :

वन्दे सदानन्दसंयं समन्नाऽन्योऽतिः परं ब्रह्म भवादिसेव्यं ।
थानैकगम्यं जगदेकरम्यं यदिच्छया कारणकार्यभावः ॥
आसीत् स्वातलमण्डले नृपकुलैः संसेवितः श्रीयुतैर्
भूपालः शिलमानखाँन इति सत्कीर्तिप्रतापोऽन्नलः ।
तद्वैरेण्युग्रप्रतापदहनैः कल्पान्तसर्थप्रभैः
प्रत्यर्थिक्षितिपालका रणभुवि शोभाकुलाः शेरते ॥
जातो इसाज्जगदेकवीरतनुजः स्थातो जगम्भगडले
श्रीशाखाँनमहीपतिः स्थिरमतिवृक्षैकरङ्गोत्सवः ।
तृप्तिर्वृदशभूमिपैश्चिरतरं तीक्ष्णांशुचरणप्रभैः
शीलेन प्रतिदेशपालनकृते संसेवितो यो भवत् ॥
एतस्मादज्जनिप्रतापमिहिरः सत्कीर्तिशीतश्चित्
दानश्रीवलिभूपतिः सुमहिमा श्रीरामदेवः स्वर्यं ।
मुच्छाखाँनमशनन्दरिल्लिन्युपतिः* श्रीमान् महीमण्डलं
यो ज्ञात् डादशभूमिपैर्जनकातो इथायज्ञातां नायितैः ॥
तस्याज्ञावशतः सुधारसनयोः सत्कार्यसंतोषिणीं
नानातन्त्रविचारसारलितां ज्ञानप्रदानोऽन्नलां ।
थीरश्रीमथुरेश एम तनुते श्रीशब्दरत्नावलीं
सतः सनु विनोदिता नृपसर्वं संतोषयनो जनया ॥
विलोक्य बहुतत्त्वाणि शब्दरत्नावलीमिमां ।
वर्गेरेव निष्प्राप्ति प्राप्यः पर्यायविलृतैः ॥ ०

The *svargavargapraloka* ends foll. 20; *Ukumi-varga*, foll. 21; *puravarga*, foll. 22b; *śailavarga*,

MS. 1512 and other MSS. read मूर्छाखान; our MS. seems to read here शृङ्खा० अन्निपतिः but in numerous colophons it reads ईडि श्रीशब्दरत्नावलीश्चशब्दरितिरचितार्था० शब्दरत्नावला० (or अलिविरचितार्था०), the signs for श and च being the same in this MS.

fol. 23b; *vanaushadhirvarya*, fol. 32; *simhādī-varga*, fol. 35; *śūdravarya*, fol. 41b; the last two *vargas*, *viśeshvara* and *saṃkīrṇa*, are wanting.

The *nānārtha* section begins :

द्वित्रिचतुःपञ्चपट्टवर्गकानादिचिह्नताः ।
स्वराना व्यञ्जनानालाश्च नानार्थः स्मृतिहोदिताः ॥
एकवर्णोऽपि नानार्थः क्रमान्तरां निवध्यते ।
नानार्थः प्रथमान्तः स्वात् सप्तम्यन्ते तु वर्तते ॥

क एकः ॥

को ब्रह्मवायुसूर्योग्रियमदसात्मवर्हिषु ।
कामे ध्वनौ च चुम्सि स्वाज्ञलमृधमृतेषु कं ॥

क द्वि ॥ ०

The colophon is followed by these stanzas :

यज्ञस्मीर्धरवैरिणां कुलवधूसिन्दूरविध्वंसिनी
यडाणो लिलिता सतां गुणवत्तामानन्दकिंबोलिनी ।
यद्वाणोवरकल्पना विजयिनो कर्गादिपृष्ठेभुजां
सो इयं श्रीमशनन्दरमज्ञिनृपतिज्ञीयाच्चिरं भृतले ॥
श्रीमण्डलानसहो (३) दद्वानन्दनुजो मधाहूच्चरड्डातिरि
वैरिपीढिधनान्यकारणमनो गाम्भीर्यर्थयोवितिः ।
शाश्वदिग्यजयी महेन्द्रसदृशः सो इयं चिरं जीवताद्
यद्वक्त्रमिमितयोश्चितान्यनितरां ध्यायति दिग्योपितः ॥
एतस्मादनुजश्चिरं विजयतां वीरेन्द्रवृद्धासिः ॥ [क्षा ०] ।
श्रीमत्कामसहोत्रोतिरसिकः खाँनायश्चाह्वयः (१२ रु-
उद्भवीमग्नेन्द्ररामितरामीमङ्गी नमाकामिको
यद्भूमध्रुतरामितीर्थिचलिताः प्रत्यर्थिष्ठेभुजः ॥
तस्मादप्यनुजाः कृपाङ्गुनवलिद्वौशाग्निकारोपमा
युद्धानन्दखाँनमुखाः सानन्दमत्युत्ताः ।
सौभाग्रेण चिरं जयन्ति नितरामन्योग्यमुखिताः
संतोषे दथु द्यतिप्रणयने दीर्घीयुधिशोत्सवैः (१) ॥
शब्दरत्नावलीकोपस्तोपयः सुमहामनां ।
मत्सराणां उद्भिनाशयक्षपातो यिज्ञभृते ॥
भूपत्रीमशनन्दरस्त्रिसमनुशातौ चिरं जीवतां
श्रीमहाज्ञभराय उज्ज्वलमतिः श्रीकृष्णासो इपि च ।
याभामधीविभागतः द्यतिपतेः श्रीशब्दरत्नावली
निर्वाण सत्कृतिशोभनी शुभकरी यत्ते(न) निवैहिता
शाकाद्ये रसदीपैराधरधरामाने भरतीनर्जीरः
को उपेतामलिखक श्रीविदमतां श्रीशब्दरत्नावली ॥

For other MSS. of this work see Aufrecht, Cat. Bodl., nos. 439, 440; Raj. Mitra, Notices, iii., p. 65; i., p. 200. [H. T. COLEBROOKE.]

1017.

1512. Foll. 242; size 9 in. by 11 $\frac{1}{4}$ in.; large, modern Devanāgarī writing; fifteen lines in a page; European paper; bound in the European style. Foll. 126 and 127 are left blank.

Subdarumūvalī; copied from some Bengālī MS. or MSS. (in part at least from the preceding one *) not very correctly, the letters *r* and *v* being frequently confounded.

The *ekārtha* section wants the *samkīrṇavarga*, breaking off (fol. 125b) with the same verse (मार्गीलं मृगनासागौ भवेद्विच्चयनं मृगः) as the Oxford MS.

Of the *nānārtha* section the beginning is wanting, viz. the monosyllables, dissyllables and part of the trisyllables in *k*, as far as the word *kramuka*, spelled *krajhaka* in this MS., the Bengālī sign for *mu* having been misread.

This MS. concludes with the same stanzas as the preceding one, including the half-*śloka* containing the date of that MS.

[H. T. COLEBROOKE.]

1018.

217. Foll. 118 (and a *suddhipattra* between foll. 69 and 70); size 15 in. by 5 in.; good, modern Bengālī handwriting; generally eight lines in a page.

Abhidhānatāntra (or *Nāmaliṅgānuśāsana*), a synonymous and homonymous dictionary, chiefly made up of verses of the *Amarakosha* with additions; by *Jatūdhara*, son of *Raghupati* and *Mandodarī*.

* MS. 1512 having been in India now for some years, it has not been possible to compare again the two MSS.

It begins:

भागीरथीं जलमयीं जगतामथोशं
मन्दोदरीरघुपती पितरौ च नवा ।
दिराडीयविप्रकुलजः स जटाधरो इसाव्
आचार्य एतदकरोदभिधानतत्त्वं ॥
श्रीचन्द्रशेखरगिरिप्रभवास्ति चाटि-
ग्रामे फलीति तटिनी निकटे इदसाये ।
उत्पत्तिभूमिरपि देवकाभिधाने
ग्रामो इस्ति यस्य पितृभूमिरतिप्रसिद्धः ॥

For an analysis of the work see Aufrecht, Cat. Bodl., no. 434 (where the Oxf. MS. is stated to have been copied from the same original as the present one); for another MS. see Raj. Mitra, Notices, ii., p. 44.

[H. T. COLEBROOKE.]

1019.

1511a. Foll. 114; size 11 $\frac{1}{2}$ in. by 9 in.; large, Devanāgarī writing; ten lines in the page; European paper (watermark 1801).

Dharani, a vocabulary of homonymous words, arranged according to their finals and the number of syllables, by *Dharanidāsa*.

It begins:

विशुद्धिज्ञानदेहाय भूतनाथाय वेधसे ।
हिताय सर्वलोकानां नमस्ते सर्ववेदिने ॥
यस्य ज्ञानदयासिन्ध्योः पारार्थकफला गुणाः ।
स चेक्षरोतु कल्पाणं सर्ववित्परमेश्वरः ॥
सा ते भवतु सुप्रीता वागर्थप्रतिपत्तये ।
हेतवे सर्वभूतानां सर्वमुक्ता सरस्तती ॥
देवदेवं प्रणम्यादौ सर्वज्ञं जगतो गुरुं ।
समाप्यान्यानि तंत्राणि क्रियते सारसंग्रहः* ॥
पादैः पादड्यैः शोकैरनेकार्थसमुच्चयः ।
एष कांतेन वर्गेण कवीनां सुखहेतवे ॥
दक्षिणिच्चतुःपंचषडुर्णः क्रमशस्त्रिवह ।
शक्ताः पादेषु चार्थेषु शोकेषु सति संभवे ॥

* समाप्यान्यानि तंत्राणि बालसारसंग्रहः MS.; (?) अभ्यस्या a.

It ends: इत्यनेकार्थसारोर्यं समाप्तः ॥

पूर्वाचार्योभिधानेयः सारमाकृष्य यत्ततः ।
कृतो भरणिदासेन वर्णानुच्चमसंग्रहः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

1020.

1577C. Foll. 18; size 9½ in. by 3½ in.; indifferent, modern Devanāgarī writing; nine lines in a page.

Hārāvalī, a collection, in 278 *ślokas*, of words not in common use, by *Purushottamadeva*.

Between foll. 17 and 18 a leaf is inserted containing the last six *ślokas* of the same work, written by a different hand, and apparently dated in the *Newar* era: नैपालीये ० १४४ (?) A.D. 1814) युते कात्तिकशुद्धे नवम्यां लिखितं ॥

Again, after foll. 18, there is another leaf containing part of the contents of foll. 7, written by the same hand.

The work has been printed repeatedly in India; the first edition, under Colebrooke's guidance, Calc. 1807. [B. H. HODGSON.]

1021.

1567a. Foll. 11; size 10½ in. by 4½ in.; Devanāgarī character; 11-14 lines in a page.

The same work.

Dated: संवत् १८६२ ।

करतर्केन्दुवैक्रमे इवे
नभसशुक्रदिने शसन्निधौ ।
शुभहारावलिकामयं गुरौ
वलिकविष्णुसमाह्यो द्विजः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

1022.

1511d. Foll. 19 (149-172 of vol.); size 11½ in. by 9 in.; large, modern Devanāgarī; ten lines in a page.

The same work. [H. T. COLEBROOKE.]

1023.

2786c. Foll. 30; size 11½ in. by 5½ in.; clear, modern Devanāgarī writing; seven lines in a page.

I. *Hārāvalī*, ends fol. 24b.

II. A glossary of words containing one of the three sibilants, either as an initial, medial or final letter.

It begins:

अथ तालुच्चमूर्धन्दंतानामपि लेणतः ।
शपसानां विशेषेण निर्देशः क्रियते धुना ॥
श्वामकशाकशुकशीकरशोकशूक-
शालूकशंकुशाकशंकरशुक्रशक्राः ।
शौटीरशीठशक्टाः शिपिविष्टिष्ट-
शाखोटशाटकशटीशाटितं शटालुः ॥ ०

Fol. 27b: इति चतुर्विंशतिश्चोक्तस्तालुच्चमूर्धन्दंतानिर्देशः ॥

Fol. 29: इति मूर्धन्दनिर्देशः ॥

Incomplete at the end; the MSS. terminates abruptly in the second half-*śloka* of words with final स. [COLL. OF FORT WILLIAM.]

1024.

951. Foll. 145; size 11 in. by 4½ in.; well written, in Devanāgarī; seven or eight lines in a page.

Medinī, a homonymous dictionary, by *Medinikara*, son of *Prāṇakara* (?).

It begins: वृषांकाय नमस्तस्मै ॥

It concludes with the well-known six stanzas, containing a list of the authorities used by the author, and ending thus:

पटशतगाथाकोपप्रणयनविस्पातकीशलेनायं ।
मेदिनिकरेण कोपः प्राणकरसूनुना * रचितः ॥ ६ ॥

* Though not fitting in with the metre, this is the form of the name usually found in MSS. and editions. One of *Somanātha*'s MSS. gave the form *Pandunakara*, while a MS. of the Roy. Asiatic Soc. (Todd Coll. 93) reads *Patunakara*.

लीखितं चावुरामन्त्राद्वान् (!) शंवत् १८५२ शाके शालिवाहन
१९१७ शमैनाम् मार्गशीर्षकृष्णे इष्टम्यां गुरुवासरे ॥

This work has been printed repeatedly in India; the first edition, under Colebrooke's guidance, Calc. 1807; another, edited by *Somanātha-Sarman Mukhopādhyāya*, Calc. 1869.

Regarding the author's name, Wilson states that the names in *kara* are peculiar to the Kāyastha class in Bengal, and to Mahratta Brāhmans; while *Somanātha* remarks that there are also Vaidya families which take this appellation.

[H. T. COLEBROOKE.]

1025.

2810. Foll. 314; size 6½ in. by 8½ in.; modern Bengāli handwriting; 15-18 lines in a page; the first page of each leaf being left blank for English renderings; bound in the European style.

Medinī-kosha; with an English translation of the first few pages, and occasional notes.

[SIR C. WILKINS.]

1026.

2835. Foll. 292; size 9 in. by 7½ in.; bound in the European style.

Medinī-kosha, with an English translation; written in two columns, one of which contains the Sanskrit words in *Medinīkara*'s arrangement, in a native Devanāgarī hand; whilst the other gives the meanings in Sanskrit and English, written by the late Capt. Edw. Foll, Secretary to the Brāhmanical Coll. at Benares.

[SIR C. WILKINS.]

1027.

2813. Foll. 90; size 14½ in. by 8½ in.; beautifully written, in Devanāgarī, by *Lālā Mahtab Rāy*; bound in the European style.

Medinī, arranged alphabetically, according to the initial letters; with the Sanskrit meanings after them, and a partial English translation.

[SIR C. WILKINS.]

1028.

1334f. Foll. 2 (foll. 37 and 38 of vol.); size 12 in. by 9 in.; clear Bengāli handwriting; fifteen lines in a page; European paper (watermark 1802).

Sūrasvatābhidhāna, a small vocabulary of thirty-five *ślokas*.

It begins:

सारस्वताभिधानं तु प्रवस्थामि विशेषतः ।
गोपनीयं कवीन्द्राणां आयुषोऽपि कलन्तः ॥
वनेमन्तः षष्ठिमन्तो मदवृन्दो महामृगः ।
स्थूलपादो मन्त्रकीशः कुञ्चरो वारणः करी ॥
दन्तावलो दर्दिमुखो हस्तिन्येते प्रतिष्ठिताः ।
पच्चवीरम्ब रोलम्बो ध्रमः षट्पदः खलः ॥
इन्द्रीवरः कृष्णदेहो धर्मरे तु प्रकीर्तिताः ।

Then follows a homonymic portion, giving the meanings of the following twenty-three words:

किंकिरात्, मराल्, बलाक, लङ्घा, कलि, किरात्, अच्च,
रसिका, मार्जार, सृगाल, किङ्किर, इयामल, बनराजी,
यक्षस्, मन्दर, माकन्द, करवीरव, विकारी (?), गरल,
कलुविङ्ग, चौजन, खुदाः, दादाः ॥

It ends:

खुडाः स्यात् डिङ्गरे नोचे दादाः स्यात् युवतीपतिः ।
सारस्वतमिदं शास्त्रं प्रोक्षेतत् समाप्तः ॥
विचित्रं सकलान् लोकान् विचरन्ति महीमिनां ।
कवयो ये न जानन्ति तेषां मोहः सदा भवेत् ॥
इति श्रीसरस्वतीकृतं सारस्वताभिधानं समाप्तं ॥

For other MSS. of this vocabulary see Raj. Mitra, Notices, ii., p. 39 (eleven *ślokas*), iii., p. 79 (forty-seven *ślokas*).

[H. T. COLEBROOKE.]

1029.

2533b. Foll. 4; size 10 in. by 4½ in.; well written, in Devanāgarī; about the latter half of the 16th century; 15 or 16 lines in a page.

Anekārthadhvanimanjari, a homonymous vocabulary, in three chapters (of 180 *ślokas*).

I. *Ślokādhikāra* (92 *ślokas*), treating of words the meanings of which take up not less than a couplet, begins :

शब्दाभेदिध्यैतोऽनंतः कुतो द्यागमसंभवात् ।
स्वानुवाचैकमाधाय* तस्मै वागात्मने नमः ॥ १ ॥
शिवं भद्रं शिवः शंभुः शिवा गौरी शिवाभया ।
शिवः कीलः शिवः क्रोष्ट भवेदामलकी शिवा ॥ २ ॥
गौरी शिवप्रिया प्रोक्ता गौरी गोरोचना भता ।
गौरी स्यादप्रसूता स्त्री गौरी शुद्धोभयान्वया ॥ ३ ॥
हरिरिद्वो हरिभौतुहरिविष्णुहरिमैरुत् ।
हरिः सिंहो हरिमेको हरिर्वाजी हरिः कपिः ॥ ४ ॥
हरिरंशुहरिभिर्भौहरिः सोमो हरियैमः ।
हरिः शुक्रो हरिः सर्वैः स्वर्णवर्णो हरिः सूर्यः ॥ ५ ॥

It ends :

खजूरः फलभेदः स्यात् खजूरं रजतं मतं ।
खजूरः शुद्रजातिः स्यात् खजूरा तृणगोधिका ॥ ९१ ॥
गुरुः पिता गुरुर्ज्येषो गुरुदेवपुरोहितः ।
दुर्वहो अपि गुरुः प्रोक्तो गुरु शिष्याभियेकदः ॥ ९२ ॥

II. *Ardaślokaślokaśikāra* (69 *ślokas* of words taking up half a couplet) begins :

तटो वग्रः पिता वग्रो वग्रः केदार एव च ।
सर्पो व्यालः शटो व्यालो व्यालो ज्ञेयश्चतुष्पदः ॥ १ ॥
अंगे दारेषु श्वायां तत्पश्चदो अभिधीयते ।
ताराखयौ गृहस्थाने धिष्यमाहुर्विचक्षणाः ॥ २ ॥

It ends :

करिणां वंधनस्थाने वारि वारि जलं मतं ।
प्रचुरं भूरि विज्ञेयं भूरि कांचनमेव च ॥ ६८ ॥
भवको दुर्जनो ज्ञेयो भवकः सरमासुतः ।
सूदः स्यासूपकारश्च सूदो ज्ञेयः कुटुंबिकः ॥ ६९ ॥

III. *Pādādhikāra* (19 *ślokas*) begins :

राजा चंद्रो नृपो राजा पयः श्वीरं पयो जलं ।
मित्रो भानुः सुहन्तिर्व दर्दं छिर्दं दर्दं भयः ॥ १ ॥

श्रीकंठस्थावरौ स्याणू हरच्छागाच्युता अजाः ।

गोविंदो हरिगोसंस्थौ शिवकृष्णौ वृपाकपी ॥ २ ॥

शरीरोत्तेष्योः कायः ० ॥ ३ ॥ सरित्समुद्रयोः
सिंधुः ० ॥ ४ ॥ पिपासालोभयोस्तृष्णा ० ॥ ५ ॥ नि-
स्तृष्णो ० ॥ ६ ॥ इला भूमिमता गौम्य ० ॥ ७ ॥

It ends :

दुमो वृद्धः पुराणे अत्रे भुवो निश्चितनित्योः ।

संघाते पूरणे पूरः सूरः सृष्ट्यनरेद्रयोः ॥ १८ ॥

वृश्चजातिगजौ योलू प्रदर्शी रागमार्गेषौ ।

कमरः कोमले काम्ये समरो युद्धसंघयोः ॥ १९ ॥

A similar work of the same title, but consisting of 320 *ślokas* (viz. I. of 104; II. of 82; III. of 34 *ślokas*, many of which are identical or very like those of the present treatise), and ascribed to the Kāśmirian *Mahākshupurāṇa*, has been printed in the *Drāḍasākośasamgraha* (Benares 1865). See also Raj. Mitra, Notices iv., p. 28.

[GAIKAWAR.]

1030.

2544a. Foll. 14; size 9½ in. by 4 in.; indifferent, modern Devanāgarī writing; ten lines in a page.

The same work, with an additional (fourth) chapter, of 43 *ślokas*. Very incorrect.

It begins :

शुद्धवर्णनेकार्थं शुद्धमीक्रिकमौकिकं ।

केठे कुर्वीति विङ्गांसः अवधाना दिवानिश्च ॥ १ ॥

शब्दाभेदिध्यैतो ० ॥ २ ॥

सरस्वत्याः प्रसादेन कथिर्वैभाति यापदं ।

प्रसिद्धप्रसिद्ध॑(१) या तप्रमाश्यं च साधुभिः ॥ ३ ॥

शिवं भद्रं शिवं (१) शंभुः शिवा गौरि (१) शिवाभया: १ ०

Chapter iv. begins :

शिवः सर्वैः शिवः शुक्रः शिवः कीलः शिवो असुः(१) ।

शिवा गौरी शिवा धात्री शिवं श्रेयः शिवा चुपा ॥

तिलंपृष्ठे (१) मले मासे चंचाले कोमले इत्यनि ।

प्रथाने राजतिंगे च ककुदास्या प्रचक्षते* ॥ ०

* Read खानुबोधैकमानाय ०

This is a complete jumble. The first half-*śloka*, containing meanings of पलळ, belongs to *śl.* 24 of the

It ends :

छत्रे सिंहासने खर्णे चमरे पुंडरीकताः (1. ० री मता) ।
पुंडरीको भवेत् व्याघ्रः पुंडरीकस्तु दिग्गजः* ॥ ४२ ॥
क्रीडा द्युतिस्तुतिकांतिर्विजिगीषुगतिस्तथा ।
व्यवहारपरमार्थैश्च देवशब्दो अभिधीयते ॥ ४३ ॥
इत्यनेकार्थमंजरी समाप्ता ॥

[GAIKAWAR.]

1031.

2089c. Foll. 6; size 9½ in. by 4 in.; indifferent Devanāgari writing; 11-14 lines in a page.

Portions of the same work.

The leaves are out of order, viz., foll. 2, 5, 4, 1, 3, 6.

Foll. 1 and 2 contain from I. *sl.* 25 to I. 68; foll. 3-5, from I. 97 to III. 7; fol. 6, from IV. 34 to the end (IV. 39).

It ends :

कमलं क्रमयुगं च कमलं कमलं चिदुः ।
पुंडरीको भवेत्संहो पुंडरीकं सरोरुहं ॥
छत्रे सिंहासने खर्णे चमरे पुंडरो मता ।
क्रीडा द्युतिवृत्तिः कांतिर्विजिगीषुगतिस्तथा ॥ ३९ ॥
इति श्रीचनेकार्थव्यनिमंजर्या चतुर्थः श्वोकाधिकारः समाप्तः ॥
संवत् १७४६ वर्षे पौषमासे कृष्णपक्षे षष्ठीभौमे । लिखिता
स्त्रनेकार्थव्यनिमंजरी व्यासलवण्येन ॥

in a MS., described in Rāj. Mitra's Notices, ii., p. 155, the treatise is ascribed to *Gadasiṁha*.

It consists of about 88 *ślokas*, corresponding to the first chapter of the *Anekārthadhvanimañjarī*. It begins :

शद्वाभ्योधिर्यैतो इन्नतो यप्तो (1. यतो) व्याख्या प्रवर्तते ।
गुरवे शम्भवे तस्मै नित्यं वागासने नमः ॥
शुद्धधर्मनेकार्थं शुद्धमौक्तिकमौक्तिकं ।
करणे कुर्वन्ति विद्वांसः अद्धथानाः शुभाशुभं ॥
सरखत्याः प्रासादेन कविर्विभाति यत्पदं ।
प्रसिद्धमप्रसिद्धं वा तत्प्रमाणभिहोच्यते ॥
शिवः शुक्रः शिवः सर्वैः शिवः कीलः शिवो चसु(ः) ।
शिवा गौरी शिवा क्रीडी शिवं भद्रं शिवं शुभं ॥
गौरी शिवप्रिया देवी गौरी गोरचना मता ।
गौरी कन्ता अप्रसूता स्त्री गौरी शुद्धोभयान्वया ॥

It ends :

अचयरुद्गङ्गाधरधरणिरलको-
वानालोक्य संश्लेषात् ।
नानार्थव्यनिमञ्जरीयमभिहिता
श्रीमद्दुर्गसिंहेन परमयत्ततः† ॥

For another MS. (consisting of 75 *ślokas*), in which the author's name is not given, see Aufrecht, Cat. Bodl., no. 445.

[H. T. COLEBROOKE.]

1033.

1334d. Foll. 25b-33b of vol.; size 12 in. by 9 in.; large Bengāli handwriting; 14 or 16 lines in a page; European paper (watermark 1802).

I. Foll. 25b-29. Collections of words containing the letters श (end fol. 27), ष (fol. 27b), स (fol. 28b), and ण; ascribed to *Purushottamadeva*.

† अमररुद्गङ्गाधरधरणे श्रीगद्दिसिंहेन परमयत्तत् Rāj. Mitra, Notices ii., p. 156, more in accordance with the (*aupacchandasika*) metre.

Anekārthadhvanimañjarī (Ben. ed.), and should read तिलपिष्ठे ० कोमले इमनि(?) ; whilst the 2nd line is the first of *sl.* 120 of that edition.

* For the 2nd half-*śloka* see Ben. ed. (*Dvādaśa-kośasamgraha*), *sl.* 104.

The MS. begins :

अयः शर्मिनिशातशातशकं शौटीयैशोच्चिर्यः ।
श्वस्तुं श्वीपदशुद्धशेभनभृशं शून्यं शरखं शिवं ॥

Fol. 28b : इति महामहोपाधायाश्रीपुरुषोत्तमदेव-
विरचितः सकारभेदः समाप्तः ॥

This portion ends : इति शकारभेदः । नाम-
विशेषः शर्मिनिशिवशेषः । वर्मण् चर्मण् कर्मणि-
त्यादि ।

वाशद्वोचारणादेव वहिनिर्योजि पातकाः ।
पुनः प्रवेशनायैव मकारस्तु कराटवत् ॥

II. Foll. 29-33b. *Nānārthamāñjari-kosha*.

It begins :

शिवः शुक्रः शिवः सर्वः शिवः कामः शिवो वसुः ।
शिवा गौरी शिवा क्रोधी शिवं शुभं शिवं शुभं ॥
गौरी शिवप्रिया देवी ०

[H. T. COLEBROOKE.]

1034.

2826b. Foll. 9 ; size 7 in. by 9 in. ; well
written, in Devanāgarī, by *Lālā Mahtib Rāy* ;
fifteen lines in a page.

Three small *koshas* :

I. *Nānārthamāñjari-kosha*, 76 *ślokas* ; beg. :

शिवः शुक्रः शिवः सूर्यः शिवः कामः शिवो वसुः ।
शिवा गौरी शिवा क्रोधी शिवं शुभं शिवं शुभं ॥
गौरी शिवप्रिया देवी गौरी गोरोचना मता ।
गौरी कन्याप्रसूता स्त्री गौरी शुद्धोभयान्वया ॥ ०

It ends fol. 5a :

गंधवैं जातिभेदः स्यात् गंधवैश्च तुरंगमः ।
गंधवैं च सृष्टं गीतं गंधवैर्व तेवं पुंगवः ॥
इति कोषप्रधानं सा नानार्थवंजरी मया ।
कुकुरेपि सल्लाच्यं भाव्यया हृदयस्थया ॥
इति नानार्थवंजरीकोषः समाप्तः ।

II. *Nakshatrakosha*, an enumeration of de-
ities and *nakshatras*, in 26 *ślokas* beg. :

अश्विनी तुरगो वाजी तुरंगश्च तुरंगमः ।
शोटको अश्वो हृव्याहो यजुः (१. युः) समिनिंगद्यते ॥
यमो ईतकः कृतांश्च याम्यः प्रेतपतिः सृष्टः ।
भरयी पालनादीशो मांसादाधिपतिस्तथा ॥

It ends fol. 8a :

इति नक्षत्रकोषो अर्थं व्यालिखे परया मुदा ।
यदभ्यासप्रसादेन कवयः स्मुर्जनाः स्मुर्दे ॥

III. *Śrutiśabdānām ślokāḥ*. The first ten
ślokas of the treatise noticed under part I.
of the preceding MS. ; rather incorrect.
Beg. : शेषः शर्मिणि शातशात ०

[See C. WILKINS.]

1035.

2544b. Foll. 46 ; size 10 in. by 4 in. ; fairly
written, in Devanāgarī, about A.D. 1550 ; thir-
teen lines in a page.

Śrutiśabdānām ślokāḥ, or *Śrutiśabdārthani-
ghāṇḍu*, a homonymous glossary of (supposed)
Vedic words in sixteen *varyas*, by *Somesvara*,
pupil of *Yogeśvara*.

It begins :

उक्तानुकृदुरुक्तार्थशब्दानामनुशासनं ।
निधंद्रानामोपेष्यः प्रवस्थामः समाप्तः ॥ १ ॥
वैदिकव्यवहारेण नामलिंगप्रभाण्यातः ।
अर्थग्रकाशदीपाभग्रभाग्रत्यवेदनं ॥ २ ॥
राजा शशिन्यहींदे स्यात् पार्थिवे कृपावत्मैनि ।
गुरौ कृष्णे शृंगवेरे कालशये मधावर्णि ॥ ३ ॥
आत्मन्यात्मसमे स्यात्म त्राणे इति पंडिते इभिके ।
मंडूके मन्मथे धूके सिंहे हंसे बलोऽप्तरे ॥ ४ ॥
स्तोमो अधरे परेशाने विधिवेदांतयोः स्वरे ।
वाङ्मये प्रेमिण सच्चाले योगे संरभरतयोः ॥ ५ ॥
चामुः कूर्मे डादशानां समाहारे ईक्षवंद्ययोः ।
मंडले महसि श्रेष्ठे मंसुसंस्यानयोरपि ॥ ६ ॥
शङ्खभे संसते शंभु देहे दैवात्मनोरपि ।
प्रणामे परिसंख्यायामातिथेयवृष्टे शिवे ॥ ७ ॥
मथं तक्रे धूते धूरे दधिमामेषुने (० मिथुने) रसे ।
परिसूत्यारनाले स्यात् ताक्षगच्छे इमृते रसे ॥ ८ ॥
नालिकेरिजले सर्वमादके वस्तुनि सृष्टाः ॥ ९ ॥
शौद्रे खानूरकद्राख्या (० के द्राख्या) मधुरद्रव्यवारिणि
सर्वपेयसे आर्थे सौरभे इहकृतौ कल्पौ ।
क्रोधे प्रमोदे कामे च संधमे रतिहावयोः ॥ १० ॥ ०

Chapter 1 (*varishtho vargah*), consisting of 114 *ślokas*, ends fol. 4b. The next chapters are named from the first word explained. 2. *rañjanādir vargah* (108 *śl.*), ends fol. 8.—3. *lokādi* (104 *śl.*), fol. 11b.—4. *āmnāyādi* (116 *śl.*), fol. 14b.—5. *urjādi* (113 *śl.*), fol. 17b.—6. *ākṛiti-samjñako v.* (83 *śl.*), fol. 20.—7. *śayādiḥ* (83 *śl.*), fol. 22b; ch. 8–15 contain the meanings (many of them of a most extraordinary kind) of the various vowels and consonants, the latter in combination with each of the vowels:—8. *kādi* (66 *śl.*), fol. 24b.—9. *cādi* (75 *śl.*), fol. 27.—10. *ṭādi* (72 *śl.*), fol. 29.—11. *tādi* (73 *śl.*), fol. 31b.—12. *pādi* (78 *śl.*), fol. 34.—13. *adbhuto vargah* (containing the vowels 155, *śl.*), fol. 38b.—

इमे खरा अनंतार्थीः समाप्तात् कथिता इह ।
बुधुद्विविलासाय सर्वकोपविलोऽनात् ॥

14. *yādi* (63 *śl.*), fol. 40.—15. *sādi* (121 *śl.*), fol. 41.—16. *kāmādi* (80 *śl.*).

This chapter begins:

कामः कमलिनीतंतौ कामः कामाश्रितश्रियां ।
कामः संततिवर्गे स्पात् कामः कमलकूपयोः ॥ १ ॥
कामः (१) परमसंसिद्धोः कामः कोर्तिप्रिये जने ।
कामः (२) सर्वाभिलापे स्पात् कामः कंकणपत्रयोः ॥ २ ॥
कामो विभूपणे रम्ये कामो वामाभिरामयोः ।
कामः किंजल्कवहुले कामः सामसरस्तोः ॥ ३ ॥ ०

It ends:

सर्वशब्दनिधानाम्यकोपकोटिर्निर्दर्शनात् ।
विलोऽय शब्दवार्थभोनिर्मितो अप्युपक्रमः ॥ ६० ॥
श्रीयोगेश्वराचार्यैस्य शिष्येण सुनिनामुना ।
सोमेश्वरेण व्यरचि श्रुतशब्दसमुच्चयः ॥ ६१ ॥
मन्त्रतंत्रेभ्यास्त्रायसमाप्तात्तिविनश्यः ।
निर्धन्दुर्यैसंभूतिश्रुतिशब्देकवेदकः ॥ ६२ ॥
सोमेश्वरेण सिद्धार्थस्वात्मात्मकृतिसिद्धये ।
प्रायः स लौकिकज्ञो जपि बुधमानसदीपनः ॥ ६३ ॥
इति श्रीश्रुतिशब्दार्थमहनीयसमुच्चये ।
निर्धन्दावभवद्वर्गः कामादिः प्रोडशः क्रमात् ॥ ६४ ॥ १५०८ ॥

[GAIKAWAB.]

1036.

3107. Fol. 40 (but meant to make up 20 leaves, and paged accordingly; one page of each leaf being left blank); size 12½ in. by 2 in.; fairly good, cursive, rather old Bengali writing which has faded in places (the letter *r* being distinguished by a stroke drawn across the letter); 5–7 lines in a page.

Varnaprakāśa, collections of vocables, containing the same consonant, and of words of different spellings; compiled, by *Karnapūru*, for *Rājādhara*, son of *Amaramāṇikya* of *Traijpurī* (? i.e. Benares). Incomplete.

It begins (the numbers being supplied):

कल्युष्यगृहतयोरसः* सुरारेद्
नखदमितादसृगालिकैतवेन ।
विनिहितमयमानयन्नपाङ्ग-
निखिलनवं नरकेशरो पुनातु ॥ १ ॥
साधारणसुधाभोगैर्विवृथैर्विवृथालयैः ।
पुरन्दरपुरीवान्ना धन्यात्ति वैपुरी पुरी ॥ २ ॥
सोमसंतानसंभूतः पुरुहूत इवापरः ।
तस्यामनरमाणिक्यनामाभूत्पन्नायकः ॥ ३ ॥
कमलानन्दिनो इन्नाकैरवज्ञमकारिणः ।
सर्वे इवाभवज्ञ्हराः पौरा यस्य प्रतापतः ॥ ४ ॥
यदीयालापयोर्यूषं पिवलः सुखशालिनः ।
लेभिरे स्वमनोभारं सर्वे सविधवतिनः ॥ ५ ॥
हिते रतः समस्तानां भूतानां भूतिभूवितः ।
तस्य राजाधरो नाम सूनः स्याणुरिवाजन्न ॥ ६ ॥
नानाविधगुरुप्रव्यविचारण रसप्रदां ।
विवृथा यस्य सेवने सभां सुरसभामिव ॥ ७ ॥
सर्वशास्त्रातिश्वूरेण कर्णपूरेण सूरिणा ।
अयं तस्यानुवन्धेन निवन्धः क्रियते मया ॥ ८ ॥
ज्ञानन्द[लोक *marg.*]विज्ञानामज्ञानां ज्ञानदायकः ।
कर्णपूरकवेः कस्मै कोष एष न रोचते ॥ ९ ॥
संदेहव्यानासंदोहच्चत्रे विज्ञानचक्षुषिः ।
वर्णप्रकाशदीपेन लिपिकर्म प्रयुज्यतां ॥ १० ॥

* ? The MS. seems to read कमृष्टः

पुराणयमकाष्टेषान् कोपानेकोनविंशतिं ।
धातुवृत्तौरुद्दादिं च समाकृत्यायमुच्यते ॥ ११ ॥

जयजस्याकजीमूता जीवनं जवनं जवः ।
जिह्वगोनृभूणं जम्भा जनको जननं जनः ॥
जन्म जनुज्ञानुज्ञानव्याघनं (!) जननो जनिः ।
जलं जुषं च जस्तालिह्वालजम्भजम्भठाः ॥ ०

Fol. 3a: इति त्रिपुरपुरुहूता(म)मरमाणिकदेवमहामात्री-
कविकर्णपूरकृते वर्णप्रकाशे वर्गीयजकारादिप्रकरणं ॥ * ॥
राजीवं राजिलो राजा वृजिनं व्यज्ञनान्निरे ॥ ०

Fol. 3b: इति वर्णप्रकाशे एकाधरान्तरवर्गीयजकारप्रकर-
णम् ॥ * ॥

सायुज्यमादि सांयुज्यमुत्सर्जनविसर्जने ॥ ०

Fol. 4a: इति द्वाष्टरान्तरजकारप्रकरणं ॥ * ॥
स्पान्महाराजनं हे स्म महाराजतमित्यपि ।
इति वर्णप्रकाशत्यरान्तरवर्गीयजकारप्रकरणं ॥ * ॥
द्विजपद्मज्यशोभान्तस्तनूभुजभूभुजः ॥ ०

Fol. 4b: इति ० जकारान्तप्रकरणं ॥ ० ॥

Then follow, treated in the same way, य (ends fol. 5b), ण (fol. 7a), न (fol. 9a), व (and च fol. 11a), श (fol. 13b); words with either श or ष (ib.), श or स (fol. 14a), ष (fol. 18a), स, incomplete.

It ends: इति वर्णप्रकाशे दन्त्यस्कारादिप्रकरणं ॥ * ॥
द्विद्वये साहसं खस्यः संस्था सारससीसके ।
स्रोतः स्रोतस्ती सर्त्तं साध्वसं सरसीसरः ।
संसारः सहसा सर्पिः खसा संसरणं ससः ॥

समझसं समस्या च सं-

[?]

1037.

1334e. Foll. 33b-37 of vol.; size 12 in. by 9 in.; clear Bengali handwriting; sixteen lines in a page; European paper (watermark 1802).

Dvirupakosha, a vocabulary of words spelled in two different ways, here ascribed to *Purushottamadeva*.

It begins:

भवेदाषाढ आशाढो विषुवद्विषुवं च तत् ।
मातुःखसा मातुःखसा क्रषायां करिता कक्षा ॥

शब्दं सब्दं ग्रोकं कुशलं कुसलं तथा ।
वासवो वाशवो अपि स्याद्विष्टस्तु वसिष्ठकः ॥

It ends:

दवालश्च तथा तत्र दलो अपि विहितो भरा (!) ।
क्रोच्चापि च तथा क्रोच्चस्था च ग्रतिपद्यते ॥
हलनो गीयते कश्चिददन्तो अपि च गीयते ।
दुईभो ग्रन्थतो लोके धातुवीजप्रसाणतः ॥

इति पुरुषोद्विवरचितो द्विरूपकोपः समाप्तः ॥

This is the second of the two treatises of this kind printed in the *Dvividashakoshasaṅgraha* (Ben. 1865), where, however, not this one, but the other (see next MS.), is ascribed to *Purushottama*.

For other MSS. in which however the author's name is not given, see Aufrecht, Cat. Bodl., nos. 449, 450.

This M.S. differs very considerably from the printed text, especially in the latter part.

[H. T. Colebrooke.]

1038.

1334a. Foll. 3; size 12 in. by 9 in.; Bengali character; 12-14 lines in a page.

Śabdabhedaprakāśa, another vocabulary of the same kind. It agrees pretty closely with the first part of the first supplement to *Maheśvara's Viśvaprakāśa*.

It begins:

प्रबोधमाधातुमशान्विकानां

कृपासुपेत्यापि सतां कवीनाम् ।

कृतो मया रूपमवाप्य शब्दभेद-

प्रकाशो श्विलवाङ्ग्यार्थः ॥

विद्यादगारमागारमपगामापगामर्पि ।

अरातिमारातिमयो अम आमः प्रकीर्तिः ॥ ०

It ends:

शमे खुरं कवर्गीय द्वाकारश्च शुरप्रके ।

नापितस्योपकरणे कपसंयोग इष्टते ॥

जामाता चैव यामाता जोषा योषा च क्रीरिता ।

अव्ययानव्ययो दोषाश्वदो रात्रौ प्रचक्षते ॥

इति शब्दभेदप्रकाशः ॥

शाके शिनदीर्घास्यपडेकमाने
पुरुं खपाडाय लिलेख यत्नात् ।
नत्वा महादेवपादारविन्दं
कोपि द्विजः शब्दभेदप्रकाशं ॥

This date depends on the meaning of *dīrghāsyā* (? *Ganeśa*, or elephant). It cannot, however, be the date of the present MS., as the paper bears the watermark 1802.

In the *Dvādaśakośasamgraha* this treatise is ascribed to *Purushottamadeva*, as it also is in a MS. described in Rāj. Mitra's Notices, vi., p. 298; whilst in another, ib. i., p. 118, the author's name is not given. In Dr. Burnell's Classif. Index to the Tanjore MSS., p. 51, the same, or a similar, tract is assigned to *Śrīharshu* (the author of the *Naishadhiyā*). In the Benares print it consists of 56 *ślokas*, the last 13 of which are wanting in the present MS.

[H. T. COLEBROOKE.]

1039.

1475e. Foll. 7; size 15½ in. by 5½ in.; fairly good, modern Bengāli handwriting; 8-12 lines in a page.

I. Foll. 1-6b. *Varnadeśanā*, or *Deśanā*; a third collection of differently spelled words, likewise ascribed to *Purushottamadeva*.

It begins:

पुरुपोत्तमदेवस्य देशनेत्रं निश्चयतां ।
वर्णविभवनानाशाय नृपाज्ञेव गरीयसी ॥

अत्र हि प्रयोगे ज्वहृदूष्यनां श्रुतिसाधारण्यमात्रेण
गृह्णतां खरस्तुरप्रादौ खकारखकारयोः । शिंहाशिंहा-
णकादौ हकारथकारयोः । यथातिजोपादौ यकारजका-
रयोः । चेनपूर्वीहादौ वकारनकारयोः । चेदनावन्दनादौ
ओषधदल्यौषधवकारयोः । केशवेशादौ शकारथकारयोः ।
धूसरोपरादौ सकारथकारयोः । तथा गौडादिलिपिशा-
धारणात् हिंडीरगुडाकेशादौ हकारडकारयोः धान्य
उपजायने । अतस्मिवेचनाय छाचिद्वातुपारायणे धातुव-

ज्विपूजादिषु प्रथक्कलिखनेन प्रसिद्धोपदेशेन धातुप्रत्ययोराद-
दिव्यास्त्यालिखनेन छाचिदास्त्रवचनेन श्वेषादिर्दर्शनेन वर्ण-
देशनेयमारम्भते । ०

II. Foll. 6b-7b. A kind of supplement to the above treatise, containing words collected on the same principle.

It begins: दिव । दिव । द्वुहण । द्वुहण । द्वुहत ॥
विरिच्च । विरिच्च ॥ नरायण । नरायण ॥ सूर । सूर ॥
शब्दः । सद्बर ॥ The concluding pairs of words are: पाककृष्ण । कृष्णपाक ॥ फलकृष्ण ।
कृष्णफल ॥ फलपाक । पाकफल ॥

The margin of the last page has the title *Varnadeśa*. [H. T. COLEBROOKE.]

1040.

1511c. Foll. 25 (128b-52 of vol.); size 11½ in. by 9 in.; large Devanāgarī writing (watermark of paper 1801); very incorrect and apparently copied from the preceding (or some other Bengāli) MS.; ten lines in a page.

Varnadeśanā, followed (on the last three leaves) by the same supplement, here called *Aksharū-valī* on the margin. [H. T. COLEBROOKE.]

1041.

1334b. Foll. 18 (fol. 4-21a of vol.); size 12 in. by 9 in.; large, clear Bengāli handwriting; fourteen lines in a page; European paper (watermark 1802).

Dvirūpa-dhvaniśamgraha, another vocabulary of words of different spelling, by *Bharatāśena*, son of *Gaurāṅgamallika*.

The work consists of some 275 *ślokas*.

It begins:

नत्वा गौरीं गिरीशं च गौराङ्गमव्विकात्मजः ।
करोति भरतो वैद्यो द्विरूपध्वनिसंग्रहं* ॥

* In the Oxford MS. the first *śloka* runs thus:

पुनस्त्वमै द्विरूपाख्यं कोषं लिखितुमारम्भे ।
भारतं भारते नत्वा गौरीशङ्करमादरात् ॥

द्विरूपा बहुरूपाः सुवृन्दनयो ये इत्यशब्दतः ।
कियनस्ते श्य वक्तव्याः सताभिह नियोगतः ॥
ईश्वरी स्यादोश्वरा च काली काला च कालिका ।
चणिदश्वरी च चण्डा च चणिकास्त्रापि अस्त्रिका ॥

It ends :

अवगाहो वगाहश्च विश्वामो विश्वमो भवेत् ।
शर्वैः सर्वश्च शम्भौ तु तत्र हारो हरे भवेत् ॥
द्विरूपाः कतिचित् शब्दाः प्रसिद्धाः कथिता मया ।
अपरे वहवो ज्ञेयाः प्रयोगेण मनीषिणां ॥
हरिहरखानकुलाज्ञद्युमणेगैराहमन्त्रिकाज्ञातः ।
भरतो द्विरूपकोषं चक्रे विदुषां (वि)नियोगेन ॥
इति श्रीभरतसेनकृतो द्विरूपकोषं चक्रे श्वनिसंग्रहः
समाप्तः ॥ ० ॥

For a fragment (61 *sloras*) of this work see Aufrecht, Cat. Bodl., no. 447.

[H. T. COLEBROOKE.]

1042.

1475a. Foll. 3; size 13½ in. by 3½ in.; careless, modern Bengali handwriting; six lines in a page.

Ekūksharakosha, a homonymous vocabulary of syllabic signs or monosyllables used as words, by *Purushottamadeva*.

It begins : अथैकाकाशरकोषः ॥

अकारो वासुदेव(ः) स्यादाकाश्च पितामहः ।
इकारः कव्यते कामो लक्ष्मीरीकार उच्यते ॥
उकारः शङ्करः प्रोक्तं ऊकारश्चो ऽपि रक्षणे ।
चूकारो देवमाता स्यादृकारः खण्डं उच्यते ॥
लक्कारो देवघेनूना भाता सद्विनिंगश्चते ।
लक्कारो देवमाता स्यात् लक्कारो दनुजप्रसूः ॥
कः प्रजापतिरुद्धिः को वायुरिति कीर्तिः ।
कश्चात्मा च समाख्यातः प्रकाशः क उदाहृतः ॥ ६ ॥
कं शिरोंबु समाख्यातं कं सुखे परिकीर्तिः ।
पृथिवी कुः समाख्याता सोमे सूर्ये च कः सूर्तः ॥ ७ ॥
हि हे संबोधने ग्रोक्तः शः श्वेते राघवे मतः ।
जिह्वामूलीयसंबुद्धौ ईमित्येषं प्र(च)श्चते ॥ ३५ ॥
उपधानीय शास्त्रिकैश्च य इति शास्त्रिको मतः ।
रकाशरमिदं प्रोक्तमभिधानोक्तं चुप्तः ॥ ३६ ॥ ०

It ends : इत्यैकाकाशराभिधाने समाप्तं ॥

In Burnell's Index of Tanjore MSS., p. 52, no. xlvi., this tract is called *Ainulranighantu*, and likewise ascribed to *Vararuci*. [MACK. COLL.]

* The Tanjore MS. of the *Ainulranighantu* begins :

पूर्वे पदेनभुवा(!) प्रोक्तं शुभेन्देष्य प्रकाशितं ।
तद्वधेभ्यो वरुणिः वृत्तवानेन्द्रनामकं ॥
अकारो वासुदेवः स्यात् ॥

A lithographed edition, differing considerably from this MS., is contained in the *Dvādasa-kosasamgraha* (Ben. 1865). For other MSS.

1043.

2841b. Foll. 2; size 8½ in. by 6 in.; European paper (watermark, Gior. Magnani); Telugu character; 13 or 14 lines in a page.

Ekūksharakabhidhāna, another recension of the same work, here ascribed to *Vararuci*.

It begins : श्रीमदनन्ततीर्थैकराय नमः ॥

श्रभिधानं प्रवक्ष्यामि नानाशब्दार्थविस्तरं ।
शाक्यं वारस्त्वं यत्तदेकाकाशरमुदाहृतं ॥ १ ॥
चकारो वासुदेवः स्यादाकाश्च पितामहः ।
इकार उच्यते कामो लक्ष्मीरीकार उच्यते ॥ २ ॥

उकारः शंकरः प्रोक्तं ऊकारो विष्णुरुच्यते ।
चूकारो देवमाता स्यादृकारो दनुजप्रसूः ॥ ३ ॥
लक्कारो देवमाता स्याद्वरमाता च लक्ष्मी ।
एकार उच्यते विष्णुरुकारश्च पितामहः ॥ ४ ॥
ओकारो देवनिकर औकारः शास्त्रसंग्रहः ।
चं भवेत्परमं ब्रह्म चः स्याज्ञेय महेश्वरः ॥ ५ ॥
कः प्रजापतिरुद्धिः को वायुरिति कीर्तिः ।
कश्चात्मा च समाख्यातः प्रकाशः क उदाहृतः ॥ ६ ॥
कं शिरोंबु समाख्यातं कं सुखे परिकीर्तिः ।
पृथिवी कुः समाख्याता सोमे सूर्ये च कः सूर्तः ॥ ७ ॥
हि हे संबोधने ग्रोक्तः शः श्वेते राघवे मतः ।
जिह्वामूलीयसंबुद्धौ ईमित्येषं प्र(च)श्चते ॥ ३५ ॥
उपधानीय शास्त्रिकैश्च य इति शास्त्रिको मतः ।
रकाशरमिदं प्रोक्तमभिधानोक्तं चुप्तः ॥ ३६ ॥ ०

1044.

1334c. Foll. 21b-25 of vol.; size 12 in. by 9 in.; large clear Bengali handwriting; fourteen lines in a page; European paper (watermark 1802).

Ekavarnārthasamgraha, another vocabulary of monosyllables, by *Bharatasena*, son of *Gaurāṅgamullika*. It begins :

नमस्तुत्य शिवं वैद्यगैराङ्गमलिकात्मजः ।
भरतः कुरुते पद्मेरेकवर्णार्थिसंग्रहं ॥
न हलः केवलस्यास्ति उच्चारणमिति स्त्रैः ।
अन्तस्यैश्चैकता तस्य मताः ककादयो यथा ॥
चः श्रीपतौ वर्तते इयो खल्यार्थप्रतिषेधयोः ।
अभावे इयनुकम्पायामनव्ययमुदीरितं ॥
आ ब्रह्मणाम्नायं तु सृतौ वाक्ये समुच्चये ।
सोमायामपि कारुण्ये खल्यार्थाभिविधिष्वपि ॥ ०

It ends :

ख्यातानामेकवर्णानामर्थानां क्रियतां कृतः ।
संग्रहो इयं परे त्वर्थो ज्ञेयास्त्वानामेकवर्णात् ॥ ० ॥
लिखितं श्रीचन्द्रनारायणशर्मणः साक्षरमिदं पुस्तकं च ॥
[H. T. COLEBROOKE.]

1045.

2544d. Foll. 1; size 10 in. by 4½ in.; written, in the Jaina type of Devanāgarī, about A.D. 1650; twenty lines in each page.

Ikāksharanāmamālikā, or *Ikāksharanīghāṇṭā*, a similar treatise consisting of 49 *ślokas*, by (*Nudhākalaśa*) a disciple of *Rājaśekhara-sūri*.

It begins :

ओवर्धमानमानम्य सर्वतिशयसुंदरं ।
एकाक्षरनाममालां क्रीर्तियमि यथाश्रुतं ॥ १ ॥
चः पुर्जिंगः शाङ्कधारिण्यखल्यार्थे इव्ययः पुनः ।
विरंचावाश्च पुर्जिंग आवाक्ये स्मरणे इव्ययः ॥ २ ॥
आः संतापे इव्ययः क्वायामव्ययो इवधृतौ सृतौ ।
इः कामे पुर्जिंग इवाव्ययः कोपोक्तिखेदयोः ॥ ३ ॥
ईः पश्चायामव्ययस्त्री प्रत्यक्षे दुःखभावने ।
प्रक्रोपे सत्तिधौ चैव पुर्जिंग उवृपद्धजे ॥ ४ ॥

रोधोक्तौ मंत्रये इयर्थे इव्यय उं त्वय्यस्तथा ।
प्रस्त्रे चांगीकृतौ रोपे पुर्जिंग जस्तु रक्षये ॥ ५ ॥
जमव्ययः प्रकोपोक्तौ प्रस्त्रे चृदेवमातरि ।
अव्यय चृ तु कुत्सायां वचने इयि तथैव च ॥ ६ ॥
चृस्त्रजे दानवांवायां लक्ष्मि स्यादेवमातरि ।
लक्ष्मीराजां भवेदेस्तु विष्णावैस्तु वृषभजे ॥ ७ ॥
ओहृष्विंग आहृतावव्ययः स्यादनन्त चौः ।
संबोधने चाव्यय चौ परः ब्रह्मण्यमः शिवे ॥ ८ ॥
कः सूर्यवायुमित्राग्निब्रह्मात्मयमकेकियु ।
प्रकाशवक्त्रयोश्चापि कं नौरसुखमूर्धसु ॥ ९ ॥
कुर्मूकुसितशब्देषु पापीयसि निवारणे ।
इष्टदर्थे च किंशब्दः कुत्सने छेपपञ्चयोः ॥ १० ॥ ०

It ends :

राष्ट्रसे छस्तथा छेचे शक्तये त्वद्वादयः ।
स्वरंता व्यञ्जनांताश्च ज्ञेया ग्रंथांतरात्मु ते ॥ ११ ॥
मलधारिगच्छभर्तुः सूरीश्रीराजशेखरस्य गुरोः ।
शिवः सुशाक्लश इत्येकाश्चर[नाम marg.] मालिका-
इत्येकाश्चरनिधंदुः समाप्तः ॥ [मत्तोत्] ॥ १२ ॥
For a different treatise of the same title, by *Viśvasambhu*, see *Rāj. Mitra*, Notices, viii., p. 101.
[GAIKAWAR.]

1046.

1511b. Foll. 15 (114b-128b of vol.); size 11½ in. by 9 in.; Devanāgarī character; ten lines in a page; European paper (watermark 1801).

Varṇābhidhāna, a similar treatise, by *Śrī-Nandanabhaṭṭa*.

The MS. begins :

ओंकारं वर्षुलं तारं रामश्च हंसकारणं ।
मंत्रादः प्रणवः सर्वं विन्दुशक्तिस्तिदैवतं ॥
सर्वजीवोत्पादकं च पंचदेवं भ्रुवं त्रिकं ।
सावित्री त्रिशिवं ब्रह्म त्रिगुणं गुणजीवकं ॥
आदिवीजं देवसारं देववीजमतः परं ।
पंचरात्मत्रिकूटे च त्रितारं भवनाशकृत् ॥
गायत्री वीजपंचाशौ मंत्रविद्या प्रभुः प्रभुः ।
अष्टरं मातृकर्णीश्च नादिवाहतमोक्षदौ ॥

ञः श्रीकंठः सुरेन्द्रञ्च ललाटं चैकमातृकः ।
पूर्णोदीरी सृष्टिमेवौ सारस्तत्प्रियवदः ॥
महाब्राह्मी वासुदेवो धनेशः केशवो मृतः ।
कर्तीर्तिनिर्वृत्तिवार्गीशो नरकारिष्वरो महतः ॥ ०

[H. T. COLEBROOKE.]

1047.

2544c. Foll. 4; size 8 $\frac{3}{4}$ in. by 4 $\frac{1}{4}$ in.; fairly good Devanāgari writing; 9-14 lines in a page.

Mātrikānighanta, another homonymous vocabulary of monosyllables, by *Mahīdāsa* (i.e. *Mahīdhara*). It begins :

श्रीनृसिंहं गणेशानं भारतीमीश्वरं शिवं ।
नत्वा वस्ये मात्रिकाया निर्धंठं बालबुद्धये ॥ १ ॥
भ्रुवस्तारस्त्वन्दुद्धवेदादिस्तारको इययः ।
प्रणवश्च चिमात्रो जपि अकारो ज्योतिरादिमः ॥ २ ॥
श्रीकंठः केशवांकस्यो निर्वृत्तिश्च खरादिकः ।
अकारो मात्रिकाद्वाच्च वात इयपि कीर्तिः ॥ ३ ॥
नारायणस्तथानंतो मुखवृत्तौ गुरुस्तथा ।
विष्णुशैया (१. शश्या) तथा शेषो दोषे आकार एव च ॥ ४ ॥
माधवसूक्ष्मसंज्ञश्च विद्यादिष्ठिगलोचनं ।
गंधर्वः पांचनायश्च इकारश्च मुखांकुरः ॥ ५ ॥
गोविंदश्च चिमूर्तीशः शांतिः स्याद्वामलोचनं ।
नृसिंहास्तं तथा वाया ईकारो जपि सुरेश्वरः ॥ ६ ॥ ०

The consonantal *aksharas* begin sl. 19 :

क्रोधीशो धातृसंज्ञश्च चक्री सृष्टिः करादिगः ।
वर्गादिगो यादवेशः कक्कारः कामगः स्मृतः ॥

It ends :

संवर्तको नृसिंहश्च हृदयान्सुखसंस्थितः ।
अनंता परमात्मा च वज्रकार्योत्तिमः छकः ॥
अथ कादिस्ते प्रोक्ता शंकरेण शिवां प्रति ।
अकारादिष्ठिकारांतवर्णसंज्ञाः क्रमाद् नुवे ॥
अ आ इ ई उ ऊ ए ए
वातो महचारिनवही धरा ल्ला जलवारिणी ।
ल लू ए ए ओ ओ औ औ ॥
विमुः ख च चरमुची भूवैनं ख च शक्तियुक् ॥ ० ॥ ० ॥
श ष स ह ठ ष
विष्टस्यशैश्च हृद हंस इठायामाः क्रमात् सृताः ।
मातृकावर्णसंज्ञात्तु तां ज्ञात्वा चोद्धरेन्पनून् ॥

ग्रंथाननेकानालोक्य महीदासेन धीमता ।
मातृकाद्वारसंज्ञेयं बद्धा स्वपरबुद्धये ॥

इति मातृकानिर्घंठः ॥

Fol. 1a has the date Samvat 1832, written by a different hand.

[GAIKAWAR.]

1048.

2816. Foll. 221; European paper, foolscap; excellent Devanāgari writing.

The words of the *Bhūriprayoga*, a dictionary by *Padmanābhadutta*, son of *Dāmodarabhaṭṭa*, arranged alphabetically, in two parts, for Wilkins, by *Lalā Mahtāb Rāy*.

For an analysis of the dictionary itself see Aufrecht, Cat. Bodl., no. 435.

The homonymous portion is contained on 320, the synonymous on 112 pages.

The MS. ends : इति श्रीभारत्यांतरंगार्थतत्त्वपरिपूर्णः श्रीमद्भास्मै चिल्किंस्त् भावित्वनियोगात् श्रीलाला महता ब्राह्मण दद्विष्णुदेशवासिना भूतिप्रयोगात्म्यात् कोपादिस्मेकार्थं हरचूडामणिवासरे भाद्रपदे मासि तृतीयायां तिथौ कलकज्ञाभिधेयनगरे इष्टारपूर्वैपरपदक्रमैर्विचित्रां शुर्म भूयात् ॥

According to a note on the fly-leaf, 'the first part of this dictionary contains about 3730 words.'

[Sir Ch. WILKINS.]

1049.

153. Foll. 335; size 15 $\frac{1}{2}$ in. by 10 $\frac{1}{2}$ in.; good, modern Bongāli handwriting; 50-60 lines in a page.

Śabdamuktīmahārṇava, a dictionary of Sanskrit words, arranged alphabetically; with a commentary. The compiler's name (?*Turāmani* *Sarman*) is not given.

The text begins :

अ अव्ययं अभावे अल्पे निषेधे कृपायां अ अ मुं विष्णां ॥ १ ॥
अ श मुं भागे श्वाचित्कर्त्त्वे अ ॥ २ ॥ अ अमुक मुं शाती ॥ ३ ॥
अ शल च अलवती ॥ ४ ॥ ०

The commentary begins :

अशब्दः स्यादभावे च खलार्थप्रतिषेधयोः ।

अनुकम्पायां च तथा वासुदेवे त्वनव्ययमिति नेदिनी ॥१॥

अंशयति विभाजयति पचादित्वाद्च ०

The last word of the text is ह्रीकु वाच्ये हञ्जिते
यु जहुनि चपुणि च ॥

Two leaves, inserted at the beginning of the volume, contain an index to the initial letters of the words. [H. T. COLEBROOKE.]

1050-1054.

2849-2853. Size 15 in. by 10 in.; modern Bengali handwriting; 10-18 lines in a page.

Another copy of the same work in five volumes :

Vol. i., foll. 214, contains to the end of ज; besides an index verborum to this portion on 16 leaves at the beginning.

Vol. ii., foll. 513, contains to the end of ख; also the index verborum on 38 leaves.

Vol. iii., foll. 575, contains to the end of न.

Vol. iv., foll. 645, contains to the end of त.

Vol. v., 850, contains to the end of ह.

[H. T. COLEBROOKE.]

1055.

3159. Foll. 190; size 16 in. by 10½ in.; Bengali character.

An alphabetical *index verborum* to the preceding volumes. [H. T. COLEBROOKE.]

1056.

3150. Foll. 118; size 16½ in. by 10½ in.; modern Bengali handwriting; 12-15 lines in a page.

A portion of the same dictionary; comprising the first letter; with an index to the same portion, on 7 leaves, inserted at the beginning.

[H. T. COLEBROOKE.]

1057, 1058.

3148, 3149. Foll. 112 and 226 resp.; size 18½ in. by 11 in.; clearly written, in the Devanāgarī character; 20-28 lines in a page. European paper and style.

Sabdamuktāmahārāpava, another Sanskrit dictionary with a commentary; compiled, for Colebrooke, by *Pandit Tārāmanī*, son of *Jaya Rāmacandra*, and grandson of *Bhaṭṭa Gaṅgārāma*.

The words are arranged alphabetically; but so that the words beginning with the same letter are again arranged (though not quite strictly) according to the number of syllables, and alphabetically according to the last radical. The compilation is incomplete, these volumes only comprising the letters अ-त.

The commentary begins :

नमोपेन्द्रप्रमुख्यामरवरविसरश्रेणिकोटीरकोटि-

श्विष्टस्थेन्द्रनीलामलमणिमधुपव्रातसंजातसंगम् ।

श्रीदेवीपादपर्यं नखमुखविसरकांतिकिंजलकांत-

भाजत्संवित्सुधाच्छूदनचयचितं मंगलं वः कृपीष्ट ॥१॥०॥

तेनोर्वीपालुमालुलिमुकुठेन मनीषिणा ।

कुलुरुक्षाहेवेन्द्रेणा प्रार्थ्यमानः पुनः पुनः ॥६॥

पाणिन्यादिमुनीन्मरणम्य पितरं श्रीरामचन्द्राभिधं

व्याडिं वामनाधावादिर्चतत्यन्थानयालोक्य च ।

प्राच्यान्प्राच्यतरांस्तथाप्यभिनवाक्षोषांश्च काच्यान्पर्यं

ग्रन्थं सूरिसुखावहं वित्तनुते तारामणिः परिष्ठतः ॥७॥

etc. Eleven introductory *ślokas*.

The text begins :

आनन्दमात्रमनिशं रसिकान्नयनं

दिष्टप्रदिष्टनियमानवमानयनीम् ।

अस्युक्तमैर्नैवरसै स्त्रिरामनिशं

सृष्टिं कवेर्विद्धतर्तो गिरमानमामः ॥१॥

सर्वोर्वीपालु ० २ ॥

ताराकुलसमुद्भूतस्तारामणिपदाभिधः ।

कुरुते कोपमतुलं शब्दमुक्तमहार्णवम् ॥३॥

क्रमकुचिक्या हीनः कोषो इलं किंच कासते ।

क्रमकुचिक्याहीनः कोषो इलं किंच कासते ॥४॥

अ अव्ययम् अभावे अस्ये निवेदे कृपायां च । अः पुः विशौ ०

At the beginning of the volume there are, besides, eight leaves, containing an alphabetical index written in the Bengali character, of the words from अ to अस्ति, and references to page and line where they are explained.

[H. T. COLEBROOKE.]

1059-1064.

3169-3174. Foll. 1209; size 15 in. by 11 in.; European paper and style; Roman character.

A dictionary of Sanskrit proper nouns, occurring in the *epics* and *purāṇas*, with explanations and references to the passages where they occur; compiled by (or for) H. H. Wilson.

There are generally between four and seven entries in each page, pasted on thick paper.

Vol. i. (foll. 1-182), contains from *Abhaya* to *Dadhīca*.

Vol. ii. (foll. 183-398), contains from *Dadhīca* to *Īśvara*.

Vol. iii. (foll. 399-598), contains from *Jada* to *Mādhava*.

Vol. iv. (foll. 599-822), contains from *Mādhava* to *Rāma*.

Vol. v. (foll. 823-1006), contains from *Rāma* to *Śyāma*.

Vol. vi. (foll. 1007-1209), contains from *Tādaka* to *Yuyutsa*.

[H. H. WILSON.]

1065.

2857. Foll. 173; folio; size 12½ in. by 7½ in.; Bengali character; European paper.

A *Prākṛit* and *Saṃskrit* glossary, arranged alphabetically.

It consists mainly of the words occurring in *Hemācandra's Prākṛit* grammar, augmented by vocables drawn from *Pingala*, and seven Jaina

works, viz. *Kalpasiddhānta*, *Kshetrasamāsaṭkā*, *Meghakumāracarita*, *Munipaticaritra*, *Samgraha-*
niratna, *Uttarādhyaṇayanasūtra*, *Karmagrantha*.

The first few words of each letter are written in Devanāgarī.

See R. Pischel, *De grammaticis Prākriticis*, p. 20, where this volume is described under the title of 'Lexicon Leydenianum.'

Cf. no. 944, above. [BIBL. LEYDENIANA.]

1066, 1067.

156, 157. Foll. 189 and 185 resp.; oblong folio; size 12½ in. by 9½ in.; Devanāgarī character.

A Polyglot Vocabulary, prepared for Colebrooke. It consists of a list of Sanskrit words selected from the *Amarakosha*, with their equivalents, arranged in parallel columns, in thirteen modern Indian dialects, viz.

Vol. i., containing 1, *Saṃskrita*; 2, *Mahārāshtrabhāṣhā*; 3, *Gujarabhbāṣhā*; 4, *Karṇatākabhbāṣhā*; 5, *Tviliṅgabhbāṣhā* (Telugu); 6, *Dravidabhbāṣhā* (Tamil).

Vol. ii.: 1, *Saṃskrita*; 2, *Kāśmīra*; 3, *Pāñjāba* - *antargata* - *Jālandharabhbāṣhā* (Jallindhur); 4, *Mañhyadēśabhbāṣhā* (Hindi); 5, *Parvatībhāṣhā* (Highland dialect); 6, *Mi-*
thilābhāṣhā; 7, *Baṅgalabhbāṣhā*; 8, *Utkalabhbāṣhā* (Orissa). [H. T. COLEBROOKE.]

1068.

155. Foll. 227; folio; size 12½ in. by 9½ in.

Another volume of comparative linguistic materials.

Foll. 1-152 contains the *Saṃskrit* words with their equivalents in the *Kāśmīrabhbāṣhā* and *Mañhyadēśabhbāṣhā*.

Foll. 153-227 contains the *Saṃskrit* words with those in the *Pāñjābi* dialect of *Jālandhara*

These seem to be the original lists from which the respective columns in the preceding volumes were derived. [H. T. COLEBROOKE.]

1069.

3110. Devanāgarī and English.

This volume contains a portion of Colebrooke's inedited lexicographic manuscript material.

- a) The manuscript copy of a portion of an alphabetical dictionary, Sanskrit-English, with reference to native authorities, from अ to अत्यन्तीन्. The portion from अ to अम् occurs twice, the first being a rough copy.
- b) Foll. 2. The same from ए to एषमस्तम्.
- c) Foll. 5. Derivatives from कृ; viz. those in which कर is the first or last member of a compound.
- d) Foll. 4. Another copy of the beginning of the dictionary; as far as अग्निष्ठ.
- e) Fol. 1. Derivatives from भू.
- f) Foll. 16. A collection of compound verbal forms, made from some MS. of the *Mahābhārata* with reference to the page where they occur. The passages run from Book I. 1622 to 6226, and the reference to the pages from pp. 96 to 326, thus:

अभि तड समुखताडने चज्जयेद्वा भाताडयत् १६१-१

[SIR E. COLEBROOKE.]

1070-1081.

3114-3125. Twelve stout folio volumes, containing Professor Wilson's lexicographic materials, generally written in half-margin and interleaved.

- Vol. i. contains the words अंशा to अलुडि (उत्क्षेपणे).
- Vol. ii. from कक्क to कूहा.
- Vol. iii. from कृ to खोला.
- Vol. iv. from खा to ग्रा.

- Vol. v. from दुः to टु.
- Vol. vi. from टक्क to दृ.
- Vol. vii. from धक्क to नृ.
- Vol. viii. from पक्का to बूज्.
- Vol. ix. from भक्का to द्वै.
- Vol. x. from वक्का to झै.
- Vol. xi. from यक्का to शक्का.
- Vol. xii. from शंसु to छै.

From occasional entries these volumes appear to have been compiled between the years 1827 and 1830.

III. Prosody (Chandas).

1082.

1520c. Foll. 4; size 10½ in. by 4½ in.; fairly written, in Bengali; 8 or 9 lines in a page.

Śratabodha, a treatise on prosody, ascribed to *Kālidāsa*.

It consists of 41 stanzas, each of which is composed in the metre it describes.

The treatise has been frequently printed.

The MS. was copied by one *Gangādhara*, for his own use, in Samvat 1732 (A.D. 1675).

[H. T. COLEBROOKE.]

1083.

2826a. Foll. 7; size 7 in. by 9 in.; well written, in Devanāgarī, by *Lālā Mahtāb Rāy*; fifteen lines in a page.

Śratabodha.

[SIR C. WILKINS.]

1084.

434b. Foll. 6; size 11 in. by 5 in.; Bengali character; European paper; 6-8 lines in a page.

The same treatise, copied for Colebrooke, by *Citratpatisarman*. [H. T. COLEBROOKE.]

1085.

2525e. Foll. 7; size 9 $\frac{1}{4}$ in. by 5 $\frac{1}{4}$ in.; indifferent Devanāgarī writing of about A.D. 1750; nine lines in a page.

Another copy of the *Śratabodha*, here proceeded by three introductory verses on terminology not belonging to it. [GAIKAWAR.]

1086.

2106c. Foll. 6; size 9 $\frac{1}{2}$ in. by 4 $\frac{1}{4}$ in.; fairly written, in the Jaina type of Devanāgarī; fifteen lines in a page.

Śratabodhavritti, a commentary on the *Śratabodha*, by *Harshakīrti Upādhyāya*, pupil of *Candrakīrti Sūri*.

It begins :

श्रीमत्सारखतं धाम नवा स्तुत्वा च सहुरुं ।
टीका श्रीश्रुतबोधस्य छंदसः क्रियते मया ॥

छंदसामिति । अहं श्रुतबोधं नाम छंदःशास्त्रं संप्रवक्ष्यामि
कथयिष्यामि किंविशिष्टं अविस्तरं न विद्यते विस्तरो यस्मिन् स-
तं तत् किं येन श्रुतबोधमात्रेण सत्ताप्रस्तारादिनैव छंदसां आ-
र्यानुषुब्दादीनां लक्षणं हस्तगुरुलघुवर्णमात्रगणस्तृपं बुध्यते
ज्ञायते ॥ १ ॥

It ends :

श्रीमत्तागपुरीयपूर्वकतपागद्वानुजाहस्कराः
शूरोद्राप्यभुचंद्रकीर्तिंगुरवो विश्वत्रयीविश्रुताः ।
तत्पादं बुरुहप्रसादपुगीः श्रीहृषीकीर्तिंहयो-
पाध्यायः श्रुतबोधवृत्तिमकरोद्वालावबोधाय चै ॥ १ ॥
श्रीमत्तागपुरीसत्यगद्वाधिराजः श्रीचंद्रकीर्तिंशूरिशिष्यह-
वैकीर्तिपाध्यायविरचित्ता श्रीश्रुतबोधछंदषीका । संवत् १६८०
श्रीगंडारवंरे लीखीतां ॥

For commentaries on some Jaina treatises, by the same *Harshakīrti*, cf. Rāj. Mitra, Notices, ix., pp. 154, 157. For other commentaries on the *Śratabodha*, viz. *Subodhinī* by *Manohara*, ib. iv., p. 297; *Bālavivekinī*, by *Tārācandra*, ib. v., p. 278; *Bālabodhinī*, by *Hāṃsarāja*, ib. viii., p. 196. [GAIKAWAR.]

1087.

2531d. Foll. 9; size 8 $\frac{3}{4}$ in. by 4 $\frac{1}{4}$ in.; good Devanāgarī writing of about A.D. 1700; eleven lines in a page.

Vrittaratnākara, a manual of prosody, in six chapters, by *Kedāra*, son of *Pabhēka* (or *Pabhēyaka*).

It begins :

सुखसंतानसिद्धिये नत्वा ब्रह्माच्युताचित्तं ।
गीरीचिनायकोपेतं शंकरं लोकशंकरं ॥ १ ॥
वेदार्थशैवशास्त्रः पञ्चेको भृद् द्विजोऽन्नः ।
तस्य पुत्रो इति केदारः शिवपादार्थं ने रतः ॥ २ ॥ ०

See Aufrecht, Cat. Bodl., no. 462.

[GAIKAWAR.]

1088.

2106d. Foll. 5; size 9 $\frac{1}{2}$ in. by 4 $\frac{1}{4}$ in.; fairly written (A.D. 1710), in Devanāgarī; thirteen lines in a page.

The same work.

The name of the author's father is spelt *Pavēka* in this and the next two MSS.

[GAIKAWAR.]

1089.

235b. Foll. 7; size 12 $\frac{1}{2}$ in. by 4 $\frac{1}{4}$ in.; indifferent, modern Devanāgarī writing; nine lines in a page.

The same work.

[H. T. Colebrooke.]

1090.

1446b. Foll. 6; size 11 $\frac{1}{2}$ in. by 4 $\frac{1}{4}$ in.; fairly written, in Devanāgarī (A.D. 1770); ten lines in a page.

Vrittaratnākara. Not very correct.

[H. T. Colebrooke.]

1091.

235c. Foll. 21; size 12½ in. by 4½ in.; fairly good, modern Devanāgarī writing; eleven lines in a page.

Vṛittaratnākarasetu, a commentary on *Kedāra*'s work, composed, at Benares, in Samvat 1733 (A.D. 1676), by *Hari Bhāskara Śarman*, son of *Āyājī* (or *Āpājī* *) *Bhaṭṭa*, grandson of *Hari Bhaṭṭa*, and great-grandson of *Purushottama Bhaṭṭa*.

It begins : श्रीभास्करं नमस्कुर्वे ॥

प्रस्फुल्मधुपचुंचितपश्चापंकजातजनिषंकजनीयै ।

बुध्यते किल जडापि च यस्मासासूर्यं तदिह धाम नमामः ॥

श्रीगुरुन् पितरौ चापि नत्वा भास्करशर्मणा ।

वृज्जरलाकरे सहुर्यथामति विरच्यते ॥

गंथारंभे यमर्थैमधिकृत्य प्रवर्तते तत्प्रयोजनमिति गौतमसूचोक्ते: सप्रयोजनं शिवप्रणामसूर्यं मंगलं निवृष्ट्य गंथस्य संवंधं योजने श्वोकचयेणाह । सुखसंतानेति ०

For the six concluding verses, giving an account of the author, see *Rāj. Mitra*, Notices, ii., p. 127.

The colophon runs : इति श्रीमलश्यपान्वयसंभवान्विनोच्चिकुलतिलकायमानश्रीमदापाजिभट्टसूनुपराभिधानहर्त्तभास्करविरचितो वृज्जरलाकरसेतुः समाप्तिमगात् ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

1092.

1520d. Foll. 35; size 10 in. by 6 in.; legibly written, in Bengāli, about A.D. 1700; 5-13 lines in a page.

Vṛittaratnākara, with *Hari Bhāskara*'s commentary.

A leaf or two are wanting at the end. The name of *Kedāra*'s father is spelled *Pavyeka* in this MS.

* In this MS. the letters य and ष are written alike throughout; in the next MS. the colophon is wanting. *Weber*, Cat. Berl., no. 810 writes the name *Āpājībhaṭṭa*; *Aufrecht*, Cat. Bodl., no. 466, *Āyājībhaṭṭa*; *Rāj. Mitra*, Not. ii. 127, *Āpoji Bhaṭṭa* (but आपाजिभट्ट in the text).

On the first and last leaves the title of the work is given, in Devanāgarī, as *Prastāvacintāmanī* and *Prastārac.* resp., by different hands; the mistake being probably due to the definition of the term *prastāra* in the last adhyāya.

[H. T. COLEBROOKE.]

1093.

2340. Foll. 40; size 10 in. by 6½ in.; good, modern Devanāgarī writing; fourteen lines in a page.

Vṛittaratnākara, with a commentary, entitled *Bhāvūrthadīpikā*, by *Janārdana Vibudha*.

The commentary begins :

नत्वा विनायकं देवमनंतं च गुरुं तथा ।

प्रीतयै कृष्णदेवस्य छंदोवृत्तिं करोम्यहं ॥

The work has been printed at Bombay (1864).

Cf. *Aufrecht*, Cat. Bodl., no. 465.

[GAIKAWAR.]

1094.

56a. Foll. 35; size 10 in. by 5 in.; small, clear Devanāgarī writing of 1753 A.D.; twenty lines in a page.

Vṛittaratnākara, with a commentary, composed, in 1545 A.D., by *Nārāyaṇa Bhaṭṭa* of *Kāśī*, son of *Bhaṭṭa Rāmeśvarasūri*. The genealogy is carried farther up to *Govinda*, *Āṅgadeva Bhaṭṭa*, and *Bhaṭṭa Nāgapāśa* (for which *Aufrecht*, Cat. Bodl., no. 467, reads *Nāganābha*).

The commentary begins :

नत्वा गणेशं वाग्देवों पिंगलं मातरं गुरुं ।

अन्यानपि च भाष्यादिकांश्चदोविशारदान् ॥ १ ॥

श्रीभट्टरामेश्वरसूरिसून्नारायणः खामनुरूप्य बुद्धिं ।

संक्षेपवृत्त्या विवृतिं सुवृज्जरलाकरे व्यक्ततया तनोति ॥ २ ॥

It ends :

भट्टः श्रीनागपाशात् समजनि विषुधश्चांगदेवाख्यभट्टः

प्रासोद्धासौ त(नू)जं रसुर्पात्तनिरतं भट्टगोविदसंज्ञः ।

विष्णामित्रान्वयांवृथि विष्णुरथिकं वर्षते तत्त्वनूजो

विद्याबौलवपात् प्रथितपृथुयशाः भट्टरामेश्वराख्यः ॥ १ ॥

नारायणेन सुधिया काइयां निवसता सता ।
 वृत्तरत्नाकरे टीका तदुवा रचितांचिता ॥ २ ॥
 ग्रंथे जीसन्नुणगणवच्चमुच्चते चेत्
 खं कार्यं गुणगणवच्चमन्यते कः ।
 तसंतः शिरसि वृत्तांजलिस्तु याचे
 शोध्यं तत्सदिहोदितं मया यत् ॥ ३ ॥
 याति चिक्रमशके द्विषष्टभू-
 संनिते १६०२ सितगक्तार्जिकहृदे ।
 ग्रंथपूर्तिसूकृतं किल कुर्मे
 रामचंद्रपदपूजपुर्यं ॥ ४ ॥

इति श्रीमद्विष्टन्नुकुटमाणिक्यश्रीमद्भृतानेश्वरसूर्यसूननाराय-
 णभट्टविरचितायां वृत्तरत्नाकरात्मायां प्रस्ताराद्यथायं पठः ॥ ०

राधाकृष्णेन लिखिता वृत्तरत्नाकरस्य वै ।
 टीका काशीपुरे गंगाश्रीविश्वेश्वरसन्निधि ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

1095.

1555b. Foll. 48; size 11 in. by 5 in.; legibly written, in Devanāgarī, 1777 A.D.; 12-14 lines in a page.

Vṛittarāīnākārādārśa, a commentary on *Kē-
 dāra*'s prosody, composed, in A.D. 1740, by
Divākara, son of *Mahādeva Bhaṭṭa*, and grandson
 of *Bhāradvāja Bālakrishṇa Bhaṭṭa*.

It begins :

ग्राम्भूमिस्त्रहाचिभज्य पृथिवीं ग्राम्भंसु परोद्धिका
 रत्नानां निच्यध्वेण परितश्चिन्ति यान्सर्वदा ।
 कांतानां कुचमंडलेषु पतिता वाह्यीकरुपं गतास्
 ताभिः पृष्ठतराश्च ते अमकराः सौराः कराः पातु मां ॥ १ ॥
 रामधामकमनीयमपूर्वं ज्ञानदानमखसन्नुखपूर्वे ।
 सेवितं पितृमुखैर्म पूर्वं तन्मास्तु हृदये मतिपूर्वे ॥ २ ॥
 नवा भट्टान् गुरुक्षापि मातरं पितरं परं ।
 आलोच्य सुहुनेत्रः सन् कौमुदीं वृत्तकौमुदीं ॥ ३ ॥
 वृत्तरत्नाकरादर्शमुदाहरणनिर्मलं ।
 संपर्श्यति च ये कार्यं मुदा पश्यन्तु ते जनाः ॥ ४ ॥
 अथ तत्राशीर्नेमस्त्रिया वस्तुनिदेशो यापि तत्सुखनियुक्तवा-
 मूलंयथकृद् ॥

Besides his own (*mama kṛita*) *śrī-Sūryapra-
 stāva* fol. 12b, the author quotes : *Karikalpalatā*,
 fol. 6; *Kālidāsa* (*Śrutibodha*), fol. 5, 6, etc.;
Kāvyapradīpa, fol. 4b; *Gopāla*, fol. 24; *Chando-
 govīnūla*, fol. 7a; *Chandoviciti*, fol. 25; *Chando-
 mañjari*, fol. 22b; (*Gāngādāsa*'s ch.), fol. 29;
 (*Śvetāmbara*'s) *Chandomātāṅga*, fol. 2b; *Chando-
 mārtāṅga*, fol. 21, etc.; (*Śārṅgadharā*'s) *Chando-
 mālā*, fol. 20b; *Duryūhaṇavṛitti*, fol. 6b; (*Lakshmī-
 dhara*'s) *Piṅgalauḍikā*, fol. 3; *Vāṇabhūshayā*, fol. 3b;
 (*Jagadguru*'s) *Vṛittakāumudī*, fol. 20b; *Sambhu*,
 fol. 25; *Sarasvatīkāṇṭhālābhāraṇa*, fol. 6a; *Sāhi-
 tyadarśayā*, fol. 4b; *Haliyuddha*, fol. 2b.

It ends :

भारद्वाजकुले श्रुतिमृतिपदुः श्रीमूर्त्यभक्तस्या
 द्यमाराधनतप्तयो ऽपि च महादेयो भवताकिंकः ।
 तत्पुत्रेण दिवाकरेण रचिते श्रीवृत्तरत्नाकरा-
 दशेण भट्टमतानुसारिणि परं पठः समाप्तिं गतः ॥ १ ॥
 उक्तं नात्र मया स्यं खरचितं यद्विपादं कृतं
 कौमुद्यां गहनार्थकं तदुदितं स्पष्टं परज्ञपत्यं ।
 ज्ञात्वा शेषमत्तं विशेषर्पाचितं त्वक्ता परं तद्विद्या
 तेन श्रीरथिमंडलीतरगतो नारायणः ग्रीयतां ॥ २ ॥
 सज्जितो भूपितः सत्त्रसंगैर्मया वृत्तरत्नाकरादशं दर्शयितः ।
 मंडितानां सदा पंडितानां म वै दर्शनेनाश्विलं मंगलं संक्रि-
 सौयाभिभानमदिवधमभानमाननां । यात् ॥ ३ ॥
 साश्वेषो ऽपि वै मम गिरो दिवमाता यदि भ्युः ।
 किं तायता मर्य विलोचनपीतवुड्डेर
 दुग्धस्य कुंदधवलस्य शिरूपयं स्पात् ॥ ४ ॥
 पूर्णायित्वैकमिते प्रथर्ये साकार्णिको मासि विशुद्धपद्मे ।
 तार्तीयपूर्णे दिवसे सुपुष्पे ज्ञादशी इत्यं यादितः समाप्तः ॥ ५ ॥
 इति श्रीमद्वारद्वाजवालकृष्णभट्टाभ्यन्तरादेयभट्टसूनुदिवा-
 करकृतो वृत्तरत्नाकरादशः संपूर्णात्माटीत् ॥ ६ ॥
 कोलकाशे सिते पक्षे ज्ञापाढे भानुधासरे ।
 वृत्तरत्नाकरादशंमण्ड्यामुद्दिष्टो (।) अलिलात् ॥
 खस्ति श्रीमभूपशालिवाहनशके १६०२ कीलज्ञामसवासरे
 आषाढ़सुक्षमायामानी काइयां पंचगाष्ठे दुर्गाधिनायकस-
 निधी वृत्तरत्नाकरस्येदं पुस्तकं गोदातीरवासिनोऽवेन लिखितं ०
 [H. T. COLEBROOKE.]

1096.

1847. Foll. 14; size $11\frac{1}{2}$ in. by $5\frac{3}{4}$ in.; clear, modern Devanāgarī writing; 8-16 lines in a page.

Vṛittaratnākara, with a marginal gloss ending, on the last three pages, in an independent treatise on the subject matter of the last chapter, the combinations of metres.

The gloss begins: सुखं निर्विघ्नसमाप्तिजन्यं तस्य संतानं परंपरा ॥ १ ॥ वेदार्थाश्च शैवशास्त्राणि चेति इद्द्वः शिवप्रतिपादकानि शास्त्राणि ॥ २ ॥

The supplementary treatise begins:

गलायां वाङ्मयं प्राप्तं शिवाभ्यामिव विष्टपम् ।
तद्वेदाः स्मृतिदिग्णाः क्षित्याद्यादमूर्त्यः (!) ॥ १ ॥
मस्तिगुरुर्मुखलश्च यकारो रो लघुमध्य इहांतगुरुः सः ।
तो त्वलयुः खलु नध्यगुरुर्ज्ञो भो मुखगुरुस्तिलयुश्च नकारः ॥ २ ॥
It ends: एवमन्यत्रापि ज्ञेयं । इति मात्रोऽहिं ॥

[DR. JOHN TAYLOR.]

1097.

1367d. Foll. 28; size $9\frac{1}{4}$ in. by $5\frac{1}{2}$ in.; good, modern Devanāgarī writing; nine lines in a page; European paper.

Vāṇībhāshana; a treatise on prosody, in two *pariccheda*, by *Dāmodara*, of the *Dirghaghosha* family. It begins:

राजकुञ्चरराजकृत्तिविमलोदच्छुकूलावृत्ति-
भ्राजद्वोगिगण्यामयिग्रिविलसमुक्तामयिग्रामयिं ।
पादाभोजभुजङ्गफूकृतिरणम्भजीरमनम्भुद्युति
श्रेयो वः शिवशैलराजसुतयोर्देयादभिन्नं वपुः ॥ १ ॥
सन्तीह यद्यपि महाकविसंप्रणीत-
ग्रन्थास्तथापि सम वालिशताविलासः ।
संपूर्णशारदविधावुदयं प्रपन्ने
किंनाम नाभ्युदयमच्चति तारकापि ॥ २ ॥
अल्लसधियः प्राकृतमधि सुधियः केच्छिवन्तीह ।
कृतिरेषा सम तेषामातनुतामीमदपि तोषं ॥ ३ ॥
दीर्घेषोषकुलोद्भूतामोदर इति श्रुतः ।
ज्ञदसां लक्षणं तेन सोदाहरणमुच्यते ॥ ४ ॥ ०

The first *pariccheda* (*mātrāvrittam*) ends fol. 11b.

It ends:

मात्रावृत्तमिह प्रोक्तं चत्वारिंशत्त्वयाधिकं ।
वर्णचयोदशाधिकं वर्णवृत्तमिहोदितं ॥
इति दामोदरविरचितं वाणीभूषणं समाप्तं ॥

Cf. Weber, Cat. Berl., no. 816.

[H. T. COLEBROOKE.]

1098.

2721b. Foll. 39; small 4to; size $8\frac{1}{2}$ in. by $6\frac{1}{2}$ in.; thick, modern Devanāgarī writing; fourteen lines in a page.

Vāṇībhāshana. Rather incorrect.

The first 'ullāsa' ends fol. 17.

[MACK. COLL.]

1099.

584b. Foll. 26; size 11 in. by $4\frac{1}{2}$ in.; fairly written, in Devanāgarī, in 1657 A.D.; eight, sometimes seven, lines in a page.

Chandomāñjari, a concise manual of prosody, by *Gāngādāsa*, son of the physician *Gopāladāsa* and *Santoshā*.

It begins:

देवं प्रग्राम्य गोपालं वैद्यगायोलदासजः ।
संतोषात्नयस्त्वंदो गंगादासस्त्वनोत्पदः ॥

The subject is treated in six chapters, (*stavaka*), viz.—1. *mukhabandha* (ends fol. 3b).—2. *samavritta* (fol. 21).—3. *ardhasamavritta* (fol. 22).—4. *vishamavritta* (fol. 23).—5. *mātrāvrittta* (fol. 25).—6. *gadyavrittta-stavaka*.

Colophon: इति श्रीकवोद्गोपालदाससूनोः श्रीगंगादासस्य कृतिशङ्कदोमजरी समाप्तं ॥ संवत् १७३४ ॥ after which another hand has added: इदं पुस्तकं भारद्वाजदिकरेण संपादितं वाणाग्निहृषेकमिते वर्षे मखमृतग्रामे ॥

For a fuller notice of the treatise see Aufrecht, Cat. Bodl., no. 468. Several editions of it have been published at Calcutta.

[H. T. COLEBROOKE.]

1100.

1715c. Foll. 22; size 9½ in. by 3½ in.; fairly written, in Devanāgarī, c. 1700 A.D.; nine lines in a page.

The same work.

Colophon : इति श्रीगोपाललीलावर्णने छन्दोमंजर्यां गद्यलक्षणो नाम षष्ठः स्तवकः ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

1101.

1491e. Foll. 34; size 16 in. by 5½ in.; fairly good, modern Bengāli handwriting; 14 or 15 lines in a full page.

Chandomañjari, with a copious commentary (*ṭeka*), by Jagannātha Sena, son of Jagulhara, both members of the medical profession, with the title of *Kavirāja*.

The commentary begins :

सुकृतिमनः कमलालिं त्रिभुवनसुकुटस्थलीन्द्रनीलमणिं ।
कमलाविद्युतिकानवधनमिन्द्रानुजं (i.e. कृष्ण) वन्दे ॥
प्रमुदुपर्चितये भवन्तु लक्ष्मी-
कुचकुरुवकाश्रयिणो हरेलेतानां ।
कनककमलकोरकोपकरण-
कुलमधुपावलिकोमलः कठाद्याः ॥
आराधितहरिचरणः कविराजश्रीजटाधरस्य सुनः ।
श्रीदेवकीप्रसूतः कविराजश्रीजगत्रायाः ॥
अनेवासिप्रश्यान्नेपामशेषतोषाय (!) ।
छन्दोमञ्चरिटीकां कुरुते विदुपां च कुतुकाय ॥
असूयकानां गुरुनिन्दकानां
नोत्पत्यते यद्यपि कौतुकाय ।
तथापि नेत्रं हृदयानुशिष्ट-
च्युषत्तये किं नितरां भवित्री ॥

कोपमत्यकम्पिता छन्दोमञ्चरीति विचयानलराज्ञै सुन्दरो-
कृतायामेतस्यामेतादृशधियो नम प्रलिपितमुदारवुद्धयः धन्तुमहेन्नि ॥
कविगङ्गादासो निविद्मनेव प्रारिप्सितनिवीहर्थेनिष्टदेवतामारा-
थयत्रेत ग्रन्थमारभते । देवं प्रणम्येतादि ।

It ends : इति कविराजश्रीजगत्रायसेनकृतायां छन्दोम-
ञ्चरीटीकायां गद्यप्रभेदनाम षष्ठस्तवकविवरणं शमार्प ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

1102.

1289. Foll. 46; size 13 in. by 5 in.; good Bengāli handwriting of c. 1750 A.D.; nine lines in a page.

Chandomañjarījēvana, another commentary on *Gāngādāsa*'s manual, by *Candraśekhara*.

It begins :

वाणीं कमलामभितो दोर्भामालिङ्गितो यो इमौ ।

ते नारायणमादिं सुरतरुकल्पं सदा वन्दे ॥

छन्दमां भज्ञरी तप्तामिधेया म्युदभानुना ।

तस्याः किं जीवनं न स्याच्चन्द्रगोवरभारती ॥

अथ ग्रन्थकृद् विद्याविद्याताय शिष्याचारपरं परापरिमां
नमस्कारलुपं मन्त्रलुपं ग्रन्थारभे पितृद्वाहुमयस्वर्गम्यानाय पितृ-
र्नाम खनाम चानुष्टुप्यथावक्त्रेणाह । देवनिति ।

The end of the 6th *stavaka* is followed (fol. 45a, l. 4) by a discussion on certain modifications of metres such as are detailed in the last chapter of the *Vṛttikarabuñkara*.

It begins : अथ प्रस्ताराद्यार्थैः प्रत्ययानभिधातुं स्मैषदेव-
तास्मरणारूपमन्त्रलम्बरति । प्रेयमीभ्यामिति । येन महामा-
ज्योतीरुपेण मप्रकाशेन नारायणेन प्रेयमीभ्यां श्रीयागदेवता-
भ्यामिदं तन्मायया विभूतं जगत् भुयनं भोदितं हार्षतं तन्मह-
सरणा अहं [प्र]स्तारस्य उपयोगिन उपकारका उहिष्टाद्यः
सप्रस्तारं च वदामि । इत्यन्वयः । ०

It ends : एकाद्यरत्नमस्मृत्याया छौ भेदौ छ्यो वर्गः
चतुःसंस्याकः ॥ After this a more recent hand has
added : इति छन्दोमञ्चरीटीकायने षष्ठः ॥

For three other commentaries on the *Chandomañjari*, by *Dīkṣirōma*, *Cūmarūḍhauḍūśa* and *Vāṇīśekhara*, see Rāj. Mitra, Notices, vi., p. 130; vii., pp. 246, 286. [H. T. COLEBROOKE.]

1103.

92a. Foll. 63; size 10 in. by 6 in.; fairly well written, in Devanāgarī; ten lines in a page.

Prastūracintāmāpi, an exposition of the science of prosody, mathematically developed in the calculation of all its possible combinations, composed, in A.D. 1630, by *Cintāmāpi Jyotiśvid*

of *Sivapura*, son of *Govinda jyotirvid*. It consists of a code of rules, in a variety of metres, accompanied by a prose commentary (*bhāshya*) by the author himself, and is divided into three chapters (*pariccheda*). It begins:

दंताग्रेणापि शैलप्रचयनिखनने यः पदुः शैशवे ऽपि
स्फूर्जैद्विद्याप्रवाहं करतयुगमरहाननीरक्षलेन ।
धत्वे मत्तेभराजाननमिह कलये केवलं विष्वपूर-
ज्ञेत्वारं कार्यमित्वे प्रतिदिवसमहं सेवितं तं महङ्गिः ॥१॥
चोन्निप्रारम्भकांतिप्रसरणविरतानेकतामिसपूरः
प्रातः प्रोहामभक्षिप्रचयसुनिकृतानेकपूजाप्रपंचः ।
दद्यास्योऽयं विवस्तानिह पदनिचयं कांशितार्थैकवद्धं
विद्वद्वादैद्रवंद्यश्रवणसुखकरं युक्तिसुक्ताफलेन ॥२॥
समस्तविद्याकृतिनां वरिष्ठं गोविंदतातं सुगुणैरिष्ठं ।
चिंतामणिः संतनुते प्रणम्य प्रस्तारचिंतामणिभाष्यमेतत् ॥३॥
अथ ग्रंथकृद्वयारंभे कृतं मंगलं शिष्यशिष्यायै मालिनीद्वंदसा
निवाप्ताति ।
सकलुषिमलुच्चञ्चरीकांयुजानि
स्वकरनिकरहारैद्वैतयन् प्रातसुद्यन् ।
रमणरमणरामारामरामानुराग-
प्रकरमुखकरोऽकों मंगलं नक्षनोतु ॥४॥
अर्कैः सूर्यैः नोऽस्माकं मंगलं तनोतु ॥५॥
Concerning himself, the author again remarks,
fol. 5a:

अथ स्पितृवर्णनं कुर्वन् चिकीर्षितं शादूलविक्री[डि]तेन
प्रतिजानीते ।

गोविंदः समभूतिष्ठातौ शितिभूतां मान्यो बुधैः सेवितः
श्रीमत्याणिनिशास्त्रसुमतिः काव्यालंकारवित् ।
श्रीमञ्ज्योतिपिकाग्रग्रणनागणस्तदीयात्मजः
श्रीचिंतामणिरेप संवितनुते प्रस्तारचिंतामणिः ॥६॥
गोविंदः गोविंदनामा ज्योतिर्वित् शितौ पृथिव्यां समभूत्
उपक्षेष्वा भूत् । किंलक्षणः । शितिभूतां राजां कर्तृकर्मणोः
कृतीति कर्तृति षष्ठी तैमौन्यः पूज्यः । पुनः किंलक्षणः । बुधैः
र्युदितौः सेवितः । पुनः किंलक्षणः । श्रीमांश्वासौ पाणिनिश्च
तस्य शास्त्रं व्याकरणं तत्र निष्ठा अभिनिविष्टा सुमतिः सुहु
शोभना मतिर्यस्य सः । व्याकरणाध्यापक इत्यर्थः ॥७॥

अथ च गोविंदः श्रीकृष्णः शितौ पृथिव्यां समभूत् अवत-
तार । किंलक्षणः । शितिभूतां गोविंदनादिपर्वतानां कर्तृति षष्ठी
तैमौन्यः पूज्यः ततुद्वारकत्वात् । यद्वा । शितिभूतां युधिष्ठिरा-

दीनां राजां मध्ये पूज्यः । पुनः किंलक्षणः । बुधैः देवैः सेवितः ।
किंलक्षणः । श्रीमंतौ अलंकारादिना शोभावैतौ पाणी इत्यौ
यस्य सः । तथा नित्तरां शास्त्रेषु सर्वेशास्त्रेषु विष्टा अभिनिविष्टा
सुमतिर्यस्य सः । ०

I. *Varnaprasṭāra*, on metres regulated by syllables, ends fol. 25b.

II. *Matrāprastāra*, on metres regulated by quantity, fol. 48a.

III. *Khandaprasṭāra*, on the application of music to the preceding two classes of metres. This chapter may deserve a careful examination as being on a difficult subject on which very little light has been thrown as yet. The present MS., being an uncommonly correct one, bids fair to be of considerable use in elucidating the subject of rhythm in Indian music.

This chapter begins: अथानयोर्वर्णनात्राप्रस्तारयोः
खंडप्रस्तारास्यं हृतीर्य परिच्छेदं विवक्षुरादौ प्रस्तारप्रसंगात्
संगीतविज्ञयोतिर्विदभिमतौ स्वरांकप्रस्तारौ विवक्षुतावसंगी-
तविदभिमतं प्रस्तारं वस्त्रीति प्रतिज्ञां पश्यावक्त्रद्वंदसा वर्णयति ।

द्वंदवानां मुदे यस्मात्प्रस्तारद्वितयं कृतं ।

मुदे संगीतविज्ञानां प्रस्तारमधुना ब्रुवे ॥१॥

स्पष्टार्थैः ॥ अथ क्रन्तेण सप्तानां स्वराणां नामानुकीर्तनं कुर्वन्
मंगलादीनि मंगलमध्यार्थानि ० निवाप्ताति ।

ध्राजन्मदारमालाकलितमुकुटयोत्पुज्जकीलालजाम्प्रा
कूनलांचीकलापश्चिद्धरवरया मार्गतालादितालैः ।
भारत्या गीयमानः सरिगमपधनीशादिवीणास्त्रैसैर्
दद्याद्वेतंडतुंडस्त्रिभुवनभवनस्तंभभूतः सुखं नः ॥२॥

The following authorities have been noticed:
Dikshita, fol. 55; *Pīṅgalasūtra*, fol. 10b; *Bhāvanāmīnāhātmya* (of *Brulimavaivartapur.*), fol. 55a; *Bharata*, fol. 2b; *Bhūmaha*, fol. 2a; *Vrittaratnākara*, fol. 10a, 12a; *Saṅgītarāparṇa*, fol. 12a; *Saṅgītaratnākara*, foll. 11b, 14a.

It ends: अथ ग्रंथसमाप्तिर्विद्वन्नाश्र्वंदसाह ।

प्रस्तारविस्तारविचित्रविचित्रं प्रस्तारचिंतामणिनामधेयं ।

दैवज्ञगोविंदतन्नद्वयोऽयं चिंतामणिग्रंथमसुं व्यधत्त ॥२८॥

दैवज्ञो ज्योतिर्विश्वो गोविंदस्तस्य तन्नद्वयः ० इति शिवं ॥

अन्नोपर्याहः सुगमा सुधीभिर्विजास्यते ज्ञो न सयोदितेर्यं ।
परेणितज्ञानफलं हि वुद्धे: प्रयोजनज्ञस्य न वालिशस्य ॥ १ ॥
इदं सदुक्तं यदिवासुक्तं मात्सर्यमुत्सर्य विचार्यमैर्यः ।
गृह्णाति दोषं यिशुनः सदुक्तौ रक्तं जलौकेव पशोधरे
[र्ज्य ॥ २ ॥]

श्रीगोविदो जगत्यां जयति नृपतिभिः पूजितो ज्यौतिषे रस्मिन्
साक्षाद्वर्ति गणे: प्रवरवृथजनो सयते यं समयः ।
यद्वाणीकामयेनोः सुतवचनसुधां सादरं साधु योत्वा
साक्षाद्वाणी योने क्षिपति वृथजनः किंत्वहो साधु
[मात्र्यां ॥ ३ ॥]

तज्जो व्याकरणार्थवस्य तरणे किं मारुतिज्यौतिमप-
शीरोदत्तति चक्रपाणिर्यित्व यः शेते सुखैकास्यदे ।
सद्युक्तिवज्रमंदरादिमधिताञ्चंदसुदध्यंवुधेः
सौधास्वादमयं पृथक् समकरोवस्तारचिंतामणिं ॥ ४ ॥
आत्मा गाणपत्यं पदाक्षयुगलं वुद्धा विचार्य सुरुं
क्षंदःशास्त्रमनंतभेदस्यहितं श्रीपिंगलाद्योदितं ।
शाके द्वीपुत्रियीमिते शिवपुरे दैवतचिंतामणिर्

भाष्यं तोषकरं सत्ता स निरन्तरस्तारचिंतामणिः ॥ ५ ॥

इति श्रीमद्विविद्योतिविविद्वरात्मज्ञचिंतामणिज्योतिविविद्विर-
चिते प्रस्तारचिंतामणिभाष्ये खंडप्रस्ताराख्यस्तृतीयः परिष्ठेः ॥ ०
संवत् १७५१ शके १६१६ ज्येष्ठमुद्द २ वुधे लिखापितं प्रस्तार-
चिंतामणिभाष्य [fol. 1a, ज्योतिविविद्वार्केयपुत्र-] आत्माराम-
ज्योतिविविद्वः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

1104.

1238a. Foll. 12; size 10 $\frac{1}{4}$ in. by 4 $\frac{1}{2}$ in.; fairly written, in Devanāgarī, c. 1700 A.D.; nine lines in a page.

Chandomālā, an elementary treatise on Sanskrit prosody, by Śārangadhara (Śārṅgadhara) Agnihotrin. Not very correct.

It begins :

श्रीशारंगधरेणाग्निहोत्रिणा नन्दका[न]ने ।
सुखबोधाय बालानां छंदोमाला विरच्यते ॥ १ ॥
प्रकृतानुपयोगित्वान्नष्टोद्दिष्टाद्युपेक्षितं ।
तत्रादौ व्यवहारार्थं सम्यक् संज्ञा विधीयते ॥ २ ॥
संयुक्ताद्या विसर्गे च दोर्धे इनुखारवानुरुः ।
लघुरेककलो वर्णः पादानास्यो विभाषया ॥ ३ ॥

गुरुद्विमात्रे वक्रः स्यादृजुलैशुहृदीरितः ।
ताठंकहारकेयूरनूपराख्या गुरोः सृता ॥ ४ ॥
मेनुकाहलदंडेतिशरसंज्ञा (!) लघोः सृता ।
मयरसतजभणगणा इत्यसंज्ञकाः ॥ ५ ॥
आदौ सर्वगुरुं कृत्वा प्रांते सर्वलघुर्भवेत् ।
प्रस्तार एष जयितः सर्वलघुशरावधि ॥ ७ ॥

अथ मात्रावृत्तं ॥ आद्यनृतीयपादे द्वादशमात्रा भवतीह ।
द्वितुर्योः पंचदशगाहृवृत्तं विजानीयात् ॥ ९ ॥ यथा ।

किं कस्मै कथय कस्य मनःप्रत्ययो भविता ।

समयति गोपवधूटीकुंचकुरीरे परब्रह्म ॥

The *gāthāprakarayum* ends fol. 3. Then follow *dohā*, *sorathā*, *catushpadikā*, etc. इति वर्णवृत्तं समाप्तं fol. 11b.

It ends :

श्रीशारंगधरेणाग्निहोत्रिणा (!) रचितामिमां ।
छंदोमालां सदा कठे धारयनु सदा जनाः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

1105.

2917. Foll. 54; size 16 $\frac{1}{2}$ in. by 2 $\frac{1}{2}$ in.; modern Nepalese Devanāgarī.

Chandoradīkāra, a similar treatise, by an unknown author.

Each page contains one line of text, with parallel Tibetan transliteration (in red ink) and translation. The writing is of an almost lapidary character and difficult to read.

The MS. begins: छन्दरस्ताकरकारिकस्य नाम विहरति स । अग्नरस्तद्र (?) छन्दरस्ताकरनाम ज्ञो नमो धागीश्वराय जिनाय मुनिसुत्याय परमन्त्योतिरामने ज्ञनर्विश्व मित्राणामनादी[n suppl.] कृते नमः पर्यं चतुर्थदी तत्र वृशजातिग्र-भेदतो द्विविधे अवरसंख्ये वृत्ते मात्रसंख्ये भवति जातिः ॥ हस्तः स्तो लघु लज्जः पदानेमु वहुलं गुरु ग्रव्यः पूर्वैः स्त-रहितच्छ्रवनश्च दीर्घस्तुतौ चैव ॥

Samavrittīni, fol. 22; *ardhusamavrittīni*, fol. 26; *viślamavrittīni*, fol. 35b; *āryajātayāḥ*, fol. 41; *vaitulayajātayāḥ*, fol. 43; *mitrīśamakajātayāḥ*, fol. 46; *varṇavrittīni*, fol. 50b.

It ends: नापरमाश्च परमंजरातो विद्या प्रसादयनु ॥
कृतिरियं कलिकलुसर्वज्ञरस्ताकरशानिपादानां ॥

[B. H. HODGSON.]

1106.

1415a. Foll. 49; size 12½ in. by 4½ in.; legibly written, in Devanāgarī, in the latter part of the 16th century; fourteen lines in a page.

Vṛittoktiratna, a metrical paraphrase of *Piṅgala*'s rules of Sanskrit prosody, by *Nārāyaṇa Bhaṭṭa Tīrū*; with a commentary (*Parīkṣā*), by the same author, in which the verses of the treatise are throughout interpreted in a double sense. Incomplete.

It begins :

शिवौ नत्वा तथेः पुत्रौ स्मृत्वा आत्मा गुरुनपि ।
निजवृत्तोक्तिरत्नार्थपरीक्षां विदधे धुना ॥ १ ॥

अन्नगैता यत्र हलायुधीया
वृत्तिः समस्तां विवृतिं समस्तां ।
दृष्ट्वा विषयित्वा कदापि कश्चिन्
मुदं नवोढामिव किं नवोढा ॥ २ ॥

अर्थं परीक्षा विवृत्योति केवलं
वाहुत्यभीत्या न तु दोषपूषणे ।
विड्वज्जना रलजियृद्धवः खर्य
जानन्ति दोपानपि भूपणानि यत् ॥ ३ ॥

यदि रलपरीक्षायां प्रमादः को इपि मे भवेत् ।
न्यूनाधिकात्मर्थस्य विड्विः स्म्यतां तदा ॥ ४ ॥

इह खलु यशोर्थोदितेत्वात् ० शिष्यशिक्षार्थमुपनिबधाति ।
शिवाद्विपदोत्थपतत्परागं
कुर्वे सरागं हृदयाङ्गरागं ।
यदङ्गसंगेन विशुद्धवृद्धिः
स पिङ्गलो धीमुखमङ्गलो भूत् ॥ ५ ॥

शिवेति । ०

Adhyāya I. (17 *ślokas*), ends fol. 7 : इति श्री-
मत्तारावंशोद्धवनारायणकृतौ स्त्रीयवृत्तोक्तिरत्नवृत्तौ
सूत्रार्थप्रकृतौ सभार्थसंस्कृतौ परीक्षेति नामाकृतौ संज्ञा-
धिकारः प्रथमो श्यायः ॥

II. (30 *śl.*), *mātrāchando'dhikāra*, fol. 14b.

III. (24 *śl.*), *laukikāksharavṛittādhikāra*, fol.
20b.

IV. (20 *śl.*), *vishamavarṇavṛittārdhasama-*
varṇavṛittādhikāra, fol. 25b.

V. (72 *śl.*), *samavṛittādhīyā*, fol. 41b.

VI. This chapter begins : अथानुक्तान्यपि छंदोऽसि
सामान्यसंज्ञया संगृह्णात्येकेन अचेति । अत्रानुक्तं गाथायुक्तं
१ अचेह शास्त्रे नामोहेशेन यज्ञोक्तं छंदः युक्तं महाक-
विभिः प्रयुक्तं तत्त्वायासंज्ञं । अत्रानुक्तं गायेति सूतं । तत्र
तृतीयगाथा ०

The last few pages are illustrated by diagrams.

Fol. 69b : इत्ये मर्कटी निष्ठाना सा चैकावंशतिमात्रिका ०
at the bottom of which page the M.S. breaks off:
तत्र कश्चिद्दैहिकसुखानुरागेण कला क्रौः

[H. T. COLEBROOKE.]

1107.

1694a. Foll. 47; size 9 in. by 3½ in.; good old Devanāgarī writing (of the 16th or 15th century); seven lines in a page.

Prākṛita - *Chandahśāstra*, or *Prākṛita* - *Piṅgalam*; a manual of Prākṛit metres ascribed to *Piṅgala*, and forming the second part of the *Chandahśāstra*,—for the first (or *Saṃskrit*) part of which see under *Vedāṅga*, above, p. 153.

The present M.S. calls the treatise *Piṅgalavṛitti*; and this, according to Colebrooke (Misc. Ess., 2nd ed., ii., p. 60), would indeed seem to be its real title, it being apparently a paraphrase of the original rules by *Piṅgala* (referred to in commentaries), by a writer patronized by *Ham-*
mīra,* of *Śukambhari* (14th cent.), whose praises are sung in several of the stanzas.

It is composed in *prākṛit* stanzas illustrative of the several metres explained, and consists of two parts (*pariccheda*), treating of *mātrāvṛitta* and *varṇavṛitta* respectively.

It begins :

जो विविहमत्तसाभरपारं पत्तो चिमलमङ्ग हेलं । ०

* In the M.S. of the *Piṅgalaprakāśa* (1694b) the name is spelled *Hamvīra*.

Cf. Aufrecht, Cat. Bodl., nos. 457-9; Weber, Cat. Berl., nos. 1353-4.

It ends: इति श्रीपिंगलवृत्तौ द्वितीयपरिच्छेदः ॥ संवत् १९२ (!) समये फागुनवदीपंचमी लिपिं अजोध्याकाण्डेयेन सीवपुरवासीनां मानसरोवरे नीकटगृहे ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

1108.

584e. Foll. 24; size 11 in. by 4½ in.; legibly written, in Devanāgarī; 11 or 12 lines in a page; fol. 2 supplied by a more recent hand.

Prakṛita-Piṅgalam.

Colophon: इति श्रीपिंगलकृतौ वर्णवृत्तपरिच्छेदः ॥
शाके खर्विभुवाणरात्रिपनिते मासे सहे शुक्लपक्षे
पक्षे पूर्णिमया युते भूगुदिने कर्द्ये च सिद्धेयुतौ ।
गोविदः खलु नीलकंठतनयो दैवज्ञचूडामणी
रस्य प्राकृतपिंगलं तमलिखन्तंदसधीवृद्धये ॥

This gives Śaka 1510 (A.D. 1588) for the date of the MS.

[H. T. COLEBROOKE.]

1109.

235a. Foll. 25; size 12½ in. by 4½ in.; careless Devanāgarī writing (A.D. 1790); ten lines in a page.

The same work.

[H. T. COLEBROOKE.]

1110.

2169. Foll. 61; size 13 in. by 4½ in.; fairly good, modern Devanāgarī writing; 9-13 lines in a page.

The same work, with a Sanskrit commentary, the *Piṅgalasāravikūśīnī*, by *Ravi-Kara*, son of *Harihari*, and grandson of *Bhīmeśvara*.

The commentary begins:

गौरीकत्पलताविभक्तवृपुर्ष श्रीकंठकत्पद्मु
भक्तानामचिरादभोष्टफलदं नत्वा सत्ता प्रीतये ।

वेदे वृत्तमदीपयद् ग्रथितवान्मो वृत्तरत्नावर्लो
श्रीमतिपंगलनागराजरचनां व्याख्याति स श्रोपतिः ॥
तर्काभियोगरणकर्केशतामतौ चेत्
सूक्तिः कुतो अमधुरा नभुरा न संचे ।
दृष्टे यतो इति सुकुमारशिरोपपुष्पे
वृत्तं निसर्गकठिनं खलु चित्ततो इषि ॥ २ ॥
टीकाकृति पिंगलग्रथे यद्यप्यन्ये पुरातिनी ।
विशेषं तदपि ज्ञात्वा धोरा: पश्यत मत्कृतिं ॥ ३ ॥ ०
इति पिंगलाचार्यैकृते पिंगले मात्रावृत्तपरिच्छेदः प्रथमः ।
fol. 35.

It ends: इति सम्बन्धश्रीरविकरकृतायां पिंगलसारचिकाशियां वर्णवृत्तं नाम द्वितीयः परिच्छेदः समाप्तः ॥
पिंगलसारविकाशियत्वे पाकेपां मनः स्थियां ।
न हरति रविकररचिता निचिता रुचितार्थसंभारेः ॥ १ ॥
चासीक्षुरीशूलपाणिर्भुवि विविधगुणग्रामविश्रामभूमिस्
तत्पुत्रो भूमिदेवायं यज्ञयनतरणिर्भिश्चरत्नाकरो भूत् ।
तत्सादासीमभूमीयलयसुविदितानंतकीर्तिप्रातानः
पुत्रः साक्षात्पुरारिर्दुर्लभागगमहितो दोहविः पंडितो
भूत् ॥ २ ॥

धेशस्तस्य पुत्रो भवदतिमहितो मिथमिनेश्वरो भूत्
तत्सूतः सृतिसंमतिशितगुणग्रामः सुप्रतिष्ठो इतिनिष्ठः ।
जातस्त्वामत्पित्रो हरिहरसुकृष्णः सामुसाधारणे यद्-
विच्च नित्योपकाराय हितमतिरुचितः श्रीरविस्तस्तुतो
तेनोपकाराय मत्तां विधाय
टीकामिमामत्पयगुणेन संतः ।
मैषा महीया मदनुग्रहेण
[? संपाद] नीयेति कृतिः प्रमाणा ॥ ४ ॥

सागरसुतविलोकनमादरनयनां चलस्तरलः (!) ।
मधुरसुधाकरसोदरसुदरयदनो हरिज्ञेयति ॥ ५ ॥

Then follows a leaf containing an index of metres.

For another MS. of this commentary see Aufrecht, Cat. Bodl., no. 457.

The title page contains the following description: 'Piṅgala, a treatise on Prosody in the *Sarpabhasha* or dialect of Hell, with a commentary in *Saṃgṛihīta* copied from a MS. in the library of the Palpa Rūpa at Gorakhpur, April 1814.'

[Dr. F. BUCHANAN.]

1111.

1694b. Foll. 108; size 9 in. by 3½ in.; indifferent Devanāgari writing, of about 1650 A.D.; eight lines in a page.

[*Prākṛita-*] *Pīṅgalaprakāśa*, another commentary on *Pīṅgala's* work, by *Viśvanātha* (son of *Vidyānivīśa**).

The first leaf has been supplied by a modern hand, but a considerable portion of the original MS. (probably foll. 1-51) seems then to have been missing; foll. 2-108 having originally been paged 52-158. It now begins with the comment on verse 92 (लोहिंगिणिहिंसिणि ०), viz.:

अन्ने भेदाः कर्त्त भवंतीत्त्राह गुरु वर्ज्जत इति लघुहासगु-
रुवृद्धिभ्यां तत्र नाम ज्ञातव्यमित्यर्थः । नामाचाह । लोहिंगिणि-
हिंसिणि ०

According to a MS. described by Rāj. Mitra, Notices, vii., p. 221, the work begins: अथशब्दः
शास्त्रकर्तुः पिङ्गलाचार्यस्य सुतिरूपं मन्त्रलं निर्विश्वग्रन्थपरिस-
माप्तये ग्रन्थादौ करोति । विविधेति ।

Fol. 51: इति श्रीविश्वनाथभट्टाचार्यकृते पिंगलमतप्रकाशे
प्रथमो मात्रावृत्तपरिष्ठेदः ॥

It ends: इति समाप्तो इयं पिंगलप्रकाशः ॥

कष्टदेशकुटीरांतनितांतवासकीतुकी ।
लिलेख रघुदेवो जतियतः पिंगलोपरि ॥ ०
चलेखीन् पिंगलं शास्त्रं - - inked over ।
महावृश्वप्रसूतस्य गोविंदो वैद्यवंशजः ॥

The former *śloka* was probably copied from the original MS. [H. T. COLEBROOKE.]

1112.

1713b. Foll. 28; size 9 in. by 3½ in.; small, indifferent Devanāgari writing of c. 1750 A.D.; 13 or 14 lines in a page.

* Thus according to Rāj. Mitra, vii., p. 220. In the present MS. the father's name is not given.—Colebrooke, Misc. Ess. (2nd ed.), ii., p. 60, no. 4, makes the author's name by mistake *Viśnaratha*.

Vrittumuktāvalītarala, a commentary, by *Kavidhuramdhara Mallāri*, on some work on prosody, called *Vrittumuktāvalī*, but different from *Durgādutta*'s work of that name.

It begins:

आर्या यदीयभार्या वैतालीयं च यस्य चरितं ते ।

अभिवंद्य वृहस्मुक्तावल्यास्तरलं तनोति सम्भारिः ॥

सकलेति । अये नकुलवाग्वादिनि शुभगणाद्वा शुभैर्गेयैः
सारस्तैः शुभानां वृद्दैर्वा आद्वा एतादुशीर्यं भवती न येन
संश्रिता सती सकलेयो लघुमपि वरं अपूर्वं लोकोन्नरं कवी-
नामिसं कवीश्वरं तन्वती सती सुखहेतुतोपकरी प्रभवति । अपि
च व्याललोकस्य दुर्वादिभुजंगलोकस्पावसानं विरामं कलयती
विरचयतीत्यर्थः । छंहसां वृजानां मध्ये यथा मालिनी साप्तेता-
दृशी । तथा हि । सकललघुः सकला लघवो यस्मिन् । ईदृशो
नो नगण्ये । यो मग्न्त तयोस्ताभ्यां वायुवै ईदृश्यो नो नगण्यां
तन्वती येन येन यगणेन यगणेन संश्रिता संवद्वा प्रभवति ।
कीदृशी कवीनां सुखेतुः । पुनः कीदृशी शुभगणाद्वा । न
नमयगणानां शुभफलकत्वात् व्यालैरषभिलोकैः सम्भिरवसानं
यतिः कलयत्यगीकरोति । अयमेव श्वोको मालिनीश्वदंस उदा-
हरणं ॥ १ ॥

युक्तोन्नरस्येति । युक्तसुत्तरं अद्धरं यस्य तस्यास्तरस्य लघोरपि
शास्त्रेषु छंहः शास्त्रेषु गौरवं गुरुवं स्यात् । संयुक्ताद्वयिति
तज्ज्ञात्वा त । यथा युक्ते इन्यत्र युक्ते तस्यैव युक्तानि उत्तराणि
प्रवचनानि यस्य शास्त्रेषु तस्य लघोरपि गौरवं महत्वं स्यादि-
त्यर्थः ॥ २ ॥

संयोगविंद्विति । संयोगपूर्वत्वानधिकरणत्वे सति विंदुपूर्वत्वा-
नधिकरणं हस्तं लघुत्यर्थः । एतदन्यन्नमिति (!) । संयोगपूर्वत्वा-
तंत्रभावविशिष्टविंदुपूर्वत्वात्ताभावविशिष्टहस्तभिन्नमध्यां गुर्वि-
त्यर्थः । ० ॥ ३ ॥

The work is divided into eight chapters (*guccha*):—

- I., without title, ends fol. 6b.
- II., *vaitulīyavaktrānirūpana*, fol. 9.
- III., *mātrāsamakādinirūpana*, fol. 11.
- IV., *uktādinirūpana*, fol. 22.
- V., *duṇḍakanirūpana*, fol. 24b.
- VI., *ardhaśamaavṛittanirūpana*, fol. 25b.
- VII., *vishamaavṛittanirūpana*, fol. 27.
- VIII., *prastārādinirūpana*, fol. 28.

The comment on the last verse of the text runs as follows :

अधः कुर्यादित्यादिना । उद्युपरिमितानित्याद्युक्तिखंडमेवभि-
प्रायेणानुषुभि नवपरिमितान् चतुरश्चरजातौ शरपरिमितान्
इत्याद्यवगंतव्यं । तत्रानुषुप्त जातौ खंडमेर्यथा । अत्रानुषुप्त
खंडमेरावेकः सर्वेगुरुः एकगा अष्टौ । द्विगुरुवो इष्टाविंशतिः ।
प्रिणुरवः षट्पंचाशत् । चतुर्गुरुवः सप्ततिः । पंचगुरुवः पृष्ठं-
चाशत् । पद्मगुरुवो इष्टाविंशतिः । सप्तगुरुवो इष्टौ । सर्वेल्युरेकः ।
एवं व्युत्तमेण सर्वेल्युरेकः । एकला इष्टौ । द्विलघ्वो इष्टाविं-
शतिः । त्रिलघ्वः पृष्ठंचाशत् । चतुर्लघ्वः सप्ततिः । पंचलाः
पृष्ठंचाशत् । पञ्चशुक्ला अष्टाविंशतिः । सप्तलशुक्ला अष्टौ ।
सर्वेगुरुरेक इति । तिर्यक्कोषगतैर्केतकद्वादिलग्रामितिः स्यात् ।
एतेषामैवादेकीकृत्य गणनात् पृष्ठंचाशदधिकं शतद्वयं संख्यासु
ज्ञेया । एकयुक्तैर्द्विद्यांकैः संख्यासु ज्ञाने इतिस्पष्टेव । द्विगुणामा
संख्या एकरहितया अव्याप्ता । ग्रस्ताराधिकरणे पौर्णे जातव्यं ।
तत्संख्याकांगुलिग्रामाणके पौर्णे तत्क्षणः प्रस्तारो विधेय इत्यभिप्रायः ।
शेषं भाव्यादवगंतव्यं ॥ इति श्रीमल्कविधुरंथरमज्ञारिविरचिते
वृत्तमुक्तावलीतरले प्रस्तारादिनिरूपयां नामाष्टमो गुडः ॥

It is this work to which Colebrooke refers in a note on the first leaf of the M.S. of *Durgādatta*'s *Vrittamuktāvalī* (see next no.), to the effect that "a more ancient treatise under the same title was commented upon by *Mallīri*." M.S. 689a contains another *Vrittamuktāvalī*, but this is a Marāṭhi treatise on Marāṭhi prosody, composed, in Śaka 1683, by *Mādhava Nīrañjanā*, on which cf. Rāj. Mitra, Notices, iv., p. 50.

[H. T. COLEBROOKE.]

1113.

45a. Foll. 50; size 9 $\frac{1}{4}$ in. by 3 $\frac{3}{4}$ in.; legibly written, in Devanāgarī, in the latter part of last century; six lines in a page.

Vrittamuktāvalī, descriptions of *Prākṛit* metres, by *Maithila Durgādatta*, who inscribed his work to his patron *Hindūpati*, a rājah of the Bundela tribe.

The introduction traces *Hindūpati*'s origin through *Sabhāsimha*, *Hridayasimha* and *Chatrasāla* up to *Campati Rāya*; while his five sons

are called *Siraneta Simha*, *Anirudhha Simha*, *Dhanakala*, *Devī Simha* and *Sāmantu Simha*. *Hindūpati*'s name is frequently interwoven with the *Saṃskrit* verses which the author composed in illustration of the *Prākṛit* metres. See Colebrooke, Misc. Ess. (2nd ed.), ii., 60.

The work begins :

कालिन्दीजलदन्तश्चक्यमस्तिस्कलाय वृत्तायने
यद्वृत्तारकवृत्तमौलिविलमन्तारमालाक्षितम् ।
सद्यः स्पन्दनभ्रन्ताय कलितम्पलादिनलालम्-
श्रीगोविन्दपदारचिन्दमविलानन्दाय वन्दामहे ॥ १ ॥
प्रेमाद्वै च विचारचारस्यरितं चन्द्रात्मनश्चयो
निद्रामुद्रितमन्यकाशयकृतः शम्भोस्तदर्थं नुमः ।
गौरीगामिविकाशितार्थनयनप्रोद्धर्थितम्पर्थया
यद्वालस्यविग्रालग्रभृद्वानास्तमुच्चिभतम् ॥ २ ॥
मुधीमतिविकाशिनी जलहकोटिसंकाशिनी-
निशाचरविनाशिनी करुणाया चग्लामिनी ।
दिग्द्वारविलामिनी सकलाकालमुद्वामिनी
हिमालयसुयामिनी भवतु मन्मनोयामिनी ॥ ३ ॥
राजन्यवंशान्ननिदाधधामा ।
भूषो भवद्वाम्बतिरायनामा ।
तदात्मजो विश्विजारिकोर्तिः
श्रीकृष्णालः सुभिगालमृतिः ॥ ४ ॥
ददयमाहनृषो इनि तस्तुतः
सकलभूषयुग्मे समवितः ।
समिति यो धनुषा भह सत्वर
नमयति मम परोक्तकन्धरम् ॥ ५ ॥
विपद्मभूषकरिणः सभार्था
सिंहोपमस्तस्य सुतः सभायाम् ।
जातः सभासिंह इति प्रसिद्धि
जगाम गताविलक्षयिभिद्विम् ॥ ६ ॥
वृत्तेलाभिधर्वशमिम्पुञ्जशिनः श्रीमालभासिंहता
भूषास्त्रभजनरेतकेयमुपासामन्तङ्गामणः ।
श्रीहिन्दूपतिभूषते तव शुभे गौरीशशिलामना
निर्यनिवेलपद्मनानमुदाकुर्वतु संचिह्निम् ॥ ७ ॥
ज्येष्ठः श्रीसिंहनेतसिंह इह यः सिंहोपमः संगरे
भूमालानिरुद्धसिंह उदितः श्रीमालातो धीकलः
देवीसिंहमहोदरेण सहितः सामासिंहस्तथा
पञ्चते तव बालका नृप चिरं सम्मु अवापालुकाः ॥ ८ ॥

शरीरशोभाजितमीनकेतो
विद्वज्जनानन्दकदस्तहेतो ।
विज्ञप्तिरेपा मम दीनवन्धो
निशम्यतां श्रीलसुधैकसिन्धो ॥ ९ ॥
सुवर्णेगुणयुक्तासौ वृत्तमुक्तावली मम ।
हिन्दूपूर्वप सदये हृदये संनिवेशयताम् ॥ १० ॥
मात्राभिधानं नृपते कलेति
विकाशितं पिङ्गलपञ्चगेन ।
स्वं लकारो लघुनामधेयं ततो
गकारो गुरुवर्णनाम ॥ ११ ॥

Of the three sections (*pruyāsa*) the first deals with generalities such as *prastūras*, etc.; the second with *mātrāvṛitta* (foll. 7a-15a); the third with *vṛṇavṛitta*. The following is a list of the metres described in this work:—

II. *Gāthā*, *gēti*, *upagēti*, *yāthīnē*, *śimhīnē*, *dohā*, *sorālhīhā*, *lēpaka*, *ālhēra*, *hākali*, *ghattī*, *pyālākulaka*, *ubli*, *prajjīlaūkī*, *śimhavilo-
kītu*, *rucīrā*, *dvīpādī*, *cubīyā*, *rolā*, *kuṇḍalīyā*, *caupāiyā*, *chappāya*, *harigētīkī*, *marahāth-
thā*, *padmāvātī*, *tribhūvīyē*, *maranahārā*.

III. *Śrē*, *strē*, *mulī*, *sīru*, *tīlī*, *priyā*, *śāsē*, *ramāpā*, *pāñcālī*, *mīgendra*, *manilāra*, *kamala*, *tērṇā*, *ghūrī*, *lulgālikā*, *sūtē*, *sam-
mohā*, *hūrē*, *aksharapānīkti*, *yamuka*, *śeshā* or *vidyullekha*, *tilakā*, *vijolī*, *śāśivadanā*, *somarījē*, *manthāna*, *sumālātī*, *lamanaka*, *sumānīkā*, *savāsaka*, *karuhāści*, *śērshā*, *madalekha*, *madhūmātī*, *vidyūnmālī*, *mal-
likā*, *pramāṇikā*, *tūṇī*, *kamīla*, *citrāpadā*, *mānavaka*, *anushūpīloka*, *manībandha*, *muhūlakshmī*, *sāraṅgē*, *pāyittā*, *kamalā*, *bimī*, *tomara*, *rūpīmālī*, *sāṇyutā*, *campu-
kamālī*, *sīravatē*, *amritagati*, *sushūmā*, *hūmēś*, *sundarē*, *mālatī*, *sumukhē*, *dolhaka*, *śālinī*, *lamanaka*, *senikā*, *īndravajrī*, *upen-
dravajrī*, *upagēti*, *rathoddhatā*, *svīgatā*, *hariṇaqlutū*, *vidyādhāra*, *vāṁśastha*, *īndra-
vāṁśā*, *upajābī*, *bhujāṅgāprayāta*, *sravīnī*,

toḍaku, *sāraṅga*, *mauktilālāma*, *modakā*, *drutavīlambīta*, *pramītīlīsharū*, *kusuma-
vicitrū*, *taralanayani*, *prushpītāgrā*, *mōyā*, *praharshīnī*, *tāraka*, *prabhāvātī*, *vasantati-
laka*, *aparājītū*, *cakra*, *cāmara*, *mālinī*, *umurāvalī*, *manahamsa*, *śarabha*, *niśipāla*, *nūrāca*, *cāncalā*, *nīla*, *prithvī*, *hariṇī*, *śik-
hariṇī*, *mandākrāntā*, *krēdācandra*, *citra-
lekhā*, *carvarī*, *śārdūlavīkrēlīta*, *candra*, *llavala*, *śambhu*, *gētīkā*, *śobhā*, *srāgdhārī*, *narendra*, *haṇśī*, *madirū*, *sundarihā*, *mālatī*, *cittāpadā*, *mallīkā*, *mādhavīkā*, *durmīlā*, *kirēta*, *tanvī*, *kamalā*, *bhujāṅgavījīmbhīta*, *mattamātāmīgalīlākara*, *amaṅgāsekhara*, *śā-
lūra*.

It ends:

पाणिन्यादिकृतप्रबन्धरचनादिच्याकृतिं-
चाल्यासख्यतुलप्रसादकरणासंख्यातसौख्योदयः ।
दुर्गादत्तसुधीर्विधाय रुचिरां श्रीवृत्तमुक्तावलीं
श्रीहिन्दूपतिभूमिपालहृदये हर्षेण विन्यस्त्वान् ॥ २६६ ॥
इति श्रीमैथिलुर्गादत्तविरचित्तायां वृत्तमुक्तावलीं वर्णवृत्त-
शोधको नाम तृतीयः प्रयासः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

1114.

2157a. Foll. 19; size 10 in. by 5½ in.; good Devanāgarī writing of 1703 (? 1649) A.D.; 12 or 13 lines in a page.

Vrittamauktika, a Samskrīt treatise on Prākṛit metres, by *Candraśekharu*, son of *Lakshmīnītha Bhaṭṭu*.

It is founded on the first part, or *mātrāvṛitta-puriccheda*, of *Pīṅgala's Prākṛita-Ohandaḥśāstra*. Not only are the descriptions of the different metres, in which one recognizes mostly a paraphrase of *Pīṅgala's* rules, in Samskrīt, but also the examples in illustration of the rules are in the same language. Nevertheless the author designates his work moroly as a *vārtika* to *Pīṅgala's* work.

It begins :

युम्पान्मातु चिरंतनं क्रिमिष तत्सत्यं चिदेकात्मकं
प्रोतं यत्र चराचरात्मकमिदं वाक्चेतयोर्यत्परं ।
यस्माद्विद्विमुदर्ति भाति च यतो यस्मिन्नुनर्लिंयते
तद्वित्तं अतिशांतदांतमनसामानंदकं दं महः ॥ १ ॥
अमुपिम्ने दर्वीकरकलितदुवोर्धविषमे
मतिश्वदःशास्त्रे यदपि चरितुं नास्ति विषुला ।
तथाप्याराध्य श्रीपितृचरणसेवासुमतिना
तदीयामिवौर्मिवौर्वचितपये गन्यत इह ॥ २ ॥
श्रीलक्ष्मीनाथभट्टस्य यितुनैवा पदांवुं ।
श्रीचंद्रशेषपरकविस्तनुते वृद्धमौक्तिकं ॥ ३ ॥
श्रीमतिंगलनागोक्तश्वदःशास्त्रमहोदधिः ।
पितृप्रसादादभवन्मम गोप्यदसिभिः ॥ ४ ॥
अलसाः प्राकृते वेचिद्विवंति सुधियः द्वचित् ।
तत्संतोषाय भवतु वार्तिकं वृद्धमौक्तिकं ॥ ५ ॥
यो नानाविधमात्राप्रस्तारात्मागरं प्राप्य ।
गरुडमवंचयदतुलः स हि नागः पिंगलो जयति ॥ ६ ॥
दीर्घिः संयुक्तपरः पादांतो विसर्गिंदुयुतः ।
स गुरुवैक्रो द्विकलो लघुरूपः शुद्ध एककलः ॥ ७ ॥ यथा ॥
गौरीवरं भस्मविभूषितांगमिदुप्रभाभासितभालदेशं ।
गंगातरंगावलिभासमानमूर्धनमानंदितमानमासि ॥ ८ ॥
रेफहकारव्यंजनसंयोगात्पूर्वसंस्थितस्य भवेत् ।
वैकल्पिकं लघुत्वं वर्णस्योदाहर्तिं विद्वांसः ॥ ९ ॥ यथा ॥
जयति प्रदीर्घितकामो मम मानसहृदनिमज्जनानित्यं ।
यस्य गलगरलंभान्मालिन्यं मे जनरस्यात् लग्नं ॥ १० ॥
यद्यपि दीर्घिं वर्णं जिह्वा लघुः पठति भवति सो विष लघुः ।
वर्णोस्त्वरितं पठितान् द्विजानेकं विजानीत (।) ॥ यथा ॥
अरेरे (।. अहह) कथय वार्त्ता दृति तस्यातिचित्रां
मम सविधमुपेष्यते प कृष्णः कदा नु ।
इति वदु (।. वत) कथयत्वा राधिकार्या तदानीम्
श्चातिङ्गडगमाहादः केशवो इष्याविरासीत् ॥ १२ ॥ ०

The author's father, who appears as his instructor here, is alluded to as an author on prosody at fol. 5a, l. 9 :

कीर्तिः सिद्धिर्मानिनी रामा
विम्बा च वासिता च मता ।
शोभा हरिणी चक्री कुररी
हंसी च सारसी च मता ॥ १०० ॥
इति भेदाभिदाः पित्रा रचितायामतिस्मुदृ ।
उदाहरणमंजर्यो बोध्यतासामुदाहृतिः ॥ १०१ ॥

The work is divided into six *prakarana*, denominated after the principal metre occurring in each, viz.:

I. *Gāthā-prakarana*, including the following metres :—*gāthā*, *vigāthā*, *gāhu*, *udgāthā*, *gāhīnī*, *śimhīnī*, *skandhātakā*.

II. *Shatpada-prakarana*, fol. 6 :—*dohā*, *rasikā*, *rolā*, *gandhāṇī* or *gandhānātakā*, *cupatiyā*, *ghatā*, *ghatānātakā*, *ullata*, *shatpada*.

III. *Ruddā-prakarana*, fol. 9b :—*pañchātikā*(?), *adīlā* (*arīlā*), *padakalātakā*, *verbolā*, *rudḍā*, *karabhē*, *nandā*, *mohīnī*, *varasenī*, *bhadrā*, *rājasevā*, *tālātakī*.

IV. *Padmāvatī-prakarana*, fol. 10b :—*padmāvatī*, *kuṇḍalikā*, *gaganāgama*, *dripade*, *jhullāṇī* (?) *khañja*, *śikhā*, *mula*, *culidi*, *sorāthīhā*, *hākuli*, *malhuddīra*, *albhera*, *daṇḍakalā*, *kimakalā*, *racira*, *dipaka*, *śiṅhāsikītakā*, *plarāṇyama*, *līlāvati*, *hariyita*, *haragītā*, *manoharām*, *haragītā*, *tribhūmī*, *durmilakā*, *herū*, *janaharayī*, *madanagīhā*, *marahāthīhā*.

V. *Savayā-prakarana*, fol. 16 :—*savayā*, *madīrā*, *madīlā*, *mallī*, *mallīkā*, *madhārī*, *māgālī*.

VI. *Gālitā-prakarana*, fol. 17 :—*gālitātakā*, *vigālitātakā*, *sampolitātakā* (two kinds), *sun-darā*, *bhūshaya-*, *mrukha-*, *vilambita-*, *sunā* (two kinds), *lambita-* (two kinds), *vikshipitikā-*, *lalitā-*, *vishamīlī-*, *mūh-gālitātakā* and *udgālitātakā*.

It ends : इति वृद्धमीक्तिके गलितप्रकरणं यस्ते ॥

रेघसर्याश्चसंख्यात् १५ मात्रालंद इहोतिते ।

समभद्रसुद्वृद्वशतङ्गयै८८मुदीरिते ॥ १ ॥

सोदाहरणमेताथदभ्यव्युदेष्ट भयोदिते ।

प्रस्तारसंख्या तेषां भाषयो पिंगलः आमः ॥ २ ॥

श्रीचंद्रशेषरक्ते रुचिरतरे वृद्धमीक्तिके अमुमिन् ।

मात्रायृष्टविधायकस्ते क्षेष्ट्रीतामगमत् ॥ ३ ॥

इति वृत्तमौक्तिके प्रथमो मात्राखंडः ॥ ०
 संवत्सप्रदशे वर्षे शते पश्चात्प्रथिके (? चतु ०) तथा ।
 आपादस्य सिते पश्चे दशमीभूगुवासरे ॥ १ ॥
 इति वृत्तमौक्तिकं नाम छंदः संपूर्णै ॥

[GAIKAWAR.]

1115.

2089a. Foll. 5; size 9 $\frac{3}{4}$ in. by 4 $\frac{1}{4}$ in.; well written, in Devanāgari; fifteen lines in a page.

The *Chandahkośa*, an exposition of the *Prākrit* metres in *Prākrit* stanzas, serving as examples of the particular metres explained.

It begins :

अज्ञोपणद्वियाणं । सुरनरहितयाणहरससंज्ञणाणी ।
 सरससुरबन्धदासु । महत्याजयोजिणवाणी ॥ १ ॥

The *somakrānta*-metre is thus explained in fol. 4:

नायाणं ईसेणं उक्तो सम्बेदिं दीहेदिं जुक्तो ।
 भं मं गं गं पादिज्जंतो एसो छंदो सोमक्रांतो ॥ ४ ॥

Then follow the *doihaku*, *multidūma*, *toṭaka*, *bahulaka*, *bhuyaṅguprayāti*, *kāmīyāmohuṇa*, *mīnūla*, *shatpālakānḍha*, *rūṣānūla*, *nurādhāsoma-krānta*, *pāncaēmūra*, *ḍumīlāka*, *ābhāṇaka*, *gītā*, *bijayaka*, *besara*, *dosadodhaka*, etc. The number of metres described is about 70.

The M.S. ends : इति छंदकोस समाप्तः ॥ संवत् १६७३
 वर्षे द्विति अश्वनशुद्धिसप्तम्यां सोमवासरे लिपतं जटूच्छृष्टि ॥ ० ॥

[GAIKAWAR.]

1116.

1487. Foll. 18; folio; size 15 $\frac{1}{4}$ in. by 9 $\frac{3}{4}$ in.; European paper.

A portion of Colebrooke's manuscript materials on Indian prosody; chiefly consisting of the synoptical tables appended to his *Essay on Sanskrit and Prākrit Poetry*.

[H. T. COLEBROOKE.]

IV. Music (Samgīta).

1117.

3000. Foll. 229; size 14 $\frac{1}{4}$ in. by 5 $\frac{1}{2}$ in.; fair, modern Devanāgari writing, by different hands; nine lines in a page.

Samgītaratnākara, a compendium of the musical science, in seven adhyāyas, by Śārṅgadeva, son of *Soṭhala* (or *Soḍhala*), and grandson of *Dhāskara*, a Kāśmīrian.

The order in which the chapters follow each other is that proposed in the introduction to adhy. I., viz.:—

I. *Svaragatādhyāya*, foll. 37 (wrongly numbered 1–13, 17–40); on musical notes, beg.:

ब्रह्मग्रन्थिजमाहृतानुगतिना चिह्नेन हृत्यक्तजे
 सूरीणामनुरंजकः श्रुतिपदं यो द्ये स्वरं राजते ।
 यस्माद्वागविभागवर्णरचनालंकारजातिक्रमो
 वदे नारदतनुमुद्रुरजग्नीतं मुदे शंकरं ॥ १ ॥
 अस्ति खस्तिग्रुहं वंशः श्रीमत्काळमीरसंभवः ।
 चूपेवैषगणाज्ञातः कीर्तिशालितदिङ्गुबः ॥ २ ॥
 यज्ञभिर्मैथीधूर्यैवेदसागरपारगैः ।
 यो द्विजेद्रैरलंचक्रे ब्रह्मभिर्मूर्गतैरिच ॥ ३ ॥
 तत्राभूत भास्त्रकरप्रत्यो भास्त्ररस्तेनसां निधिः ।
 अलंकृतुं दक्षिणाशां यश्वक्रे दक्षिणाशानं ॥ ४ ॥
 तस्याभूत्वनयः प्रभृतविनयः श्रीसोटलः प्रौढधीर्
 येन श्रीकरणप्रवृद्धविभवं भवज्ञभे भिज्ञनं ।
 आराध्यालिलोकशोकशमनौ कीर्तिः समासादिता
 जैत्रे जैत्रपदे न्यधायि महती श्रीसिंशये श्रीरपि ॥ ५ ॥
 एकः ऋषावलये श्रीतीश्वरमिलमौलींद्रनीलावलि
 प्रोद्दंच्छुचि विनिर्तांग्निकरज्योतिनृपालाग्रणीः ।
 श्रीमत्सिंशयदेव एव विजयी यस्य प्रतापानलो
 विश्वं व्याप्त निर्ददहीति दृद्यान्येव द्विष्पामुद्गुरः ॥ ६ ॥
 तं प्रसाद्य सुधीशुर्यो गुणिनां गुणरागिणां ।
 गुणग्रामेण यो विश्वमुपकारैरतीतृपत् ॥ ७ ॥
 ददौ न किं न किं जज्ञौ न दधौ कौ च संपदे ।
 कै धर्मै विदधी नैप न वभौ कैर्गुण्यैरये ॥ ८ ॥
 तस्माहुर्घांबुधेन्नीतः शार्ङ्गदेवः सुधाकरः ।
 उपर्युपरि सर्वान्यः सदोदारस्फरस्करः ॥ ९ ॥

कृतगुरुपदसेवः प्राणिताशेषदेवः
 कर्तितसकलशास्त्रः पूजिताशेषपात्रः ।
 जगति वित्तकीर्तिविन्मयोदारमूर्तिः
 प्रचुर[तर]विवेकः शार्ङ्गदेवो द्यमेकः ॥ १० ॥
 नानास्थानेषु संधानं ता परिश्रान्ता सरखती ।
 सहवासिप्रिया शश्वदुपकारैरतीतृपत्* ॥ ११ ॥
 स विनोदैकरसिको ज्यंग्य वैत्यध्यभाजनं ।
 धनदानेन विग्राणामार्चीः संहृत्य शास्त्रतीः ॥ १२ ॥
 जिज्ञासूनां च विद्याभिर्गदार्चीनां रसायनैः ।
 अधुनाखिललोकानां तापत्रयजिगीपया ॥ १३ ॥
 शाश्वताय च धर्मोय कीर्त्ति निःश्रेयसाप्तये ।
 आविष्करोति संगीतरत्नाकरमुदारथीः ॥ १४ ॥
 सदाशिवः शिवाब्रह्मा भरतः कशयो मुनिः ।
 मतंगो यार्षिको दुर्गा शक्तिः शार्दूलकोहलौ ॥ १५ ॥
 विशाखिलो दंतिलश्च कंबलो ज्यतरस्तथा ।
 वायुविश्वावसू रंभार्जुनो नारदातुंवृण ॥ १६ ॥
 अंजनेयो मातृगुभ्यो रावणो नंदिकेश्वरः ।
 ज्योतिर्गाण्यो देवराजः श्वरराजश्च कोहलः ॥ १७ ॥
 रुद्रसेनान्यभूपालो भोजो भूवज्ञभस्तथा ।
 परमर्दी च सोमेशो जगदेकमहीपतिः ॥ १८ ॥
 व्याख्यातारो भारतीये लोहशोङ्करशंकुलाः ।
 भट्टाभिनवगुप्तश्च श्रीमत्कीर्तिधरो द्यतः ॥ १९ ॥
 अन्ये च वहवः पूर्वे ये संगीतविशारदाः ।
 अगाधबोधमंथेन तेषां मतपयोनिधिः ॥ २० ॥
 निर्वेष्य श्रीशार्ङ्गदेवः सारोद्वारमिम् व्यथात् ।
 गीतं वार्ष्ण तथा नृहं च यं संगीतमुच्यते ॥ २१ ॥ ० ३१ ॥
 तत्र स्खणताध्याये प्रथमे प्रतिपाद्यते ।
 शरीरे नादसंभूतिः स्थानानि श्रुतयस्तथा ॥ ३२ ॥ ०
 अथ रागविवेकाख्याध्याये वक्ष्यामहे क्रमात् ।
 यामरागांश्चैपरागान् रागान्वापाविभाविकाः ॥ ३३ ॥ ०
 अथ ग्रकीर्णिकाध्याये तृतीये कथयिष्यते ।
 वाग्गेयकारो गांधर्वः स्वरादिगायनस्तथा ॥ ४० ॥ ०
 तद्वेषो गमकश्चाया आलम्भित्वैदलश्चण ।
 ततः प्रवंधाध्याये तु धातवोगानि जातयः ॥ ४२ ॥

The MS. omits nos. 2-11, and counts 12 etc.

तालाध्याये पंचमे तु मार्गीतालकलास्तथा ।
 पाता मार्गीश्च चत्वारस्तथा मार्गे कलाटकाः ॥ ४५ ॥ ०
 निःशंके शार्ङ्गदेवेन तालानां प्रत्ययास्तथा ।
 पष्ठे ना(ना)विर्थ वाद्यमध्याये कथयिष्यते ॥ ५० ॥
 सप्तमे नृत्यं नानारसभावाः क्रमेण च । इति पदार्थसंग्रहः ।
 गीतं नादात्मकं वार्ष्ण नादव्यक्त्या प्रशस्यते ॥ ५१ ॥ ०

II. *Rāgavivekādhīyāya*, foll. 28; on musical modes or melodies, beg.:

श्रोतिविष्णुं कमलोद्वये दैत्यादिभावं धर्मे (!) ।
 नानामार्गीलयकिकगृहकतालनिरूपण-
 कृतमतां मोदर्थमातम्हे (!) ॥ १ ॥
 Very corrupt.

III. *Prakīrṇyakāluhīyāya*, foll. 11; on music in connection with the human voice, beg.:

अथ प्रकीर्णिके कर्णरमायनमनाकुलं ।
 देशीमार्गीर्थं वक्ति शार्ङ्गदेवो विदां धरः ॥ १ ॥
 वाक्यात्मुरुच्यते गेयं पातुरित्यभिधीयते ।
 वार्ष्ण गेयं च कुरुते यः स वाग्गेयकारकः ॥ २ ॥ ०

IV. *Prabandhādhīyāya*, foll. 19; on musical compositions, beg.:

रंजकः स्वरसंदर्भे गीतमित्यभिधीयते ।
 गांधर्वं गानमित्यस्य भेदङ्गयसुदीर्तं ॥ १ ॥
 अनादिसंप्रदाय यहंधर्वः संप्रगुच्यते ।
 निषत्तं श्रेष्ठो हेतुस्तहार्थं च गुम्धाः ॥ २ ॥
 यनु वाग्गेयकारेण रसित लक्षणात्वित ।
 देशीरागादि च ग्रोक्ते तत्रान् जनरस्तने ॥ ३ ॥

V. *Tālādhīyāya*, foll. 23; on musical time and measure, beg.:

नानामार्गीलयो यत्र यतीना स्थाकलानिधि ।
 ते दधिण्य शिवं नौमि विश्वैरिष्यं ध्रुवं ॥ १ ॥
 तालस्तलप्रतिष्ठायामिति धातोर्थमि मृतः ।
 गीतं नृहं तथा वार्ष्ण यत्साले प्रतिष्ठितं ॥ २ ॥
 कालो लघुरादिवितया क्रियया भंमिते मिति ।
 गीतादेविद्यधर्मालः स च द्वेषा शुद्धिः मृतः ॥ ३ ॥

† गीतं वार्ष्ण तथा नृहं M.S. 2388.

VI. *Vādyādhvīyāya*, foll. 53; on instrumental music, beg.:

तत्ते येनावनद्वं च भुवनं निजमायया ।
आनन्दघनमध्येमि तं ब्रह्मसुखिनं* हरं ॥ १ ॥
चित्रा वाचः प्रवर्तते धातुवृत्तिविचित्रितः ।
यतस्तं नौमि विस्तारतत्त्वौ धातुगतं शिवं ॥ २ ॥
गीतं चतुर्विभागाद्याज्ञायते चोपरज्यते ।
मीयते च ततो भस्माभिर्वैद्यमद्य निगद्यते ॥ ३ ॥

VII. *Nṛittādhvīyāya*, foll. 58; on dancing and acting, slightly incomplete at the end, beg.:

आंगिकं भुवनं यस्य वाचिकं सर्ववाङ्मयं ।
आहार्यं चंद्रातारादि तं नुमः सात्त्विकं शिवं ॥ १ ॥
शिवप्रसादसंप्राप्तनिःसीमज्ञानसंपदा ।
तत्पते शार्ङ्गदेवेन नर्तनं तापकतैनं ॥ २ ॥

It ends:

खभावादभयौ तौ हि स्वामिनं च गुरुं प्रति ।
भयं विनयं बोधाय दर्शये नाम तात्त्विकं ॥ २५२ ॥

The colophon of the chapters runs thus: इति श्रीमदनवद्यविद्याविनोदश्रीकरणाधिपतिश्रीसोदल [adhy. 1, 5; सोदल adhy. 2, 3, 4; सोदल adhy. 6]देवनन्दन-निःशंकश्रीशार्ङ्गदेवविरचिते संगीतरत्नाकरे ०

See Aufrecht, Cat. Bodl., nos. 471-474.

[?]

1118.

2383. Foll. 175; size 9 $\frac{1}{4}$ in. by 5 in.; excellent, modern Devanāgarī writing; ten lines in a page.

Saṅgītaratnākara, an incomplete, but on the whole, more correct copy.

1. Foll. 35: *tālādhvīyāya*, first part as far as *mārgatālāprakarana* (foll. 15a of A).
2. Foll. 12: *rāgavivekādhvīyāya*, fragment.
3. Foll. 15: *prakīrṇakādhvīyāya*.
4. Foll. 26: *prabandhādhvīyāya*.
5. Foll. 15: *tālādhvīyāya*, second part to the end.
6. Foll. 72: *vādyādhvīyāya*, as far as fol. 46a, l. 7 of MS. A.

* ? सुखिनं suppl.; सुखिरं 2383.

The full colophon (as given in the preceding number) with the name of the author's father, occurs twice (viz. at the end of 4 and 5) where it is both times spelled *Sodhala*. [R. JOHNSON.]

1119.

1503a. Foll. 82; size 11 $\frac{3}{4}$ in. by 4 in.; fairly written, in Devanāgarī, by two recent hands; nine and eleven lines in a page respectively.

Saṅgītaratnākara. The *nṛittādhvīyāya*.

It ends:

गुणश्चित्रो रसानां स्यात्त्वात्ये कुसुमगुणवत् ।
स्यायी तु सूक्ष्मस्यानीयो रसो रसविदां मतः ॥ १६६९ ॥
सूरिश्रीशार्ङ्गदेवेन नात्यवेदांतुभेरिदं ।
समस्ताद्वृत्तं सारं धीरैरात्रृप्रियं सेव्यानां ॥ १६७० ॥
यं ये मदीये यदि कश्चिदस्ति
गुणस्तत्त्वस्य परिग्रहाय ।
नो इर्याये वः सुधियः परेषां
गुणो इगुणप्रदिसमो भवत्सु ॥ १६७१ ॥
सावद्यताया निरवद्यतात्सु
यं ये नयात्र (?) ग्रथिते तथा किं ।
आराधने वः प्रवणा नतिर्म
संतो गुणं करनुरीति शेते (!) ॥ १६७२ ॥
मुक्तवैद्रे थेमं वस्तु किमतास्ति जगद्वये ।
किंतु मत्प्रवाप्तः (!) संतः पुरस्कृतं मे श्रान्तिं ॥ १६७३ ॥
यद्वा पुराणं पंथानं मुनीनामहमन्वगां ।
नित्यति च निसर्गेण समः स मार्गगामिनि ॥ १६७४ ॥
आराधयिष्यतः साधून् किं प्रज्ञातिभवेन मे ।
राममानन्दयंति स्म तिर्येचो ऽपि कवीश्वराः ॥ १६७५ ॥
न विद्यादैर्यै यं यथप्रवृत्तिस्मै विविद् (!) ।
विद्वन्नानयनायाय गंतु यात्येयमासितं (!) ॥ १६७६ ॥

इति श्रीमदनवद्यविद्याविनोदश्रीकरणाधिपतिश्रीसोदलदेवनन्दनविशंकश्रीशार्ङ्गदेवविरचिते संगीतरत्नाकरे नृत्याध्यायः संपूर्णः॥

[H. T. COLEBROOKE.]

1120.

2231. Foll. 73; 8vo.; size 8 $\frac{1}{2}$ in. by 4 $\frac{3}{4}$ in.; legibly written, in Devanāgarī; 20-25 lines in a page.

Samgītadarpaṇa, a manual of instrumental music, singing and dancing, in seven chapters, by *Dāmodara*, son of *Lakṣmīdharu*.

It begins :

प्रणम्य शिरसा देवौ पितामहमहेश्वरौ ।
संगीतशास्त्रसंक्षेपः सारतो यं मयोच्यते ॥ १ ॥
भरतादितं सर्वमालोङ्गातिप्रयत्नतः ।
श्रीमता हरिभट्टेन सज्जनानन्दहेतवे ॥ २ ॥
ग्रचरहूपसंगीतसारोङ्गारो विधीयते ।
गीतं वाद्यं नन्हैनं च चर्यं संगीतमुच्यते ॥ ३ ॥
मार्गदेशीविभागेन संगीतं द्विविधं मतम् ।
द्रुहिणेन यदन्विष्टे प्रयुक्ते भरतेन च ॥ ४ ॥
महादेवस्य पुरतस्तत्त्वार्गीरूपं विमुक्तिदम् ।
तत्त्वहेश्वर्या रोत्वा यत्साज्जोकानुरञ्जकं ॥ ५ ॥ ०

I. *svaragatādhyāya*, *ślokas* 1-162.

II. *rāgavivekādhyāya*, *śl.* 163-305, beg. fol. 8b:
यो यं ध्वनिविशेषस्तु स्वरवर्णविभूषितः ।
रंजको जनचित्तानां स रागः कथितो वृथैः ॥

III. *prakīrṇakūdhyāya*, *śl.* 63, beg. fol. 16b:
ज्ञय गीतोपयोगित्वादालभिर्गीतकादयः ।
निष्ठप्तं भया सम्यक् लक्ष्यदृष्ट्या तु तत्त्वतः ॥

IV. *prabandhādhyāya*, *śl.* 188, beg. fol. 19b:
खररागादिकं सर्वं गीयते करणं यतः ।
निष्ठप्तं प्रधानत्वादथ गीतं निष्ठप्ते ॥

V. *vādyādhyāya*, *śl.* 94, beg. fol. 29:
गीतं निष्ठप्तं तत्र वाद्याधीनमतो भया ।
वाद्यं निष्ठप्ते गीतनृत्ययोरतुरंजकं ॥

VI. *talādhyāya*, beg. fol. 34:
श्रीविष्णुं सुखदं दीप्तं गुरुं चापकरूपकं ।
सुवृत्तमश्चरं नत्वा वस्ये तालस्य लघ्यं ॥

VII. *nṛityādhyāya*, beg. fol. 58:
प्रणम्य सर्वदेवेशं शिवब्रह्मादिकं ततः ।
संगीतशास्त्रं वस्त्राभि ब्रह्मणि पदुदाहृतं ॥
दामोदरेण विदुपा चतुरेण कलाविदा ।
संगीतदर्पणो नाम क्रियते कृतिनां सुदे ॥ ०

Dated : संवत् १८३९ शाके १७०४ ॥

Cf. Aufrecht, Cat. Bodl., nos. 476-479.

[R. JOHNSTON.]

1121.

1709b. Foll. 55; 8vo.; size 9 in. by 6½ in.; fairly written, in Devanagari; seventeen lines in a page.

Samgītadarpaṇa. Adhyāyas I.—VI.

Dated: संवत् १८६४ मार्गोद्धर्मे मासे ज्येष्ठमासे कृष्णपदे गुरुवासरे समाप्तम् ॥ लिखितं मगनिरामद्वागणसारस्तः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

1122.

2410. Foll. 107; size 9 in. by 4 in.; fairly good, modern Devanagari writing; eight lines in a page.

A portion of the *Samgītadarpaṇa* (viz., adhy. I. and beginning of II.), with a commentary in *Bhāshā*.

The latter begins: दीप्ता प्रथम करतकरत्तोरिके नमसकारसुभूष्य ॥

The *rāgādhyāya* begins on fol. 107a; but the MS. breaks off abruptly at the bottom of fol. 107b.

[R. JOHNSTON.]

1123.

2399. Foll. 82; 4to; size 8½ in. by 7½ in.; plain, modern Devanagari writing; fifteen lines in a page.

The *rāgādhyāya* and *talādhyāya* of the *Samgītadarpaṇa*, with the same commentary.

[R. JOHNSTON.]

1124.

1486. Foll. 52; size 15½ in. by 4 in.; fairly good, modern Bengali handwriting; six lines in a page.

Samgītādiśāstra, a treatise on music and dancing, by *Subhūṣṇikura*. Apparently an abstract of the preceding work.

It begins :

भावो हारानुभावौ गतिसमयदशास्थानदूतीविभावाः
श्रीमुसौ नादगीतस्तरगमकगणा मूर्छना वर्गतालाः ।
ग्रामो रागाद्वितालश्रुतिसचिवकला वाद्यमात्राङ्गहारा
नृत्यं निदोषगणो नतिनयनरसाः कृष्णलीलां वहन् ॥
गङ्गा यत्पादसङ्गात् सरिदुष्परि परिक्रीडते इनद्वहारी
यस्यार्थाङ्गच्छटाभः सृजति दिवि सदानुक्ताङ्गे नहित्वं ।
इत्पुर्यवेत्तभावं गत इति जगद्विद्विरोचिस्तरङ्गः
पद्मोत्सङ्गाङ्गरागं हरिममृतरुचस्तं तु धिन्वन् वाचः ॥
जनयति सततमिदेतत्वेव मोदं रसं नाथ्यलोचनयोः (१) ।
सङ्गोत्तकलावृष्टे दशरूपे नाथ्यदर्पणयोः ॥
सङ्गोत्तलूडामणिरत्नकोपसङ्गीतसर्वस्वनचौरंगीपु ।
वसन्ति सर्वे च गणाः प्रयुक्ता मुक्तावलीनारदसारदासु ॥
यद्यच्च सारं भरतोदितेषु तत्त्वसमाकृत्य रसाङ्गभावं ।
शुभद्रः संवृतमादरेण सङ्गीतदामोदरः मातनोर्ति ॥०॥
काव्यं न भावेन विना न भावेन विना रसः ।
न भावेन विना नृत्यं न भावेन विना जगत् ॥
अतो भावस्य प्रधानत्वात् रसहेतुत्वात् सूक्तनिवन्धन्त्वाच्च प्रथ-
मतो भावमेवोदाहरामः ।
कालिन्दीपुलिनाक्रीडे क्रीडनं सेवितं हर्दि ।
राधाद्याभीरनारीणां भावाः पञ्चाशदागताः ॥०॥
अथ हारा; fol. 3b: अथ दूयः fol. 6: अथ नायिकाः
fol. 7; अथ मूर्छनाः fol. 10; अथ वर्गाः ० तालाः fol.
10b; अथ रागाः fol. 11b; अथ नृत्यं fol. 23b; भाषा-
विभागः fol. 27; अथ नाथ्योङ्गयः fol. 29; अथ रसाः
fol. 40b.

It ends :

ख्यातो यः कविचक्रवर्तिपद्मतो विद्याच्छ्लेषरच्छितः
सौभद्रे यमिन्द्रे यमनृनयशाः सो ज्ञी[ज]नत् श्रीधरः ।
तस्य श्रीलशुभद्ररस्य भरिणातौ सङ्गीतदामोदरे
साभोगः स्तवकः प्रपञ्चितरसः श्रीमानयं पञ्चमः ॥
इति श्रीशुभद्ररकृतं सङ्गीतदामोदरं समाप्तं ॥
भू[? तृ]कोणाभिरसक्षौणीयिमिते शकवस्तरे ।
सङ्गीतदामोदरकं अलिखत् कोपि लेखकः ॥

This dato (Saka 1644-3) probably belonged to the MS. from which this was copied.

For another MS. of the same work see Raj. Mitra, Notices, i., p. 219.

[H. T. COLEBROOKE.]

1125.

1516b. Foll. 20; size 9½ in. by 4½ in.; legibly written, in Devanāgarī; eight lines in a page.

Rāgamālā, a description of the various musical modes, composed—for *Jāṭavā* (? *Yāṭavā*) *Bhū-pati*, in Śaka 1492 (A.D. 1570)—by *Kshemakarṇa Pāṭhaka*, son of *Maheśa Pāṭhaka*.

In this MS. the treatise has an introductory chapter, called 'rāgasūcana,' which seems to be wanting in the Oxford MS. (Aufreicht, Cat., no. 481).

It begins :

मनुजदनुजदेवैर्वंदितं वामदेवं
भृतशशधरमौलिं खेमकर्णः प्रणम्य ।
अपहतपुरदैयं सुंदरां रागमालां
रचयति सुखसिद्धै जाटवाभूपतेहः (? याटवा ०) ॥ १ ॥
कैलासास्थितशंभुना निगदिता रागाः पुरा ग्रन्थमान्
आनंदेन तु सर्वलोकपतिना ये ते निबद्धा मज्जा (१. मया)।
कांताभिः समज्जर्वभिस्तु तनज्जे: (१. ० यैः) साधि विचार्य
तेषां स्यावरजंगमोद्भवरवैरुक्तानि जन्मान्यपि ॥२॥ [क्रमात्
रागादौ भैरवाख्यस्तदनु निगदितो
मालकौशिर्द्वितीजो (० यो)
हिंदोलो दीपकः श्रीरपि
चंद्रहनुपैरुदाख्यः क्रमेण ।
एकैकस्याष्ट युवाः सुललितः-
ननजाः (० यनाः) पञ्चभार्याः प्रसिद्धाः
स्वे स्वे काले पद्मेते निजकु-
लसहिताः संपदां चो दिशंतु ॥ ३ ॥
श्रीरागस्य वर्ष्णविष्ट्ये पद्महं नव चात्मजान् ।
विशेषात्सर्वरागेभ्यः पूर्वग्रन्थानुसारातः ॥ ४ ॥

० १० ॥ इति रागसूचनं ॥ अथ रागखण्डवर्णनं ॥

चैकुलब्रह्मभौमरमुरपतिभिः पूजितं पादपदं
यस्याजौ दैत्यवर्गान् प्रहरिति परम्पुः संतां तीव्रधारः । ०

It ends :

ब्रह्मा येन विमोहिनो मधुरिषुः शक्रः शिवाच्छमो
मैथियामुरयक्षराक्षसुराविद्याधराः किन्नराः ।
सिद्धाः पञ्चना विहंगमपशूरंगा मृगा जातकास्
जैलोक्ये निर्विलुं करोतु सततं रागः स चो मंगलं ॥ ११ ॥

प्राचीरेण सुमुद्रितं परिखया संवेषितं दुर्गलं
लोके सो इयमचीकरन्निजमुच्चैर्दुर्गै(!) हरीयाह्लं ।
तस्याथो नगरी विभाति विपुला बोतस्तिनोसंनिधौ
तत्राभूत्वलः पुरा श्रितिभुजां शास्त्रा नृपः सूर्या ॥१२॥
तस्यासति नरेद्रवंदितपदस्तस्यास्त्रजो वीरजीत्
[तत्] सनुः खलु जाटवेद्रनृपतिः शूरो* दृढः संगरे ।
ग्रायो हस्तिहिरण्योटकभुवो दातुर्द्विजेभ्यः श्वः
कुर्वन् राज्यमरातिभीति(र)हितां पृथीमिमां पालते ॥१३॥
तद्वृपस्य पुरोहितेन सुधिया श्रीक्षेमकर्णेन वै
वंशो ज्ञात्महेशपाठकसुरेनैषा नवीनाधुना ।
शाके बाहुनवाच्चिचंद्रसहिते पञ्चे समासीकृता
शुक्रे श्रावणमासि पश्चतिकुजे श्रीरागमाला गुभा ॥१४॥
यावक्षिष्ठति रामरावणकथा यावद्विश्चंद्रसाः
यावन्नेहमहीपयोधयमुनांगंगाधरो जाहवी ।
सर्वे व्याप्य समुद्रमुद्रितमहीचक्रं सनोरंजनी
[लो]कं तावदिये हि तिष्ठुतरां श्रीक्षेमकर्णोदिता ॥११५॥

इति श्रीमहेशपाठकात्मजश्रीक्षेमकर्णपाठकजाटवाभृपतिसु-
खायैविरचिता रागमाला समाप्ता ॥ शुभमस्तु ॥ श्रीमद्विवरराजे
संवत् १८६१ ज्येष्ठवदी ८ वारंभृगुवासरे लोः शिववालकब्राह्म-
णमिदं पुस्तकं समाप्तं ॥

The copyist's allusion to *Akbar* (1556-1605 A.D.) seems to have come either from the author's own MS., or from an early copy.

For another treatise of the same title, by *Jivaruja*, see *Rāj. Mitra*, Notices, vii., p. 261.

[H. T. Colebrooke.]

1126.

3089. Foll. 13; size 9 in. by 7½ in.; recent Devanāgarī writing; 22 lines in a page.

[*Tālalakṣaṇa*], a treatise (?) by *Kohalīcārya* on musical time and measure; wrongly marked as *Bharataśāstra-prārambha* in the heading of the pages; and apparently copied from the same South-Indian MS. as the next one. Both MSS. are very incorrect.

It begins (somewhat corrected):

कल्पायागुणसंपत्तं कर्णीतायतलौचनम् ।
कौसल्यातनयं रामं कल्पे कमलापतिम् ॥

* जाटवोलंद्रनृपतिः सूरो M.S.

इह खलु मकलभरतमरिद्वत्तमरडलाखरडलम कलभरतप्रवत्तैक-
शिखामणिः (० षे: M.S.) कोहलाचार्यतामकः परमकाल्यणिकः
कश्चिद्विषयश्चत् मकललोकोपकाराय तौर्यचिकोपकाराय तौर-
चिकं (!) तदाथ्रयत्वेन प्रसिद्धं दशप्राणममेतं तालस्वरूपं सप्रपद्यं
प्रतिपाद्य तु कर्मणायिकीर्थितम्य निर्विश्वपरिसमाप्तये सर्वेश्वर-
नमस्तारात्मकमङ्गलाचरणपूर्वकं चिकोर्पितं प्रतिज्ञानीते विष्णु-
मिति ॥

विष्णुं लोकगुरुं प्रणाम्य शिरसा पारमाममंदर्शकं [प्रदम् ।
कोर्तिप्रति (?) प्राप्ति) करं जनस्य (? ल)लनाकालेन काम-
सेव्यत्वस्थितिभिर्द्वृतपदं स्यावलोकवर्य (!)
तालानां कथयामि त्वाग्नामहं सूर्योक्तामक्रमात् ॥
तौर्यचिकनिधानं च तालं कालस्वरूपिणम् ।
दशप्राणममुपर्तं यो जानाति स तत्त्वयित ॥ यन्यान्तरे ।
शिवः शक्त्यात्मकं पुरुषं यजाम्य भुक्तिसुक्तिम् ।
दशप्राणात्मकं तालं यो जानाति स सत्त्वयित ॥
गोतं वाद्यं च नृत्यं च भाति ताले प्रतिप्रितम् ।
तस्माज्ञालस्वरूपं च ज्ञातव्यं तौर्येन्द्रिभिः ॥
गोतं वाद्यं च नृत्यं च तालहीनं न राजते ।
तालेनेव विना तन स्वलनं तं पु दृश्यते ॥
तौर्यचिकं तालहीनं चालयत्पुरुषापमः ।
म पापिनरकं घोरमाणु गच्छति सावयः ॥ ०

It ends :

पञ्चकोष्ठगतानक्षान् संयोज्यात् पुनः पुनः ।
लकाच्छलयिरामं च मुहर्सकं भवदय ॥

विरामप्रस्तारगुरुमेस्तुलशयम् ॥ Here follow 16 mnemonic or verbal combinations तक्षिप्रसिद्धगु-
धिमित्रकाश्चु इति.

Cf. Burnell, Tanjore MSS., pp. 60, 61 (*Arjunabharata*). [A. BURNELL.]

1127.

3025. Foll. 142; folio; size 13½ in. by 8½ in.; thin European paper; written half-margin, in the Telugu character; 19 lines in a page.

The same treatise, with a Telugu commentary.

The text commented upon (beginning with इह खलु ०) is marked by red lines. [A. BURNELL.]

ADDITIONS AND CORRECTIONS.

Page 192a, No. 726 (MS. 721a). Professor Aufrecht—to whom I feel under deep obligations for having kindly read the proofs of the present part, and made numerous suggestions—informa^s me that this treatise (*Kārakacakra*) is a chapter of the author's *Śabdārthasāra-mañjari*.

... 198b, l. 10 (from foot), read, *Trilocanadāsa*.

... 238b, ll. 1 and 2. Professor Aufrecht does not doubt now that *Rāmaśurman*, the author, and *Rāmatarkavāgīśa*, the commentator, are one and the same person. This is, indeed, very probable.

... 247b, l. 16, read, *Mahtūb Rāy*.

... 304a, l. 21, read, A.D. 1714.

